

วารสารศิลปศาสตร์ ONLINE มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

JOURNAL OF LIBERAL ARTS, UBON RATCHATHANI UNIVERSITY

ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567 | ISSN 2697 - 6358

ภาษา | วาทกรรมชาติ | ชาตินิยม | กีฬากับการเมือง | นิยายดิสโทเปียแห่งรัฐเผด็จการ
การพัฒนา | การลูกเสือของแรงงานแพลตฟอร์ม | เทคโนโลยีการฝากไข่ ยึดด้วยเจริญพันธุ์

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัยในวารสารศิลปศาสตร์ฉบับนี้มีประเด็นถกเถียงทางวิชาการที่หลากหลายทั้งมิติการเมือง สังคม ภาษา วรรณกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างสังคม เทคโนโลยีการแพทย์และระบบนิเวศ บทความชุดแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นชาตินิยมในพื้นที่การเมือง เพลง การศึกษาและวรรณกรรม โดยผลงานเรื่อง ‘กีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 กับผลประโยชน์ทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีอุ้นเซน’ ของ จินตวัฒน์ ศิริรัตน์ ใช้มนทัศน์บทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐมาวิเคราะห์ผลประโยชน์ทางการเมืองและสร้างความเป็นชาตินิยมของนายกรัฐมนตรีอุ้นเซนในการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ ด้วยการนำเข้านักกีฬาต่างชาติเพื่อช่วยสร้างคะแนนนิยมช่วงการเลือกตั้งทั่วไป สร้างความสัมพันธ์จีน-กัมพูชา สร้างความร่วมมือในซีเกมส์ และการบรรจุกีฬาพื้นบ้านเพื่อช่วยสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ

บทความของเนตรน้ำทิพย์ บุตดาวงค์ กนกพร นุ่มทอง และ เมชฌเมธิจรินท์ เรื่อง ‘อุดมการณ์ชาตินิยมจีนในเพลงแดง’ เป็นบทความที่ชี้ให้เห็นว่าเพลงเป็นพื้นที่ของการบ่มเพาะอุดมการณ์ชาตินิยมเพราะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน การเปลี่ยนแปลงการปกครอง รวมถึงสะท้อนภาพเหตุการณ์ทั้งในระหว่างเปลี่ยนแปลงการปกครองและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนใหม่ และบทความเรื่อง ‘การวิเคราะห์การประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย’ โดย ปวิญญาพัฒน์ วรพันธ์ และปรีชัช ดาวอุดม สะท้อนเห็นว่าวาทกรรมความเป็นชาติที่สร้างผ่านความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นถูกขับเคลื่อนโดยอุดมการณ์และนโยบายรัฐ ส่วนบทความเรื่อง ‘ดิสโทเปียแห่งรัฐเผด็จการ: กรณีศึกษานวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560’ โดย ศิวกร แรกรุ่น พิชลินจ์ จินนุ่น และ สมิทธิ์ชาติ พุมมา นำเสนอว่าลักษณะสังคมแห่งรัฐ

เผด็จการที่ปรากฏในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 มีหลากหลายแบบ ได้แก่ พาราไดซ์ซิตี การสร้างสังคมแบบคอมมูน การสร้างสังคมแบบสยาม อลังการ การสร้างสังคมแบบอัลไตวิลล่า และการสร้างสังคมแบบนิเวศโทรโพลิส

ในวารสารฉบับนี้ยังมีบทความที่วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยี สังคม และสุขภาพ และบทความที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศกับบริบทสังคม รวมทั้งบทความด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน เริ่มจากบทความเรื่อง ‘เทคโนโลยีการฝากไข่: ผู้หญิง ร่างกาย และการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์’ โดย ปาณิภา สุขสม สะท้อนความย้อนแย้งของการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ของวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุมากขึ้นของผู้หญิงมาพร้อมกับความเสี่ยงทางแพทย์ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและความรู้สึกมักและการฝากไข่มักเป็นไปได้ในกลุ่มคนที่มีอำนาจทางและชนชั้นที่ดีในสังคม ส่วนบทความของ สมศรี ชัยวนิชยา มิตต ททรัพย์ผุด และวรรณภา ชำนาญกิจ เรื่อง ‘การเปลี่ยนแปลงการรับรู้เรื่องพรณไม้ใน อักษราภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์: วิถีชีวิตชาวสยามที่สัมพันธ์กับพืชพรณไม้’ ชี้ให้เห็นว่าหนังสืออักษราภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์ในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชพรณไม้กับวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม และการค้าของผู้คนในสมัยนั้น บทความเรื่อง ‘การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย’ โดยจามรี พระสุนิล และ นพพร จันทรนำชู นำเสนอว่านวัตกรรมชาวบ้านกลายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากในการการขับเคลื่อนให้กระบวนการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านนำไปสู่ความยั่งยืน

ส่วนอีกสองบทความเป็นบทความด้านการสอนภาษาได้แก่ บทความเรื่อง ‘ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นฐานะวิชาเลือกของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562’ โดยนักวิชาการชาวลาวได้แก่ ลอยลุนันท์ อุดมญาติ ที่สรุปว่าข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือกที่มีความผิดพลาดมากที่สุดคือ การสะกดคำ รองลงมาคือ การเขียนภาษาลาวโดยใช้คำพูดเป็นภาษาไทย ลำดับที่

สามคือ การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย และน้อยที่สุดคือข้อผิดพลาดในการใช้คำ ด้านการสะกดคำมี 3 ลักษณะ ซึ่งมีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนสระ รองลงมาคือ พยัญชนะ และ น้อยที่สุดคือวรรณยุกต์ ด้านการเขียนพยัญชนะ การเขียนรูปพยัญชนะต้นผิดพลาดมากกว่าการเขียนรูปพยัญชนะท้าย พยัญชนะต้นที่มักเขียนผิดมี 24 ตัว เป็นต้น ส่วนการสอนภาษาญี่ปุ่นในบทความเรื่อง ‘การศึกษาแนวทางการพัฒนาการสอนภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานผ่านการแก้ไขข้อผิดพลาดของการใช้ภาษาในชั้นเรียน: กรณีศึกษานักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา’ โดย วลี รุ่งรัตน์ธวัชชัย ที่พบว่าการจำตัวอักษรคันจินั้นเป็นอุปสรรคและปัญหาของผู้เรียนมากที่สุดตามด้วยการเรียงประโยคแบบ SOV คำช่วยในภาษาญี่ปุ่น และการผันรูปของคำประเภทต่างๆในภาษาญี่ปุ่นตามลำดับ ในส่วนของการแก้ไขข้อผิดพลาดประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาของผู้เรียนและประเภทที่ผู้สอนใช้มากที่สุดคือ Explicit correction การแก้ไขแบบ Recast เป็นประเภทที่ผู้สอนใช้น้อยที่สุดในชั้นเรียน

บทความชิ้นสุดท้ายเป็นบทความวิชาการเขียนโดยพฤกษ์ เกาถวิล และ วรคุณย์ ตูลารักษ์ เรื่อง “ทวงคืนค่ารอบ”: ทำความเข้าใจการลูกฮื้อของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหารผ่านความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ระหว่างทุนกับแรงงาน’ โดยวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีกระบวนการแรงงานเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ระหว่างอาหารกับแรงงาน หรือระหว่างทุนกับแรงงาน รวมทั้งประเด็นทวิลักษณ์ของการควบคุมและต่อต้าน เช่น การไม่เป็นธรรมด้านค่าตอบแทน การประท้วง และแนวทางสร้างอำนาจต่อรองของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร

สารบัญ Table of Contents

เรื่อง	หน้า
Content	page
เทคโนโลยีการฝากไข่: ผู้หญิง ร่างกาย และการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ Egg Freezing Technology: Women's Bodies and Biomedicalization ปาณิภา สุขสม Panipa Suksom	1
กีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 กับผลประโยชน์ทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีฮุนเซน The 32nd SEA Games and the Furthering of the Political Advantages of for Cambodian Prime Minister Hun Sen จันทวัฒน์ ศิริรัตน์ Jintavat Sirirat	25
การพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย Development of Innovative Villagers for Sustainable Development in Chiang Rai Province จามรี พระสุนิล และ นพพร จันทรนำชู Jamaree Prasunin and Nopporn Chantararnamchoo	52
อุดมการณ์ชาตินิยมจีนในเพลงแดง Chinese Nationalist Ideology in Red Songs เนตรน้ำทิพย์ บุตดาววงศ์ กนกพร นุ่มทอง และเมฆม เมธจิรนนท์ Nednamthip Buddawong, Kanokporn Numtong and Metcha Metjiranont	78

สารบัญ Table of Contents

เรื่อง Content	หน้า page
การวิเคราะห์การประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นชาติ ผ่านความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย An Analysis Construction of the Discourse of Nationhood with Religious Knowledge in Social Studies the Textbooks of Secondary Students ปวินญาพัฒน์ วรพันธ์ และปรีชัย ดาวอุดม Pawinyaphat Woraphan and Pharichai Daoudom	106
การเปลี่ยนแปลงการรับรู้เรื่องพรรณไม้ในอักขรภิธานศัพท์ ของหมอบรัดเลย์: วิถีชีวิตชาวสยามที่สัมพันธ์กับพืชพรรณไม้ Changes in the Perception of Plants in the Dictionary of the Siamese Language by D.B. Bradley: The Siamese Way of Life in Relation to Plants สมศรี ชัยวนิชยา มิตต ทรัพย์ผุด และ วรณภา ชำนาญกิจ Somsri Chaiwanichaya, Mit Supphud and Wannapa Chamnankij	133
ดิสโทเปียแห่งรัฐเผด็จการ: กรณีศึกษานวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 Dystopia of a Totalitarian State: A Case Study of Contemporary Thai Novels in the 2010s ศิวกกร แรกรุ่น พัทธลินจ์ จินนุ่น และสมิทธิ์ชาติ พุมมา Siwakorn Raekroon, Phatchalin Jeennoon and Samitcha Pumma	159

สารบัญ Table of Contents

เรื่อง Content	หน้า page
ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือกของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562 Writing Errors in Basic Lao Language Taken as an Elective Subject by Undergraduate Students at Ubon Ratchathani University, Academic Years 2017-2019 ลอยลุนันท์ อุดมญาติ Loylounant Oudhomyath	186
การศึกษาแนวทางพัฒนาการสอนภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานผ่านการแก้ไข ข้อผิดพลาดของการใช้ภาษาในชั้นเรียน:กรณีศึกษานักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา Basic Japanese Teaching Development Using Corrective Feedback in the Classroom: A Case Study of the First Year Japanese Language Major Students at Suan Sunandha Rajabhat University วลี รุ่งรัตน์ธวัชชัย Walee Rungratthawatchai	217
“ทวงคืนค่ารอบ”: ทำความเข้าใจการลุกฮือของแรงงานแพลตฟอร์มส่ง อาหารผ่านความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ระหว่างทุนกับแรงงาน “Fighting for Fair Pay”: Understanding Food Delivery Platform Labour Unrest through Capital and Labour Antagonistic Relationship พฤกษ์ เกาถวิล และ วรดุลย์ ตูลารักษ์ Preuk Taotawin and Woradul Turarak	244

เทคโนโลยีการฝากไข่ : ผู้หญิง ร่างกาย และการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์

Egg Freezing Technology : Women's Bodies and Biomedicalization

ปาณิภา สุขสม¹

Panipa Suksom

Received: January 12, 2024/ Revised: May 31, 2024/ Accepted: June 14, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของผู้หญิงที่ตัดสินใจใช้เทคโนโลยีฝากไข่เพื่อยืดเวลาภาวะการเจริญพันธุ์ของตนเองด้วยหลายเหตุผล และวิเคราะห์บทบาทเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อร่างกาย ตัวตน ชีวิตทางสังคม รวมถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการฝากไข่ ข้อมูลในงานมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแพทย์ที่มีประสบการณ์ด้านเทคโนโลยีการฝากไข่จำนวน 5 คน และผู้หญิงที่มีประสบการณ์ฝากไข่จำนวน 20 คน และวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ของวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุมากขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า การตัดสินใจฝากไข่ของผู้หญิงเชื่อมโยงกับการพัฒนาเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ที่ช่วยรักษภาวะการเจริญพันธุ์ในสตรีรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคมวัฒนธรรม การทำงานของเทคโนโลยีมีส่วนจัดการร่างกายผู้หญิงให้คงความสามารถในการมีลูก เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งในการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามความปรารถนาของบุคคลและไม่ตายตัว อย่างไรก็ตาม แม้เทคโนโลยีการฝากไข่จะสร้างจินตนาการและมอบความหวังในการใช้ชีวิตทางสังคมแก่ผู้หญิง แต่เทคโนโลยียังสามารถผลิตความเสี่ยงผ่านกระบวนการทางการแพทย์ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและความรู้สึกรังเกียจของพวกเธอ ยิ่งกว่านั้น การฝากไข่แม้จะสร้างทางเลือกหรือขยายโอกาสแก่ผู้หญิงในการเจริญพันธุ์ และช่วยต่อรองกับความคาดหวังของสังคมเกี่ยวกับการเป็นแม่ของผู้หญิง แต่ทางเลือกที่ว่าอาจไม่ใช่สิ่งที่สะท้อนอำนาจในตัวเองของผู้หญิงทั้งหมด เพราะสุดท้ายแล้วทางเลือกของผู้หญิงยังขึ้นอยู่กับอำนาจทางสังคมและชนชั้นที่มีในสังคมด้วย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Assistant Professor, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University), E-mail: panipa.s@ku.th

คำสำคัญ : เทคโนโลยีการฝากไข่ การทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ ร่างกาย ผู้หญิง

Abstract

This research explores the perspectives of women who have chosen to use egg freezing technology to prolong their reproductive fertility for various reasons. It also analyzes how this technology impacts their bodies, identities, social lives, and the risks associated with the entire process of egg freezing. The data and narratives presented in this paper were gathered from in-depth interviews with two primary sample groups; five physicians experienced in egg freezing technology and 20 women who had undergone the egg freezing process. The analysis was conducted based on the concept of biomedicalization of reproductive aging.

The study found that women's decisions to freeze their eggs were influenced by the advancements in assisted reproductive technology for female fertility preservation, as well as numerous sociocultural factors. Egg freezing technology plays a significant role in managing the body to maintain women's ability to have children. It serves as a technique for creating a technoscientific identity based on an individual's desires while also destabilizing existing identities. However, while egg freezing technology provides women with hope and possibilities in their social lives, it can also pose medical risks through procedures that affect their bodies and sensations. Furthermore, although egg freezing technology creates options and expands opportunities for women to reproduce, aiding in negotiating societal expectations of motherhood, those choices may not fully represent all women's autonomy. Ultimately, women's choices are still influenced by their social power and class in society.

Keywords: Egg Freezing Technology, Biomedicalization, Body, Women

บทนำ

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ (Assisted Reproductive Technology) ถูกนำไปใช้เพื่อรักษาผู้ป่วยมีบุตรยาก โดยเริ่มจากการพัฒนาเทคนิคการทำเด็กหลอดแก้วที่มีข้อบ่งชี้จำกัดแต่เพียงคู่สมรสที่มีบุตรยาก ปัจจุบันเทคโนโลยีชีวภาพ (biotechnology) พัฒนาก้าวหน้าขึ้น ข้อบ่งชี้การทำจึงขยายตัวสู่คู่สมรสอื่นที่ไม่ได้มีปัญหาการมีบุตรยากด้วย โดยเฉพาะนำมาใช้ในกลุ่มที่ยังไม่พร้อมจะมีลูกหรือต้องการยืดเวลาการมีลูกออกไป เช่น การกระตุ้นไข่ การติดตามการเจริญเติบโตของไข่ การเก็บรักษาเซลล์สืบพันธุ์และตัวอ่อน

สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ใช้ในทางการแพทย์ นอกจากทำให้ร่างกายที่มีบุตรยากกลายเป็นปัญหาทางการแพทย์ (medicalization of infertility) ที่ต้องได้รับการติดตาม วินิจฉัย ถูกควบคุมและแก้ไขด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ ปัจจุบันยังขยายไปสู่ร่างกายที่ “ถูกคาดการณ์” ว่าจะต้องเผชิญกับภาวะการมีบุตรยากในอนาคต (medicalization of anticipated infertility) เนื่องจากการรักษาทางการแพทย์ (เช่น โรคมะเร็ง) รวมถึงวัยที่สูงขึ้นด้วย (Myers and Martin, 2021)

“การแช่แข็งเซลล์ไข่” (oocyte cryopreservation) หรือฝากไข่ถือเป็นตัวอย่างของการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ (biomedicalization) โดยในงาน Clarke และคณะ (Clarke et al, 2010) เสนอว่า biomedicalization เป็นการขยายแนวคิดเรื่อง medicalization มาสู่การบูรณาการเรื่องการจัดการลดความเสี่ยง รวมถึงการดูแลรักษาสุขภาพผ่านการป้องกันและการติดตาม แนวคิดนี้เป็นผลจากการพัฒนานวัตกรรมของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (technoscientific innovation) ซึ่งให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยน (transform) “ภายในธรรมชาติ” (internal nature) ร่างกายมนุษย์ โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อคืนความสามารถ (restoring) ในการทำหน้าที่ตามปกติ เป้าหมายไม่ใช่เพียงการรักษา แต่ยังเพิ่มโอกาสและประสิทธิภาพสูงสุด ในแง่นี้ การฝากไข่จึงเป็นตัวอย่างของ Biomedicalization ซึ่งความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาทำให้เรื่อง “ภาวะสูงวัย” (ageing) ถูกพิจารณาในฐานะเป็นความบกพร่อง (defect) หรือเชื้อโรค (disease) แบบหนึ่งที่สามารถติดตามและทำให้ดีขึ้นได้ด้วยเทคโนโลยีการแพทย์ผ่านการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางชีววิทยาของร่างกาย เพื่อช่วยผู้หญิงจัดสรรเวลาการเป็นแม่อย่างเหมาะสม และมีบุตรโดยสายเลือดแม้จะมีอายุที่สูงขึ้น

การฝากไข่เป็นนวัตกรรมที่ถูกคิดค้นขึ้นเพื่อรักษาสภาวะการเจริญพันธุ์ของสตรี (female fertility preservation) ที่ต้องการมีลูกแต่ยังไม่พร้อม เทคโนโลยีนี้ถูกพัฒนาและนำมาใช้อย่างเป็นทางการนับตั้งแต่ช่วงปี 2012 เพื่อช่วยคนที่อายุน้อยสามารถมีลูกได้ อาจเรียกว่าเป็นการปฏิวัติอายุของผู้หญิงหรือช่วยผู้หญิงที่ต้องการย่นเวลาในการร่างกายกลับไปเพื่อให้สามารถมีลูกได้แม้ว่าจะอายุมาก (Inhorn, 2017) ปัจจุบันการแช่แข็งเซลล์ไข่ถูกนำไปใช้สำหรับผู้หญิงสองกลุ่มใหญ่ กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่ใช้โดยเหตุผลทางการแพทย์ (medical egg freezing) โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยมะเร็ง หรือผู้มีความเสี่ยงในการเกิดภาวะรังไข่หยุดทำงานก่อนกำหนด กับอีกกลุ่มซึ่งจะเป็นตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้คือ กลุ่มที่ใช้โดยเหตุผลทางสังคม (social egg freezing/ non-medical egg freezing) หรือเป็นผู้หญิงที่ยังไม่พร้อมมีลูกในปัจจุบัน แต่ต้องการมีลูกในอนาคต

การฝากไข่เป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทยและน่าสนใจแก่การศึกษา เพราะเทคโนโลยีสัมพันธ์กับผู้หญิงในหลายมิติทั้งในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยหากพิจารณาจากความสัมพันธ์ที่เทคโนโลยีมีต่อด้านกายภาพของผู้หญิงจะเห็นว่า เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเก็บบริक्षाทั้งจำนวนและคุณภาพไข่ รวมถึงยืดระยะเวลาการเจริญพันธุ์เพื่อรอเวลาที่ผู้หญิงพร้อมมีลูกและเป็นแม่ การฝากไข่จึงเป็นทางช่วยให้ผู้หญิงได้มีเวลาวางแผนการมีลูก ในแง่นี้ การฝากไข่จึงสัมพันธ์กับเรื่องการหยุดเวลา (time) ร่างกายหรือนาฬิกาชีววิทยา (biological clock) ที่สามารถเลื่อนไปตามอายุที่เพิ่มขึ้น และยังช่วยยืดเวลาเพื่อการวางแผนครอบครัวสำหรับผู้หญิงที่ต้องการชะลอการเป็นแม่

การฝากไข่ยังเกี่ยวข้องกับบริบทสังคม (social context) ที่ไม่แน่นอนในปัจจุบัน ซึ่งทำให้ผู้หญิงไม่พร้อมที่จะมีลูกและชะลอการเป็นแม่ออกไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงต้องการใช้เวลาเพื่อสร้างครอบครัวหรืออาจยังหาคู่ครองที่เหมาะสมไม่ได้ ความต้องการเพิ่มโอกาสในการเรียนและการทำงาน รวมทั้งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การแช่แข็งเซลล์ไข่จึงเป็นนวัตกรรมทางการแพทย์ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้หญิงสามารถยืดเวลาทำสิ่งต่าง ๆ และเตรียมความพร้อมก่อนนำไข่ของตัวเองกลับมาใช้ในเวลาที่เหมาะสมในอนาคต (Baldwin, 2019) การฝากไข่จึงเป็นเทคโนโลยีแห่งความหวัง (technology of hope) ที่ช่วยให้ผู้หญิงก้าวข้ามทั้งข้อจำกัดด้านร่างกาย เศรษฐกิจและสังคม เพื่อมีลูกตามที่ปรารถนาได้ในอนาคต (Mayers et al., 2018)

ปัจจุบันความนิยมฝากไข่ของผู้หญิงเพื่อมีลูกในอนาคตเพิ่มมากขึ้น และยังเป็นปรากฏการณ์ในระดับสากล ดังเห็นจากมีหลายประเทศเปิดรับเทคโนโลยีนี้มาใช้ เช่น

อังกฤษ สเปน เบลเยียม รวมถึงตุรกี (Göçmen and Kiliç, 2017) เว็บไซต์ CNBC เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2562 ระบุว่าในสหรัฐอเมริกาให้บริการฝากไข่โดยประเมินว่ามีมูลค่าทางการตลาดสูงถึง 4.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และเติบโตต่อเนื่องถึง 25% จากปี พ.ศ. 2560 นอกจากนั้น การฝากไข่กลายเป็นเรื่องปกติถึงขนาดที่หลายบริษัทชั้นนำของโลกนำบริการฝากไข่เป็นหนึ่งในสวัสดิการของพนักงาน เช่น Google และ Facebook ในฝั่งของเอเชียจะพบว่า การฝากไข่ได้รับความนิยมในคนจีนมากขึ้น (THE STANDARD TEAM, 2020) สำหรับสังคมไทยเรื่องนี้นับเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่เพราะเพิ่งนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศมาใช้ไม่นาน ถึงกระนั้น ก็เริ่มมีการพูดถึงการแช่แข็งเซลล์ไข่อย่างกว้างขวางในวงการแพทย์ด้านการเจริญพันธุ์ รวมถึงการนำเสนอประสบการณ์ของผู้หญิงที่ฝากไข่ด้วยเหตุผลเชิงสังคมหลายคนที่มีชื่อเสียงผ่านสื่อสังคมออนไลน์

การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการฝากไข่รวมถึงประสบการณ์ของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องยังถือว่าอยู่ขอบเขตที่จำกัดเพราะเทคโนโลยีนี้ค่อนข้างใหม่ งานวิจัยในระดับสากลที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า แม้จะมีการรวบรวมข้อมูลเชิงประโยชน์ อันตรายและผลกระทบ รวมถึงประเด็นจริยธรรมจากการใช้เทคโนโลยี แต่สิ่งที่ยังเป็นช่องว่างของการศึกษาอยู่มากนั้นคือ การขาดผลการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับตัวผู้หญิงที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี (Baldwin et al., 2014) เช่นว่า ผู้หญิงที่เข้าถึงเทคโนโลยีคือใคร พวกเธอตระหนัก (awareness) เกี่ยวกับเทคโนโลยีนี้อย่างไร มีแรงจูงใจ (motivations) อะไรที่ทำให้เลือกหรือสนใจการแช่แข็งเซลล์ไข่ ผู้หญิงมีประสบการณ์และสร้างตัวตนผ่านกระบวนการทำงานของเทคโนโลยีอย่างไร มีมุมมองหรือความตั้งใจอย่างไรเกี่ยวกับการมีลูกและการเป็นแม่ในอนาคต ประเด็นเหล่านี้ก็ยังเป็นสิ่งที่ขาดหายไปในบริบทสังคมไทยด้วยเนื่องจากเป็นเทคโนโลยีใหม่ซึ่งเพิ่งเข้ามาไม่นาน

บทความวิจัยนี้จึงต้องการสะท้อนองค์ความรู้ผ่านการศึกษาประสบการณ์ของผู้หญิงที่ต้องการมีลูกแต่ยังไม่สามารถทำได้ในปัจจุบัน และสนใจเทคโนโลยีฝากไข่เพื่อความสามารถการมีลูกในอนาคต โดยเริ่มต้นศึกษามุมมองที่ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจฝากไข่ภายใต้บริบทการทำให้เป็นเรื่องชีวิตการแพทย์และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์บทบาทเทคโนโลยีที่ทำงานร่วมกับร่างกาย ตัวตน ความรู้สึกนึกคิดและความสัมพันธ์ที่มีผู้หญิงมีกับคนรอบข้าง ตลอดจนความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจของผู้หญิงเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอที่ว่า แม้การฝากไข่จะเป็นเทคโนโลยีที่สร้างความหวังให้กับผู้หญิง แต่ขณะเดียวกัน เทคโนโลยียังสามารถผลิตความเสี่ยงผ่าน

กระบวนการทางการแพทย์ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและความรู้สึกของผู้หญิง ยิ่งกว่านั้น การฝากไข่ในฐานะทางเลือกของผู้หญิงยังขึ้นอยู่กับอำนาจและชนชั้นที่มีในสังคมอีกด้วย

การทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์กับการเจริญพันธุ์และการฝากไข่

งาน Baldwin (2019) ชี้ให้เห็นว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีการแพทย์มีแนวโน้มที่จะติดตาม (monitor) และขยาย (extend) ภาวะการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงผ่านการฝากไข่ การฝากไข่จึงสะท้อนความก้าวหน้าของการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ของวัยเจริญพันธุ์ที่เพิ่มขึ้น (biomedicalization of reproductive ageing) เทคโนโลยีดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพเรื่องเวลาการตั้งครรภ์ที่เหมาะสม โดยบุคคลจะรับรู้เกี่ยวกับความเสี่ยง (risk knowledge) ผ่านการตรวจวัดและประเมินข้อมูล ตัวเลขเกี่ยวกับร่างกายจึงเป็นเครื่องหมายการรู้จักตัวเอง (self knowledge through numbers) (Ajana, 2017 cited in Duangwiset, 2018: 71) และบ่งชี้ศักยภาพด้านการเจริญพันธุ์ผ่าน “pseudo quantification” หรือจำนวนไข่ที่ฝากไว้สำหรับอนาคต (ซึ่งบอกจำนวนแต่ไม่สามารถรับประกันถึงคุณภาพไข่ที่จะสามารถนำมาใช้ได้)

การทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์จึงทำให้ความเสี่ยงจากวัยเจริญพันธุ์ที่เพิ่มขึ้นเป็นเรื่องที่สามารถถูกติดตาม มองเห็น ควบคุมและจัดการได้ รวมทั้งช่วยให้ผู้หญิงมีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ของตนเองผ่านการเฝ้าติดตามการทำงานและการประเมินของร่างกายโดยเทคโนโลยี กล่าวคือ เทคโนโลยีทำให้กระบวนการลดจำนวนลงของไข่ทั้งปริมาณและคุณภาพสามารถถูกวินิจฉัยผ่านการคัดกรอง (screening) ตรวจสอบ (testing) และทำให้กลายมาเป็นพยาธิสภาพ (pathological) แบบหนึ่งที่ต้องแก้ไขด้วยเทคโนโลยีการแพทย์ซึ่งอย่างน้อยมองเห็นได้ผ่านสองขั้นตอน ขั้นตอนแรก เริ่มจากการวินิจฉัยและคาดการณ์ว่าจะเป็นผู้มีบุตรยาก ขั้นตอนที่สอง การฝากไข่จะถูกนำมาสร้างเป็นจินตนาการเพื่อเป็นทางเลือกของการเจริญพันธุ์ จากขั้นตอนที่กล่าวมา เทคโนโลยีและการแพทย์สร้างจินตนาการทางการแพทย์ (medical imaginary) และความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีในอนาคตซึ่งภายใต้ความหวังที่ยังไม่แน่นอนที่ว่า แพทย์กับผู้ป่วยจะต้องร่วมผจญภัยฝ่าฟันไปด้วยกัน โดยเฉพาะผู้ป่วยที่จะต้องใช้ความพยายามในการเผชิญหน้ากับความล้มเหลวหรือความเสี่ยงทั้งทางร่างกายและจิตใจที่อาจจะเกิดขึ้นจากเทคโนโลยี (Duangwiset, 2018)

การทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ของการฝากไข่ยังขบขันให้เห็นถึงประเด็นเรื่องอุดมการณ์ทางเพศ บรรทัดฐานและความไม่เท่าเทียมทางเพศที่รวมอยู่ด้วย (gender ideology, norm and inequality) เพราะการฝากไข่ขยายโอกาสแก่ผู้ที่จะประสบปัญหาการมีบุตรในอนาคตอันเนื่องมาจากความเจ็บป่วย หรือแม้แต่การชะลอระยะเวลาการมีลูกให้ผู้หญิงสามารถเป็นแม่โดยสายเลือด (biological and genetic motherhood) แต่ขณะเดียวกัน ก็อาจนำมาสู่การสร้างความหมายบางอย่าง หรือการตีตราผู้หญิงที่ไม่มีบุตรหรือรับบุตรบุญธรรม นอกจากนั้น การตลาดของการฝากไข่ที่เข้มข้น การพัฒนาเครื่องมือเชิงเทคโนโลยีที่ใช้สำหรับการติดตามปริมาณและคุณภาพของไข่ การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักแก่สาธารณชนเกี่ยวกับการลดลงของภาวะการเจริญพันธุ์จากวัยที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้หญิงไม่เพียงแต่ “คิด” เกี่ยวกับอนาคตการเจริญพันธุ์ของตนเอง หากแต่ทำให้พวกเธอถูกขืนมา “ทำ” บางอย่างนั้นหมายถึง สิ่งเหล่านี้ตอกย้ำให้เห็นอุดมการณ์ทางเพศที่เชื่อมความเป็นผู้หญิงให้เข้ากับความเป็นแม่ โดยเฉพาะความเป็นแม่ที่มีความสัมพันธ์กับลูกโดยสายเลือดตามข้อกำหนดของสังคม

การฝากไข่เป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคนเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่สูง เวลาที่เหมาะสมของการตั้งครรภ์และการเป็นแม่จึงสะท้อนบรรทัดฐานทางสังคมที่มีประเด็นซับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับบรรทัดฐานทางเพศเรื่องการเป็นแม่และการเลี้ยงลูกที่ดี (intensive mothering) ประเด็นที่ว่ามีส่วนอย่างมากที่สนับสนุนให้ผู้หญิงชะลอการมีลูกและตัดสินใจฝากไข่ ความวิตกกังวลว่าจะต้องมีเวลาและอุทิศตัวให้กับลูก การมีความสัมพันธ์กับคู่สมรสและการเงินที่มั่นคง ข้อกำหนดของการเป็นแม่ที่มีลูกจากการสืบสายเลือดของตนเอง สิ่งเหล่านี้กลายมาเป็น “มาตรฐานของการเป็นแม่” (gold standard of motherhood) และมีผลต่อการตัดสินใจของผู้หญิงให้เลื่อนการเป็นแม่ออกไป จนกว่าความสัมพันธ์ของเธอกับคู่ชีวิต อาชีพการงานและความมั่นคงด้านอารมณ์ของพวกเธอจะอยู่ในจุดที่ “พร้อม” สำหรับการมีลูก

การทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์จึงมีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงให้เข้าสู่กระบวนการฝากไข่ในฐานะเป็นทางเลือกหนึ่งในขณะที่ยังไม่พร้อม การฝากไข่ทำให้ผู้หญิงรู้สึกถึงตัวตนที่รู้จักวางแผนและอยู่ในฐานะของ “พลเมืองที่มีความรับผิดชอบด้านการผลิตซ้ำ” (responsible reproductive citizenship) ซึ่งหมายถึง การลุกขึ้นมาจัดการกับความเสี่ยงของตนเองจากภาวะการเจริญพันธุ์ที่ลดน้อยถอยลง การฝากไข่ทำให้ผู้หญิงสามารถมีลูกโดยสายเลือดในอนาคต และมีระยะเวลาที่มากพอสำหรับการสร้างความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ ก่อนที่จะกลายมาเป็นแม่ที่ดี (good intensive motherhood) โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งถือเป็นหลักประกันที่สำคัญแก่ลูกที่จะเกิดในอนาคต

จากที่กล่าวมา การฝากไข่ดูเหมือนจะมีส่วนสร้างอำนาจและทางเลือกแก่ผู้หญิงด้านการเจริญพันธุ์ และช่วยลดความไม่เท่าเทียมทางเพศโดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงต้องเลือกระหว่างงานกับการสร้างครอบครัว ถึงกระนั้น ทางเลือกที่ว่าก็ถูกวิจารณ์ว่าเป็นเพียง “ทางออกที่ช่วยประคับประคอง” (palliative solution) มากกว่าจะสร้างทางเลือกที่แท้จริง (Myers & Martin, 2021) เนื่องจากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่สร้างเงื่อนไขให้ผู้หญิงยืดเวลามีลูกออกไป คนที่เข้าถึงเทคโนโลยีก็มักจะอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงที่มีการศึกษา ทำให้เทคโนโลยีแม้จะเข้ามาช่วยยืดระยะเวลาการมีลูก ถึงที่สุดแล้ว การทำงานของมันก็จะต้องดำเนินไปพร้อมกับการตอบสนองของภาครัฐ และมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้ออำนวยสำหรับการมีลูก

ยิ่งกว่านั้น การฝากไข่ยังมีส่วนสร้างความกดดันแก่ผู้หญิงอยู่ไม่น้อย หากผู้หญิงคนนั้นกำลังแสวงหาความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพการงาน นายจ้างที่สนับสนุนเรื่องนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างแรงกดดันแก่ผู้หญิงให้ต้องแข่งขันตลอดเวลา สุดท้ายตลาดแรงงานและนายจ้างก็จะเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดทางเลือกด้านการเจริญพันธุ์ของผู้หญิง การที่ถูกลูกจ้างกดดันหรือช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็ไม่ถือว่าผู้หญิงเป็นผู้มีอำนาจในการเลือกแต่อย่างใด (Harwood, 2009; Robertson, 2014) ในทางกลับกัน มันอาจนำไปสู่ความเสี่ยงและผลกระทบต่อตัวผู้หญิงในการปรับเปลี่ยนด้านการเจริญพันธุ์ให้เป็นไปตามข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม รวมถึงตลาดแรงงานที่มีผู้ชายเป็นใหญ่ทั้งในแง่ร่างกาย จิตใจ สุขภาวะของผู้หญิง รวมถึงการแบกรับค่าใช้จ่ายและความไม่แน่นอนของผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ระเบียบวิธีการศึกษา

บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) กลุ่มแรก ได้แก่ ผู้หญิงอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ช่วงอายุระหว่าง 25-35 ปี ซึ่งเป็นโสด หรือแต่งงานแล้วแต่ยังไม่พร้อมจะมีลูกและต้องการมีลูกในอนาคตจำนวน 20 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองและประสบการณ์ของผู้หญิงที่มีต่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างผ่านเครือข่ายคนรู้จักที่เคยฝากไข่จึงทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คนซึ่งผ่านการฝากไข่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่ในระหว่างการตัดสินใจและเตรียมตัวฝากไข่ นอกจากนี้ ยังศึกษากลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีโดยตรง ได้แก่ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อให้ได้มุมมองเกี่ยวกับกระบวนการทำงานเชิงเทคนิค ความเสี่ยงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากเทคโนโลยี

ส่วนพื้นที่ศึกษาได้แก่ เขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล การเลือกกลุ่มตัวอย่างภายใต้พื้นที่เขตเมืองเช่นนี้ก็เพราะจากการทบทวนวรรณกรรมชี้ตรงกันว่า ผู้หญิงในเขตเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะยืดเวลาการมีลูกคนแรกให้ช้าออกไปส่วนหนึ่งเลือกที่จะแต่งงานช้า รวมถึงต้องการใช้เวลาแสวงหาโอกาสความก้าวหน้าทางการศึกษาและการทำงาน สถานให้บริการด้านการฝากไข่ก็พบว่ากระจายตัวอยู่พื้นที่เมืองโดยเฉพาะกรุงเทพฯ มากกว่าบริเวณพื้นที่อื่นเช่นเดียวกัน (Thailand medical news, 2019) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยอาศัยเทคนิคการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ส่วนเครื่องมือในการเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องบันทึกเสียง และตัวผู้วิจัย มีระยะเวลาในการศึกษาประมาณ 1 ปี และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รหัสโครงการ COA No. COA66/016 โดยรับรองวันที่ 7 มีนาคม 2565

ผลการศึกษา

1. มุมมองและแรงจูงใจในการฝากไข่ของผู้หญิง

การตัดสินใจฝากไข่ของผู้หญิงเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่งที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงข้อจำกัดด้านร่างกายหรือปัจจัยส่วนบุคคล หากแต่ยังเกี่ยวข้องกับบริบทและปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาสนใจเรื่องการฝากไข่ด้วยเหตุผลเชิงสังคม พวกเขาอยู่ในวัยทำงานมีอายุระหว่าง 28-39 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่มั่นคงและได้รับการยอมรับในสังคม รวมถึงมีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างสูง ดังจะเห็นว่าพวกเขาทำงานในองค์กรเอกชนขนาดใหญ่ ทำธุรกิจการค้า รับราชการ เป็นอาจารย์ ผู้สื่อข่าว ดารานักแสดง

ผู้หญิงเหล่านี้กำลังแสวงหาความมั่นคงในสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม พวกเขาทำงานหนักและพร้อมที่จะอุทิศตัวเองเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ ขณะเดียวกันบางคนก็มีการครอบครัวยุติธรรมตัวเองที่ต้องรับผิดชอบ การใช้ชีวิตแต่ละวันของผู้หญิงหมด

ไปกับเรื่องงานและการทำเพื่อครอบครัวตัวเอง อย่างไรก็ตาม การสร้างความมั่นคงในหน้าที่ การงานของผู้หญิงก็มาพร้อมกับวัยที่สูงขึ้น ยิ่งเมื่อพวกเธอเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ในช่วงโค้งสุดท้ายของชีวิตที่จะมีไขควมภาพที่ดีได้ หรือเมื่อเข้าสู่อายุประมาณ 34-35 ปี ก็ยิ่งทำให้พวกเธอเริ่มรู้สึกกังวลเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวและมีลูกมากขึ้น

ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการมีชีวิตครอบครัว ทั้งนี้เกิดจากการมีครอบครัวพ่อแม่ที่อบอุ่นและการอยู่ในเครือญาติที่มีเด็กเล็กหรือพี่น้อง การวางแผนครอบครัวเป็นความคิดที่ผู้หญิงหลายคนให้ความสำคัญ พวกเธออาจเริ่มคิดถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการมีคู่ แต่งงานและมีลูก แม้แผนที่ว่าอาจยังไม่สมบูรณ์หากแต่ยังอยู่ในฐานะสิ่งที่เป็ความคาดหวังของพวกเธอที่ดำเนินไปพร้อมความพยายามสร้างความมั่นคงทางฐานะเศรษฐกิจและสังคมของตัวเอง รวมถึงการหาคู่ครองที่เหมาะสมในกรณีที่ยังเป็นสาวโสด ส่วนความคิดเกี่ยวกับการมีลูกของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ความคิดเรื่องนี้ยึดโยงอยู่กับอายุ ความพร้อมด้านสุขภาพร่างกาย บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เธออยู่อาศัย กล่าวคือ ผู้หญิงค่อนข้างให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัยที่เหมาะสมในการมีลูกเพราะจะได้ใช้เวลาเลี้ยงอย่างเต็มที่ ในที่นี้หมายถึงอายุที่ไม่มากหรือน้อยเกินไป บางคนเฝ้ารอที่จะเป็นเพื่อนกับลูกตนเอง และเชื่อว่าหากเป็นแม่ที่มีอายุไม่ห่างกับลูกมากจนเกินไปก็อาจมีส่วนช่วยให้การเป็นแม่และการเลี้ยงลูกมีความสุขมากขึ้น ในขณะที่เรื่องปัญหาสุขภาพก็มีส่วนกระตุ้นทำให้ผู้หญิงคิดเรื่องการมีลูก โดยเฉพาะประเด็นความกังวลถึงผลกระทบจากโรคที่ตัวเองเผชิญอยู่ว่าจะส่งผลกระทบต่อระบบการเจริญพันธุ์หรือไม่อย่างไร

การขัดเกลาทางสังคมวัฒนธรรมยังมีผลต่อความคิดของผู้หญิงอยู่ไม่น้อย ผู้หญิงหลายคนคิดว่าการมีลูกเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความเป็นผู้หญิง และการเป็นลูกสาวที่ดีของครอบครัว การมีลูกจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีความหมายที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิงและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ยิ่งกว่านั้น หากพิจารณาในระดับความสัมพันธ์กับคู่รักและความมั่นคงของครอบครัว การมีลูกยังเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความมั่นคงและความรับผิดชอบที่มีร่วมกันในความสัมพันธ์กับคนรักของตนเอง

“อยากมีคนทำให้ดูแล เราชอบเด็ก ก็รู้สึกที่เราเกิดมาเป็นผู้หญิง มันน่าจะต้องรู้สึกถึงอารมณ์ motherhood บางอย่าง มันเหมือนมีหน้าที่ตรงนี้”

(A2, interview, 2023)

แม้กลุ่มตัวอย่างจะมีมุมมองเชิงบวกเกี่ยวกับการมีครอบครัวและมีลูก แต่ทั้งหมดก็สะท้อนว่าพวกเขายังไม่พร้อมที่จะมีลูกและสนใจใช้เวลาการมีลูกออกไปด้วยการฝากไข่ ทั้งนี้ เหตุผลที่ทำให้เรื่องการมีลูกเป็นเรื่องอนาคตก็เพราะว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมยังมีความไม่แน่นอนสูง หรือหากมีลูกพวกเขาก็เริ่มไม่แน่ใจว่าสวัสดิการทางสังคมที่มีอยู่จะเพียงพอหรือไม่ นอกจากนั้น บริบทและสิ่งแวดล้อมทางสังคมในความคิดของผู้หญิงบางคนก็ไม่น่าอยู่นัก ทั้งในแง่ความรุนแรงและความไม่ปลอดภัยในสังคม อากาศที่เป็นพิษ ผู้หญิงบางคนยังต้องแบกรับภาระดูแลครอบครัวพ่อแม่ ในขณะที่ตัวเองก็แสวงหาความมั่นคงในหน้าที่การงานและการศึกษาไปพร้อมกัน ความไม่มั่นคงในความสัมพันธ์กับคนรัก หรือแม้แต่การไร้คู่ครอง บริบทสังคมและเงื่อนไขที่เต็มไปด้วยความไม่มั่นคงเหล่านี้ส่งผลให้ผู้หญิงชะลอความคิดเรื่องการมีลูกออกไป และสนใจเทคโนโลยีฝากไข่ในฐานะเป็นทางเลือกหนึ่งในการวางแผนสร้างครอบครัวในอนาคต

“การมีลูกเป็นเรื่องตัดสินใจยากมากเพราะสิ่งแวดล้อมมันเปลี่ยน โลกมันเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ค่อนข้างมีปัญหาเยอะ ทั้ง global warming ทั้งฝุ่น ตอนนี้มันมีหลายสัญญาณเลยที่ทำให้เรารู้สึกว่าถ้ามีก็น่าสงสารสำหรับเด็ก มันก็เลยเป็นสองความคิดที่ตักกันไปมาพอสมควร มีหรือไม่มี การตัดสินใจไม่ได้แน่แหละ เลยคิดว่างั้นเราก็ก่อนฝากไข่ไว้ก่อนดีกว่า”

(A9, interview, 2023)

ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจการฝากไข่ของผู้หญิงมาจากข้อจำกัดทั้งด้านร่างกาย โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพส่วนบุคคลและความเสี่ยงจากอายุที่เพิ่มขึ้นของพวกเธอที่ผลักดันให้เริ่มต้นศึกษาหาข้อมูลและตัดสินใจเกี่ยวกับการฝากไข่

“เป็นคนวางแผนชีวิตมาตลอด เราไม่รู้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น ตอนช่วงหาข้อมูลเราก็อพพร่าบอกว่า การถดถอยของคุณภาพไข่เนี่ยมันจะเริ่มตอนที่เรายุ 35 ทีนี้ก็เลยวางแผนว่าจะทำก่อน ถ้าเราพอจะเชพความเสี่ยงอะไรได้ก็จะทำ อย่างฝากไข่ มันเป็นการเชพความเสี่ยง”

(A14, interview, 2023)

นอกจากนั้น อิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นความกดดันเรื่องการแต่งงานและมีลูกจากครอบครัวตนเอง การได้รับแรงสนับสนุนและคำแนะนำจากกลุ่มเพื่อนที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง คำแนะนำจากแพทย์ การติดตามการรีวีวและข้อมูล

ข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การช่วยเหลือด้านการเงินจากหน่วยงานที่ทำงานในรูปแบบสวัสดิการ ความต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับคนรักหรือแม้แต่ความผิดหวังจากความสัมพันธ์ที่วากี้ล้วนมีผลต่อความสนใจที่จะฝากไข่ได้

“เล็กกับแฟนเลยคิดจะฝาก ก่อนนั้นมีแฟนแล้วมีแพลนแต่งงานเลย ไม่ฝากดีกว่า หลังจากเลิกกันก็กลับมามีความคิดนี้อีก เราควรต้องฝากไข่ ไม่รู้ว่าอนาคตคืออะไร การฝากไข่มันเป็น investment ที่เราแบบหามูลค่าไม่ได้ ถ้าเกิดเราไม่ทำตอนนี้อนาคตเราจะมารีเวสต์ทีหลังมันก็ได้ เงิน 2-3 แสน มันฟังดูเยอะ แต่ในอนาคตมันอาจจะไม่เป็นอะไรเลยถ้าเราสามารถมีลูกได้ ก็เลยคิดว่าจะฝาก”

(A15, interview, 2023)

อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการฝากไข่ถือเป็นเรื่องระดับปัจเจก หมายถึงว่า แม้ผู้หญิงเหล่านี้จะมีแรงจูงใจเกี่ยวกับเรื่องการฝากไข่ แต่ในทางปฏิบัติอาจมีปัญหหรืออุปสรรคบางอย่างทำให้ไม่สามารถฝากไข่ได้ตามตั้งใจไว้ทุกคน เหตุผลสำคัญที่ทำให้แผนการฝากไข่ต้องหยุดไว้หรือชะลอออกไปก่อน คือ เรื่องค่าใช้จ่ายของการฝากไข่ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง อายุของผู้หญิงที่ยังไม่มากนักจึงยังพอมีเวลาไม่ต้องรีบร้อนฝากไข่ ผลจากความไม่แน่นอนของเทคโนโลยีการฝากไข่ ประเด็นทางกฎหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อการเจริญพันธุ์ที่ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะไม่ได้เปิดกว้างให้ผู้หญิงหรือกลุ่มเพศทางเลือกสามารถนำไข่กลับมาใช้ได้โดยอิสระ รวมถึงความคิดเรื่องมีลูกของผู้หญิงบางคนยังมีความไม่แน่นอนอยู่ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้

“การฝากไข่มันคือการสร้างความหวังในวัยนี้ให้เก็บไข่ที่มีคุณภาพ แอบคิดว่าเรายังมีเวลาอีกนิดหน่อย ได้แต่คิดอยู่แต่ยังไม่กล้าที่จะทำสักที ก็กังวลเรื่องเอฟเฟคด้วย มันจะใช้ได้ไหม เราเคยเห็นด้วยว่าทำแล้วไม่ได้ใช้ ก็ต้องไปฝากใหม่ เสียเงินรักษารายปีอีก บางคนก็ช่องท้องอักเสบจากที่ดูดไข่ ฮอโมนแปรปรวน มันก็หนักแล้ว”

(A2, interview, 2023)

2. ผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อร่างกาย ตัวตน และชีวิตทางสังคมของผู้หญิงที่ฝากไข่

การฝากไข่เป็นปฏิบัติการเชิงเทคโนโลยีการแพทย์ที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ และความเชี่ยวชาญของกลุ่มแพทย์เฉพาะทางอย่างเวชศาสตร์การเจริญพันธุ์ สำหรับแพทย์ที่

ดูแลผู้หญิงฝากไข่พิจารณาว่า แนวโน้มการฝากไข่ที่มากขึ้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นการยืดเวลาในการสร้างครอบครัวและการมีลูกของคนสมัยใหม่ เนื่องจาก “ความพร้อม” ของแต่ละคนแตกต่างกัน แม้การฝากไข่จะถูกนำมาใช้ในกลุ่มผู้ป่วยก่อนในช่วงต้น แต่ปัจจุบันก็เปิดโอกาสให้ผู้หญิงโสดทั่วไปซึ่งมีสุขภาพดี หรือต้องการฝากไข่ไว้นานอย่างกว้างขวาง และได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง หน้าที่สำคัญของแพทย์คือการอธิบายข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการฝากไข่อย่างระมัดระวัง ซึ่งให้เห็นโอกาสและข้อจำกัดที่มีอยู่ของเทคโนโลยีที่นำมาซึ่ง “ความหวัง” แก่ผู้หญิงอย่างตรงไปตรงมา

การเข้าสู่กระบวนการของผู้หญิงเพื่อฝากไข่ต้องผ่านขั้นตอนและวิธีการเชิงเทคนิคหลายอย่าง โดยเริ่มจากการพบแพทย์เพื่อตรวจเลือดและฮอร์โมนต่าง ๆ สำหรับเตรียมความพร้อม การฉีดยากระตุ้นไข่ การติดตามขนาดไข่ การฉีดยากระตุ้นไข่ให้ตก การเก็บไข่และแช่แข็งเซลล์ไข่ การทำงานของเทคโนโลยีในแต่ละขั้นตอนดังที่กล่าวมาสามารถส่งผลกระทบต่อร่างกาย ตัวตนและชีวิตทางสังคมของผู้หญิง โดยเฉพาะผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจจากกระบวนการฝากไข่ กล่าวคือ ขั้นตอนการฉีดยากระตุ้นไข่อาจส่งผลให้ร่างกายผู้หญิงบางคนเกิดความเจ็บปวดจากการฉีดยาตัวเองทุกวัน เช่น อาการตัวบวม ท้องบวม ส่วนด้านจิตใจ ผู้หญิงก็อาจรู้สึกกังวลและตึงเครียดอยู่บ้างเพราะเป็นสิ่งที่ไม่คุ้นเคย ความกังวลที่ว่ายังเกิดในช่วงผลการกระตุ้นไข่ด้วยว่าพวกเธอจะสามารถผลิตไข่ได้มากขึ้นหรือไม่และมีปริมาณเท่าใด รวมถึงภายหลังการเก็บไข่แล้วความกังวลก็ยังมีอยู่หากพวกเธอเก็บไข่ได้จำนวนที่ไม่มากนัก

“ผลกระทบจากที่เก็บไข่มีเยอะเหมือนกัน อย่างเขาห้ามยกของหนักเราก็อึดตัว ขนาดผ่านไปเป็นเดือนเนี่ยยกของหนักก็ยังรู้สึกปวดเล็ก ๆ อยู่ข้างใน วันแรกคือ ปวดท้องเยอะแล้วก็มีเลือดไหลเราก็อึดใจว่ามันน่าจะเป็นผลจากกระบวนการ”

(A15, interview, 2023)

“เราเก็บได้ 14 ใบ คนรอบตัวที่พยายามจะมีลูกเค้าก็บอกว่า 14 คือเยอะแล้ว แต่ความที่เราเคยเห็นคนที่เก็บได้มากแต่ก็ใช้ไม่ได้ เราอยากจะปิดความเสี่ยงให้ได้มากที่สุด ก็คิดว่า 14 ก็ยังไม่พอ เพราะเรารู้ว่าถึงเวลานั้นแล้ว อะไรจะเกิดขึ้น ฉะนั้นถ้าสามารถฝากอีกรอบได้ก็จะฝาก เพราะเวลานั้นก็ผ่านไปเรื่อย ๆ ”

(A14, interview, 2023)

นอกจากนั้น การฝากไข่ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้หญิงอยู่ไม่น้อย พวกเธอให้ความหมายและคุณค่าการฝากไข่ในฐานะเป็นสิ่งที่ช่วยใน “การต่อเวลา” ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตที่ยังต้องเดินทางหรือทำงานหนัก การสร้างความมั่นคงของครอบครัว การหาคู่ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับชีวิตคนสมัยใหม่ บางส่วนก็มองว่าเป็น “การลงทุน” ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและความมั่นคงของครอบครัวทั้งในปัจจุบันและอนาคต การฝากไข่ยังเป็นทางเลือกสำหรับการกระชับความสัมพันธ์กับคู่รักในปัจจุบันที่อาจยังไม่พร้อมแต่งงาน ในแง่อนาคตการฝากไข่ยังถือเป็นการสร้าง (ซื้อ) หลักประกันเรื่องการมีลูกอย่างมีคุณภาพ การฝากไข่จึงเป็น “ความหวัง” ของผู้หญิงที่ต้องการมีลูกแต่ยังไม่พร้อม รวมถึง “เติมความฝัน” ของเพศทางเลือกที่หวังอยากมีครอบครัวให้สมบูรณ์

3. ความสำเร็จ ข้อดีและข้อจำกัดของการฝากไข่

แม้การฝากไข่อาจไม่ใช่สิ่งที่เปลี่ยนชีวิตทางสังคมของผู้หญิงให้แตกต่างไปจากเดิม หากแต่ในด้านหนึ่งการฝากไข่มีส่วนทำให้การใช้ชีวิตทางสังคมของพวกเธอผ่อนคลายลง ลดความตึงเครียดเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวและการมีลูก ป้องกันความเสี่ยงเกี่ยวกับคุณภาพของไข่จะเกิดในอนาคตจากวัยที่สูงขึ้น รวมถึงช่วยประคับประคองความสัมพันธ์กับคู่รักและช่วยวางแผนครอบครัวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพและความสำเร็จของการฝากไข่ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคล โดยเฉพาะอายุและความแข็งแรงของสุขภาพร่างกาย รวมทั้งอาศัยบริบทสังคมที่เข้ามามีส่วนสนับสนุนไม่ว่าเรื่องประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของแพทย์ ตลอดจนความพร้อมด้านสถานที่และทรัพยากรต่าง ๆ

การฝากไข่มีข้อดีหลายประการ ปัจจุบันการฝากไข่มีส่วนช่วยในการวางแผนชีวิตครอบครัวของคนสมัยใหม่ และช่วยเตรียมความพร้อมเพื่อการมีลูกในอนาคตขยายโอกาสให้พวกเธอยังมีคุณค่าในฐานะที่เป็นแม่และมีลูกที่เกิดจากสายเลือดของตัวเอง ลดความเสี่ยงที่จะมีลูกผิดปกติทางโครโมโซม สร้างความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ กระชับความสัมพันธ์กับคู่รัก การฝากไข่นับเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะมีครอบครัวและลูกอย่างมีคุณภาพในอนาคต และยังเป็นการสะท้อนความคิดเชิงศีลธรรมของผู้หญิงที่เลือกฝากไข่

ส่วนข้อจำกัดในการฝากไข่เกี่ยวข้องกับทั้งตัวผู้หญิงและบริบทด้านการให้บริการทางการแพทย์ในปัจจุบัน กล่าวคือ การขาดความรู้ความเข้าใจและการตระหนักถึงความเสี่ยงของผู้หญิงซึ่งทำให้ผู้หญิงไม่สามารถฝากไข่ได้ตามเวลาที่มีย่อยอย่างจำกัด การจัดสรรทรัพยากร (availability) ที่ยังมีไม่เพียงพอ แม้ว่าการฝากไข่จะได้รับความนิยมสูงขึ้น หากแต่สถานให้บริการยังคงกระจุกตัวอยู่ในเขตเมือง การเข้าถึงบริการ (accessibility) ที่

ยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะเมื่อเรื่องการฝากไข่ไม่ได้ถูกนับว่าเป็นโรคที่ต้องรักษาจึงทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงบริการที่ทำได้อย่างเท่าเทียมทุกคน ยิ่งกว่านั้น การฝากไข่จำเป็นต้องมีระยะเวลารอ (waiting time) เพื่อเข้าสู่กระบวนการ รวมถึงเรื่องค่าใช้จ่าย (cost) การฝากไข่ที่ค่อนข้างสูง สิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นอุปสรรคหรือสร้างข้อจำกัดเกี่ยวกับเทคโนโลยีในมุมมองของผู้ให้ข้อมูล

การคาดการณ์ถึงอนาคตของการฝากไข่ผ่านมุมมองกลุ่มตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขามองทิศทางการฝากไข่ในสังคมยังคงน่าจะดำเนินต่อไป และมีแนวโน้มสูงขึ้นเนื่องจากสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตของผู้หญิงสมัยใหม่ที่ต้องการอิสระในชีวิต แสวงหาความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมและต้องการสร้างความพร้อมก่อนมีครอบครัว สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝากไข่ กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับความรู้ของผู้หญิงที่สนใจเรื่องการฝากไข่ว่าควรศึกษาอย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจ ในขณะที่สถานให้บริการการฝากไข่หรือเทคโนโลยีเพื่อการเจริญพันธุ์จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนแก่ผู้หญิง นอกจากนี้ การผลักดันเรื่องเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ให้เข้าไปอยู่ในสิทธิประโยชน์ขั้นพื้นฐานของประชาชน เป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญ ประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อนและอาจต้องพิจารณาเป็นกรณีเฉพาะไป กลุ่มตัวอย่างยังพิจารณาอีกว่า การฝากไข่อาจไม่ใช่ทางเลือกเดียวในการมีลูกของผู้หญิง อีกนัยคือ การฝากไข่เป็นเพียงแค่วิธีการหนึ่งเท่านั้น หากแต่การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและการสนับสนุนจากรัฐที่เอื้อให้เกิดสังคมที่เป็นมิตรกับการมีลูกน่าจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเกิดความต้องการมีลูกมากกว่า หรืออย่างน้อยก็ช่วยให้เมื่อการทำงานของเทคโนโลยีการฝากไข่สามารถนำไปสู่การมีลูกของผู้หญิง เด็กที่เกิดมาจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น

“ถ้ารัฐมีสวัสดิการเรื่องการฝากไข่ มันก็ดีแบบ nice to have แต่ไม่ใช่ first priority เพราะต่อให้เราบอกว่าอยากให้สังคมมีลูกเยอะ แต่ถ้าเกิดสังคมยังเดินทางมันก็เหนื่อยแล้ว facility หรือ social structure มันไม่ค่อยดี ต่อให้ฝากไปคนก็อาจจะฝากไปอีกสิบปีไหมแล้วค่อยมีลูกตอน 40 หรือมีลูกตอนอายุมากจะต้องมีคุณพ่อคุณแม่คอยช่วยเหลือช่วยดู แล้วคุณพ่อคุณแม่เราอายุมากแล้วระบบมี welfare อะไรที่จะช่วย Support ครอบครัวเรา”

(A12, interview, 2023)

การอภิปรายและสรุปผล

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า แรงจูงใจในการฝากไข่ของผู้หญิงที่สำคัญมากที่สุดคือ การตระหนักในเรื่อง “ความเสี่ยงจากวัยที่เพิ่มขึ้น” ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเจริญพันธุ์เมื่อพวกเขายืดเวลาในการแต่งงานและมีลูกออกไป ความตระหนักที่ว่ามีความเชื่อมโยงกับวาทกรรมทางการแพทย์ในสังคมเกี่ยวกับเรื่องมนุษย์มีข้อจำกัดด้านร่างกาย โดยเฉพาะเซลล์สืบพันธุ์ที่มีโอกาสเสื่อมไปตามอายุและส่งผลต่อความสามารถในการมีลูกในอนาคต ผู้หญิงยิ่งอายุมากจะมีความเสี่ยงด้านสุขภาพร่างกายเพิ่มขึ้น เช่น ปริมาณและคุณภาพของไข่ที่ลดลง ความเสื่อมของรังไข่ หรือเผชิญปัญหาการมีบุตรยากเพราะอัตราการตั้งครรภ์ในแต่ละรอบเดือนจะเริ่มลดลงตามอายุที่มากขึ้นของผู้หญิง หากตั้งครรภ์ก็อาจเสี่ยงที่จะแท้งหรือแม้แต่การให้กำเนิดลูกที่อาจมีความผิดปกติทางพันธุกรรม (Cimadomo et al., 2018) การยืดเวลาเพื่อหาคู่ครองและมีลูกจึงสามารถส่งผลกระทบต่อทั้งจำนวนการเกิดและคุณภาพการเกิดของสมาชิกใหม่ในสังคม

แรงจูงใจในการฝากไข่จึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดผ่าน “anticipatory logic” และร่างกายผู้หญิงกลายมาเป็นวัตถุการศึกษาสำคัญในทางการแพทย์ (van de Wiel, 2015) แรงจูงใจของกลุ่มตัวอย่างที่สนใจฝากไข่ข้างต้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศหลายชิ้นที่ชี้ว่า การฝากไข่ด้วยเหตุผลเชิงสังคมตอบสนองต่อข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้หญิง (socioeconomic and cultural constraint) (Bozzaro, 2018) กล่าวคือ ผู้หญิงต้องการรักษาภาวะการเจริญพันธุ์ไว้เพื่อสร้างโอกาสการทำงาน ได้ใช้เวลาในการหาคู่ที่เหมาะสมและสร้างครอบครัว (Hodes-Wertz et al., 2013) ลดความเครียดจากความกดดันเรื่องการหาคู่ (Stoop et al., 2015) หรือส่วนหนึ่งเลือกเทคโนโลยีนี้ก็เพราะต้องการรักษาความสัมพันธ์ของคู่ตนเองในปัจจุบันเอาไว้ก่อน (Waldbly, 2015) การได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนครอบคลุม รวมถึงการได้มองเห็นผู้ใช้เทคโนโลยีที่ประสบความสำเร็จอย่างกลุ่มเพื่อนที่เคยฝากไข่ ก็มีสำคัญในการตัดสินใจใช้เทคโนโลยีดังกล่าวด้วย (Jackson, 2018; Mayes et al., 2018)

แม้ปัจจัยที่กล่าวมาจะสร้างแรงจูงใจในการฝากไข่ของผู้หญิงแต่ในทางปฏิบัติผู้หญิงอาจตัดสินใจฝากไข่หรือไม่ก็ย่อมได้ การตัดสินใจของผู้หญิงที่จะ “ไม่ไปต่อ” สำหรับเรื่องนี้มีหลายเหตุผล ได้แก่ ต้นทุนเรื่องราคาค่าใช้จ่ายที่สูงเกินความสามารถของผู้หญิงบางคนที่จะจ่ายได้ อายุของผู้หญิงที่สนใจฝากอาจยังเหลือมากพอให้ขบคิดว่าจะฝากไข่ดีหรือไม่ ในระหว่างนี้พวกเขาก็อาจเจอคู่และใช้วิธีการธรรมชาติในการมีลูกได้ ยิ่งกว่านั้น การฝากไข่มี

ต้นทุนสูงทั้งแง่ราคาและผลกระทบที่อาจจะเกิดกับร่างกาย อารมณ์ รวมถึงเวลาที่ต้องถูกใช้ไปในกระบวนการฝากอยู่ไม่น้อย ผู้หญิงที่ไม่ได้มองเรื่องการฝากไข่เป็นเรื่องที่จำเป็นหรือต้องทำเป็นลำดับแรกอาจจะลดความคิดนี้ออกไปก่อน ส่วนข้อกฎหมายที่อนุญาตให้ผู้หญิงใช้ไข่ที่ฝากกับคู่สมรสต่างประเทศ เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงที่เป็นรักร่วมเพศและสนใจเรื่องนี้ไม่สามารถไปต่อได้ อีกทั้งความคิดเรื่องมีลูกสำหรับผู้หญิงบางคนยังไม่แน่นอนและปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา แม้ข้อมูลในภาพรวมจะชี้ถึงแรงจูงใจของพวกเธอเรื่องการฝากไข่ แต่ส่วนหนึ่งอยู่ในระดับความสนใจและการวางแผนไว้มากกว่าลงมือฝากอย่างจริงจัง ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้จึงมีส่วนทำให้ผู้หญิงบางคนเลือกที่จะไม่ได้เข้าสู่กระบวนการฝากไข่ ในขณะที่มีผู้หญิงเพียงบางส่วนฝากไข่เท่านั้น

ข้อสังเกตที่สำคัญคือ การทำงานของเทคโนโลยีการฝากไข่ให้สำคัญของตัวเลขอย่างมาก ตัวเลขที่ปรากฏจากการทำงานจะช่วยให้แพทย์และผู้หญิงรับรู้เกี่ยวกับความเสี่ยง (risk knowledge) ผ่านการตรวจวัดและประเมิน ข้อมูลตัวเลขจึงเป็นเครื่องหมายของ “การรู้จักตัวเอง” และบ่งชี้ศักยภาพด้านการเจริญพันธุ์ผ่านจำนวนไข่ที่ฝากไว้สำหรับอนาคต ถึงกระนั้น แม้ตัวเลขจะบอกจำนวนได้แต่อาจไม่สามารถรับประกันถึงคุณภาพไข่ที่จะนำกลับมาใช้ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลกลุ่มอย่างที่ว่า แม้พวกเขาจะทราบเรื่องจำนวนไข่ที่กระตุ้นและเก็บได้ (ซึ่งอาจจะมากน้อยแตกต่างกัน) แต่ก็อาจบอกได้ว่าจากจำนวนที่เก็บมาได้ไข่เหล่านี้หากนำกลับมาใช้จะมีคุณภาพเป็นอย่างไร จำนวนตัวเลขที่ปรากฏจึงมีผลต่อความรู้สึกของผู้หญิง กรณีที่ตัวเลขมีจำนวนมาก ผู้หญิงอาจรู้สึกอุ่นใจและภูมิใจกับ “ศักยภาพ” ร่างกายตัวเอง แต่หากน้อยเกินไปก็ทำให้หลายคนรู้สึกกังวลขณะที่บางคนพยายามเก็บไข่เข้าเพื่อ “ตุนจำนวนไข่” ของตัวเองไว้ให้มากที่สุดเพื่อป้องกันความเสี่ยง เทคโนโลยีจึงทำให้ความเสี่ยงจากวัยที่เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งที่สามารถติดตามมองเห็น ควบคุม และถูกจัดการ รวมทั้งช่วยให้ผู้หญิงมีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ของตนเอง ผ่านการเฝ้าติดตามการทำงานและการประเมินของร่างกายก่อนที่แพทย์จะฉีดยากระตุ้นไข่ให้ตกและเก็บไข่แช่แข็ง

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับร่างกาย การฝากไข่นับเป็นการใช้องค์ความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการแพทย์สมัยใหม่ (technoscience) ที่เน้นปรับเปลี่ยน (transform) ธรรมชาติภายในร่างกายมนุษย์ให้เป็นไปตามปรารถนาของแต่ละบุคคล ร่างกายแบบใหม่นี้นอกจากจะถูกควบคุมจากภายนอกด้วยเทคโนโลยีการแพทย์ ยังถูกปรับเปลี่ยนภายในเพื่อให้ยังคงรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์ด้านสุขภาพ (maintaining

health) และสร้างตัวตนที่แสวงหาด้วยเทคโนโลยีและวัตถุการแพทย์ในรูปแบบต่าง ๆ เทคโนโลยีทำให้ร่างกายผู้หญิงไม่ใช่ร่างที่เป็นธรรมชาติ (natural body) แต่เทคโนโลยีเข้ามาอยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในร่างกายมนุษย์ (techno-body) (Shaw, 2008) ร่างกายจึงไม่ใช่สิ่งที่มั่นคง เปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือเป็นแค่เป้าการควบคุม ตรงกันข้าม ร่างกายเป็นสิ่งที่มีความยืดหยุ่น สามารถสร้างใหม่ และเปลี่ยนแปลงได้ผ่านการทำให้เป็นเรื่องชีวการแพทย์ ร่างกายที่ว้างจึงมีลักษณะเป็น “relational being” ที่ถูกสร้างบนพื้นฐานความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ทั้งองค์ความรู้และวาทกรรมการแพทย์ เทคโนโลยี เครื่องมือ ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากการฝากไข่สามารถนำไปสู่ผลข้างเคียงบางอย่างที่เกิดขึ้นกับร่างกาย เช่น เกิดอาการเจ็บปวดและไม่สบายตัว รวมถึงด้านจิตใจที่รู้สึกเครียดและเป็นกังวลจากกระบวนการฝากไข่ การฝากไข่ยังส่งผลต่อ “ความรู้สึกนึกคิด” และ “การให้ความหมาย” ของผู้หญิงที่เชื่อมโยงเรื่องการฝากไข่เพื่อสร้างอัตลักษณ์ กล่าวคือ การฝากไข่เป็นเหมือน “การต่อเวลา” ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตที่ยังต้องเดินทางหรือทำงานหนัก การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัว การหาคู่ที่เหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับชีวิตคนสมัยใหม่ การฝากไข่จึงเป็น “การลงทุน” ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและความมั่นคงของครอบครัวทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นทางเลือกสำหรับการกระชับความสัมพันธ์กับคู่รักในปัจจุบันที่อาจยังไม่พร้อมแต่งงาน ช่วยลดความตึงเครียดและความกดดันในการสร้างครอบครัว ส่วนในแง่ของอนาคต การฝากไข่เหมือนเป็นการซื้อประกันเรื่องการมีลูกอย่างมีคุณภาพเมื่อผู้หญิงและคู่มีความพร้อมซึ่งเป็นลูกที่เกิดจากเลือดเนื้อเชื้อไขจากตัวเอง การฝากไข่ในวันที่ร่างกายยังพร้อมและแข็งแรงเป็นเรื่องที่ดีเพราะพวกเขาไม่สามารถย้อนเวลากลับไป การฝากไข่จึงเป็นการแสดงออกถึงการลงมือทำบางสิ่งบางอย่าง “อย่างเต็มที่” เพื่อประโยชน์ในอนาคตของผู้หญิงที่ทำให้พวกเขาไม่ต้องกังวลการมีลูกเมื่ออายุมาก สร้างความอุ่นใจหากต้องเผชิญหน้ากับความผิดหวังอย่างรุนแรงจากความรัก อีกทั้งยังมองว่าเป็นทางเลือกให้สังคมได้เพิ่มประชากรอย่างมีคุณภาพ

จากความหมายข้างต้น เทคโนโลยีการฝากไข่จึงมีส่วนสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (technoscience-based identity) ซึ่งเป็นตามความปรารถนาของบุคคล แต่อัตลักษณ์ที่ว่าก็ถูกทำให้ไม่มีความแน่นอนตายตัว (destabilizing identities) ยกตัวอย่าง เมื่อผู้หญิงถูกประเมินว่ามีความเสี่ยงที่จะมีไข่น้อย

ในแง่นี้ อาจส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่แข็งแรง และมีความเสี่ยงว่าจะเป็นผู้มีบุตรยาก (Myers and Martin, 2021)

การฝากไข่จึงเป็นเสมือน “ความหวัง” (hope) ของผู้หญิงที่ต้องการมีลูกแต่ยังไม่พร้อม (Inhorn, 2017) รวมทั้งอาจหมายถึงการ “เติมความฝัน” ของเพศทางเลือกที่หวังอยากมีครอบครัวให้สมบูรณ์ หรือแม้แต่ผู้หญิงที่อยากมีลูกแต่ไม่อยากแต่งงานด้วย ถึงกระนั้น เทคโนโลยีไม่ได้มอบความแน่นอน (uncertain) ให้ผู้หญิงทุกคน การฝากไข่อาจเป็นเพียงจุดเริ่มต้นสำหรับการมีลูก ยังคงมีอีกหลายตอนที่ต้องผ่านกระบวนการเพื่อตั้งครรภ์ซึ่งผลก็ไม่สามารถรับรองได้ว่าจะสำเร็จหรือไม่ ทว่าความหวังจากเทคโนโลยีก็มีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้คนอยากมีลูกสมบูรณ์ขึ้น พวกเธอก็พร้อมจะยอมรับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากเทคโนโลยี เทคโนโลยีการฝากไข่จึงไม่ได้เป็นเพียงอำนาจที่อยู่เหนือและควบคุมร่างกาย (biopolitics) หากแต่สร้างจินตนาการทางการแพทย์ (medical imaginary) และความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีในอนาคต ความหวังที่ว่า “ความปรารถนาในเชิงอารมณ์” ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นถึงแม้ว่ายังไม่มีหลักประกันเชิงรูปธรรมใด ๆ มายืนยันก็ตาม (Peterson, 2015) และยังถูกตั้งข้อสงสัยเถวว่าเป็นสิ่งที่จัดวางอยู่บนพื้นฐาน “ความต้องการ” (desire) มากกว่า “ความจำเป็น” (need) (Pennings, 2013) การใช้ชีวิตทางสังคมของผู้หญิงในแง่นี้จึงมองเห็นช่องว่างระหว่าง “ความคิดที่หวังปรารถนา” (wishfully thinking) กับ “ความจริง” (reality) ซึ่งเต็มไปด้วยความรู้สึกที่หลากหลาย อาจจะเป็นทั้งความรู้สึกอ่อนคลาย หรือความตึงเครียด ความกังวล รวมถึงความกลัวที่อาจจะเกิดขึ้นกับร่างกายในอนาคตของพวกเธอ ดังข้อมูลผลการศึกษาที่สะท้อนความรู้สึกเหล่านี้ของพวกเธอ

การฝากไข่เป็นเทคโนโลยีที่ผู้หญิงลงทุนเพื่อการมีลูกอย่างมีคุณภาพในอนาคต หากแต่การทำงานของมันอาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนทั้งในด้านความคุ้มค่า เช่น การกระตุ้นไข่ไม่สำเร็จ คุณภาพไข่ที่ได้ไม่มีปริมาณและคุณภาพเพียงพอ รวมถึงผลจากการฝากไข่ที่ผู้หญิงอาจไม่ได้มีโอกาสใช้ไข่เพราะหาคู่ไม่ได้ หรือไม่สามารถใช้ไข่ที่ฝากเพราะอาจแต่งงานและมีลูกโดยธรรมชาติได้เอง สุดท้ายคือ เรื่องการให้ข้อมูลจากแพทย์ที่ถูกต้องและครบถ้วน หากแพทย์ละเลยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ความหวัง (hope) ของผู้หญิงที่ต้องการฝากไข่ไว้เพื่อมีลูกในอนาคตก็อาจกลายมาเป็นความหวังที่ผิดพลาด (false hope) จากการได้รับข้อมูลไม่ถูกต้องหรือหลอกลวง ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับผู้หญิง เทคโนโลยีการฝากไข่จึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงการนำมาใช้ในกลุ่มผู้หญิง

เพราะแม้การฝากไข่จะมีข้อดีหลายอย่าง ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งความเสี่ยงด้วย ประเด็นนี้มีความสำคัญและไม่ควรถูกเพิกเฉย ความเสี่ยงที่เกิดกับร่างกายและจิตใจควรเป็นสิ่งที่แพทย์จำเป็นต้องชี้แจงกับผู้หญิงอย่างตรงไปตรงมา เป็นต้นว่า ผลข้างเคียงที่จะเกิดการที่ไข่ถูกกระตุ้นมากเกินไป การติดเชื้อหรือแม้แต่เลือดออกจากการฝากไข่ ความเสี่ยงเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของเงินที่จ่ายไปเมื่อเทียบกับผลจากการฝากไข่ที่อาจไม่ได้ไข่ให้ หรือไข่ที่เก็บไว้อาจใช้ไม่ได้อย่างที่หวังไว้

ประเด็นเด่นชัดที่สุดของการฝากไข่คือ การฝากไข่มอบทางเลือก (choice) หรือขยายโอกาส (enhance) แก่ผู้หญิงในการ “disrupt” หรือต่อรองกับความเป็นแม่ตามมาตรฐานความคาดหวังของสังคม (normative process of motherhood) ผู้หญิงส่วนหนึ่งมักถูกกดดันให้เป็นแม่ ยิ่งอายุมากก็ยิ่งรู้สึกถูกกดดันทั้งจากคนในครอบครัวและสังคมรอบข้าง คนที่ไม่พร้อมก็จะรู้สึกถึงการสูญเสียตัวตน ซึมเศร้า หรือแม้แต่รู้สึกถึงตราบาปที่เกิดจากความแตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคม (Mintziori, 2019) การฝากไข่จึงกลายมาเป็นหนทางที่จะช่วยต่อรองกับความคาดหวังในเรื่องดังกล่าว (ให้เลื่อนออกไปก่อน) ช่วยให้ผู้หญิงรู้สึกว่า “พร้อม” สามารถ “สร้างสมดุล” ระหว่างชีวิตครอบครัวและการทำงาน รวมถึงเขยิบเข้าสู่ “มาตรฐานการเป็นแม่” (gold standard of motherhood) ที่สังคมคาดหวังไว้ว่า จะต้องใช้เวลาเลี้ยงดูลูกอย่างมีคุณภาพและมีความมั่นคงในครอบครัว

แม้การฝากไข่จะให้ทางเลือกหรือขยายโอกาส แต่ขณะเดียวกันก็สะท้อนว่าอุดมการณ์ความเป็นแม่ยังคงเป็นสิ่งสำคัญในสังคม รวมทั้งยังตอกย้ำให้เห็นถึงคุณค่าการมีลูกโดยสายเลือดหรือการเป็นแม่โดยพันธุกรรมและแบ่งแยกหรือกีดกันผู้หญิงที่ไม่สามารถมีลูกเช่นนั้นได้ออกไป ยิ่งเมื่อเทคโนโลยีเพื่อการเจริญพันธุ์กลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การกลายมาเป็นสินค้าของเทคโนโลยีด้านสุขภาพเร่งให้ตลาดการฝากไข่เติบโตอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาเครื่องมือเชิงเทคโนโลยีที่ใช้สำหรับการติดตามปริมาณและคุณภาพของไข่ มีเทคนิควิธีที่ช่วยลดผลกระทบและสร้างปลอดภัยสำหรับการเก็บไข่ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การออกมาไลฟ์ของแพทย์เพื่อสร้างความตระหนักแก่คนทั่วไป รวมถึงผู้หญิงเกี่ยวกับการลดลงของภาวะการเจริญพันธุ์จากวัยที่เพิ่มขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ล้วนมีส่วนช่วยตอกย้ำอุดมการณ์ความเป็นเพศที่มีในสังคม (gender ideology) ซึ่งเชื่อมโยงผู้หญิงกับการมีลูกและเป็นแม่ให้เข้มข้นและรุนแรงมากขึ้น เพราะเราจะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างไม่เพียงแต่คิดเกี่ยวกับการมีลูกและการเป็นแม่ของตัวเองเท่านั้น หากแต่ลุกขึ้นมาทำบางสิ่งที่รักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์เหล่านั้นด้วย ยิ่งกว่านั้น ทางเลือกที่ย้ำถึงการมี

อำนาจในตัวเองของผู้หญิง (autonomy) ด้านการเจริญพันธุ์อาจไม่ใช่ทางเลือกที่แท้จริงเสมอไป (Harwood, 2009; Perrier, 2013) ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาที่ว่า การฝากไข่ของผู้หญิงเชื่อมโยงกับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะเมื่อทางเลือกที่ว่าจะเกิดขึ้นได้ผู้หญิงต้องมีเงินมากพอที่จ่ายค่าฝากไข่ด้วยตัวเอง หรืออย่างน้อยก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากคู่รักหรือองค์กรที่ทำงาน/สถานที่ให้บริการทางการแพทย์ หากผู้หญิงมีอาชีพที่เงินเดือนไม่มากนักก็อาจเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเธอไม่สามารถฝากไข่ได้ หรือหากผู้หญิงเข้าไม่ถึงสถานที่ให้บริการรับฝากไข่เพราะโครงสร้างพื้นฐานและกฎหมายไม่สนับสนุนเพียงพอ ทางเลือกนั้นก็จะไม่เกิดขึ้น

ทางเลือกของผู้หญิงจึงสัมพันธ์กับอำนาจและชนชั้นที่มีในสังคม อีกนัยคือ การฝากไข่ทำให้เราเห็นถึงความไม่เท่าเทียมในเชิงอำนาจและสังคม (social and power inequality) เพราะเราจะพบว่า มีเพียงผู้หญิงบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถฝากไข่ได้โดยไม่ลำบาก พวกเธอสามารถจ่ายได้หรือได้รับการสนับสนุนจากคลินิกโดยตรง เช่น กลุ่มผู้หญิงที่มีเศรษฐกิจการเงินและอาชีพมั่นคง ขณะที่ผู้หญิงที่มีอาชีพและรายได้ไม่สูงนักกลับต้องคิดหนักและจัดลำดับความสำคัญว่าการฝากไข่คือเรื่องหลักอย่างแรกในชีวิตหรือไม่ การฝากไข่จึงเป็นเรื่องที่พวกเธอรู้สึก “ต้องดิ้นรน” มากกว่าคิดว่าเป็นเพียงเงินจำนวนหนึ่งที่เสียไปเท่านั้น การฝากไข่จึงเป็นสิ่งที่ตอบสนองของความปรารถนาเฉพาะบุคคล หรือกลุ่มผู้บริโภคขนาดเล็กเฉพาะตัว (customization) ที่เข้ารับบริการด้านการแพทย์ โดยมีค่าใช้จ่ายสูงในลักษณะที่เป็น “niche marketing of boutique medicine” (Hannerz 1996 cited in Clarke et al., 2010) เพื่อมีสุขภาพที่ดีขึ้นและกลายมาเป็น “ทางเลือก” (rhetorics of choice) สำหรับผู้บริโภคที่สามารถจ่ายได้เท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการวิจัยเรื่อง “ชีวการแพทย์สมัยใหม่ ร่างกาย ความเสี่ยงและนัยเชิงสังคมจากเทคโนโลยีการฝากไข่” โดยได้รับทุนอุดหนุนจาก คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณหน่วยงานที่สนับสนุนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษารั้งนี้

References

- Baldwin, K. (2019). The Biomedicalisation of Reproductive Ageing: Reproductive Citizenship and the Gendering of Fertility Risk. **Health, Risk & Society**, **21** (5-6), 268–283.
- Baldwin, K., Culley, L., Hudson, N. and Mitchell, H. (2014) Reproductive technology and the life course: Current debates and research in social egg freezing. **Human Fertility**, **17** (3) , 170-179.
- Bozzaro, C. (2018). Is Egg Freezing a Good Response to Socioeconomic and Cultural Factors that lead Women to postpone Motherhood?. **Reprod Biomed Online**, **36** (5), 594-603. doi: 10.1016/j.rbmo.2018.01.018. Epub 2018 Feb 23. PMID: 29530402.
- Cimadomo, D., Fabozzi, G., Vaiarelli, A., Ubaldi, N., Ubaldi, F.M., and Rienzi, L. (2018). Impact of Maternal Age on Oocyte and Embryo Competence. **Frontiers in Endocrinology**, **9** (327), 1-8.
- Clarke, A. E., Mamo, L., Fosket, J. R., Fishman, J. R., and Shim, J. K. (Eds.) (2010). **Biomedicalization: Technoscience, health, and illness in the U.S.** 1st ed.. Duke University Press Books.
- Duangwiset, N. (2018). Modern Globalized-Capitalist Biomedicine and The Conjured Construction of Human Life and Health. [in Thai]. **Journal of Anthropology**, **1** (1), 43-82.
- Göçmen, I and Kılıç, A. (2017). Egg Freezing Experiences of Women in Turkey: From the Social Context to the Narratives of Reproductive Ageing and Empowerment. **European Journal of Women's Studies**, **25** (2), 168–182.
- Harwood, K. (2009). Egg Freezing: a Breakthrough for Reproductive Autonomy? **Bioethics**, **23**, 39–46.

- Hodes-Wertz, B., Druckenmiller, S., Smith, M., and Noyes, N. (2013). What do Reproductive-age Women who undergo Oocyte Cryopreservation think about the Process as a Means to preserve Fertility?. **Fertility and Sterility**, 100, 1343–1349.
- Inhorn. M.C. (2017). **The Egg Freezing Revolution? Gender, Technology, and Fertility Preservation in the Twenty-First Century**. Retrieved September 4, 2022, from <https://marciainhorn.com/wp-content/uploads/etrds0428.pdf>
- Inhorn.M.C., Birenbaum-Carmeli,D., and Patrizio,P. (2017). Medical Egg Freezing and Cancer Patients’ Hopes: Fertility Preservation at the Intersection of Life and Death. **Social Science & Medicine**, 195 (December), 25-33.
- Jackson, E. (2018). The Ambiguities of ‘Social’ Egg Freezing and the Challenges of Informed Consent. **BioSocieties**, 13, 21–40.
- Mayers, C., Williams,J. and Lipworth, W. (2018). Conflicted Hope: Social Egg Freezing and Clinical Conflicts of Interest. **Health Sociology Review**, 27 (1), 45-59.
- Mintzioria, G , V. et al. (2019). Egg Freezing and Late Motherhood. **Maturitas**, 125 (July), 1-4.
- Myers, K.C. and Martin,L.J. (2021) . Freezing Time? The Sociology of Egg Freezing. **Sociology Compass**, 15 (1), 1-17.
- Penning, G. (2013). Ethical Aspects of Social Egg Freezing. **Gynecologie Obstetrique & Fertilité**, 41, 521-523.
- Peterson, A. (2015). **Hope in Health: The Socio-Politics of Optimism**. London: Palgrave Macmillan.
- Perrier, M. (2013) . No Right Time: the Significance of Reproductive Timing for Younger and Older Mothers’ Moralities. **The Sociological Review**, 61, 69-87.

- Robertson, J.A. (2014). Egg Freezing and Egg Banking: Empowerment and Alienation in Assisted Reproduction. **Journal of Law and the Biosciences**, 1 (2), 1–24.
- Shaw, D. B. (2008). **Technoculture: The Key Concepts** (Vol. English ed). Oxford: Routledge.
- Stoop, D., Maes, E., Polyzos, NP., Verheyen, G., Tournaye, H., Nekkebroeck, J. (2015). Does Oocyte Banking for Anticipated Gamet Exhaustion influence Future Relational and Reproductive Choices? A Follow-up or Bankers and Nonbankers. **Human Reproduction**, 30 (2), 338–344.
- Thailand medical news. (2019). **Thailand, The World’s fertility Treatment Destination**. www.thailandmedical.news/news/thailand,-the-world’s-fertility-treatment-destination.
- THE STANDARD TEAM. (2020). **Egg Freezing’ is a Trend for Modern Women Who can Design their lives as they want and have Children when they are Ready**. <https://thestandard.co/egg-freezing>.
- Van de Wiel, L. (2015). Frozen in Anticipation: Eggs for Later. **Women's Studies International Forum**, 53 (November–December), 119-128.
- Waldby, C. (2015). ‘Banking time’: Egg Freezing and the Negotiation of Future Fertility. **Culture, Health & Sexuality**, 17 (4), 470-482.

Interview

- A2 (pseud.). **Interview**. March 22, 2023.
- A9 (pseud.). **Interview**. March 13, 2023.
- A12 (pseud.). **Interview**. April 5, 2023.
- A14 (pseud.). **Interview**. March 21, 2023
- A15 (pseud.). **Interview**. March 23, 2023

กีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 กับผลประโยชน์
ทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีฮุนเซน¹
The 32nd SEA Games and the Furthering of the Political
Advantages of for Cambodian Prime Minister Hun Sen

จันทวัฒน์ ศิริรัตน์²

Jintavat Sirirat

Received: March 27, 2024/ Revised: May 14, 2024/ Accepted: May 23, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้กีฬาซีเกมส์เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีฮุนเซนของกัมพูชา ในการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 32 ด้วยการประยุกต์ กรอบแนวคิดบทบาทกีฬาในการเมืองรัฐ และการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์คือโอกาสสำคัญของนายกฯ ฮุนเซน ในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางการเมือง ได้แก่ 1) นำเข้านักกีฬาต่างชาติ เพราะเหรียญรางวัลเป็นผลงานเชิงประจักษ์ที่ช่วยสร้างคะแนนนิยม 2) เวทีหาเสียง ความประจวบเหมาะของช่วงเวลาแข่งขันเป็นโอกาสสำหรับการหาเสียงเพื่อการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม 3) ความสัมพันธ์จีน-กัมพูชา ความร่วมมือในซีเกมส์เป็นโอกาสอันดีของกระชับความสัมพันธ์กับจีนซึ่งเป็นหุ้นส่วนสำคัญของนายกฯ ฮุนเซน 4) กระแสชาตินิยม การบรรจุกีฬาพื้นบ้านช่วยสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ขณะเดียวกันปัญหาความขัดแย้งกับไทยในกีฬามวยก็เสริมกระแสชาตินิยมอีกทางหนึ่ง รวมถึงมีการจัดการความไม่พอใจของประชาชนอย่างรวดเร็ว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการประท้วงหรือการเข้าชมนและจำนวนที่นั่งไม่เพียงพอกระทบการเลือกตั้งที่กำลังจะมีขึ้น

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง กีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 : ผลประโยชน์ทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีสมเด็จ เดโช ฮุนเซน ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2567

² สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Institute of East Asian Studies, Thammasat University), Email: jintavat@asia.tu.ac.th

คำสำคัญ: กัมพูชา, ซีเกมส์ครั้งที่ 32, นายกฯ ฮุนเซน, ผลประโยชน์ทางการเมือง

Abstract

This article aims to study the utilization of the SEA Games to further the political advantages of Cambodian Prime Minister Hun Sen during the hosting of the 32nd SEA Games. In this regard, the role of the sport in state-politics concept and qualitative research methodology were employed. The analysis reveals that the SEA Games presented a significant opportunity for the PM to gain political advantages. The evidence is multifaceted: Firstly, Cambodia's recruitment of international athletes to win medals served as a tangible accomplishment that bolstered the PM's popularity. Secondly, the competition's timing provided an opportune moment for use as a campaign platform for the general elections in July. Thirdly, the Games' events facilitated the strengthening of Cambodia's ties with China, a key ally in supporting the PM's political agenda. Fourthly, the inclusion of indigenous sports cultivated national pride, while the Muay dispute with Thailand also amplified nationalist sentiment. Additionally, the Cambodian government promptly responded to public dissatisfaction regarding ticket pricing and seating capacity to mitigate any potential impact on the forthcoming elections.

Keywords: Cambodia, 32nd SEA Games, Prime Minister Hun Sen, Political advantages

บทนำ

การเป็นเจ้าภาพมหกรรมกีฬาระหว่างประเทศถือเป็นโอกาสสำคัญของการบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น การเชิดชูอุดมการณ์นาซีในเบอร์ลินโอลิมปิกปี 1936 การฟื้นฟูประเทศและปรับภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นในโตเกียวโอลิมปิกปี 1964 การสร้างประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ผ่านโซลโอลิมปิกปี 1988 การกระชับความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียของจีนช่วงการคว่ำบาตรของชาติตะวันตกผ่านปักกิ่งเอเชียนเกมส์ปี 1990 ความพยายามปรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ในฐานะเจ้าภาพร่วมฟุตบอลโลกปี 2002 การปรับภาพลักษณ์สู่การเป็นมหาอำนาจของจีนผ่านปักกิ่งโอลิมปิกปี 2008 ความพยายามปรับความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีเหนือ-ใต้ผ่านโอลิมปิกฤดูหนาวพยองชางปี 2018 ความตั้งใจใช้โตเกียวโอลิมปิกปี 2020 เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เป็นต้น (Sirirat, 2021)

แม้แต่จุดเริ่มต้นกีฬาซีเกมส์ก็เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ทางการเมือง³ เพราะไทยในฐานะผู้ริเริ่มต้องการสร้างกลุ่มความร่วมมือต่อต้านภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ที่กำลังแผ่ขยายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงทศวรรษ 1950 รวมถึงซีเกมส์ในหลาย ๆ ครั้ง ประเทศเจ้าภาพได้ใช้ตอบสนองเป้าหมายทางการเมืองและเศรษฐกิจ เช่น การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในปี 2009 เพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยว (Creak, 2011) หรืออย่างอินโดนีเซียที่ตั้งเป้าให้การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ปี 2011 ช่วยยกระดับการพัฒนาเมืองปาเลังบัง (Trotier, 2017) ตลอดจนกรณีของเมียนมาที่ในปี 2013 ได้ประกาศให้การเป็นเจ้าภาพครั้งนี้เป็นการสร้างเอกภาพและความเชื่อใจกับประเทศเพื่อนบ้านอีกครั้ง (Creak, 2014)

สำหรับซีเกมส์กับกัมพูชานั้นมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมาตั้งแต่ต้น เพราะแม้กัมพูชาจะเป็นประเทศร่วมก่อตั้งกีฬาซีเกมส์ แต่ข้อขัดแย้งทางการเมืองและดินแดนกับไทยทำให้กัมพูชาถอนตัวจากการแข่งขันครั้งที่ 1 โดยอ้างเรื่องความปลอดภัยของนักกีฬาและเจ้าหน้าที่จากการเดินทางมาแข่งขันในไทย เช่นเดียวกับการถอนตัวในฐานะเจ้าภาพครั้งที่ 3 เพื่อประท้วงอินโดนีเซียจากการกีดกันไต้หวันและอิสราเอลเข้าร่วมกีฬาเอเชียนเกมส์ ตลอดจนการปฏิเสธเป็นเจ้าภาพครั้งที่ 4 และลาออกจากการเป็นสมาชิกเพื่อเตรียมการเป็น

³ กีฬาซีเกมส์เกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1959 ในชื่อกีฬาแหลมทอง ก่อนเปลี่ยนชื่อในปี 1975 เมื่อมีการรับสมาชิกเพิ่มจากกลุ่มประเทศภาคพื้นสมุทร ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน

เจ้าภาพการแข่งขันของกลุ่มประเทศเกิดใหม่ (Games of New Emerging Forces: GANEFO) อย่างไรก็ตาม กัมพูชากลับเข้าร่วมการแข่งขันอีกครั้งในนามสาธารณรัฐเขมรในการแข่งขันครั้งที่ 6 ปี 1971 (Lim and Aman, 2016: 548-554) แต่ก็ถอนตัวอีกครั้งในปี 1976 จากการยึดอำนาจของกองทัพแห่งชาติกัมพูชาประชาธิปไตยหรือเขมรแดง กัมพูชาได้กลับเข้าการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ในครั้งที่ 12 ปี 1983 หลังสงครามกลางเมืองสงบลง

การเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์ปี 2023 จึงมีความพิเศษต่อกัมพูชาอย่างมาก เพราะนอกจากเป็นครั้งแรกที่กัมพูชาจะรับหน้าที่เป็นเจ้าภาพจริง ๆ แล้ว ยังถือเป็นหมุดหมายของการพัฒนาประเทศหลังผ่านประวัติศาสตร์ความขัดแย้งมากกว่าครึ่งศตวรรษ การเป็นเจ้าภาพมหกรรมกีฬานานาชาติจึงเป็นโอกาสที่ดีในการบรรลุเป้าหมายแห่งชาติในหลายด้าน ที่สำคัญยังเป็นช่วงรอยต่ออำนาจการปกครองของนายกา สุนเซน ซึ่งซีเกมส์อาจเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองได้ บทความนี้จึงมีคำถามวิจัยว่า นายกา สุนเซน ใช้ความเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างไร ภายใต้แนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาผลประโยชน์ทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีสุนเซนจากการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 32

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตศึกษาคือ ช่วงปี 2017-2023 ตั้งแต่ช่วงเวลาเตรียมงานเป็นเจ้าภาพ การแข่งขันกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 จนถึงการเลือกตั้งทั่วไปของกัมพูชาในเดือนกรกฎาคมปี 2023

วิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น นโยบายรัฐบาล บทสัมภาษณ์ ข้อมูลการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ หนังสือ บทความวิชาการ ข่าว เป็นต้น โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) รวบรวมเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 32 นโยบายของรัฐบาลกัมพูชาที่เกี่ยวข้อง 2) ทบทวนวรรณกรรมเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นที่ต้องการศึกษาให้ถ่องแท้มากขึ้น 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเจ้าภาพกีฬา

ซีเกมส์กับผลประโยชน์ทางการเมืองสำหรับนายกฯ ฮุนเซน ด้วยแนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ 4) วิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทความนี้เน้นทำความเข้าใจการเมืองกัมพูชาในช่วงการปกครองของนายกฯ ฮุนเซน ถึงวิธีรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองตลอดสามทศวรรษที่ผ่านมา ดังนี้

1) **สร้างฐานอำนาจ** Peou (1998a, 1998b) และ Downie (2000) มองว่า หลังการเลือกตั้งปี 1993 การเมืองกัมพูชาก็ส่อเค้าความตึงเครียดระหว่างนายกรัฐมนตรีสองคน คือ เจ้ารณฤทธิ์กับฮุนเซน ทำให้ในปี 1996 เจ้ารณฤทธิ์จะถูกถอนตัวหากพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian's People Party: CPP) ไม่แบ่งสรรอำนาจอย่างเท่าเทียม ต่อมาในปี 1997 เจ้ารณฤทธิ์ได้จัดตั้งแนวร่วมแห่งชาติ (National United Front: NUF) โดยดึงอดีตเขมรแดงเข้าร่วมเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับอีกฝ่าย แต่หนึ่งวันก่อนจะลงนามข้อตกลงสันติภาพ นายกฯ ฮุนเซนได้เข้ายึดอำนาจ เจ้ารณฤทธิ์พ่ายแพ้และต้องลี้ภัยไปต่างประเทศอย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งทั่วไปในปี 1998 เจ้ารณฤทธิ์ก็กลับมานำพรรคฟุนซินเปก (Front uni national pour un Cambodge indépendant, neutre, pacifique, et coopératif: FUNCINPEC) ผลปรากฏว่า พรรค CPP ได้ 64 ที่นั่ง พรรคฟุนซินเปกได้ 43 ที่นั่ง และพรรคสมรังสีได้ 15 ที่นั่ง แต่สองพรรคหลังปฏิเสธผลการเลือกตั้ง โดยให้เหตุผลว่าพรรค CPP ใช้การข่มขู่และทุจริตการเลือกตั้ง รวมถึงการฉ้อโกงประท้วงจนนำไปสู่ความรุนแรง อันเป็นเหตุให้เจ้ารณฤทธิ์และสมรังสีถูกจับกุม ขณะเดียวกัน นายกฯ ฮุนเซนได้ใช้กลไกทางการเมืองที่อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างคณะกรรมการการเลือกตั้งและสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคฟุนซินเปก

2) **สร้างกระแสชาตินิยม** การเลือกในเดือนกรกฎาคมปี 2003 พรรค CPP ยังคงครองเสียงข้างมากคือ 73 ที่นั่ง แม้ว่าไม่เพียงพอจะจัดตั้งรัฐบาล แต่สุดท้ายก็สามารถตกลงกับเจ้ารณฤทธิ์จัดตั้งรัฐบาลได้อีกครั้ง อนึ่ง ในช่วงต้นปีในวันที่ 29 มกราคม เกิดเหตุจลาจลบุกทำลายสถานเอกอัครราชทูตไทยและทรัพย์สินของคนไทยในกัมพูชา อันมาจากข่าว (ที่ไม่พบแหล่งที่มา) เกี่ยวกับการที่นางเอกไทยเรื่องดาวพระศุภร์บอกว่านครวัดเป็นของไทย พร้อมกับดูถูกคนกัมพูชา Hinton (2006) วิเคราะห์ว่า กระแสชาตินิยมที่ลุกโชนเป็นเครื่องมือทางการเมืองสำหรับการเลือกตั้งทั่วไป โดยเฉพาะถ้อยแถลงของนายกฯ ฮุนเซน

ผ่านโทรทัศน์ในวันที่ 27 มกราคม⁴ เช่นเดียวกับช่วงเลือกตั้งปี 2008 ที่ Hughes (2009) และ Thayer (2009) มองว่า การสร้างกระแสดังกล่าวยังดำเนินต่อเนื่องมา โดยเฉพาะการผลักดันปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ซึ่งเป็นชนวนกระตุ้นกระแสชาตินิยมในไทยเกิดการบุกรุกพื้นที่และการปะทะระหว่างกองกำลังทั้งสองฝ่าย ข้อสังเกตคือ เมื่อพรรค CPP ได้รับชัยชนะแล้ว ข้อพิพาทก็กลับเข้าสู่โต๊ะเจรจาเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอีกครั้ง

3) บทบาทของสื่อออนไลน์ ในการเลือกตั้งทั่วไปเดือนกรกฎาคมปี 2013 มีปรากฏการณ์สำคัญคือ พรรค CPP ได้ที่นั่งเหลือแค่ 68 ที่นั่ง Hughes (2015) และ McCargo (2014) มองเหมือนกันว่า ความนิยมที่เสื่อมลงเป็นผลจากปัญหาเศรษฐกิจและสังคม การขาดโอกาสทำกินในพื้นที่ชนบท การเพิ่มขึ้นของชนชั้นแรงงานในเมือง สื่อสังคมออนไลน์ และการเข้าถึงสื่อเสรีที่มากขึ้น แต่สุดท้ายอำนาจเหนือคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ทำให้จัดตั้งรัฐบาลได้เหมือนเดิม ขณะที่ Peou (2019) ที่มองว่า แม้การเลือกตั้งปี 2018 พรรค CPP ไร้คู่แข่งทางการเมือง เพราะใช้กลไกทางกฎหมายยุบพรรคและห้ามนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่นายกฯ ฮุนเซน ไม่ได้มองข้ามความสำคัญของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีประโยชน์ต่อการเมือง ส่วน Ly (2023) เน้นย้ำว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางการเมืองกับสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นในกัมพูชา โดยเฉพาะกับกลุ่มวัยรุ่นยุค 2000 เช่นเดียวกับ Chunly (2019) ที่พบว่า กลุ่มคนมีการศึกษาที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในสังคมออนไลน์มากขึ้น

การทบทวนงานวิจัยทำให้เห็นว่า นายกฯ ฮุนเซน มีกลยุทธ์หลักช่วยครองอำนาจมาตลอดสามทศวรรษ คือ การใช้กฎหมายและกลไกทางการเมืองจัดการฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนการสร้างกระแสชาตินิยมโดยมีไทยเป็นศัตรูของรัฐซึ่งความขัดแย้งมักจะปะทุในห้วงเวลาใกล้การเลือกตั้งทั่วไปของกัมพูชา อย่างไรก็ตาม การเติบโตของสังคมออนไลน์ที่รัฐไม่อาจปิดกั้นได้หมดกลายเป็นปัจจัยท้าทายของนายกฯ ฮุนเซน การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์อาจเป็นโอกาสเหมาะสมในการใช้กีฬาเป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองทั้งผ่านสื่อกระแสหลักและโลกออนไลน์ โดยเฉพาะในช่วงเวลารอต่อทางการเมืองที่จำเป็นต้องสร้างบารมีและความนิยมเพื่อส่งต่อสู่รุ่นต่อไป

⁴ นายกฯ ฮุนเซน ได้แถลงในโอกาสเป็นประธานเปิดโรงเรียนเด็กพิเศษในจังหวัดกำปงจามว่า “...ดาวขโมยที่พุดถึงนครวัดมีค่าน้อยกว่าวชิขในนครวัดเสียอีก และช่องโทรทัศน์ของกัมพูชาควรจะจดหรือเลิกฉายละครไทย โดยเฉพาะเรื่องดาวพระศุภครี”

กรอบแนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ

กีฬาเป็นเครื่องมือที่ให้ทั้งคุณและโทษขึ้นอยู่กับวิธีการ เช่นการวิเคราะห์ของ Riordan (cited in Lin, Lee, and Nai, 2008) ที่มองว่า นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองในปี 1945 รัฐชาติให้ความสำคัญกับกีฬาในฐานะเครื่องมือตอบสนองความปรารถนาในการผลักดันประเทศไปในทิศทางที่ต้องการ กีฬาจึงมักถูกควบคุม ส่งเสริม และหล่อหลอมด้วยอรรถประโยชน์หรืออุดมการณ์ที่ถูกกำหนดขึ้น เช่น ความมั่นคง ชาตินิยม บุรณภาพ การยอมรับจากนานาชาติ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยมีผู้กำหนดนโยบายเข้ามาแทรกแซงหรือส่งเสริมกีฬา ซึ่งขึ้นอยู่กับยุคสมัยและความแตกต่างของแต่ละประเทศ

จากการศึกษาของ Lin, Lee, and Nai (2008) ในบทความเรื่อง “Theorizing the role of sport in state-politics” ได้แบ่งบทบาทของกีฬาต่อประโยชน์ในการเมืองรัฐดังนี้

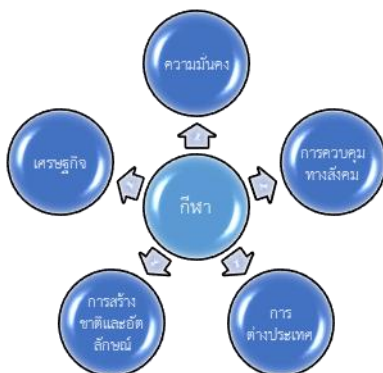

Figure 1 แนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ

1) การสร้างความมั่นคง การสนับสนุนวิชาพลศึกษาและการออกกำลังกายของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการสร้างความมั่นคงทางทหาร โดยเฉพาะในยุคการปกครองด้วยแนวคิดชาตินิยมหรือจักรวรรดินิยม เช่น ยุโรปในศตวรรษที่ 19 เริ่มบรรจุกีฬายิมนาสติกในหลักสูตรพลศึกษาเพื่อสร้างความแข็งแรงแก่เด็ก ๆ ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการปกป้องหรือขยายอำนาจของประเทศ

2) การควบคุมทางสังคม รัฐมีกลไกควบคุมทางสังคมใน 2 ลักษณะคือ การควบคุมความคิดและการแทรกแซงโดยตรง กีฬาได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมความคิด

เพื่อให้ประชาชนยอมรับแนวคิดที่รัฐคัดสรรให้พร้อมกับปฏิเสธแนวคิดอื่น ขณะที่การแทรกแซงโดยตรงเป็นเรื่องของการให้รางวัลและลงโทษ นอกจากนี้ กีฬายังมีบทบาทในการสร้างบูรณาการทางสังคม เช่น บทบาทในการสร้างความปรองดองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และบทบาทในการลดปัญหาทางสังคมด้วยข้อดีของการเล่นกีฬา

3) การต่างประเทศ กีฬาเป็นเครื่องมือด้านการต่างประเทศเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความสำเร็จในการแข่งขันกีฬาของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ถูกนำมาเป็นโฆษณาชวนเชื่อถึงความดีงามของระบอบการเมือง อีกทั้งกีฬายังเป็นเครื่องมือสร้างอุดมการณ์ชาตินิยม เช่น ชัยชนะในกีฬาคริกเก็ตของอินเดียต่ออดีตเจ้าอาณานิคมอังกฤษ รวมถึงเครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์ทางการทูต เช่น การทูตปิงปองระหว่างจีนกับสหรัฐฯ และเครื่องมือลงโทษทางการเมือง เช่น การคว่ำบาตรไม่เข้าร่วมการแข่งขันโอลิมปิกปี 1980 ของชาติตะวันตกเพื่อต่อต้านการบุกอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต

4) การสร้างชาติและอัตลักษณ์ ในยุคหลังอาณานิคมกีฬากลายเป็นเครื่องมือที่ผู้นำทางการเมืองของรัฐเกิดใหม่นำมาใช้เพื่อสร้างความเป็นชาติ โดยกีฬาเปรียบเสมือนตัวแทนของเหล่าผู้คนที่มียุทธศาสตร์ วัฒนธรรม และค่านิยมร่วมกัน ขณะที่ในยุคสมัยใหม่กีฬาก็เป็นการแสดงความเป็นชาติในประชาคมระหว่างประเทศผ่านสัญลักษณ์แห่งความเป็นชาติ เช่น เพลงชาติ ธงชาติ มารยาทในสนามแข่งขัน เป็นต้น

5) กีฬากับเศรษฐกิจ ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ กีฬาหลากหลายประเภทกลายเป็นสินค้าสร้างรายได้มหาศาล โดยเฉพาะลีกกีฬาอาชีพ และมหกรรมการแข่งขันกีฬาระดับโลกอย่างฟุตบอลโลกที่สามารถสร้างรายได้แก่ประเทศเจ้าภาพ ซึ่งรายได้จากกีฬามีทั้งมาจากทางตรง อาทิ ค่าบัตรเข้าชมการแข่งขัน ค่าของที่ระลึก ค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอดสด และจากทางอ้อม อาทิ การท่องเที่ยว การจ้างงาน การบริโภคภายใน

ผลการศึกษา

บทความนี้นำกรอบแนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐมาประยุกต์วิเคราะห์การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ของกัมพูชา โดยเน้นที่ตัวแสดงหลักคือ นายกษ ฮุนเซน ถึงการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในช่วงเป็นเจ้าภาพมหกรรมกีฬานี้ ซึ่งแบ่งการวิเคราะห์เป็น 5 ประเด็น ได้แก่ ความมั่นคง การควบคุมทางสังคม การต่างประเทศ การสร้างชาติและอัตลักษณ์ และการส่งเสริมทางเศรษฐกิจ

1. ความมั่นคง: การใช้กีฬาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

แนวคิด ‘กีฬาสำหรับทุกคน’ เกิดขึ้นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากหลายประเทศเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมและประชาชนด้วยกีฬา เพราะการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดีถือเป็นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงและเศรษฐกิจของประเทศ เช่น ในช่วงเริ่มต้นก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน จูเต๋อ รองประธานประเทศได้ส่งเสริมการเล่นกีฬา เพราะมองว่าเป็นการสร้างคนสำหรับการพัฒนาสาธารณรัฐใหม่ (Fan, Fan, and Zhouxiang, 2010: 2381-2382) ปัจจุบันแนวคิดกีฬาสำหรับทุกคนขยายสู่ ‘การพัฒนาผ่านกีฬา’ เป็นการขยายนิยามคุณค่าของกีฬาสู่การส่งเสริมพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากขึ้น การใช้กีฬาในเชิงพัฒนากลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 เช่น การริเริ่มเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งกีฬาเป็นหนึ่งในเครื่องมือเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

การเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์จึงเป็นโอกาสของกัมพูชาในการพัฒนากำลังคน เริ่มด้วยการจัดทำ “นโยบายแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาพลศึกษาและกีฬา” (National Policy on the Development of Physical Education and Sport Sector) เพื่อยกระดับทรัพยากรมนุษย์ด้วยกีฬา โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา เช่น การพัฒนากีฬาสำหรับทุกคน การพัฒนาวิชาพลศึกษา การพัฒนากีฬาอย่างยั่งยืน การพัฒนาอุตสาหกรรมกีฬา โดยมียุทธศาสตร์ เช่น การพัฒนากฎหมายและกลไก การสนับสนุนการศึกษา การฝึกซ้อม การเพิ่มความร่วมมือระดับนานาชาติ เป็นต้น ซึ่งกัมพูชามองว่า ซีเกมส์ครั้งนี้จะเป็นเวทีส่งเสริมการพัฒนากีฬาของกัมพูชา (The Phnom Penh Post, 2022b)

อย่างไรก็ตาม กัมพูชาให้ความสำเร็จที่จับต้องได้เป็นหลัก คือ เหรียญรางวัล ดังที่นายกา ฮุนเซน กล่าวให้โอวาทคณะนักกีฬาว่า “เราหวังให้นักกีฬาทุกท่านคว้าเหรียญทองให้ได้จำนวนมาก” เช่นเดียวกับ ทองคน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กล่าวว่า “ในการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งนี้ กัมพูชาหวังจะเพิ่มจำนวนเหรียญรางวัลให้ได้มากกว่าครั้งที่ผ่านมาร้อยละ 200” (Xinhua, 2023c) ด้วยการนำเข้านักกีฬาดังชาติดีพร้อมปรับกฎการใช้นักกีฬาโอนสัญชาติเหลือเพียงถือหนังสือเดินทางเท่านั้น เช่น การนำเข้านักกีฬาอินเดียและปากีสถานเพื่อแข่งขันคริกเก็ตและได้เหรียญทองทีมชายประเภท T50 นักไตรกีฬาจากฝรั่งเศส Margot Garabedian ซึ่งสามารถคว้าเหรียญทองเหนือแชมป์เก่า 4 สมัยจากฟิลิปปินส์ ตลอดจนทีมบาสเกตบอลจากยุโรปและสหรัฐฯ ซึ่งได้เหรียญทองใน

ประเภททีมชาย 3x3 การส่งนักแบดมินตันจีน Zhou Meng ในชื่อ Chourng Meng แข่งขันแบดมินตันประเภททีมผสม นักกีฬาพลจากเกาหลีใต้ Woo Dong-hoon นักเทนนิสจากจีน Yin Techsong และ Kang Yuheng และนักกีฬามากรุกเซียริงระดับแกรนด์มาสเตอร์จากฮ่องกง Chiu Yu Kuen และ Chan Keung On (The Straits Times, 2023)

วิธีการดังกล่าวถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ธนา ไชย-ประสิทธิ์ หัวหน้าคณะนักกีฬาไทย มองว่า “ส่วนตัวคิดว่าไม่เหมาะสมในเรื่องการนำนักกีฬาชาติอื่นมาแข่งขัน อย่างครั้งนี้ไม่ได้เรียกว่าการโอนสัญชาติ แต่เหมือนเป็นการใช้วิธีซื้อตัวมาเล่น ซึ่งปกติแล้วมีกฎว่าต้องพำนักอยู่ในประเทศนั้นก่อนหรือก็ปีถึงจะลงแข่งขันได้ แต่ครั้งนี้ขอแค่มีพาสปอร์ตก็สามารถแข่งขันได้เลยถือเป็นข้อได้เปรียบอย่างมาก” (Matichon Online, 2023b) นิพนธ์ ขวลิทมณเฑียร นายกสมาคมกีฬาบาสเกตบอลแห่งประเทศไทย ก็มองว่า “เป็นการซื้อทีมสหรัฐฯ ทั้งในบาส 3x3 และ 5x5 เพราะมีนักกีฬาชายจากยุโรปและสหรัฐฯ รวมกัน 8 คน” (Prachachat, 2023) Pekan Ramil นักวิเคราะห์กีฬาของมาเลเซียก็วิจารณ์ว่า การกระทำของกัมพูชาจะกลายเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่ประเทศที่จะเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ในอนาคต อันส่งผลเสียต่อจิตวิญญาณของการแข่งขันกีฬาทั้งเรื่องน้ำใจนักกีฬาและความยุติธรรมแน่นอนว่ารัฐบาลกัมพูชาต้องการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการลงทุนเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ การคว่ำเหรียญทองเป็นกอบเป็นกำแบบไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเป็นการสร้างความสุขแก่ประชาชนกัมพูชา สะท้อนถึงความเฉลียฉลัดของรัฐบาลในการใช้เงินลงทุนเพื่อเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งนี้ (New Straits Times, 2023)

กล่าวได้ว่า แม้ว่าในเชิงนโยบายรัฐบาลกัมพูชามีความตั้งใจใช้ซีเกมส์เป็นโอกาสพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีการร่วมมือกับจีนยกระดับนักกีฬา (ในหัวข้อการต่างประเทศ) แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่ง รัฐบาลกลับให้ความสำคัญกับเหรียญรางวัลด้วยการนำเข้านักกีฬาต่างชาติ จนส่งผลต่อพัฒนาการนักกีฬาท้องถิ่นอีกหลายประเภท ทั้ง ๆ ที่การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์คือโอกาสครั้งสำคัญในการยกระดับวงการกีฬาโดยรวม เหตุผลหลักของปรากฏการณ์นี้คือ เหรียญรางวัลเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ถึงความสำเร็จในการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ภายใต้มายาคติว่าด้วยเจ้าภาพต้องได้เหรียญรางวัลมากที่สุด ซึ่งความสำเร็จเช่นนี้ย่อมเป็นผลบวกต่อรัฐบาลในทางการเมือง โดยเฉพาะช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ดังนั้น การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์จึงไม่ส่งผลกระทบเชิงบวกในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกัมพูชาอย่างที่ควรจะเป็น

2. การควบคุมทางสังคม

ภายใต้แนวคิดกีฬาเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ กีฬามีบทบาทในการสร้างค่านิยม และทัศนคติของสังคม การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์จึงเป็นโอกาสของนายกฯ ชุนเซน ได้กำหนดทิศทางของสังคมให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยเฉพาะในช่วงใกล้การเลือกตั้งทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Matamala (2014) ที่พบว่า กีฬามีผลต่อการเลือกตั้งที่กำลังจะเกิดขึ้นถึงแม้ว่าการเมืองไม่ได้แทรกแซงก็ตาม ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อทิศทางการเลือกตั้ง เช่น ผลการแข่งขัน ความนิยมต่อสโมสรกีฬาบนพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมือง การปรากฏตัวของนักการเมือง เป็นต้น ความตั้งใจใช้ซีเกมส์เป็นเวทีหาเสียงเห็นได้จาก การให้ความสำคัญกับเหรียญรางวัล การออกสื่อของนักการเมืองรัฐบาล รวมถึงการจัดการแข่งขันในเดือนพฤษภาคม เพราะปกติกีฬาซีเกมส์จะจัดในเดือนธันวาคมหรือปลายเดือนพฤศจิกายน⁵ ซึ่งมีอากาศเย็นและฝนตกน้อยที่สุด แต่ในบางครั้งเมื่อประเทศภาคพื้นสมุทรเป็นเจ้าภาพ การแข่งขันจะจัดขึ้นในช่วงกลางปี เพราะเป็นช่วงที่มรสุมอ่อนกำลังมากที่สุด แต่มีกรณีพิเศษคือ ซีเกมส์ครั้งที่ 31 เวียดนามจัดการแข่งขันในเดือนพฤษภาคมปี 2022 เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ต้องเลื่อนการแข่งขันมาจากช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคมปี 2021

Table 1 กำหนดการแข่งขันกีฬาแหลมทอง/ซีเกมส์ (1959-2025)

ปี	ประเทศเจ้าภาพ	วันแข่งขัน	ปี	ประเทศเจ้าภาพ	วันแข่งขัน
1959	กรุงเทพฯ, ไทย	12-17 ธ.ค.	1993	สิงคโปร์	12-20 มิ.ย.
1961	ย่างกุ้ง, พม่า	11-16 ธ.ค.	1995	เชียงใหม่, ไทย	9-17 ธ.ค.
1963	กัมพูชา แต่ยกเลิกการแข่งขัน		1997	จาการ์ตา, อินโดนีเซีย	11-19 ธ.ค.
1965	กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย	14-21 ธ.ค.	1999	บันดาร์เสรีเบกาวัน, บรูไน	7-15 ส.ค.
1967	กรุงเทพฯ, ไทย	9-16 ธ.ค.	2001	กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย	8-17 ก.ย.
1969	ย่างกุ้ง, พม่า	6-13 ธ.ค.	2003	ฮานอย/โฮจิมินห์, เวียดนาม	5-13 ธ.ค.
1971	กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย	6-13 ธ.ค.	2005	มะนิลา, ฟิลิปปินส์	27 พ.ย.-5 ธ.ค.
1973	สิงคโปร์	1-8 ธ.ค.	2007	นครราชสีมา, ไทย	6-15 ธ.ค.
1975	กรุงเทพฯ, ไทย	9-16 ธ.ค.	2009	เวียงจันทน์, สปป.ลาว	9-18 ธ.ค.
1977	กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย	19-26 พ.ย.	2011	จาการ์ตา/ปาเล็มบัง, อินโดนีเซีย	11-22 พ.ย.
1979	จาการ์ตา, อินโดนีเซีย	21-30 ก.ย.	2013	เนปิตอร์, เมียนมา	11-22 ธ.ค.
1981	มะนิลา, ฟิลิปปินส์	6-15 ธ.ค.	2015	สิงคโปร์	5-16 มิ.ย.

⁵ ธรรมนูญซีเกมส์ข้อ 22(b) ไม่ได้กำหนดช่วงเวลาจัดการแข่งขันแบบตายตัว ให้เป็นหน้าที่ของประเทศเจ้าภาพนำเสนอคณะกรรมการซีเกมส์เป็นผู้อนุมัติ

ปี	ประเทศเจ้าภาพ	วันแข่งขัน	ปี	ประเทศเจ้าภาพ	วันแข่งขัน
1983	สิงคโปร์	28 พ.ค. -6 มิ.ย.	2017	กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย	19-30 ส.ค.
1985	กรุงเทพฯ, ไทย	8-17 ธ.ค.	2019	ฟิลิปปินส์	30 พ.ย.-11 ธ.ค.
1987	จาการ์ตา, อินโดนีเซีย	9-20 ก.ย.	2021	(2022) ฮานอย, เวียดนาม	12-23 พ.ค.
1989	กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย	20-31 ส.ค.	2023	พนมเปญ, กัมพูชา	5-17 พ.ค.
1991	มะนิลา, ฟิลิปปินส์	24 พ.ย. -3 ธ.ค.	2025	กรุงเทพฯ/ชลบุรี/สงขลา, ไทย	9-20 ธ.ค.

ที่มา : รวบรวมโดยผู้เขียน

แม้ว่ามีการคาดการณ์ถึงสาเหตุของการจัดการแข่งขันในเดือนพฤษภาคมในหลายเหตุผล เช่น หลีกเลี่ยงกีฬาเอเชียนเกมส์ที่จัดในช่วง 23 กันยายน – 8 ตุลาคม ซึ่งเลื่อนมาจากปี 2022 ส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวกัมพูชา หรือแม้แต่ให้ตรงกับซีเกมส์ครั้งที่แล้ว แต่ก็ไม่มีคำอธิบายอย่างเป็นทางการ การจัดการแข่งขันในเดือนพฤษภาคมจึงมีนัยสำคัญ คือ การใช้กีฬาซีเกมส์เป็นเวทีหาเสียง เนื่องจากในเดือนกรกฎาคมเป็นช่วงเวลาจัดการเลือกตั้งทั่วไป ถึงแม้ว่ายังมีอีกหลายอย่างที่กำลังพยายามไม่พร้อมจัดการแข่งขัน ซึ่งกลายเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ เช่น ที่พนักกีฬา ภูมิทัศน์รอบสนามแข่งขัน เป็นต้น

นอกจากนี้ การเป็นประธานในพิธีเปิดการแข่งขันด้วยตนเองก็ยิ่งตอกย้ำถึงการเป็นเวทีหาเสียง เพราะโดยธรรมเนียมปฏิบัติประมุขของรัฐจะเป็นประธาน ในกรณีของกัมพูชาต้องเป็นเจ้าânโรตมสีหะนี ซึ่งประเด็นนี้ถูกวิจารณ์ทั้งในเชิงความแตกแยกระหว่างรัฐบาลกับสถาบันกษัตริย์ และการครองอำนาจเหนือทุกสถาบันภายในประเทศ นายกา ฮุน เซน ได้อธิบายในทำนองว่า เจ้าสีหะนีได้ทำหน้าที่เป็นประธานวิงคบลิง ส่วนตนเป็นประธานเปิดการแข่งขัน โดยทุกประเทศในอาเซียนที่มีระบอบการปกครองแบบรัฐสภา หัวหน้าฝ่ายบริหารจะเป็นประธานพิธีเปิด โดยยกตัวอย่างอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จีนและญี่ปุ่น⁶ (The Star, 2023c) กีฬาซีเกมส์จึงกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองของนายกา ฮุน เซน โดยความตั้งใจ เป็นเครื่องมือเสริมสร้างความมั่นใจว่าจะบรรลุเป้าหมายทางการเมืองควบคู่กับเครื่องมือหลักที่ใช้มาตลอดอย่างกลไกทางการเมืองและกฎหมาย

3. การต่างประเทศ: กระชับความสัมพันธ์กับจีน

การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 32 มีความสำคัญอย่างยิ่งต่องานต่างประเทศของกัมพูชา เพราะเป็นช่วงที่เวลาที่กัมพูชาสามารถกระชับความสัมพันธ์พร้อมรับความ

⁶ ข้อเท็จจริงคือ ไทยและมาเลเซียมีกษัตริย์หรือมกุฎราชกุมารเป็นประธานทุกครั้ง ส่วนโตเกียวโอลิมปิกปี 2020 พระจักรพรรดิเป็นประธาน

ช่วยเหลือจากจีน ซึ่งเป็นมิตรประเทศของกัมพูชามาตั้งแต่ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส เห็นได้จาก กัมพูชาเป็นประเทศแรกนอกกลุ่มสังคมนิยมที่จีนให้ความช่วยเหลือ ผู้นำจีนทั้งประธานาธิบดีหลิวเส้าฉีและนายกรัฐมนตรีโจวเอนไหลก็เคยเดินทางเยือนอย่างเป็นทางการ พร้อมกับมีข้อตกลงมอบเงินช่วยเหลือประมาณ 8 ล้านปอนด์ ซึ่งเป็นข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจฉบับแรกที่จีนทำร่วมกับประเทศกำลังพัฒนา (Zhou, 2019: 96) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศในช่วงเวลานี้ ทำให้กัมพูชาเลือกสละสิทธิ์การเป็นสมาชิกกีฬาแหลมทอง และหันมาเข้าร่วมกีฬา GENEFO ที่จีนเป็นผู้สนับสนุนหลัก

ที่สำคัญจีนกลายเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ของนายกฯ ฮุนเซน เพราะการใช้เครื่องมือทางการเมืองและกฎหมายจัดการฝ่ายตรงข้าม ทำให้กัมพูชาถูกชาติตะวันตกคว่ำบาตร พร้อมยุติการให้เงินช่วยเหลือเกือบทั้งหมด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 57 ของงบประมาณประจำปีของกัมพูชาที่ได้รับจากต่างประเทศในช่วงปี 2000 นายกฯ ฮุนเซนจึงประกาศว่าเป็นความพยายามแทรกแซงกิจการภายในของกัมพูชา ทำให้จีนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนที่สำคัญแทน เห็นได้จาก ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินเดินทางเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการ เป็นผู้นำจีนคนแรกนับตั้งแต่ปี 1963 ที่มากัมพูชา อีกทั้งในปี 2002 นายกรัฐมนตรีจู๋หลงจีแถลงยกเลิกหนี้ของกัมพูชาบางส่วนที่มีมาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 (Po and Sims, 2021: 6-7)

นับตั้งแต่ปี 2010 จีนก้าวขึ้นเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือรายใหญ่ที่สุดของกัมพูชา และได้รับประโยชน์ทั้งการสนับสนุนนโยบายจีนเดียว และยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงในภูมิภาค เห็นได้จาก ในปี 2012 กัมพูชาในฐานะประธานอาเซียนคัดค้านแถลงการณ์ร่วมเกี่ยวกับข้อพิพาททะเลจีนใต้ ทำให้ในปีต่อมารัฐบาลจีนได้เพิ่มเงินช่วยเหลือมากกว่า 500 ล้านเหรียญสหรัฐ (Young, 2020: 417) ภายใต้อาณัติความสัมพันธ์ในฐานะหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ จีนมีบทบาทหลักสนับสนุนการเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์ใน 2 ด้านด้วยกัน คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนานักกีฬา

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หนึ่งในจุดเด่นของซีเกมส์ครั้งนี้ คือ สนามกีฬาแห่งชาติมรดกเดโช (Morodok Techo National Stadium) ขนาดความจุ 60,000 ที่นั่ง เริ่มโครงการในปี 2017 แล้วเสร็จในเดือนธันวาคม 2021 ด้วยความช่วยเหลือจากจีน ประมาณ 1,000 ล้านหยวน สร้างโดย China State Construction Engineering Corporation (CSCEC) ประกอบด้วยสนามกีฬาหลักและสนามกีฬาต่าง ๆ ในรูปแบบศูนย์กีฬาแห่งชาติ สนามกีฬามรดกเดโชมีรูปร่างคล้ายเรือมีเสาสองด้านสูง 99 เมตร มีพื้นที่รอบด้านเหมือนคุน้ำตามแบบสิ่งก่อสร้างยุคนครวัด ซึ่งเรือสื่อถึงความสัมพันธ์ที่ยาวนานระหว่าง

จีนกับกัมพูชาที่ได้ลงสำเภามาสรางสัมพันธ์มิตรไมตรีตั้งแต่ยุคโบราณ ขณะที่เสาคู่ทั้งสองด้านมีลักษณะเหมือนซ้มเปรี๊ยะ (Sampeah) หรือการพนมมือไหว้เพื่อเคารพหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามขนบธรรมเนียมกัมพูชา โดยทองคน ได้ยกให้สนามกีฬาแห่งนี้เป็น ‘สัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างจีนกับกัมพูชา’ (The Phnom Penh Post, 2021) เช่นเดียวกับ วัจ จำเริญ เลขาคิการคณะกรรมกรการโอลิมปิกแห่งชาตีกัมพูชา ที่กล่าวว่า “สนามกีฬานี้เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์อย่างรอบด้านระหว่างจีนกับกัมพูชา และเป็นจุดเริ่มต้นยุคใหม่ของการพัฒนากีฬากัมพูชา” (China Daily, 2023)

อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือนี้ถูกมองว่าเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์แบบอสมมาตร เพราะการให้ความช่วยเหลือของจีนต้องแลกมาด้วยการลงทุน สัมปทาน สิทธิพิเศษต่าง ๆ รวมถึงหนี้จากเงินกู้จีน ทำให้นายกฯ ฮุนเซน ตอบโต้ในพิธีเปิดสนามกีฬาอย่างเป็นทางการว่า “ผมทำผิดเรื่องที่ดำเนินความสัมพันธ์ฉันมิตรกับจีน และยืนยันว่า สนามกีฬาแห่งนี้เป็นผลจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสองประเทศ ซึ่งหากไม่ได้รับการช่วยเหลือจากจีนโครงการสนามกีฬานี้คงไม่มีทางเกิดขึ้น” ขณะที่ หวังอัครัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนที่เข้าร่วมพิธีเปิดได้กล่าวว่า “นี่คือศูนย์กีฬาที่ใหญ่ที่สุดที่จีนได้ให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าแก่มิตรประเทศ การสร้างสนามกีฬาที่ใหญ่โตสวยงามคือภาพสะท้อนความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประชาชนสองประเทศ” (The Phnom Penh Post, 2021; The Straits Times, 2021)

2) การเสริมทักษะนักกีฬา สิ่งหนึ่งที่ประเทศเจ้าภาพคาดหวังคือ ความสำเร็จของนักกีฬา แม้ว่ากัมพูชาจะให้ความสำคัญกับความสำเร็จะยะสั้นด้วยการนำเข้านักกีฬาต่างชาติ แต่ภายใต้ความเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ จีนเข้ามามีบทบาทเสริมสร้างทักษะนักกีฬากัมพูชาผ่านโครงการช่วยเหลือด้านเทคนิคกีฬา (China-aid Cambodia Sports Technical Assistance Project) โดยมีนักกีฬาทีมชาติกัมพูชาไปฝึกซ้อมที่จีน 12 ชนิดกีฬา ประกอบด้วย วูตน้ำ 11 คน ฟุตบอลหญิง 25 คน วอลเลย์บอลหญิง 15 คน บาสเก็ตบอลชาย 15 คน ยิมนาสติก 11 คน แบดมินตัน 12 คน มวยปล้ำ 15 คน ยกน้ำหนัก 10 คน วูซู 10 คน ยูโด 5 คน เทเบิลเทนนิส 10 คน และอื่น ๆ อีก 22 คน รวมทั้งหมด 161 คน (The Phnom Penh Post, 2022a) เจียงหลิน หัวหน้าผู้ฝึกสอนประจำโครงการกล่าวว่า “เราได้ช่วยเหลือฝึกซ้อมนักกีฬากัมพูชาทั้ง 12 ชนิดกีฬา...เพื่อให้ นักกีฬากัมพูชาทำผลงานได้ดีกว่าครั้งก่อน” ส่วน วัจ จำเริญ กล่าวว่า “เป้าหมายของการส่งนักกีฬาไปจีนก็เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และฝึกฝนอย่างถูกวิธี เข้มแข็ง และด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย...

เมื่อเราส่งนักกีฬาไปฝึกซ้อมต่างประเทศ เราจึงเลือกประเทศที่มีความเชี่ยวชาญในประเภทกีฬานั้น จีนนั้นมีความแข็งแกร่งในกีฬาเหล่านี้...และนี่คืออีกหนึ่งผลพลอยได้จากความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างจีนกับกัมพูชา” (Xinhua, 2023b)

การให้ความช่วยเหลือด้านกีฬาได้สร้างมุมมองเชิงบวกแก่ตัวนักกีฬา โดยทั้งหมดกล่าวถึงการมาฝึกซ้อมที่จีนช่วยยกระดับความสามารถมากขึ้น พร้อมได้เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากจีน (Xinhua, 2023b; Khmer Times, 2023a) ซึ่งได้ถ่ายทอดสู่ประชาชนอีกทอดหนึ่งผ่านสื่อต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับภาพลักษณ์ของจีนที่เริ่มถูกมองแง่ลบมากขึ้น เห็นได้จาก การสำรวจความคิดเห็นของ Chheang (2022) เกี่ยวกับมุมมองของคนกัมพูชาต่อชาวจีนอพยพรุ่นใหม่ที่มีมองว่า คนจีนมีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น แม้ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างงาน แต่ขณะเดียวกันก็มีความตึงเครียดภายในสังคมที่สูงขึ้น อันเนื่องจากปัญหาการสื่อสารและธุรกิจสีเทาที่ขัดต่อค่านิยมท้องถิ่น

สำหรับรัฐบาลกัมพูชาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีนย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในทางการเมือง โดยเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีผลย้อนกลับมาถึงความนิยมต่อนายกฯ ฮุนเซน ในฐานะผู้ขับเคลื่อนความสัมพันธ์ เห็นได้จากสถิติปี 2023 จีนเป็นประเทศที่ลงทุนโดยตรง (FDI) อันดับหนึ่งของกัมพูชา เฉพาะ 4 เดือนแรกมีการลงทุนร้อยละ 73.5 ของทุนจดทะเบียนทั้งหมด โดยเจีย วูที รองเลขาธิการสภาเพื่อการพัฒนา กัมพูชา ได้กล่าวในการประชุมสุดยอดผู้นำธุรกิจกัมพูชา-จีนว่า “ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า FDI ของจีนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจกัมพูชา และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน...” (ThaiPublica, 2023)

4. สร้างชาติและอัตลักษณ์

การเป็นเจ้าภาพมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติเป็นโอกาสที่ดีในการยกระดับความสำนึกความเป็นชาติผ่านความสำเร็จในการแข่งขันกีฬาและการจัดงาน อย่างที่พลเอกเตียบัน ประธานคณะกรรมการจัดการแข่งขัน ได้กล่าวว่า “มหกรรมกีฬาระดับภูมิภาคจะช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของกัมพูชาในระดับนานาชาติ และยังเป็นโอกาสอันดีที่จะแสดงให้เห็นสันติภาพ วัฒนธรรม ความศิวิไลซ์ แหล่งท่องเที่ยว และระดับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อประชาคมโลกด้วย” (Xinhua, 2023a) เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐบาลกัมพูชาได้ดำเนินการผลักดันกีฬาพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักในระดับสากลมากขึ้น และเป็นการเพิ่มโอกาสในการคว้าเหรียญรางวัล

ในซีเกมส์ครั้งนี้เจ้าภาพได้บรรจุกีฬาพื้นบ้าน 3 ประเภท ได้แก่ หมากรุกกัมพูชา (Ouk Chaktrang) ที่มีรูปสลักบนกำแพงนครวัดและมิกิตกาการเล่นคล้ายกับหมากรุกไทย ขณะที่กุนขเมร์ (Kun Khmer) และโบกาตอ (Kun Bokator) เป็นกีฬาต่อสู้พื้นบ้านที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมโดยสามารถย้อนกลับไปได้ถึงยุคนครวัดเช่นเดียวกัน เห็นได้จากภาพสลักตามกำแพงของนครวัดตามคำกล่าวอ้างของรัฐบาลกัมพูชา (Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, 2016) อีกทั้งยังถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก เพราะในปี 2022 UNESCO ได้จัดให้กุนละบ็อกกาตาว (อีกชื่อหนึ่งของกุนขเมร์) อยู่ในรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (BBC NEWS Thai, 2023) การบรรจุกีฬาพื้นบ้านที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสร้างความภาคภูมิใจของความเป็นชาติที่เคยยิ่งใหญ่ในอดีต

อย่างไรก็ตาม การบรรจุกุนขเมร์ได้ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งกับไทย เพราะกัมพูชาเลือกถอนกีฬามวย (ไทย) ออกจากการรายการแข่งขันแล้วแทนที่ด้วยกุนขเมร์ ทั้งที่รายการแข่งขันได้รับความเห็นชอบจากชาติสมาชิกแล้วตั้งแต่เดือนเมษายน 2022 แต่กัมพูชายืนยันใช้ชื่อกุนขเมร์แทนคำว่ามวย⁷ ดังคำกล่าวของ วีธ จำเริญ ว่า “เราได้แจ้งแก่คณะกรรมการแล้วว่าจะใช้กุนขเมร์แทนที่มวยไทยในฐานะประเทศเจ้าภาพ เราไม่สนใจว่าใครจะคิดอย่างไร เราได้ตัดสินใจในฐานะเจ้าภาพว่า เราจะใช้กุนขเมร์” (BBC News Thai, 2023) การดำเนินการดังกล่าวของกัมพูชา ทำให้ไทยประกาศถอนตัวไม่ส่งนักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขันกุนขเมร์ โดยศักดิ์ชาย ทัพสุวรรณ ประธานสหพันธ์มวยไทยสมัครเล่นนานาชาติ (International Federation of Muaythai Associations: IFMA) มองว่า การตัดสินใจเปลี่ยนชื่อโดยปราศจากการกำกับจากองค์การกีฬาระหว่างประเทศเป็นความผิดพลาดและไม่ควรทำ เพราะในการเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ ผู้จัดงานต้องประสานความร่วมมือกับองค์การกีฬาที่รับผิดชอบ และต้องดำเนินการตามระเบียบและมาตรการขององค์การกีฬานั้น (The Nation, 2023b) เช่นเดียวกับเจริญ วรรณะสิน รองประธานคณะกรรมการโอลิมปิกไทยที่มองว่า กัมพูชาละเมิดระเบียบการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศ และสมาพันธ์มวยของไทยจะไม่ส่งนักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขัน นอกจากนี้

⁷ การบรรจุกีฬาเป็นรายการแข่งขันเป็นสิทธิของเจ้าภาพ โดยในธรรมนูญซีเกมส์ข้อ 34 ว่าด้วยรายการกีฬาในการแข่งขันซีเกมส์ ได้ให้สิทธิประเทศเจ้าภาพเลือกชนิดกีฬาจาก 3 หมวดหมู่ ได้แก่ 1) กีฬาวัยน้ำกับกรีฑา เป็นกีฬาภาคบังคับ 2) กีฬาที่มีในโอลิมปิกและเอเชียนเกมส์ไม่น้อยกว่า 14 ชนิดกีฬา และ 3) กีฬาประเภทอื่น ๆ เช่น กีฬาพื้นบ้าน ไม่เกิน 8 ชนิดกีฬา

กีฬาประกาศจะคว้าบาตรชาติสมาชิกที่เข้าร่วมการแข่งขันกุนชัมเมอร์ โดยเฉพาะการห้ามเข้าร่วมการแข่งขันมวยในซีเกมส์ครั้งที่ 33 ที่ไทยเป็นเจ้าภาพ (France24, 2023)

นอกจากนี้ อีกหนึ่งวิธีการเพื่อบรรลุเป้าหมายคือ การจำกัดสิทธิประเทศอื่นในการแข่งขันกีฬาบางประเภท เช่น แบดมินตันที่เจ้าภาพเพิ่มการแข่งขันประเภททีมผสมโดยให้สิทธิแค่กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา และติมอร์-เลสเต หรือซอฟต์แวร์เทนนิสที่ประเทศอื่นส่งนักกีฬาแข่งขันได้เพียง 5 ประเภทจากทั้งหมด 7 ประเภท และส่งนักกีฬาเข้าได้เพียงชาย 6 คน หญิง 6 คน ขณะที่เจ้าภาพสามารถส่งนักกีฬาชาย-หญิงได้อย่างละ 12 คน รวมทั้งห้ามไทย ฟิlippินส์ และอินโดนีเซีย ส่งนักกีฬาแข่งขันในประเภทชายคู่และคู่ผสม หรือแม้แต่การแข่งขันเรือยาวประเภท 3 คนหญิง เจ้าภาพก็กำหนดให้เพียง 7 ประเทศเข้าร่วมคือ กัมพูชา เวียดนาม สปป.ลาว เมียนมา ติมอร์-เลสเต มาเลเซีย และสิงคโปร์ (Thairath Online, 2023) เนื่องจากกีฬาส่วนใหญ่ นักกีฬากัมพูชามีศักยภาพน้อยกว่าประเทศอื่น จึงจำเป็นต้องจำกัดประเภทการแข่งขันเพื่อเพิ่มโอกาสในการคว้าเหรียญ

การดำเนินการของกัมพูชาได้นำไปสู่คำถามถึงความสำคัญของซีเกมส์ เนื่องจากในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศเจ้าภาพได้บรรจุกีฬาพื้นบ้านและปรับลดรายการกีฬาสากลนำไปสู่การเรียกร้องให้ปรับแก้ธรรมนูญซีเกมส์ เพื่อให้ซีเกมส์เป็นเวทีสำหรับพัฒนานักกีฬาที่แท้จริง เห็นได้จาก ชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ คณะกรรมการโอลิมปิกและมนตรีซีเกมส์ของไทยกล่าวว่า “กีฬาซีเกมส์ครั้งนี้จะเป็นครั้งสุดท้ายที่ประเทศเจ้าภาพสามารถเปลี่ยนหรือเพิ่มชนิดกีฬา เพราะในปี 2025 ธรรมนูญซีเกมส์ฉบับใหม่จะมีผลบังคับใช้ มีสาระสำคัญคือ กีฬาหลักในซีเกมส์ต้องเป็นกีฬาที่มีการแข่งขันในระดับโอลิมปิกและเอเชียนเกมส์ ส่วนกีฬาอื่นหรือกีฬาพื้นบ้านจะบรรจุได้ 2-5 ชนิดเท่านั้น” เช่นเดียวกับ Norza Zakaria ประธานคณะกรรมการโอลิมปิกมาเลเซียที่มองว่า “ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อยกระดับคุณภาพกีฬาซีเกมส์ โดยมนตรีซีเกมส์ (Southeast Asian Games Federation Committee) จำเป็นต้องอนุมัติธรรมนูญซีเกมส์เพื่อจำกัดประเภทกีฬาอื่นไม่ให้เกิน 4 ประเภท” (The Star, 2023b) ซีเกมส์ปี 2025 จึงเป็นมาตรฐานใหม่ของซีเกมส์ โดยไทยกับประเทศเจ้าภาพอีกสองครั้งถัดไปอย่างมาเลเซียและสิงคโปร์เห็นชอบให้การแข่งขันทั้งสามครั้งไม่มีการเปลี่ยนแปลงประเภทกีฬา

5. ส่งเสริมเศรษฐกิจ

ภายใต้แนวคิดกีฬาเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง กีฬาถือเป็นเครื่องมือสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเป็นเจ้าภาพมหกรรมกีฬาระดับนานาชาติ ที่สามารถ

สร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งในซีเกมส์ครั้งนี้ก็พบว่าก็สังเกตเห็นถึงการสร้างรายได้จากการเป็นเจ้าภาพเช่นกัน โดยในส่วนนี้จะวิเคราะห์ผลประโยชน์ทางตรง ได้แก่ ค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอดและค่าบัตรเข้าชม โดยที่ผ่านมาเจ้าภาพจะเก็บเฉพาะค่าธรรมเนียมสำหรับการถ่ายทอดกีฬาประมาณ 5,000-10,000 เหรียญสหรัฐ เนื่องจากถูกต้องด้านจากหลายประเทศ โดย สปบ.ลาว เคยมีความพยายามจะเก็บค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอดในปี 2009 ประมาณ 317,000 เหรียญสหรัฐ (11 ล้านบาท) แต่ไม่มีชาติสมาชิกโดยยอมจ่ายเงินจำนวนดังกล่าว

ก็พบว่าจึงพยายามอีกครั้งที่จะเก็บค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอดซีเกมส์ ดังที่ วัช จำเริญ ได้กล่าวว่า “ทั้ง 4 ประเทศ (เวียดนาม สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย) ได้ซื้อลิขสิทธิ์ถ่ายทอดสดซีเกมส์ โดยก็พบว่าจะเป็นชาติแรกในการสร้างมาตรฐานค่าลิขสิทธิ์ซีเกมส์ด้วยความโปร่งใส...เพราะการสื่อสารเป็นกลไกสำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นเจ้าภาพ เพื่อให้ประชาชนในภูมิภาคมีความเข้าใจต่อกันมากขึ้น เห็นระดับการพัฒนาที่รวดเร็ว ก็พบว่าต้องใช้โอกาสครั้งประวัติศาสตร์นี้ส่งเสริมความรุ่งเรืองของกีฬาให้สมกับที่เราทำงานกันอย่างหนัก” (The Nation, 2023a) อย่างไรก็ตาม การเรียกเก็บค่าลิขสิทธิ์นี้ได้กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศ เมื่อไทยถูกเรียกเก็บค่าลิขสิทธิ์ประมาณ 800,000 เหรียญสหรัฐหรือราว 28 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 800 เมื่อเทียบกับค่าธรรมเนียมครั้งก่อน

ทำให้ ก้องศักดิ์ ยอดมณี ผู้ว่าการกีฬาแห่งประเทศไทยมองว่า ตัวเลขดังกล่าวสูงเกินไป สูงเกินกว่าค่าลิขสิทธิ์ของซีเกมส์ครั้งก่อนหลายเท่า จำเป็นต้องมีการเจรจาต่อรองกับทางกีฬาอีกครั้ง (Matichon Online, 2023a) สอดคล้องกับทัศนะของคนไทยที่ไม่เห็นถึงความจำเป็นในการซื้อลิขสิทธิ์กีฬาที่มีมูลค่าสูงแบบนี้ โดยมีการรณรงค์ผ่าน Change.org ในหัวข้อ “เรียกร้องรัฐบาลและภาคเอกชนงดซื้อลิขสิทธิ์กีฬาซีเกมส์ 2023 ในราคาแพงกว่าทุกชาติในอาเซียน” ซึ่งสะท้อนถึงภาวะไร้เสน่ห์ของซีเกมส์ที่ส่งผลต่อความนิยม เนื่องจากในระบอบที่ผ่านมาเจ้าภาพแต่ละครั้งมักบรรจุกีฬาพื้นบ้านและตัดกีฬาสากลออกหลายรายการ กอปรกับกฎ Must Have ของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ที่บังคับให้ผู้ถือลิขสิทธิ์กีฬา 7 ประเภท หนึ่งในนั้นคือซีเกมส์ ต้องถ่ายทอดสดผ่านฟรีทีวีเท่านั้น อันมีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจลงทุนของภาคเอกชนต่อกีฬาที่มีคนสนใจน้อยอยู่แล้ว

ประเด็นต่อมาคือ บัตรเข้าชมการแข่งขัน ซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญของเจ้าภาพ อย่างไรก็ตาม ในซีเกมส์ครั้งนี้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ราคาบัตรเข้าชมที่มีราคาสูงประมาณ 20-50 เหรียญสหรัฐ เกินกว่ารายได้เฉลี่ยของคนก็พบว่าทำให้หลายคนตัดสินใจ

ไม่ซื้อ แม้ว่าอยากเป็นส่วนหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์นี้ นายกา ฮุนเซน จึงประกาศให้เข้าชมฟรีทุกรายการโดยแถลงว่า “ตนเองและพลเอกเตียบัน ไม่ได้เป็นผู้อนุมัติบัตรเข้าชมราคา... เราลงทุนหลายล้านเหรียญสหรัฐและใช้เวลาหลายปีในการเตรียมงาน แล้วเราควรจะขายบัตรเข้าชมแก่ประชาชนหรือ... เราทำงานกันอย่างหนักเพื่อจัดงานครั้งนี้ เงินที่ได้จากการขายบัตรจึงไม่มีความคุ้มค่าใด ๆ เลย” นอกจากนี้ นายกา ฮุนเซนยังได้เตือนผู้ปฏิบัติงานทุกคนว่าต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นจะถูกตอปปี้จาก ‘นายกรัฐมนตรีและกฎหมาย’ (Khmer Times, 2023b) ถ้อยแถลงข้างต้นส่งผลให้ซีเกมส์ครั้งที่ 32 ไม่มีการเก็บเงินสำหรับการเข้าชมการแข่งขันทุกรายการ

กระแสบัตรฟรีนำไปสู่อีกปัญหาหนึ่งคือ ความต้องการที่สูงเกินจำนวนที่นั่งในสนาม ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงการทำงานของรัฐบาลอีกครั้ง นายกา ฮุนเซน จึงอธิบายเรื่องนี้ว่า “บัตรเข้าชมฟรีเปิดและปิด รวมถึงของที่มิกูปริหนุม (ทีมฟุตบอลกัมพูชา) กำลังเป็นประเด็นที่ถูกพูดถึงในขณะนี้ ซึ่งผมขอความเห็นใจจากทุก ๆ คน เนื่องจากปัญหานี้ไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ เพราะความต้องการเข้าชมการแข่งขันและพิธีการมีมากกว่าสนามกีฬาแห่งชาติรองรับได้... บางคนวิจารณ์คณะกรรมการจัดการแข่งขันฯ บนสื่อสังคมออนไลน์ แต่คณะทำงานเหล่านี้ทำหน้าที่ดีที่สุดแล้ว เพียงแต่สนามของเราขนาดเล็กจึงไม่อาจรองรับความต้องการของทุกคนได้... อีกทั้งการมีคนจำนวนมากเกินความจุของสนามถือเป็นความเสี่ยงในเรื่องความปลอดภัย ความปลอดภัยของทุกคนจึงเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก” ทั้งนี้ เพื่อรองรับความต้องการของประชาชนและสร้างความพึงพอใจให้มากที่สุด นายกา ฮุนเซนได้สั่งการให้ภาครัฐทั่วประเทศจัดตั้งจอภาพบริเวณลานต่าง ๆ เช่น สวนสาธารณะ ตลาด เป็นต้น (The Star, 2023a) ดังนั้น ภายใต้แนวคิดกีฬาเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองว่าด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์ครั้งนี้ 32 ไม่ได้สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจดังที่กัมพูชาคาดหวังไว้ เพราะสุดท้ายการสร้างคามพึงพอใจแก่ประชาชนเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองสำหรับการเลือกตั้งทั่วไปมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดมากกว่า

Table 2 สรุปผลการศึกษาดำเนินการตามแนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ

ผลประโยชน์	แนวทางการดำเนินการ
ความมั่นคง (ความมั่นคงของมนุษย์)	การเป็นเจ้าภาพมหกรรมการแข่งขันกีฬาเป็นโอกาสอันดีในการส่งเสริมการสร้าง ความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งจีนได้ให้การช่วยเหลือพัฒนาความสามารถนักกีฬาท้องถิ่นมากกว่า 100 คนใน 12 ชนิดกีฬา แต่ในขณะเดียวกัน นายกา สุนเซนกลับเน้นความสำเร็กระยะ สั้นด้วยการนำเข้านักกีฬาต่างชาติเพื่อเหรียญรางวัล ซึ่งเป็นภาพที่ประชาชนรับรู้ สร้าง คະแนนนิยมต่อนายกา สุนเซน ที่จำเป็นต้องการเลือกตั้งในเดือน ก.ค.
การควบคุมทางสังคม	ซีเกมส์ครั้งนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม หรือใช้กีฬาเพื่อยกระดับ สังคม แต่เป็นเวทีหาเสียงของนายกา สุนเซน เพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนรับทราบการ ดำเนินงานของรัฐบาล เห็นได้จากการจัดการแข่งขันในช่วงเดือน พ.ค. อันเป็นความตั้งใจ ใช้ซีเกมส์เป็นเวทีหาเสียงอย่างจริงจัง เพราะความสำเร็จของกีฬาจะเชื่อมโยงถึงคุณความ ดีของนายกา สุนเซน ในการพัฒนาประเทศ
ต่างประเทศ	ซีเกมส์ครั้งนี้ทำให้กัมพูชาและจีนซึ่งเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์อย่างรอบด้านมีความใกล้ชิด กันมากขึ้น สำหรับนายกา สุนเซน การร่วมมือกับจีนทำให้ได้สนามกีฬาที่มีความสวยงาม และทันสมัย สิ่งอำนวยความสะดวก และการเสริมสร้างทักษะแก่นักกีฬา ขณะเดียวกันก็ เป็นการปรับปรุงภาพลักษณ์ของจีนในมุมมองของประชาชนที่เริ่มกังขาถึงการเข้ามา ลงทุนและสัมปทานของจีนที่มักจึงเริ่มส่งผลเสียในหลายพื้นที่ เช่น เมืองพระสีหนุ
สร้างชาติและ อัตลักษณ์	รัฐบาลกัมพูชาได้ใช้โอกาสการเป็นเจ้าภาพสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนใน ชาติด้วยการบรรจุกีฬาพื้นบ้านเข้าเป็นรายการแข่งขัน กอปรกับชัยชนะในกีฬาดังกล่าว จนได้เหรียญทองเป็นกอบเป็นกำ รวมถึงจำกัคติวิประเทอื่นในการแข่งขันกีฬาบาง รายการ เพื่อให้นักพูขามีสิทธิคิดว่าเหรียญรางวัลมากขึ้น แต่ก็แลกมาด้วยปัญหากับ ประเทศเพื่อนบ้าน
ส่งเสริมเศรษฐกิจ	การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งนี้ของกัมพูชามีความตั้งใจจะสร้างรายได้ทั้งการขายลิขสิทธิ์ ถ่ายทอดและบัตรเข้าชมการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้คัดค้านและไม่ยินยอม ที่จะจ่ายค่าลิขสิทธิ์ที่มองว่าสูงเกินไป รวมถึงคนกัมพูชาวิพากษ์วิจารณ์บัตรเข้าชมที่มี ราคาสูงเกินระดับค่าครองชีพโดยทั่วไป ทำให้นายกา สุนเซนประกาศไม่เก็บทั้ง ค่าลิขสิทธิ์และค่าบัตรเข้าชม เนื่องจากไม่ต้องการให้ผลกระทบหรือกระแสต้านลบต่อ รัฐบาลกัมพูชาในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนการเลือกตั้งทั่วไปที่กำลังมาถึง อีกทั้งยังมี มาตรการเอาออกเอาใจคนกัมพูชาที่พลาดโอกาสเข้าชมการแข่งขันในสนามอย่างเต็มที่

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน

อภิปรายและสรุป

การทบทวนวรรณกรรมพบว่า ตั้งแต่่นายกา สุนเซนขึ้นครองอำนาจเครื่องมือทาง การเมืองและกฎหมายถูกนำมาใช้อย่างเป็นระบบในการจัดการคู่แข่ง เพราะเป็นช่วงเวลา ที่คู่แข่งทางการเมืองยังมีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีการเสริมนโยบายชาตินิยมที่มี ไทยเป็นศัตรูในช่วงทศวรรษ 2000 เนื่องจากการมีศัตรูร่วมจะเป็นประโยชน์ต่อการอธิบาย ถึงการคงอยู่ของนายกา สุนเซน ขณะที่ในทศวรรษต่อมาที่เผชิญกับความท้าทายในการ

รักษารฐานอำนาจจากโลกสื่อสารไร้พรมแดน นำไปสู่ความตระหนักถึงสำคัญของสื่อออนไลน์ในฐานะเครื่องมือทางการเมืองชนิดใหม่ ที่มีความจำเป็นสำหรับสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ que เริ่มตั้งคำถามถึงความชอบธรรมในการครองอำนาจอย่างยาวนานของนายกฯ สุรนเสน นอกจากนี้ หลังยุคโควิด-19 ก็มพฐาได้รับผลกระทบอย่างหนัก เพราะพึ่งพาเงินลงทุนจากต่างประเทศในระดับสูงโดยเฉพาเงิน การขาดหายไปของเม็ดเงินดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง และกลายเป็นกรณีศึกษาสำคัญ เช่น เมืองพระสีหนุ ‘ความประจวบเหมาะ’ (Timing) ในการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์จึงเป็นโอกาสของนายกฯ สุรนเสน สะสมผลประโยชน์ทางการเมืองในช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะถ่ายทอดอำนาจสู่รุ่นลูก

กีฬาซีเกมส์ถือเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่หลายประเทศหยิบไปใช้เพื่อสนอง หลากหลายวัตถุประสงค์ เช่นงานศึกษาการเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ของ สปป.ลาว อินโดนีเซีย และเมียนมา จึงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่หากนายกฯ สุรนเสน จะใช้ประโยชน์จากการเป็น เจ้าภาพครั้งนี้อย่างเต็มที่ จากการศึกษาภายใต้แนวคิดบทบาทของกีฬาในการเมืองรัฐ สามารถกล่าวสรุปสาระสำคัญจากตารางที่ 2 ได้ว่า การเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์ให้ ประโยชน์แก่มพฐาในระดับหนึ่ง เช่น ด้านการต่างประเทศที่ช่วยกระชับความสัมพันธ์กับ จีนซึ่งเป็นหุ้นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และด้านการสร้างอัตลักษณ์ของชาติด้วย ศิลปะการต่อสู้ อย่างไรก็ตาม นายกฯ สุรนเสน คือ ผู้ที่ได้ประโยชน์สูงสุดจากซีเกมส์ครั้งนี้ โดยอาศัยความเป็นผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบายเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ดังนี้

1) การนำเข้ำนกกีฬาต่างชาติ เนื่องจากชัยชนะและเหรียญรางวัลเป็นผลงานที่ สร้างคะแนนนิยมได้ภายในระยะเวลาอันสั้น เหมาะกับช่วงเวลาใกล้การเลือกตั้งทั่วไปใน เดือนกรกฎาคม 2) เวทีหาเสียง ซีเกมส์เป็นเวทีหาเสียงทางการเมืองที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ในช่วงใกล้การเลือกตั้ง รวมถึงการปรากฏตัวและถ้อยแถลงในโอกาสต่าง ๆ โดยสิทธิเหล่านี้ จำกัดเฉพาะฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น 3) กระชับความสัมพันธ์กับจีน ในยุคสมัยของนายกฯ สุรนเสน จีนคือผู้สนับสนุนหลักทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ การร่วมมือผ่านซีเกมส์ทั้งการ สร้างโครงสร้างพื้นฐานและการช่วยเหลือด้านเทคนิคกีฬาจึงเป็นโอกาสอันดีในการกระชับ ความสัมพันธ์กับหุ้นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้นี้ 4) กระแสชาตินิยม ในซีเกมส์ครั้งนี้มพฐา บรรจุกีฬาพื้นบ้านที่อ้างอิงยุคเรืองเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นมพฐา ซึ่งนายกฯ สุรนเสนอยู่ในฐานะผู้ฟื้นฟู ขณะเดียวกันปัญหาความขัดแย้งกับไทยในกีฬามวยก็ยิ่งเป็น ประโยชน์ต่อยกฯ สุรนเสน ที่เคยประสบความสำเร็จจากกลยุทธ์นี้มาแล้ว ผลการศึกษานี้

สอดคล้องกับงานศึกษากลยุทธ์ทางการเมืองในอดีตของนายกา ฮุนเซน อย่าง Hinton (2006), Hughes (2009) และ Thayer (2009) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการจัดการความขุ่นเคืองใจของประชาชน กระแสวิพากษ์วิจารณ์ทั้งเรื่องราคาบัตรเข้าชมแพงและจำนวนที่นั่งในสนามไม่เพียงพอถูกจัดการอย่างรวดเร็ว เนื่องจากไม่ต้องการให้ความไม่พอใจของประชาชนยืดเยื้อจนกระทบการเลือกตั้งในเดือนกรกฎาคม

การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์จึงเป็นโอกาสที่นายกา ฮุนเซน นำเสนอเครื่องมือการเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง คือ กีฬา ที่มีพลังในการบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมือง โดยเฉพาะการเพิ่มความเป็นไปได้ของการรักษาอำนาจให้ต่อเนื่องมากกว่าสามทศวรรษ ดังนั้นในห้วงเวลาของการเลือกตั้งปี 2023 ซีเกมส์จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือทางการเมืองที่นายกา ฮุนเซน ใช้เพื่อประกันอำนาจที่กำลังจะส่งต่อสู่รุ่นลูก แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการประยุกต์กลไกและเหตุการณ์ต่าง ๆ ของนายกา ฮุนเซน เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เห็นได้จากตลอดการครองอำนาจที่ผ่านมา ในช่วงแรกใช้กลไกทางการเมืองและกฎหมายจัดคู่แข่ง ต่อมาใช้นโยบายชาตินิยมในการสร้างฐานอำนาจให้มั่นคงยิ่งขึ้นจากความจำเป็นของการมีผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดในการต่อกรกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงการใช้ประโยชน์ของสื่อออนไลน์ที่มาพร้อมกับอำนาจในการควบคุมสื่อ โฆษณาชวนเชื่อถึงคุณงามความดีของนายกา ฮุนเซน และรัฐบาลกัมพูชา

References

- BBC News Thai. (2023, 24 January). Kun Khmer: Cambodian Boxing, an Inheritance from UNESCO, Makes Its Way to SEA Games—How is It Different from Thai Boxing. [in Thai]. **BBC NEWS Thai**.
<https://www.bbc.com/thai/articles/cv2n007dk3ko>
- Chheang, V. (2022). Cambodian Perception of the New Chinese. **Perspectives**, 40, 1-11.
- China Daily. (2023, 15 May). China-aided Stadium Allows Cambodia to Host SEA Games Proudly: PM. **China Daily**.
<https://global.chinadaily.com.cn/a/202305/15/WS6461e2b1a31f.html>

- Chunly, S. (2019). Facebook and Political Participation in Cambodia: Determinants and Impact of Online Political Behaviours in an Authoritarian State. **South East Asia Research**, 27 (4), 378-397.
- Creak, S. (2011). Sport as Politics and History: the 25th SEA Games in Laos. **Anthropology Today**, 27 (1), 14-19.
- Creak, S. (2014). National Restoration, Regional Prestige: The Southeast Asian Games in Myanmar, 2013. **The Journal of Asian Studies**, 73 (4), 853-877.
- Downie, S. (2000). Cambodia's 1998 Election: Understanding Why It Was Not a 'Miracle on the Mekong'. **Australian Journal of International Affairs**, 54 (1), 43-61.
- Fan, W., Fan, H., & Zhouxiang, L. (2010). Chinese State Sports Policy: Pre- and Post-Beijing 2008. **The International Journal of the History of Sport**, 27 (14-15), 2380-2402.
- France24. (2023, 24 January). Thailand, Cambodia Brawl over Kickboxing Event Name at SEA Games. **France24**.
<https://www.france24.com/en/live-news/20230124-thailand-cambodia-brawl-over-kickboxing-event-name-at-sea-games>
- Hinton, A. (2006). Khmerness and the Thai 'Other': Violence, Discourse and Symbolism in the 2003 Anti-Thai Riots in Cambodia. **Journal of Southeast Asian Studies**, 37 (3), 445-468.
- Hughes, C. (2009). Cambodia in 2008: Consolidation in the Midst of Crisis. **Asian Survey**, 49 (1), 206-212.
- Hughes, C. (2015). Understanding the Elections in Cambodia 2013. **AGLOS: Journal of Area-Based Global Studies**, 1-20.
- Khmer Times. (2023a, 10 May). Feature: China-trained Cambodian Athletes Hope to Win Medals at 32nd SEA Games. **Khmer Times**.
<https://www.khmertimeskh.com/501287774/feature-china-trained-cambodian-athletes-hope-to-win-medals-at-32nd-sea-games/>

- Khmer Times. (2023b, 31 March). SEA Games Entrance Free for All Cambodian Citizens. **Khmer Times**.
<https://www.khmertimeskh.com/501265477/sea-games-entrance-free-for-all-cambodian-citizens/>
- Lim, P. H., & Aman, M. S. (2016). The History of the South East Asian Peninsular Games, 1959–1975. **The International Journal of the History of Sport**, 33 (5), 545-568.
- Lin, C.-Y., Lee, P.-C., & Nai, h.-f. (2008). Theorizing the Role of Sport in State-Politics. **International of Sport and Exercise Science**, 1 (1), 23-31.
- Ly, B. (2023). Social Media and Political Involvement in Cambodia. **Cogent Social Sciences**, 9 (1),
<https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2194565>
- Matamala, D. (2014). **Power Games: How Sports Help to Elect Presidents, Run Campaigns and Promote Wars**. Santiago: Columbia Global Centers.
- Matichon Online. (2023a, 17 March). SEA Games’ Controversy, Broadcasting Right Becomes Contentious. [in Thai]. **Matichon Online**.
https://www.matichon.co.th/sport/news_3877424
- Matichon Online. (2023b, 21 May). SEA Games Council Has Not Yet Cast a Vote to Amend the Rules for Naturalized Athletes, Pointing Out That It Seems Likes Buying Players. [in Thai]. **Matichon Online**.
https://www.matichon.co.th/sport/news_3990712
- McCargo, D. (2014). (No) Country for Old Men? Cambodia in 2013. **Asian Survey**, 54 (1), 71-77.
- Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation. (2016, 30 September). **Kbach Kun Khmer Boran**.
<https://www.mfaic.gov.kh/Posts/post-5992>
- New Straits Times. (2023, 12 May). Cambodia’s Foreign Power Defeats ASEAN Spirit. **New Straits Times**.

<https://www.nst.com.my/sports/others/2023/05/908765/cambodias-foreign-power-defeats-asean-spirit>

Peou, S. (1998a). Cambodia in 1997: Back to Square One? **Asian Survey**, 38 (1), 69-74.

Peou, S. (1998b). The Cambodian Elections of 1998 and Beyond: Democracy in the Making? **Contemporary Southeast Asia**, 20 (3), 279-297.

Peou, S. (2019). Cambodia in 2018: A Year of Setbacks and Successes. **Southeast Asian Affairs**, 105-120.

Po, S., & Sims, K. (2021). The Myth of Non-interference: Chinese Foreign Policy in Cambodia. **Asian Studies Review**, 46 (1), 36-54.

Prachachat. (2023, 13 May). 2023 SEA Games: Host and Naturalized Athletes When Its Come to Most Important Medals. [in Thai]. **Prachachat**.
<https://www.prachachat.net/spinoff/sport/news-1290366>

Sirirat, J. (2021). **Sports Diplomacy of Japan, China, and South Korea: The Roles of Sport in Politics, International Affairs, and Economy**. [in Thai]. Pathumthani: Thammasat University Press.

ThaiPublica. (2023, 28 May). ASEAN Roundup: China Still Holds the Top Position in FDI in Cambodia. [in Thai]. **ThaiPublica**.
<https://thaipublica.org/2023/05/asean-weekly-roundup-197/>

Thairath Online. (2023, 4 February). Cambodia Amends the Rules of the 2023 SEA Games: Prohibiting Participation of Other Countries. [in Thai]. **Thairath Online**. <https://www.thairath.co.th/sport/others/2620951>

Thayer, C. A. (2009). Cambodia: The Cambodian People's Party Consolidates Power. **Southeast Asian Affairs**, 85-101.

The Nation. (2023a, 20 March). Four ASEAN Countries Purchase Broadcasting Rights for SEA Games. **The Nation**.
<https://www.nationthailand.com/lifestyle/sport/40025858>

The Nation. (2023b, 28 January). SEA Games Told to Choose Either ‘Muay Thai’ or ‘Kun Khmer’. **The Nation**.

<https://www.nationthailand.com/lifestyle/sport/40024416>

The Phnom Penh Post. (2021, 1 October). China-aided 2023 SEA Games Stadium Symbolises Close Sino-Cambodian Ties. **The Phnom Penh Post**. <https://www.phnompenhpost.com/supplements/china-aided-2023-sea-games-stadium-symbolises-close-sino-cambodian-ties>

The Phnom Penh Post. (2022a, 20 July). Athletes Sent to China to Train: Official. **The Phnom Penh Post**.

<https://www.phnompenhpost.com/sport/athletes-sent-china-train-official>

The Phnom Penh Post. (2022b, 5 July). Physical Education and Sports Sector, and Preparing for 2023 SEA Games. **The Phnom Penh Post**. <https://www.phnompenhpost.com/national/physical-education-and-sports-sector-and-preparing-2023-sea-games>

The Star. (2023a, 6 May). It’s the Free Games but Many Still Unhappy as Cambodian PM Calls for Calm over SEA Games Ticket Row. **The Star**. <https://www.thestar.com.my/aseanplus/aseanplus-news/2023/05/06/it039s-the-free-games-but-many-still-unhappy-as-cambodian-pm-calls-for-calm-over-sea-games-ticket-rows>

The Star. (2023b, 16 December). No More a ‘Circus’ as SEA Games Put Cap on Non-Olympic Sports. **The Star**.

<https://www.thestar.com.my/sport/others/2023/12/16/no-more-a-039circus039-as-sea-games-put-cap-on-non-olympic-sports>

The Star. (2023c, 3 May). SEA Games Opening Role Not for King, Hun Sen Explains. **The Star**.

<https://www.thestar.com.my/aseanplus/aseanplus-news/2023/05/03/sea-games-opening-role-not-for-king-hun-sen-explains>

- The Straits Times. (2021, 13 September). China Gifts New \$200 Million National Stadium to Cambodia. **The Straits Times**.
<https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/china-gifts-new-s200-million-national-stadium-to-cambodia>
- The Straits Times. (2023, 14 May). SEA Games 2023: From US to China and France, Cambodia's Naturalised Athletes Face Scrutiny. **The Straits Times**. <https://www.straitstimes.com/sport/sea-games-2023-from-us-to-china-and-france-cambodia-s-naturalised-athletes-face-scrutiny>
- Trotier, F. (2017). Changing an Image through Sports Events: Palembang's Success Story. **Asia Pacific Journal of Sport and Social Science**, 6 (1), 3-18.
- Xinhua. (2023a, 6 May). Cambodia Hosts SEA Games for First Time in 64 Years. **Xinhua**. http://www.china.org.cn/world/Off_the_Wire/2023-05/06/content_85269494.htm
- Xinhua. (2023b, 17 May). Chinese-trained Cambodian Badminton Players Proud to Win Historic Gold Medal in SEA Games. **Xinhua**.
https://www.hangzhou2022.cn/En/presscenter/globalevents/202305/t20230517_60600.shtml
- Xinhua. (2023c, 1 May). Host Cambodia Eyes Medal Harvest in Upcoming 32nd SEA Games. **Xinhua**.
<https://english.news.cn/asiapacific/20230501/321723d275c44d06acd3f24069edc6bf/c.html>
- Young, S. (2020). China's Belt and Road Initiative: Patron-Client and Capture in Cambodia. **The Chinese Journal of Comparative Law**, 8 (2), 414-434.
- Zhou, T. (2019). A Blend of "Hard" and "Soft" Assistance: China's Aid to Cambodia. In M. Huang, X. Xu, and X. Mao (Eds.), **South-south Cooperation and Chinese Foreign Aid**. (pp. 95-112). Singapore: Springer.

การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย¹

Development of Innovative Villagers for Sustainable Development in Chiang Rai Province

จามรี พระสุนิล² และ นพพร จันทรนำชู³

Jamaree Prasunin and Nopporn Chantararnamchoo

Received: January 29, 2024/ Revised: May 1, 2024/ Accepted: May 10, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนาวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย และ 3) เพื่อศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีเครื่องมือหลักคือประเด็นการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 20 คน โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาผลการวิจัย พบว่า 1) การค้นหาชุมชนต้นแบบใช้หลักการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ตัวแทนภาคประชาสังคม และภาคีภาคเอกชน รวมถึงภาคการศึกษา โดยมี 6 ชุมชนต้นแบบการพัฒนาวัตกรชาวบ้าน ปรากฏนิยามร่วมการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้เป็นแกนนำ ผู้นำนักพัฒนาบนพื้นฐานทุนและภูมิปัญญาของชุมชนที่จะเป็น “นวัตกรรมชาวบ้าน” 2) กระบวนการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 2.1 กระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา 2.2 กระบวนการทางสังคมของผู้นำ และ 2.3 กระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่าย และ 3) เงื่อนไข

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ตัวแบบความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (PhD student of Development Education, Faculty of Education, Silpakorn University), Email: jamaree.pra@ccru.ac.th

³ รองศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (Associate Professor, Faculty of Education, Silpakorn University), Email: nopporncu@gmail.com

ความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 3.1 องค์ความรู้ 3.2 ภาวะผู้นำกับการพัฒนา 3.3 การสร้างภาคีเครือข่าย และ 3.4 การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเชียงรายในการขับเคลื่อนชุมชนด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรรมชาวบ้าน เงื่อนไขความสำเร็จ เครือข่ายการมีส่วนร่วม ภูมิปัญญา การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

The research's objectives were to 1) identify model communities for developing innovative villagers to move towards sustainable development in Chiang Rai Province, 2) study the process of creating innovative villagers in these model communities, and 3) examine the conditions for success in developing innovative villagers to move towards sustainable development. The qualitative research methodology used included focus group discussions, interviews and participant observations of community development activities in Chiang Rai Province. There were 20 key informants and content analysis was employed. The research findings are as follows: First, model communities were identified that utilized participatory principles involving network partners from the government, civil society, private, and education sector. Six model communities were identified for the development of innovative villagers. A common definition of developing the potential of individuals to become "innovative villagers" which is based on capital and community wisdom was adopted. Second, the process of developing innovative villagers in the model communities of Chiang Rai Province consisted of: 2.1 the learning process, knowledge, and wisdom, 2.2 the social process of leadership, and 2.3 the process of strengthening network partnerships. Lastly, the conditions for success in developing

innovative villagers to move towards sustainable development included: 3.1 knowledge, 3.2 leadership, 3.3 creating network partners, and 3.4 sustainable knowledge development. This will lead to the sustainable development of Chiang Rai Province by driving the community through economic development, social responsibility, and the sustainable preservation of natural resources.

Keywords: Innovative Villagers, Conditions for Success, Participation Network, Wisdom, Sustainable Development

บทนำ

ในปัจจุบันแนวคิดด้านการพัฒนาให้ความสำคัญกับการที่คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเทคโนโลยี องค์ความรู้ ทักษะ เศรษฐกิจ รวมถึงสภาพแวดล้อม (The Community Development Department, 2016; Jarumethiyan, & Watthano, 2018) โดยเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะชุมชนที่มีอยู่สู่การจัดการชุมชนที่เป็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สังคม ตามกรอบของแผนพัฒนาประเทศ ที่มีคนเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาแบบองค์รวม (Rachakham, Intharawong & Limpsuraphong, 2014) ในขณะที่ชุมชนมีความเป็นพลวัตซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและเงื่อนไขของชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะจะทำให้ผู้นำชุมชนมีโลกทัศน์ใหม่ต่องานพัฒนา (Jarumethiyan & Watthano, 2018; Shrivastava, Smith, O'Brien, & Zsolnai, 2020) โดยผู้นำชุมชนนี้เองที่สามารถพัฒนาตนเองในด้านการเรียนรู้และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรืออาจเรียกว่านวัตกรรม เมื่อบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนแล้ว ผู้นำสามารถเป็นนวัตกรรมหรือเป็นผู้สร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาให้กับชุมชนของตนเอง และเพื่อนำเสนอแนวทางในการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน ผ่านกระบวนการการเรียนรู้ และใช้ความรู้หรือสารสนเทศในเชิงประสบการณ์ ภูมิปัญญา และทักษะขยายผลการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนโดยรวมได้ (Kumsubha, 2019)

การพัฒนาคนจะสามารถเป็นคำตอบให้กับการพัฒนาตามฐานคิดการวิจัยครั้งนี้ ดังแนวทางหลัก 2 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน (Community Development) ซึ่งมีจุดเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และ 2) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาทางเลือกที่มีฐานคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์รวมและการพัฒนาหลากหลายมิติ โดยการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่คำนึงถึงผลกระทบต่อคนรุ่นอนาคต รวมถึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน (Chantararnamchoo, 2020; SDG index, 2019; Shrivastava, Smith, O'Brien, & Zsolnai, 2020) โดยการพัฒนาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้เองสามารถนำองค์ความรู้เชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ทั้งในการจัดระเบียบทางสังคม ระดับปัจเจก ระดับชุมชน สังคม และต่อยอดสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้รู้ รวมถึงการปรับระบอบองค์ความรู้เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เป็นพลวัต ซึ่งกลไกการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงภูมิปัญญาสามารถบูรณาการกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลได้

การพัฒนาบุคคลในกระบวนการวิจัยนี้เรียกว่า “นวัตกรรมชาวบ้าน” ที่มาจากการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะชุมชนที่มีอยู่ เป็นแกนนำที่มีอิทธิพลขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนจากภูมิปัญญา องค์ความรู้ และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์การทำงานชุมชนที่มาจากความต้องการของประชาชนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้คนในพื้นที่มองเห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ของประเทศไทย และภาคีความร่วมมือระดับโลก (Salvia, Filho, Brandli & Griebeler, 2019; Simsins, Boonthongtheng & Nakhunsong, 2016)

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จของพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนและแกนนำนักพัฒนาที่เรียกว่า “นวัตกรรมชาวบ้าน” ในการรับ-ปรับใช้-ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท รวมถึงบูรณาการการทำงานในลักษณะของเครือข่ายตั้งแต่การปรับระบอบคิดและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทำให้เกิดความคิดมุ่งแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้วยชุมชน และโดยชุมชน ในการค้นหาพื้นที่ที่

แสดงถึงศักยภาพของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง พบว่า จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ชุมชนพหุวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของเมืองชายแดนที่สามารถนำกลไกผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่การสร้างผลลัพธ์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยมีผลการศึกษาด้านนวัตกรรมชาวบ้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนบ้านปางสา จังหวัดเชียงราย (Prasunin, 2020) พบว่า มีการเสริมสร้างนวัตกรรมชาวบ้านของพื้นที่ ในด้านความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจังหวัดเชียงราย โดยเน้นด้านชาติพันธุ์ ด้านการพึ่งพาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งยังมีผลลัพธ์ด้านการดำเนินงานชุมชนเข้มแข็งระดับหมู่บ้าน มีแผนชุมชนที่มีคุณภาพระดับดีมาก ตามเกณฑ์การจัดระดับคุณภาพแผนชุมชนและนวัตกรรมชาวบ้าน จะเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเช่นเดียวกับนวัตกรรมสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Wipawanich, 2016) ซึ่งต้นแบบของชุมชนที่มีนวัตกรรมชาวบ้านสามารถทบทวนปัจจัยความสำเร็จของตัวแบบนวัตกรรมสังคมที่เป็นแนวทางการวิจัยในอนาคตตามทฤษฎีสถาบันและโครงสร้าง (Giovany, 2014) รวมถึงมีกรณีศึกษาในสังคมชนบทที่ว่าด้วยกรอบนวัตกรรมทางสังคมจะเป็นกระบวนการทำงานด้านการพัฒนา และการจัดการชุมชน ที่มีความท้าทายจากสภาพแวดล้อมของชุมชน ทิศนคติ รวมถึงความต้องการของชาวบ้านในกรณีศึกษาสังคมที่มีความเฉพาะ ดังนั้นนวัตกรรมชาวบ้านที่มาจากชุมชนจึงสามารถเป็นพลังสำคัญในการจัดการชุมชนสู่ความยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม โดยมีการบูรณาการแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสู่นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญในการออกแบบการวิจัย ได้แก่

1. การวิจัยเชิงพื้นที่ (Area base) คือ การพัฒนาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน รวมถึงการบริหารจัดการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทและฐานทุนชุมชน โดยจังหวัดเชียงรายมีทุนชุมชนที่สำคัญและสามารถขยายผลให้เกิดการเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับสังคมของประเทศไทยและระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจสังคม สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Program Management Unit on Area-Based Development (PMU A), 2020)

2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน (Community Development) หมายถึง การพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (The Community Development Department, 2016; Simsins, et.al, 2016; Komalamisr, et.al, 2019)

3. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งหมายถึงสมดุลการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเป้าหมายของกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนและส่งเสริม ให้เกิดคุณภาพชีวิตของผู้คนอย่างมีความสมดุลกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Salvia, et.al, 2019; Luna-Nemecio, et.al, 2020; Chantararnamchoo, 2020; Setkij, 2020; SDG index, 2019)

4. นวัตกรรมชาวบ้าน (Innovative villagers) หมายถึง ผู้นำหรือแกนนำชุมชนที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ ภูมิปัญญา จากทุนชุมชนในพื้นที่ผสมผสานกับองค์ความรู้และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาหรือนวัตกรรมสังคม ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยมีบทบาทเป็นผู้ที่นำเสนอแนวคิดใหม่ วิธีการใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่เพื่อให้เกิดนวัตกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบของนวัตกรรมชาวบ้าน ได้แก่ 1) นวัตกรรมสังคม คือ แนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา เกิดจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมสร้างของคนในสังคม ผู้มีจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ และมีพัฒนาการ มีการขยายผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงรูปลักษณะ 2) นวัตกรรมกระบวนการ โดยเน้นกระบวนการความรู้ หมายถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่สามารถส่งเสริมเป็นนวัตกรรมสังคมและขยายผลสู่การพัฒนาได้

และ 3) นวัตกรรมเทคโนโลยี โดยนวัตกรรมชาวบ้านสามารถเป็นแกนนำที่ทำให้เกิดการส่งเสริมการถ่ายทอดและเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี ตั้งแต่ระดับเทคโนโลยีชุมชนและรองรับเทคโนโลยีของโลกยุคโลกาภิวัตน์จากการปฏิบัติในชุมชนสู่การสร้างความสำเร็จและแข่งขันได้ (Program Management Unit on Area-Based Development (PMU A), 2020; Yuyuen, Phumota, Sira, 2017; Kumsubha, 2019)

5. แนวคิดเครือข่ายการมีส่วนร่วม หมายถึง ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ในทุกขั้นตอนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยมีองค์ประกอบของเครือข่ายและการมีส่วนร่วม 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษา หรือภาคส่วนวิชาการ วิชาการ (Jozelin, et.al, 2019; Chantaranamchoo, 2020)

ดังนั้น การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เป็นไปตามแนวคิดข้างต้นที่เป็นกรอบและพื้นฐานการดำเนินงาน ที่สามารถนำเสนอถึงการค้นหาต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีนวัตกรรมชาวบ้านเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถวิเคราะห์กระบวนการสร้างนวัตกรรมและเงื่อนไขความสำเร็จการพัฒนาแกนนำ/ผู้นำชุมชนในการเป็นนวัตกรรมชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอด ส่งเสริม และสร้างนวัตกรรมชุมชนตามบริบทของพื้นที่ ที่สามารถพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของชุมชนได้

การดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่เพื่อคัดเลือกพื้นที่แสดงถึงอัตลักษณ์สังคมพหุวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย จาก 18 อำเภอ จากนั้นดำเนินการพิจารณาคัดเลือกในชุมชนระดับตำบลหรือระดับหมู่บ้าน ที่สามารถเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นด้านความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือของการสร้างและส่งเสริมแกนนำชุมชนสู่นวัตกรรมชาวบ้าน เพื่อค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย สามารถแสดงขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1.1 นวัตกรรมชาวบ้าน ที่เป็นแกนนำชุมชน หรือภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม จำนวน 13 คน มีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ ที่ชุมชนให้การยอมรับ

1.2 ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 7 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาจังหวัดเชียงรายในมิติคุณภาพชีวิต และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดเชียงราย องค์กรบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และตัวแทนภาคเอกชนกลุ่มเครือข่าย PGS เกษตรอินทรีย์เชียงราย

การรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เริ่มต้นจากกระบวนการสัมภาษณ์ จากนั้นเข้าไปสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน ดำเนินการค้นหาและคัดเลือกชุมชนต้นแบบโดยใช้กระบวนการอ้างอิงด้วยบุคคล (Snowball Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกโดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้วต่อ ๆ ไป จนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว และมีการจัดเวทีชุมชนเพื่อสนทนากลุ่มในประเด็นกระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย และเวทีถอดบทเรียนการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2) เครื่องมือวิจัยและกระบวนการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน พัฒนาการจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดโครงร่างคำถามที่ต้องการ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เฉพาะเจาะจงตามเป้าหมายของการวิจัย กำหนดขอบเขตตามประเด็น ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย และพิจารณาทบทวนหลังจากที่ได้เรียบเรียงข้อคำถามเสร็จเรียบร้อยแล้วอีกครั้งเพื่อหาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข และให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ร่วมกับการตรวจสอบพิจารณาความสมเหตุสมผลเชิงเนื้อหา (Content validity) ก่อนนำไปใช้ในการรวบรวมข้อมูลจริงจากผู้เชี่ยวชาญในการทำวิจัย 1) ด้านการศึกษา 2)

ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และ 3) ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับชุมชน จำนวน 3 คนเป็นผู้ตรวจสอบ เพื่อที่จะได้นำข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์มาปรับเปลี่ยน สัมภาษณ์และประเด็นการสนทนากลุ่มให้ดียิ่งขึ้น

กระบวนการรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปตามขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบการวิจัย เป็นทบทวนวรรณกรรม แนวคิดที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาเครื่องมือวิจัย ตรวจสอบ กำหนดกรอบนิยามเฉพาะของนวัตกรรมชาวบ้านและ ชุมชนต้นแบบ และวางแผนตลอดทั้งกระบวนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหา ประสานงาน และสำรวจข้อมูลขั้นต้น เป็นการลงพื้นที่ และทำความเข้าใจบริบทจังหวัดเชียงราย ค้นหานวัตกรรมชาวบ้านจากการแนะนำ บุคคล อ้างอิง และเกณฑ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีการประสานงานขอเข้าพบ ทำความรู้จักและสำรวจ ข้อมูลขั้นต้น จากนั้นนัดหมายการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 การลงภาคสนาม เป็นการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ เข้า ศึกษาปรากฏการณ์ โดยสัมภาษณ์และสังเกตจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการดำเนินวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการดำเนินงานพื้นที่ภาคสนามกว่า 2 ปี

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเวทีชุมชนเพื่อสนทนากลุ่มวิเคราะห์กระบวนการและเงื่อนไข ความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย ร่วมกันกับ ผู้ให้ข้อมูลหลัก นวัตกรรมชาวบ้านและภาคีเครือข่ายทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 4 การจัดเวทีถอดบทเรียนการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมตรวจสอบข้อมูลใน 6 พื้นที่ชุมชนต้นแบบและรับรองผลการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิง เนื้อหา (Content Analysis) 3 ขั้นตอน คือ 1) การลดข้อมูล (Data deduction) เป็น กระบวนการจัดการข้อมูล การเปลี่ยนแปลงข้อมูลดิบให้พร้อมนำไปใช้ โดยดำเนินการไป พร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสรุป การจัดกลุ่ม รวบรวมข้อย่อ และจำแนกกลุ่ม ข้อมูล 2) การจัดรูปแบบข้อมูล (Data display) เป็นการสร้างรูปแบบการนำเสนอข้อมูล ที่เข้าใจได้ง่าย สร้างผังเชื่อมโยงความสัมพันธ์การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) การร่างข้อสรุปและการยืนยัน (Conclusion drawing and verification) เป็นการ ตีความทำความเข้าใจ รูปแบบความสัมพันธ์เป็นข้อสรุปที่ได้รับการตรวจสอบความ

เที่ยงตรง มีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก
 สุ่มข้อสรุป ชุมชนต้นแบบ กระบวนการสร้างนวัตกรรมชาวบ้าน และเงื่อนไขความสำเร็จของ
 การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สามารถแสดงได้ดังแผนภาพกระบวนการวิจัย ดังนี้

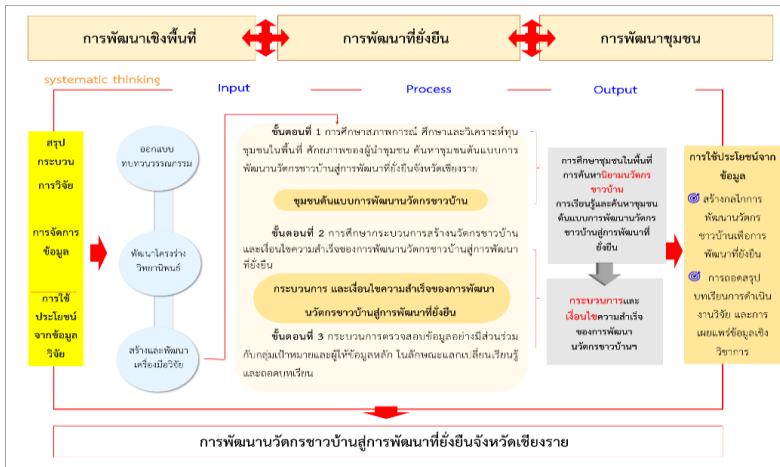

Figure 1 แผนภาพกระบวนการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลชุมชนต้นแบบที่จะมีนวัตกรรมชาวบ้าน
 ซึ่งเป็นแกนนำชุมชน ที่ได้รับการยอมรับ มีองค์ความรู้และทักษะต่าง ๆ เพื่อนำสู่
 กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างนวัตกรรมชาวบ้านจากพื้นฐานภูมิปัญญาและ
 ทุนชุมชน รวมถึงชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี สู่ความสำเร็จในการพัฒนา (Best Practice)
 พบว่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่สามารถเป็นชุมชนต้นแบบนวัตกรรมสังคมและชุมชน
 แห่งการเรียนรู้ ที่มีความสอดคล้องกับการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็น
 ชุมชนที่ได้รับการยอมรับในระดับจังหวัดในการเป็นต้นแบบในด้านสังคมวัฒนธรรม การ
 จัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 6 ชุมชนต้นแบบ

การค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัด
 เชียงราย พบว่า ชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านจังหวัดเชียงรายที่มีความโดดเด่น

สามารถเป็นชุมชนต้นแบบนวัตกรรมสังคม เป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับในระดับจังหวัดในการเป็นต้นแบบในด้านสังคมวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงได้คัดเลือกจากข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชนต้นแบบและมีจำนวนนวัตกรรมชาวบ้านเป็นแกนนำในการจัดการชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 6 ชุมชน คือ 1) บ้านป่าแห่ย์ ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 2) บ้านเมืองรวง ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 3) บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย 4) บ้านดอยสะงี ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 5) บ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และ 6) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีจุดเด่นและบริบทของชุมชน รวมถึงนวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

บ้านป่าแห่ย์ ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง เชียงราย เป็นหมู่บ้านในตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดของประเทศไทย คือ ตำบลห้วยสัก ประกอบด้วย 30 หมู่บ้าน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2443 มีสถานที่สำคัญ ได้แก่ หอพิพิธภัณฑศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นล้านนา บ้านป่าแห่ย์-ร่องห้วย ซึ่งมีนวัตกรรมชาวบ้านที่มีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ชุมชนรวมถึงนวัตกรรมชาวบ้านที่ขับเคลื่อนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมจากปัญหาขยะในชุมชนสู่การเป็นที่รู้จักจากการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในกระบวนการดำเนินงานผลสำเร็จของการจัดการชุมชนที่มีแนวคิดมาจากการจัดการปัญหา “ขยะ” ในชุมชน ซึ่งมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นบ่อรับขยะฝังกลบของพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย ดังนั้นจึงมีผลกระทบทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ รวมถึงปัญหาเรื่องการจัดการน้ำในพื้นที่ ผู้นำและตัวแทนชุมชนจึงอาศัยการริเริ่มความร่วมมือของชุมชนในการจัดการปัญหาด้วยการคัดแยกขยะต้นทาง และการระดมทุนในระดับหมู่บ้าน ก่อตั้งธนาคารขยะทองคำ ที่มีผลการดำเนินงานในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์และเป็นต้นแบบระดับจังหวัดในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีเครือข่ายความรู้ที่เป็นแกนนำที่ทำให้เกิดการส่งเสริมการถ่ายทอดและเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการจัดการสิ่งแวดล้อมและคำนึงถึงการจัดการขยะอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ระดับเทคโนโลยีชุมชน และรองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมระดมทุนและความสามารถร่วมบริหารจัดการให้เกิดผลกำไรทั้งที่เป็นรูปแบบทุนชุมชนประเภททรัพย์สิน และทุนชุมชนประเภททรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการอนุรักษ์ หวงแหนจากทุกคนในชุมชน

บ้านเมืองรวง ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2397 ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีกลุ่มคนล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ของจังหวัด เช่น วัดร่องขุน สิงห์ปาร์ค เป็นต้น ในปัจจุบันบ้านเมืองรวงอยู่ในความสนใจและเป็นที่รู้จักในนามหมู่บ้านท่องเที่ยว เป็นชุมชนต้นแบบในการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนจากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่นำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นกลไกสำคัญ มีรูปแบบการจัดการธุรกิจของชุมชนที่รองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นที่ประจักษ์ สามารถเป็นต้นแบบนวัตกรรมทางสังคมให้กับชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ เช่น ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ การเตรียมความพร้อมรองรับการท่องเที่ยว วิถีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยการจะเป็นนวัตกรชาวบ้านนั้นจะต้องเป็นบุคคลต้นแบบที่สามารถใช้ความรู้ ประสบการณ์ ความรอบรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงมาเพื่อจัดการชุมชนท่องเที่ยววิถีของตนเองในชุมชนที่พัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม วัฒนธรรม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านเมืองรวงได้อย่างสมดุล

บ้านปางสา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง มีแม่น้ำจันไหลผ่าน มีระยะทางห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยประมาณ 40 กิโลเมตร คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ลาหู่ และจีน ก่อตั้งหมู่บ้านช่วงปี พ.ศ. 2504 มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพิงธรรมชาติ และมีอาชีพหลักภาคการเกษตร นวัตกรชาวบ้านที่บ้านปางสาถูกหล่อหลอมขึ้นมาและพัฒนาศักยภาพสู่การเป็นบุคคลขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน จากรากฐานจากความเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมบนพื้นที่สูง มีเรื่องราวองค์ความรู้ที่มาจากสำนักในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ตามหลักการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สัมพันธ์กับหลักพัฒนาศึกษาที่นำการศึกษาพัฒนาคน โดยมีข้อมูลด้านการพัฒนาหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2516 ในการร่วมสร้างโรงเรียนและจัดการเรียนการสอนโดยเด็กเรียนกลางวันและกลางคืนมีการศึกษาผู้ใหญ่ มีการแก้ไขปัญหารื่องปลูกฝิ่นเช่นเดียวกับชุมชนชาวเขาอื่น ๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกันเนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดน และประสบปัญหาด้านสาธารณสุข พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้เสด็จมาเยือนหมู่บ้านปางสา ช่วงปี พ.ศ. 2522 เกิดการพัฒนาการศึกษาและระบบน้ำประปา ส่งเสริมนวัตกรรมการเกษตรบนพื้นที่สูง และทำให้เด็กและเยาวชน เข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ชาวบ้านมีคุณภาพ

ชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นเรื่องราวที่นวัตกรชาวบ้านของบ้านปางสาใช้กระบวนการจัดการและทรัพยากรชุมชนด้วยวิธีการทำเกษตรแบบพอเพียง และน้อมนำหลักการทรงงานและศาสตร์พระราชามาปฏิบัติจากฐานสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน และมีจุดเด่นความสำเร็จในด้านความมั่นคงทางอาหาร การจัดเก็บเมล็ดพันธุ์ และรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายสุขภาวะชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ที่มีการทำงานร่วมกันของนวัตกรชาวบ้าน หน่วยงานพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ

บ้านดอยสะโง่ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนมีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเป็นส่วนใหญ่ มีประวัติศาสตร์ชุมชนกล่าวถึงการอพยพตั้งถิ่นฐานที่เรียกตามภาษาถิ่นว่า “โกจ้อสะโง่” โดยคำว่า “โกจ้อ” หมายถึง ภูเขา หรือดอย และคำว่า “สะโง่” แปลว่า “ข้างงู” ก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2456 ในช่วงแรกของการตั้งหมู่บ้าน มีปัญหาไร้เสถียรภาพ ขาดระบบสาธารณสุขปกคลุม รวมถึงโอกาสทางการศึกษา และยิ่งไปกว่านั้น ประชาชนทั้งหมดในชุมชนเป็นบุคคลไร้สัญชาติ ทำให้ไม่กล้าที่จะเดินทางออกนอกพื้นที่หมู่บ้าน เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พูดภาษาไทยไม่ได้และอาศัยอยู่ติดกับพื้นที่ชายแดน ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการศึกษา ก่อตั้งโรงเรียนดชด.ในพื้นที่ ขับเคลื่อนการจัดระบบสัญชาติ และส่งเสริมความรู้และจัดแปลงสาธิตโดยศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ชาวเขา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงพระราชดำเนิรมายังพื้นที่ดอยสะโง่ พระราชทานเหรียญทศแทนบัตรประชาชน และในปี พ.ศ. 2521 ทรงให้จัดตั้งโครงการหลวงขึ้น ส่งผลให้วิถีชุมชนของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดอยสะโง่ มีทักษะและรายได้จากการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมเป็นอาชีพหลักที่เลี้ยงดูชุมชน ในปัจจุบันบ้านดอยสะโง่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นอีกหนึ่งพื้นที่รองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่มีความสวยงาม โดยนวัตกรชาวบ้านของที่นี่ให้นิยามถึงผู้นำที่พัฒนาความรู้และมีสัมมาชีพพึ่งตนเองได้ สามารถสร้างเครือข่าย นำพาชุมชนด้านการเกษตรและการท่องเที่ยว ทั้งการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์อาข่า และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่สูง มีจุดชมวิวบางส่วนมองเห็นสามเหลี่ยมทองคำ แม่น้ำโขง และทะเลหมอก

บ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นสองชุมชนที่มีความสำคัญ จาก 14 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงราย โดยประมาณ 120 กิโลเมตร มีภูมินาม

พื้นบ้าน (Place Name) ที่มาจากระบบวิธีคิดทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่มีความหมายและสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ได้แก่ “แม่น้ำโขง” ทั้งคำว่า “สบสม” และ “หาดไคร้” ล้วนผูกพันอยู่กับวิธีคิดทั้งทางด้านภูมิศาสตร์กายภาพ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของแม่น้ำโขง ปัจจุบันมีสถานที่สำคัญอันเป็นหมุดหมายที่สำคัญทางพื้นที่ (Land Mark) ของชุมชนสบสม-หาดไคร้ คือลานรูปปั้นที่ระลึกปลาบึก นวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนนี้มีการพัฒนาศักยภาพตนเองบูรณาการกับนิเวศวิทยาและภูมิปัญญาของพื้นที่วิถีชีวิตเกี่ยวโยงและพึ่งพาทรัพยากรจากแม่น้ำโขงเป็นหลัก เป็นแหล่งปัจจัยขั้นพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งบริเวณน้ำโขงบ้านหาดไคร้เป็นแหล่งเกิดของสาหร่ายไก่อที่สำคัญแห่งหนึ่ง ในอดีตมีสาหร่ายเกิดบริเวณนี้จำนวนมาก จนบ้านหาดไคร้กลายเป็นที่รู้จักในเรื่องไก่อ ได้รับการยกย่องเป็นอาหารประจำจังหวัดจากการคัดเลือกและส่งเสริมด้านวัฒนธรรม ทั้งในมิติองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนบ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ จึงเป็นภาพสะท้อนของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของคนที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลตลอดจนกลไกความร่วมมือ และเครือข่ายการพัฒนา

บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อยู่ใกล้กับบริเวณที่ตั้งพระตำหนักดอยตุง และวัดพระธาตุดอยตุง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดเชียงราย ภายในหมู่บ้านมีลำน้ำตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ชาวบ้านน้ำบ่อขาวใช้ในการอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทหยา คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ตำบลโม่ชาเจียง อำเภอซินผิง จังหวัดยูนนาน ซึ่งอยู่ทางตอนบนของแม่น้ำแดง ชาวจีนเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ฮวเย่าไต” พบว่า บ้านน้ำบ่อขาวเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มของชาวไทหยาในประเทศไทย มีความเชื่อความศรัทธาในหลักคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าเป็นจุดศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต โดยนวัตกรรมชาวบ้านเป็นผู้นำที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่ม ประกอบไปด้วยกลุ่มการทำนาข้าว กลุ่มทำนากก กลุ่มหัตถกรรมการทอเสื่อกก กลุ่มแม่บ้านชุมชนไทหยา กลุ่มพึ่งตนเองภายใต้การดำเนินการของคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิก สนับสนุนการสร้างรายได้แก่สมาชิกในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น ออมทรัพย์ ร้านค้า กลุ่มของที่ระลึกตุ๊กตาไทหยา และกลุ่มอบสมุนไพร เป็นต้น การสร้างนวัตกรรมชาวบ้านสู่ความยั่งยืนในนิยามของชุมชนบ้านน้ำบ่อขาวให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างคนจากทุนชุมชนในพื้นที่และนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของวิถีชีวิตที่ผสมผสานกับการจัดการเศรษฐกิจของ

ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และจัดการปัญหาสังคมในมิติที่หลากหลายได้

Table 1 สรุปผลการค้นหาชุมชนต้นแบบการพัฒนาวิถีการชวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

จังหวัด เชียงราย	ชุมชนต้นแบบ	ความเป็นชุมชนต้นแบบการพัฒนาวิถี กรชวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	จำนวนนวัตกรรม ชวบ้าน
18 อำเภอ ในจังหวัด เชียงราย	บ้านป่าแห่่ง ตำบลห้วย สัก อำเภอเมือง จังหวัด เชียงราย	ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการชุมชน “พึ่งตนเอง” สู่หมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น และรูปธรรมของ ความสำเร็จ “ธนาคารขยะทองคำ”	3
	บ้านเมืองรวง ตำบลแม่ กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัด เชียงราย	ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ หมู่บ้านจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชน คุณธรรม และความสำเร็จในการพัฒนา เศรษฐกิจองค์รวมจากความร่วมมือของ คนในชุมชน	1
	บ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย	ความยั่งยืนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ชุมชน สู่ความสำเร็จจาก การขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของ ชุมชนเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนชาติพันธุ์	3
	บ้านดอยสะเ้ ตำบลศรี ดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจและสังคม รากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน บนพื้นที่สูง ความสำเร็จการพึ่งตนเองสู่การ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้านการ ท่องเที่ยว	2
	บ้านสบสม และบ้านหาด ไคร้ ตำบลเวียง อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย	ความยั่งยืนด้านสังคมวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของชนริมฝั่งแม่น้ำโขง การ จัดการทรัพยากรชุมชน และกระบวนการ ความร่วมมือชุมชนสู่การฟื้นฟูชุมชน วัฒนธรรม	2
	บ้านน้ำบ่อชว ตำบล ห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	ความยั่งยืนด้านสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไต หย่ากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	2

2. กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษาระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย เริ่มจากการสร้างนิยามร่วมของนวัตกรชาวบ้านจังหวัดเชียงราย ที่สอดคล้องกับบริบทของ จังหวัดที่มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ และมีความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กว่า 30 ชาติพันธุ์ นวัตกรชาวบ้านจึงเป็น ตัวแทนภาพของผู้นำนักพัฒนา เป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำพาชุมชนสู่การพัฒนาและการ เปลี่ยนแปลง มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้ อยู่ดี มีสุขได้ โดยนวัตกรชาวบ้านในที่นี้ เป็นนวัตกรจากพื้นฐานภูมิปัญญาและทุนชุมชน ของนวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย ซึ่งทั้ง 6 ชุมชน มีเป้าหมายในด้านการพัฒนา “คน” ในการเป็นนวัตกรชาวบ้านที่จะเป็นผู้นำการ เปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนสังคมเชียงรายยั่งยืน โดยในการวิจัยครั้งนี้นำเสนอชุมชน ต้นแบบในพื้นที่ทั้งด้านการพัฒนาที่มีคุณภาพอย่างบูรณาการในด้านสังคม เศรษฐกิจ และ สิ่งแวดล้อม และทุนชุมชนที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจึงประกอบไปด้วย กระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้าน กระบวนการทาง สังคมของผู้นำ และกระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่ายที่แสดงถึงทุนชุมชน ภูมิปัญญาตาม บริบทของพื้นที่ต้นแบบในการสร้างและพัฒนานวัตกรชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถเสริมพลังเชิงบวก มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง โดย สามารถสรุปกระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย ดังตาราง

Table 2 กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

กระบวนการการสร้าง นวัตกรชาวบ้าน	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกร ชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัด เชียงรายสู่ความยั่งยืน
1. กระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิ ปัญญาในการ ส่งเสริมนวัตกร ชาวบ้าน	บ้านป่าแห้ง	ภูมิปัญญาของชุมชน ในการจัดการขยะ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
	บ้านเมืองรวง	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ และการบูรณาการสู่ความยั่งยืนเกี่ยวกับ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจฐานราก
	บ้านปางสา	ชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีพลังของชุมชน ชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์ชุมชน

Table 2 กระบวนการสร้างนวัตกรชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

กระบวนการการสร้าง นวัตกรชาวบ้าน	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกร ชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัด เชียงรายสู่ความยั่งยืน
	บ้านดอยสะเกี๋	กระบวนการเรียนรู้จากฐานภูมิปัญญา และทุนชุมชนส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน
	บ้านสบสม-หาดไคร้	กระบวนการความสำเร็จด้านการเรียนรู้ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการส่งเสริม นวัตกรชาวบ้านจากการอยู่ร่วมกันของ ชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติในเว แม่น้ำโขง และชุมชนเมืองเก่า
	บ้านน้ำบ่อขาว	ภูมิปัญญาในการส่งเสริมนวัตกร ชาวบ้านในด้านเสริมความเข้มแข็งทุน ชุมชนจากภูมิปัญญา
2. กระบวนการทาง สังคมของผู้นำ	บ้านป่าแห้ง	ต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม การมี ส่วนร่วม
	บ้านเมืองรวง	การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การสื่อสาร และการจัดการเชิงธุรกิจที่ สามารถเป็นต้นแบบ
	บ้านปางสา บ้านดอยสะเกี๋ และบ้านน้ำบ่อขาว	กระบวนการทางสังคมที่มีจุดเน้นพลัง การมีส่วนร่วมและความเป็นชุมชนพหุ วัฒนธรรม
	บ้านสบสม-หาดไคร้	กระบวนการทางสังคมที่ยกระดับ ด้านอัตลักษณ์อาหารของชุมชน และ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
3. กระบวนการเสริม พลังภาคีเครือข่าย	บ้านป่าแห้ง และบ้านเมืองรวง	กระบวนการเสริมพลังภาคีเครือข่ายจาก หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง
	บ้านน้ำบ่อขาว	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม เชื่อ และการเสริมพลังความเป็นชาติพันธุ์ไท หยา
	บ้านปางสา และบ้านดอย สะเกี๋	ทุนทางสังคมในการอนุรักษ์ป่าไม้ การ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ผ่านกิจกรรมของภาคี

Table 2 กระบวนการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงราย

กระบวนการการสร้างนวัตกรรมชาวบ้าน	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนต้นแบบจังหวัดเชียงรายสู่ความยั่งยืน
	บ้านสบสม-หาดไคร้	เครือข่ายด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยว ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเชิงเศรษฐกิจควบคู่ไปกับวัฒนธรรมชุมชนอย่างบูรณาการ

3. เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย จากชุมชนต้นแบบทั้ง 6 ชุมชน มีจุดร่วม คือการนิยามนวัตกรรมชาวบ้าน และปัจจัยสำคัญจากผลลัพธ์ความสำเร็จที่มีอยู่ในทุกชุมชน สามารถสรุปเงื่อนไขที่สำคัญ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ (Input) ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) องค์ความรู้ของนวัตกรรมชาวบ้าน 2) ภาวะผู้นำกับการพัฒนา 3) การสร้างภาคีเครือข่าย 4) การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับผลวิจัยด้านกระบวนการความสำเร็จ (Process) เพื่อสามารถสร้างนวัตกรรมชาวบ้าน (Output) ที่เป็นการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Outcome) เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงสรุปได้ดังนี้

Table 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้าน	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
1. องค์ความรู้ของนวัตกรรมชาวบ้าน	บ้านป่าแพ่ง	นวัตกรรม และการประยุกต์ด้านการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมและภาคีเครือข่าย
	บ้านเมืองรวง	การท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว
	บ้านปางสา	การมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การอนุรักษ์ทรัพยากร วิถีเกษตรอินทรีย์

Table 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขความสำเร็จ ของการพัฒนานวัตกร ชาวบ้านฯ	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกร ชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
2. ภาวะผู้นำกับการ พัฒนา	บ้านดอยสะเกี๋	การพัฒนาและการประกอบการทางสังคม การมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การท่องเที่ยวโดยชุมชน นวัตกรรมทางการเกษตร
	บ้านสบสม-หาดไคร้	ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับ ทรัพยากรธรรมชาติ
	บ้านน้ำบ่อขาว	การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การประกอบการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
	บ้านป่าแพ่ง	ภาวะผู้นำ
	บ้านเมืองรวง	การจัดการชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท
	บ้านน้ำบ่อ	การจัดการชุมชนพหุวัฒนธรรม
3. การสร้างภาคี เครือข่าย	บ้านดอยสะเกี๋	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการรับผิดชอบ ต่อสังคมและการพัฒนา
	บ้านปางสา	
	บ้านสบสม-หาดไคร้	การเสริมพลังเพื่อการนำทุนชุมชนสู่การ พัฒนาในมิติเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (ระบบนิเวศแม่น้ำโขง)
	บ้านป่าแพ่ง	กระบวนการเสริมพลังจาก 1) หน่วยงาน ภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง
	บ้านน้ำบ่อขาว	กิจกรรมบูรณาการภูมิปัญญาของชาวไต หย่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเชื่อ มีจุดเน้นภาคีเครือข่าย 1) ภาคประชา สังคม 2) ภาคเอกชน และการหนุนเสริม จาก 3) ภาครัฐ องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น
	บ้านปางสา บ้านสบสม-หาดไคร้ และบ้านดอยสะเกี๋	การสร้างภาคีในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการเกษตรและการ ท่องเที่ยว ในเครือข่าย 1) ภาครัฐ องค์การ ปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ภาคประชาสังคม

Table 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขความสำเร็จ ของการพัฒนานวัตกรรม ชาวบ้านฯ	ชุมชนต้นแบบ	ความสำเร็จของการสร้างนวัตกรรม ชาวบ้านในการจัดการชุมชนเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน
		3) ภาควิชาการ และ 4) ภาคเอกชน
4. การพัฒนาองค์ ความรู้การพัฒนาที่ ยั่งยืน	บ้านเมืองรวง	นวัตกรรมชาวบ้านกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มี
	บ้านดอยสะเก้ง	จุดเน้นในมิติเศรษฐกิจ
	บ้านสบสม-หาดไคร้	นวัตกรรมชาวบ้านกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มี
	บ้านปางสา	จุดเน้นในมิติสังคมวัฒนธรรม
	บ้านน้ำบ่อขาว	
	บ้านป่าแห้ง	นวัตกรรมชาวบ้านกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มี
	บ้านปางสา	จุดเน้นในมิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
	บ้านสบสม-หาดไคร้	ชุมชน

ดังนั้น สรุปผลการวิจัยพบว่า มี 6 ชุมชนต้นแบบการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้าน จังหวัดเชียงรายที่มีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้เป็นแกนนำ ผู้นำ นักพัฒนาบนพื้นฐานทุนและภูมิปัญญาของชุมชนที่หมายถึงนวัตกรรมชาวบ้าน โดยมี กระบวนการสร้างนวัตกรรมชาวบ้านในการเรียนรู้ภูมิปัญญา ผ่านกระบวนการทางสังคมของ ผู้นำ และเสริมพลังภาคีเครือข่าย ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ องค์ความรู้ ภาวะผู้นำกับการพัฒนา การสร้างภาคีเครือข่าย และ การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการรับรองและร่วมสรุปในเวทีถอดบทเรียน การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่านวัตกรรมชาวบ้านเกิดจากผลลัพธ์การทำงาน ด้านการพัฒนาในชุมชน และมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตรวมถึงเป็นผู้ที่สามารถย่อม สามารถสร้างความเข้มแข็งและความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนของตนเองในทางที่ดีขึ้น โดย มีความเป็นผู้นำ ซึ่งจะต้องเป็นผู้นำทั้งความคิด ปัญญา ศรัทธา และเป็นตัวอย่างที่ดีในการ ปฏิบัติจนเกิดผลเป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งหนึ่งในกระบวนการสร้าง นวัตกรรมชาวบ้าน รวมถึงเงื่อนไขความสำเร็จ คือ กระบวนการที่สร้างขึ้นจากบทบาทหรือ ภาวะผู้นำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Giovany (2014) ในมิตินวัตกรรมสังคม ที่ปัจจัย

สำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์การ ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญคือผู้นำ รวมถึงผล การศึกษาด้านงานพัฒนาชุมชนและการพัฒนาสังคม ซึ่งมีความเชื่อว่าผู้นำไม่ได้เป็นมาโดย กำเนิด แต่เป็นบทบาทและสถานภาพที่สามารถสร้างขึ้นได้จากทำงาน การเป็นผู้นำจึงเป็น เรื่องที่เรียนรู้ได้ ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ช่วยให้สามารถบรรลุเป้าหมายของ การพัฒนาได้ และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำในชุมชน จึงเป็นจุดเริ่มต้น สำคัญในแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาในระดับชาติของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (Highland Research and Development Institute (Public Organization), 2013) การสร้างผู้นำชุมชนสู่การพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและสามารถนำพาชุมชนให้เกิด การสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม ที่เรียกว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” อย่างแท้จริง และแน่นอนว่า กระบวนการ สร้างและพัฒนาศักยภาพผู้นำ เพื่อเป็น “นวัตกร” นั้น จะต้องบูรณาการกับการพัฒนา หลายภาคส่วน การบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 กลไกการพัฒนาชุมชน คือ 1) สร้างพลัง ชุมชน 2) สร้างระบบจัดการความรู้และ 3) สร้างระบบบริหารจัดการชุมชนที่ดี

เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรชาวบ้าน จึงเป็นกระบวนการใน การพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาโดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชน และการหนุน เสริมจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอก จึง เป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน “ผู้นำการพัฒนา” จะเป็น บุคคลสำคัญ สู่การพัฒนาคุณสมบัติและเงื่อนไขความสำเร็จของนวัตกรชาวบ้าน เช่นเดียวกับการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตวิถีชุมชนกับแผนยุทธศาสตร์ชาติฉบับ ที่ 12 โดยนำเสนอผลการวิจัยจากบริบทของการพัฒนานวัตวิถีชุมชนสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ในการนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนานวัตวิถีชุมชนในเรื่องของความ มั่นคงตามกรอบแนวคิดความมั่นคงในมิติที่เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าและการผสมผสานทางเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการ พัฒนานวัตวิถีโดยการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นการนำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานการพัฒนา (Komalamisr et al., 2019; Setkij, 2020) ดังนั้น นวัตกรชาวบ้าน จึงเปรียบเสมือนผู้ขับเคลื่อนนวัตกรรมของหมู่บ้านหรือ ชุมชน ซึ่งเป็นการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีใหม่ และรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การ ผลิต กระบวนการ (Program Management Unit on Area-Based Development

(PMU A), 2020) ซึ่งเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จังหวัดเชียงราย จากผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการพัฒนาด้านสังคม และเครือข่ายการมีส่วนร่วม เป็นกลไกการพัฒนามิติด้านคนที่จะขับเคลื่อนสังคมให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs, SDG index, 2019; Luna-Nemecio, Tobón and Juárez-Hernández., 2020) โดยการจัดกลุ่มจังหวัดตามค่าดัชนีการพัฒนายั่งยืนระดับจังหวัด คำนวณจากข้อมูลตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Indicators) พบว่า จังหวัดเชียงรายจัดอยู่ในกลุ่มที่ 4 หรือกลุ่มที่มีค่าดัชนีผสมสูงกว่าเกณฑ์กลางของประเทศตามตัวชี้วัดการพัฒนา ระดับจังหวัด ร้อยละ 46.57 (Thailand International Cooperation Agency (TICA), Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC, 2021) ดังนั้นการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย จึงเป็นการค้นหาชุมชนต้นแบบ ศึกษากระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จ เพื่อการถอดบทเรียนองค์ความรู้และภูมิปัญญาจากนวัตกรรมชาวบ้านทั้ง 6 ชุมชนที่มีผลการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท เป็นชุมชนที่มีบรรยากาศการกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง โดยคนหลากหลายช่วงวัยสามารถที่จะร่วมกิจกรรมในนวัตกรรมชุมชนได้อย่างไม่แบ่งแยก ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงและผันผวนทางเศรษฐกิจ ปัญหาสภาพภูมิอากาศ หรือด้านทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งนวัตกรรมชาวบ้านในพื้นที่จะต้องมีกระบวนการทำงานร่วมกับเครือข่าย และมีแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเอง ปรับวิธีคิด นำมาปฏิบัติและพัฒนาต่อยอดสู่คุณภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของภานนท์ คุ่มสุภา (Kumsubha, 2019) ซึ่งวิเคราะห์ปัจจัยด้านบวกที่ส่งเสริมการทำงานและปัจจัยด้านลบที่เป็นอุปสรรคของนวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่ โดยนิยามนวัตกรรมว่าหมายถึงคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นที่เป็นผู้สร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาให้กับชุมชนของตนเอง และเพื่อนำเสนอแนวทางในการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน โดยวิเคราะห์จากกรณีศึกษานวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งพบว่านวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่ สามารถนวัตกรรมการสร้างสรรค์ขึ้นไปเผยแพร่สู่เครือข่าย และใช้ความร่วมมือที่เกิดขึ้นสื่อสารถึงประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ รวมทั้งแสดงผลของการใช้นวัตกรรมให้สังเกตได้กลับมายังชุมชนเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและเกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมใน

ชุมชนมากขึ้น โดยสอดคล้องกับการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในการศึกษาครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำเสนอเชิงนโยบายเป็นแนวทางการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากนวัตกรรมชาวบ้าน หรือการพัฒนาคนได้ และนำไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงรายสามารถต่อยอดพัฒนาเป็นหลักสูตรกระบวนการกลุ่มฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นรูปแบบหนึ่งที่จะสามารถขยายผลต่อยอดการพัฒนาแก่นำนักพัฒนาในพื้นที่จังหวัดเชียงรายทุกภาคส่วน

2. กระบวนการเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจังหวัดเชียงราย สามารถต่อยอดขับเคลื่อนความร่วมมือ นโยบาย แผนยุทธศาสตร์ ทั้งในระดับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐและระดับภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของนวัตกรรมชาวบ้าน และเครือข่ายการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น สู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่เอื้อซึ่งกันและกันอย่างมีคุณภาพ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ สามารถนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในขยายผลกลไกที่จะเสริมสร้างขีดความสามารถและศักยภาพของบุคคล รวมทั้งหลักสูตรการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมชาวบ้าน เพื่อประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในการเปลี่ยนแปลงและจัดการปัญหาในชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย สามารถนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านแนวทางการขับเคลื่อนส่งเสริมขีดความสามารถและศักยภาพของบุคคลในการพึ่งตนเอง สร้างชุมชนเข้มแข็ง มีสวัสดิการชุมชนที่รองรับสำหรับทุกกลุ่ม รวมถึงการดูแลกลุ่มเปราะบางในชุมชนอย่างใกล้ชิด ด้วยนวัตกรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ตลอดจนการร่วมมือในลักษณะเครือข่ายระหว่างนวัตกรรมชาวบ้านและหน่วยงานส่งเสริมพัฒนาภาครัฐ ภาคปกครองส่วนท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นภาคส่วนการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น โดยสามารถต่อยอดแนวทางการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่ความร่วมมือในการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยหนุนเสริมศักยภาพและความสามารถของนวัตกรรมชาวบ้าน และขยายผลในลักษณะของการสร้างนวัตกรรมจากนวัตกรรมในพื้นที่ (Train-The-Trainer) สามารถเพิ่มนวัตกรรมชาวบ้านที่มีคุณภาพสู่การร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปสามารถขยายผลการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านในพื้นที่ที่มีบริบทที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสภาพกายภาพ และด้านสังคม วิถีวัฒนธรรม สู่การประยุกต์ต่อความรู้ภูมิปัญญาในแต่ละพื้นที่เชิงเปรียบเทียบ

2. การศึกษาครั้งต่อไปสามารถดำเนินการศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการออกแบบกระบวนการวิจัยที่หลากหลาย เช่น การวิเคราะห์ห่วงโซ่ประกอบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงนโยบาย เป็นต้น

References

- Chantaranamchoo, N. (2020). **Development Education: Diversity of Paradigms for Sustainable Development**. [in Thai]. Bangkok: Wattana Panich Printing Co., LTD.
- Giovany, C. S. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. **Technological Forecasting and Social Change**, 82 (2), 42-51.
- Highland Research and Development Institute (Public Organization). (2013). **Developing the potential of community leaders and creating community networks**. <https://www.hrdi.or.th/calendar/detail/2038>
- Jarumethiyan, C., & Watthano, T. (2018). Leadership and Community Development. [in Thai]. **Journal of MCU Peace Studies**, 6, 527-538.
- Jozelin M., Soto A., & Chizu S. (2019). Enacting Peasant Moral Community Economies for Sustainable Livelihoods: A Case of Women-led

- Cooperatives in Rural Mexico. **Journal of World Development**, **115**, 120–131.
- Komalamisr, P., Saengla, P., Pariyatikittiwong., Chattamalo, S., Malawamso, Y., & Thammaphon, C. (2019). The Development of Community Culture and the 12th National Strategic Plan. [in Thai]. **Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak**, **6** (1), 77-90.
- Kumsubha, B., (2019). New Generation of Local Innovators and the Diffusion of Innovation in their Community. [in Thai]. **Dhurakij Pundit Communication Arts Journal**, **13** (2), 258-299.
- Luna-Nemecio, Josemanuel., Tobón, Sergio., & Hernández, Luis Griban Juárez. (2020). Sustainability is based on socioformation and complex thought or sustainable social development. **Environment and Sustainability Journal**, **2** (12), 1-8.
- Prasunin, J. (2020). Development Promoting of Local Innovator in Banpangsa Community, Patueng Subdistrict, Maechan District, Chiang Rai Province. [in Thai]. **Journal of Social Research**, **43** (2), 181-218.
- Program Management Unit on Area-Based Development (PMU A). (2020). **Announcement of acceptance of research project proposals. Under the flagship initiative plan for 2021 "Innovation Community for Sustainable Development"**. [in Thai]. <https://nriis.go.th/NewsEventDetail.aspx?nid=6352>
- Rachakham, S., Intrawong, W., & Limsurapong, C. (2014). The Relationship between Leadership, Knowledge Sharing, Team Work and Performance of OTOP Group Case Studies of Sanook group Province (Sakon Nakhon, Nakhon Phanom, Mukdahan). [in Thai]. **WMS Journal of Management Walailak University**, **3** (1), 56-64.
- Salvia, A. L., et al. (2019). Assessing Research Trends related to Sustainable Development Goals: local and global issues. **Journal of Cleaner Production**, **208** (1), 841-849.

- Setkij, W. (2020). Sustainable Community Development in the context of National Development. [in Thai]. **Burapha Journal of Political Economy**, 8 (1), 81-106.
- SDG index. (2019). **Sustainable Development Report 2019**.
<https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-develop>.
- Shrivastava, P., Smith, Mark S., O'Brien, K., & Zsolnai, L. (2020). Transforming Sustainability Science to Generate Positive Social and Environmental Change Globally. **One Earth Journal**, 2 (4), 329-340.
- Simsin, C, Bunthongtheng, P., & Nakhunsong, T. (2014). Community Innovation for Lifelong Learning. [in Thai]. **Journal of Educational Administration Khon Kaen University**, 12 (1), 83-94.
- Thailand International Cooperation Agency (TICA), Office of the National Economic and Social Development Council on NESDC. (2021). **Development indicators at the provincial level and groups of provinces**. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11681.
- The Community Development Department. (2016). **Strategic plan of the Department of Community Development 2017-2021**. [in Thai]. Bangkok: Planning Division, The Community Development Department.
- Wipawanich. S. (2016). **Development of a health promotion model according to the philosophy of sufficiency economy for community health**. Thesis, Education Development, Faculty of Education Silpakorn University.
- Yuyuen, P., Phumota, A., & Sriyothin, S. (2017). Factors influencing being an innovator: a case study of PUNN products. **Proceedings of the national conference on public affairs administration, 4th time "The Manage Public Affairs under Thailand 4.0"**. [in Thai]. 4 August 2017 at the College of Local Administration Khon Kaen University.

อุดมการณ์ชาตินิยมจีนในเพลงแดง¹ Chinese Nationalist Ideology in Red Songs

เนตรน้ำทิพย์ บุตดาววงศ์² กนกพร นุ่มทอง³ และเมษม เมชจิรนนท์⁴

Nednamthip Buddawong, Kanokporn Numtong and Metcha Metjiranont

Received: February 13, 2024/ Revised: May 1, 2024/ Accepted: May 15, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาอุดมการณ์ชาตินิยมจีนในเพลงแดงซึ่งเป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน การเปลี่ยนแปลงการปกครอง รวมถึงสะท้อนภาพเหตุการณ์ทั้งในระหว่างเปลี่ยนแปลงการปกครองและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนใหม่ วิธีการศึกษากระทำโดยเก็บข้อมูลจากหนังสือ “เพลงแดงคลาสสิก 200 เพลง” 《经典红歌 200 首》และดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

ผลการวิจัยพบว่า เพลงแดงเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลจีนใช้สำหรับการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมจีน โดยเนื้อหาในเพลงส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือชื่นชมและสรรเสริญชาตินิยม พรรคคอมมิวนิสต์ ผู้นำพรรค กองทัพแดง รวมถึงกรรมกรชาวนา ที่มีบทบาทในพรรคคอมมิวนิสต์และการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศจีนใหม่ อุดมการณ์ชาตินิยมจีนที่แฝงอยู่ในเพลงแดงมีทั้งสิ้น 4 ชุดความคิดหลัก คือ 1) อุดมการณ์สดุดีมาตุภูมิ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภาษากับอุดมการณ์ชาตินิยมในเพลงแดง” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(Ph.D.candidate, Faculty of Humanities, Kasetsart University), Email: nednamthip.b@ku.th

³ รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Associate Professor, Faculty of Humanities, Kasetsart University), E-mail: kanokporn.n@ku.th

⁴ ศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Professor, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University), Email: metchaweiging@hotmail.com

2) อุดมการณ์สดุดีพรรคคอมมิวนิสต์จีน 3) อุดมการณ์สดุดีทหารแดงหรือกองทัพแดง และ 4) อุดมการณ์เชิดชูผู้นำหรือบุคคลตัวอย่าง

การเผยแพร่เพลงแดงที่แฝงไปด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมจีนเป็นหนึ่งในกลยุทธ์การสร้างชาติจีนใหม่ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการปกครองของพรรค สร้างความสามัคคีให้คนในชาติ รวมถึงสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในชาติจีนภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

คำสำคัญ: อุดมการณ์ ชาตินิยมจีน เพลงแดง เพลงรักชาติจีน พรรคคอมมิวนิสต์จีน

Abstract

This article aims to study the Chinese nationalist ideology in red revolutionary songs with content related to the Chinese Communist Party, the change of government, and reflections on events during and after the change of government to the Chinese State Regime or the New China. The method of study is mostly from books. “200 classic red songs” and carry out the analysis tonight, critical analysis discourse theory.

The research results indicate that red songs serve as a tool for propagating Chinese nationalist ideology. The content of most songs aligns in the same direction admiring and praising the Chinese nation, the Communist Party, Party leaders, the Red Army, as well as workers and peasants who have faith in the Communist Party and the transition to the new China. The Chinese nationalist ideology hidden in 'red songs' encompasses four main sets of ideas: 1) the ideology of praising the motherland, 2) the ideology of praising the Chinese Communist Party, 3) the ideology of praising the Red Soldiers or the Red Army, and 4) the ideology of glorifying leaders or role models.

The publication of 'red songs,' containing Chinese nationalist ideology, is one of the strategies for building a new Chinese nation under the rule of the Chinese Communist Party. It aims to instill confidence in the Party's

rule, foster unity among the nation, and cultivate a sense of pride in the Chinese nation amidst its ethnic and cultural diversity.

Keywords: Ideology, Chinese nationalism, Red Song, Chinese patriotic song, Chinese Communist Party

บทนำ

เพลงแดง (红歌) คือเพลงที่มีเนื้อหาสรรเสริญพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยเนื้อเพลงจะมีความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ การสร้างลัทธิสังคมนิยม การปฏิรูปและเปิดประเทศ เพลงแดงเป็นวรรณกรรมที่ถูกประพันธ์ขึ้นจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นการชื่นชมความงามของภูมิประเทศ การกล่าวเชิดชูพรรคคอมมิวนิสต์ เชิดชูผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ การเล่าถึงเหตุการณ์ในกองทัพแดง การบรรยายถึงความรู้สึกรักชาติ ความรู้สึกของกองทัพทหารในสนามรบ การต่อสู้ของกรรมกรชาวนา หรือแม้แต่ความรู้สึกห่วงหาอาลัยของประชาชนที่มีต่อกองทัพแดง เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถสื่อให้เห็นถึงมโนทัศน์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ได้ รวมถึงสามารถวิเคราะห์หาอุดมการณ์ชาตินิยมจีนจากเพลงแดงได้

Li (2010) และ Ma (2010) เห็นพ้องกันว่าเพลงแดงคือเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อสู้ การปฏิบัติ แสดงถึงความรักชาติ และสวดุติจิตวิญญาณของพรรคคอมมิวนิสต์และประชาชนจีน

Popper (1994 as cited in Wantana, 2008: 11) นักวิชาการค่ายเสรีนิยมได้ให้ความหมายของอุดมการณ์ไว้ว่า “อุดมการณ์ คือ ระบบความคิดที่ปิดตัวเองจากโลกภายนอก ระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ทั้งระบอบคอมมิวนิสต์โซเวียต และ นาซีเยอรมัน” ดังนั้นปอปเปอร์จึงมองว่าอุดมการณ์เป็นเครื่องมือที่ระบอบเผด็จการใช้ควบคุมประชาชนให้รู้สึกกลัวอดตาย และผู้มีอำนาจจะเป็นผู้กำหนดว่าอะไรจริง อะไรเท็จ อะไรควรหรือไม่ควร

ในขณะที่ Seliger (1976 as cited in Wantana, 2008: 13) มองว่าอุดมการณ์สามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ โดยให้นิยามว่า “อุดมการณ์ คือ ชุดความคิดที่ใช้เป็นรากฐานให้กับกิจกรรมทางการเมือง” อีกทั้งยังมีลักษณะบางประการร่วมกันคือ 1) โลกทัศน์ (world view) 2) วิสัยทัศน์ (vision) 3) สามารถชี้แนะได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทาง

การเมืองแบบได้นำไปสู่สังคมที่ปรารถนาได้ 4) อุดมการณ์สามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์

ในเรื่องของชาตินิยม Renan (2017: 17-59) นักปรัชญาและนักนิรุกติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญภาษาเคมีติก ชาวฝรั่งเศสได้สรุปความหมายของคำว่า “ชาติ” ไว้ทั้งหมด 3 ความหมาย ดังนี้ 1) ชาติ คือ ศูนย์กลางอันเป็นที่ตั้งของระบบวิถีคิดที่ยึดมั่นและให้ความสำคัญกับความภักดีปิตุภูมิที่ตนอยู่อาศัย 2) ชาติ คือราชวงศ์หนึ่งๆ เป็นตัวแทนของการยึดครองเมื่อครั้งอดีตซึ่งเป็นการยึดครองที่ผู้คนจำนวนมากให้การยอมรับ เนื่องจากชาติสมัยใหม่ส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นโดยตระกูลหนึ่งซึ่งมีพื้นเพแบบศักดินาถือครองพื้นที่แคว้น 3) ชาติ คือ จิตวิญญาณ (soul) หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ก่อเกิดขึ้นจากสำนึกของความเสียสละที่บุคคลหนึ่งได้กระทำลงไป และที่กำลังจะทำในอนาคต เป็นความปรารถนาที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่าต้องการดำรงและสืบทอดชีวิตของทุกคนที่มีร่วมกันต่อไป

ในทัศนะของนักวิชาการจีนส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มองว่าการร้องหรือรับฟังเพลงแดงมีส่วนสนับสนุนให้เกิดความรักชาติ เช่น Wang, Zhao and Shen (2009) และ Yuan (2020) เห็นตรงกันว่า การจัดกิจกรรมดนตรีโดยมีเพลงแดงหรือเพลงรักชาตินั้นมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยเกิดความรักชาติ Yang (2011) และ Wei (2018) มีความเห็นคล้ายคลึงกันคือเพลงแดงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจเรื่องการเมืองและถูกปลูกฝังให้รักชาติ เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่า อุดมการณ์ชาตินิยมคือชุดความคิดหรือระบบวิถีคิดที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีความภักดีต่อแหล่งรวมจิตใจที่เรียกว่า ชาติ ของตนเอง โดยผ่านการรับรู้เข้าใจ ยอมรับ และปฏิบัติร่วมกัน โดยจะเห็นว่าอุดมการณ์ชาตินิยมถูกแฝงอยู่ในบทเพลงและถูกถ่ายทอดผ่านสถาบันที่ถือเป็นต้นแบบของการให้ความรู้คือโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่าบทเพลงที่ถูกถ่ายทอดออกไปจะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐหรือผู้มีอำนาจ และประชาชนหรือนักเรียน นักศึกษาอาจจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ทำตามอย่างรักก็ตาม หากไม่เห็นด้วยก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงชุดความคิดที่ผู้มีอำนาจกำหนดไว้ได้

ปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอุดมการณ์ชาตินิยมที่ปรากฏในเพลงแดงในประเทศไทยพบว่ามีการศึกษาเรื่องเพลงรักชาติจีนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเพลงแดง คือหนังสือ “ร้อยเพลงรักชาติจีน” ของ Sodsongkrit (2011) จำนวน 100 เพลง การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์มิติด้านการท่องเที่ยวและการสื่อสารในการปลูกจิตสำนึกรักชาติของ

รัฐบาลจีนผ่านบทเพลงปลุกใจ” ของ Sodsongkrit, Sangtian and Sukprasong (2017) ได้ศึกษาการปลุกจิตสำนึกรักชาติผ่านบทเพลงปลุกใจโดยมุ่งวิเคราะห์ในมิติด้านการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และบทความวิจัยเรื่อง “การสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านบทเพลงรักชาติจีน ตั้งแต่ ค.ศ. 1921 ถึง ค.ศ. 1976” ของ Kittitornsakul and Rattanataya (2023) ซึ่งได้ศึกษาเพลงรักชาติจำนวน 100 เพลงในมุมมองของการสร้างสำนึกความเป็นชาติ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการศึกษาเรื่องอุดมการณ์ชาติที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียน คือ เรื่อง “รักชาติ รักพรรค รักมวลชน : มโนทัศน์ “ความรักชาติ” ในแบบเรียนวิชาการกลุ่มเยาวชนแนวหน้า” ของ Prapantamit and Amornwanitsak (2019)

ส่วนการศึกษาเพลงแดงในประเทศจีนนั้นจะศึกษาเพียงด้านใดด้านหนึ่งของเพลงแดงเท่านั้นและยังไม่พบการศึกษาเรื่องอุดมการณ์ชาตินิยมในเพลงแดง เช่น งานของ Li (2010) เรื่อง “เส้นทางประวัติศาสตร์และอิทธิพลของเพลงแดงในประเทศจีน” 《中国红歌的历史轨迹及其深远影响》 ได้ศึกษาเฉพาะมุมมองด้านประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลงกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ และงานของ Ma (2010) เรื่อง “การศึกษาบทบาทการสอนเรื่องความรักชาติในเพลงแดง” 《红歌的爱国主义教育作用研究》 โดยได้ศึกษาบทบาทและเนื้อหาสำคัญของเพลงแดงที่ส่งผลให้ประชาชนเกิดความรักชาติ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาเรื่องอุดมการณ์ชาตินิยมเป็นการวิเคราะห์หากวิธีที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกล่าประชาชน ให้ประชาชนปฏิบัติตามในสิ่งที่รัฐต้องการเพื่อให้แนวคิดของรัฐและประชาชนมีอุดมการณ์เดียวกันและนำไปสู่ความสงบสุขของชาติ อย่างไรก็ตาม ปัญหาความไม่สงบระหว่างรัฐกับประชาชนยังมีให้เห็นอยู่เสมอ เพื่ออธิบายปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างรัฐกับประชาชนในเพลงแดง ไม่สามารถอาศัยเพียงตัวบทมาวิเคราะห์เท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมมาวิเคราะห์ด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำกลวิธีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มาประกอบการวิเคราะห์

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือ CDA เป็นแนวทางการศึกษาทางภาษาศาสตร์ที่อาศัยปริบททางภาษา ปริบททางสังคมและวัฒนธรรมมาประกอบการวิเคราะห์ เพื่อเปิดเผยให้เห็นความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้รูปภาษาที่ปรากฏ (Kaewjunkte, 2015: 59-61)

เพื่อเติมเต็มข้อมูลทางวิชาการในมุมมองที่ต่างออกไป และเปิดเผยให้เห็นถึงอุดมการณ์ชาตินิยมที่ผู้มีอำนาจพยายามสอดแทรก ปักฝัง ถ่ายทอด จำกัด และผลิตซ้ำชุดความคิดทางวาทกรรมผ่านเพลงแดง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องอุดมการณ์ชาตินิยมจีนที่แฝงอยู่ในเพลงแดง

คำถามการวิจัย

เพลงแดงได้สอดแทรกอุดมการณ์ชาตินิยมจีนใดบ้างให้แก่ประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์ชาตินิยมจีนที่แฝงอยู่ในเพลงแดง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องอุดมการณ์ชาตินิยมจีนที่แฝงอยู่ในเพลงแดงจำนวน 200 เพลง จากหนังสือ “เพลงแดงคลาสสิก 200 เพลง” 《经典红歌 200 首》ของ Wu Songjin (2019) (吴颂今) เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้มีการรวบรวมเพลงแดงไว้มากที่สุด และเป็นเพลงที่แต่งขึ้นครอบคลุมช่วงเวลาในการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนคือปี ค.ศ. 1921 โดยนำแนวคิดเรื่องวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ประกอบกับแนวคิดเรื่องชาตินิยมมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ระเบียบวิธีวิจัย

1. งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ วาทกรรม ชาตินิยม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงแดง
3. เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากเพลงแดงจำนวน 200 เพลงจากหนังสือ “เพลงแดงคลาสสิก 200 เพลง” 《经典红歌 200 首》ของ Wu Songjin (2019) (吴颂今) จากนั้นแปลเป็นภาษาไทย
4. วิเคราะห์ด้วยบทของเพลงแดงที่สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ชาตินิยม และจัดกลุ่มเพลงที่มีความสัมพันธ์กันเป็นหมวดหมู่ เช่น เพลงสดุดีชาติ เพลงสดุดีพรรค เพลงสดุดีกองทัพ เป็นต้น

5. กำหนดอุดมการณ์ชาตินิยมที่มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของชาติจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยสามารถแบ่งได้ 4 แนวคิดหลัก

6. เขียนบรรยายแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description) โดยใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ประกอบกับแนวคิดเรื่องชาตินิยมเป็นกรอบในการวิเคราะห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เพลงแดงที่แปลเป็นภาษาไทยในบทความนี้ แปลและเรียบเรียงโดยผู้วิจัย
2. งานวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการสะกดถ่ายถอดเสียงภาษาจีนตาม “เกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิธีไทย” ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ปีพุทธศักราช 2543 โดยจะยกเว้นการขีดเส้นใต้ของอักษร zh, ch, sh, r เพื่อให้สะดวกต่อการพิมพ์ และบางคำจะถ่ายถอดเสียงตามความนิยมด้วย เช่น คำว่า “北京” เขียนว่า “ปักกิ่ง” เป็นต้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมเพลงแดงพบว่ามียุทธศาสตร์ชาตินิยมจีนที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคม ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นจีนสมัยใหม่ทั้งหมดจำนวน 4 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) อุดมการณ์สดุดีมาตุภูมิ 2) อุดมการณ์สดุดีพรรคคอมมิวนิสต์จีน 3) อุดมการณ์สดุดีทหารแดงหรือกองทัพแดง 4) อุดมการณ์เชิดชูผู้นำหรือบุคคลตัวอย่าง

1. อุดมการณ์สดุดีมาตุภูมิ

อุดมการณ์สดุดีมาตุภูมิคือ การยกย่องชื่นชมแผ่นดินจีนผ่านสถานที่สำคัญ ความงดงามของประเทศจีน รวมถึงสัญลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของแผ่นดินจีน ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนจีนเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจ โดยพบว่าอุดมการณ์สดุดีมาตุภูมิประกอบด้วยชุดความคิดย่อย 3 แนวคิดคือ 1) เชิดชูสถานที่สำคัญ 2) ชื่นชมทัศนียภาพของประเทศจีน 3) เชิดชูสัญลักษณ์ความเป็นชาติ

1.1 เขตชุมชนที่สำคัญ

1.1.1 **เขตชุมชนเมือง** เพลง 《新疆好》 “สวัสดีซินเจียง” เป็นเพลงที่ชื่นชมเมืองซินเจียง เขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ (新疆维吾尔自治区) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวอุยกูร์อาศัยอยู่ โดยชาวอุยกูร์เดิมเป็นชาวเติร์ก ชาวอุยกูร์ส่วนหนึ่งจึงมีความพยายามในการสร้างรัฐที่แยกเป็นอิสระจากจีน เรียกว่า เตอร์กิสถานตะวันออก (East Turkestan) ซึ่งรัฐบาลจีนต้องการหยุดขบวนการนี้ (Chen, 2012)

การแต่งเพลงชื่นชมเมืองซินเจียงเป็นกลยุทธ์ในการพยายามหลอมรวมความเป็นชาติ เปลี่ยนจากพวกเขาเป็นพวกเรา พยายามสร้างความเห็นอกเห็นใจอันหนึ่งอันเดียวกัน และเพื่อลดความตึงเครียดทางการเมืองลง เนื้อเพลงมีดังนี้

《新疆好》

我们新疆好地方啊，天山南北好牧场。

戈壁沙滩变良田，积雪溶化灌农庄。 (Wu, 2019: 176)

“สวัสดีซินเจียง”

ซินเจียงของเรานั้นแสนงาม มีทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เหนือจรดใต้ของเขาเทียนชาน

ทะเลทรายโกบีกลายเป็นทุ่งนาอันอุดมสมบูรณ์ หิมะละลายไหลสู่สวนนา

(แปลโดยผู้วิจัย)

จากบทเพลงนี้ ผู้แต่งไม่เพียงแต่ต้องการเขตชุมชนที่เพียงเท่านั้น หากยังแฝงการยกย่องรัฐบาลจีนไว้ในเนื้อเพลงด้วย จากประโยคที่ว่า “ทะเลทรายโกบีให้กลายเป็นทุ่งนาอันอุดมสมบูรณ์” กล่าวคือ การที่รัฐบาลจีนเข้ามาในพื้นที่ซินเจียง ไม่ใช่การเข้ามารุกรานซินเจียงแต่อย่างใด หากแต่ช่วยให้ซินเจียงที่แห้งแล้งกลายเป็นทุ่งนาที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นมา

1.1.2 **เขตชุกำแพงเมืองจีน** เพลง 《我家在中国》 “บ้านฉันอยู่ประเทศจีน” เป็นเพลงที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของชาติ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำฉางเจียงหรือกำแพงเมือง

กำแพงเมืองจีนเป็นสิ่งมหัศจรรย์ 1 ใน 7 ของโลก เป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีขนาดใหญ่ที่สุดและใช้เวลาในการสร้างนานที่สุด สร้างขึ้นสำหรับป้องกันประเทศจากการรุกรานของศัตรู (Liu, 2006) ประเทศจีนมีคำกล่าวคำหนึ่งกล่าวว่า “不到长城非好汉” (ไม่ถึงกำแพงเมืองจีนไม่ใช่ลูกผู้ชาย) กำแพงเมืองจีนจึงถือเป็นสถานที่สำคัญแห่งแรกๆ ที่ชาวจีนเกิดความภาคภูมิใจและชาวต่างชาติมักปรารถนาเดินทางมาท่องเที่ยว ดังนั้นการที่เพลงแต่งมีการกล่าวถึงกำแพงเมืองจีนในเพลงจึงเป็นอีกเรื่องที่ยืนยันให้เห็นถึงอุดมการณ์สุดดีมาตุภูมิ เนื้อเพลงมีดังนี้

《我家在中国》

问我家在哪里
从前我总在心里默默说
家在中国
我家有万里长城
我家的地方很大很大

家在中国
问我家在哪里
今天我总是这样自豪地说
我家有长江黄河
我家兄弟姐妹很多很多

(Wu, 2019: 218)

“บ้านฉันอยู่ประเทศจีน”

ถามว่าบ้านฉันอยู่ที่ไหน
เมื่อก่อนฉันมักจะถามในใจเสมอ
บ้านอยู่ประเทศจีน
บ้านของฉันมีกำแพงหมื่นลี้
แผ่นดินของบ้านฉันนั้นกว้างใหญ่ไพศาล

บ้านฉันอยู่ประเทศจีน
ว่าบ้านฉันอยู่ที่ไหน
วันนี้ฉันพูดได้อย่างภูมิใจเสมอ
บ้านของฉันมีแม่น้ำฉางเจียงและแม่น้ำหวงเหอ
บ้านฉันมีพี่น้องมากมาย

(แปลโดยผู้วิจัย)

จากบทเพลงได้มีการยกย่องกำแพงหมื่นลี้หรือกำแพงเมืองจีน การกล่าวถึงสถานที่สำคัญของประเทศจีนอย่างกำแพงเมืองจีน เป็นการแสดงความยิ่งใหญ่ของชาติจีนซึ่งเป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม

1.1.3 เชิดชูแม่น้ำ เพลง 《长江之歌》 “ลำนำแห่งแม่น้ำฉางเจียง” เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปีค.ศ. 1984 (Hou and Zhang, 2011: 174) เป็นเพลงสดุดีแม่น้ำฉางเจียง มีเนื้อหาพรรณนาถึงความยิ่งใหญ่ของแม่น้ำ โดยในตอนแรกได้พรรณนาถึงความยิ่งใหญ่ ไหลเป็นทางยาวของแม่น้ำและตอนที่สองพรรณนาถึงแหล่งกำเนิดที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณของแม่น้ำ เพลงนี้จึงเป็นเพลงที่สะท้อนให้เห็นถึงทั้งคุณค่าของแม่น้ำฉางเจียงและความรู้สึกภาคภูมิใจของชาวจีนที่มีต่อแม่น้ำฉางเจียง ตัวอย่างเพลงมีดังนี้

《长江之歌》

你从雪山走来，
你向东海奔去，
你用甘甜的乳汁，
你用健美的臂膀，
我们赞美长江，
我们依恋长江，
你从远古走来，
你向未来奔去，
你用纯洁的清流，
你用磅礴的力量，

春潮是你的风采；
惊涛是你的气概。
哺育各族儿女；
挽起高山大海。
你是无穷的源泉；
你有母亲的情怀。
巨浪荡着尘埃；
涛声回荡在天外。
灌溉花的国土；
推动新的时代。

我们赞美长江，
我们依恋长江，
啊，长江！啊，长江！

你是无穷的源泉；
你有母亲的情怀。

(Wu, 2019: 32)

“ลำนํ้าแห่งแม่นํ้าฉางเจียง”

เจ้าไหลมาจากภูเขาหิมะ
เจ้าไหลไปทางทะเลบูรพา
เจ้าใช้นํ้าที่หวานชื่น
เจ้าใช้แขนทั้งตงามและแข็งแกร่ง
พวกเราชื่นชมแม่นํ้าฉางเจียง
พวกเราผูกพันแม่นํ้าฉางเจียง
เจ้าไหลมานานเนินแต่โบราณ
เจ้าไหลไปสู่อนาคต
เจ้าใช้ความใสบริสุทธิ์
เจ้าใช้พลังอันมหาศาล
พวกเราชื่นชมแม่นํ้าฉางเจียง
พวกเราผูกพันแม่นํ้าฉางเจียง
อา ฉางเจียง อา ฉางเจียง

สายน้ำในฤดูใบไม้ผลิคือความงดงามของเจ้า
คลื่นลูกใหญ่คือความหาญกล้าของเจ้า
หล่อเลี้ยงลูกหลานทุกเผ่าพันธุ์
โอบกอดเขาสูงทะเลกว้าง
เจ้าคือแหล่งน้ำที่ไหลไม่สิ้นสุด
เจ้ามีความรู้สึกดังมารดา
คลื่นลูกใหญ่ซัดล้างฝุ่นละออง
เสียงคลื่นดังกังวานถึงบนฟ้า
ประพรมบุปผาแผ่นดินแม่
ผลักดันยุคสมัยใหม่
เจ้าคือแหล่งน้ำที่ไหลไม่สิ้นสุด
เจ้ามีความรู้สึกดังมารดา

(แปลโดยผู้วิจัย)

การกล่าวเชิดชูแม่นํ้าฉางเจียง มีลักษณะเดียวกันกับการเชิดชูกำแพงเมืองจีน คือการแสดงความยิ่งใหญ่เป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ยกแก่การอธิบาย การยกย่องแม่นํ้าฉางเจียงซึ่งเป็นแม่นํ้าสายหลักของประเทศจีนนั้น จึงถือเป็นการแสดงความยิ่งใหญ่ที่เป็นรูปธรรมผ่านแม่นํ้าฉางเจียง

1.1.4 เชิดชูสถานที่ทำสงครามในประวัติศาสตร์ เพลง 《延安颂》 หรือ “สดุดีเหียนอาน” เป็นเพลงที่เล่าถึงภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามต่อต้านญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1936 ต่อมาในปี ค.ศ. 1937 เหียนอานไม่ได้เป็นเพียงแค่สนามรบเท่านั้น หากยังเป็นสัญลักษณ์ของวีรชนชาวจีนผู้ต่อสู้กับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น รวมถึงเป็นศูนย์กลางของการปฏิวัติประเทศจีนอีกด้วย

เมื่อปี ค.ศ. 1936 การเดินทางทางไกลนำโดยเหมาเจ๋อตง (毛泽东, 1893-1976) ได้เดินทางมาถึงเหียนอานและได้กำหนดโครงการต่อต้านญี่ปุ่นเพื่อช่วยชาติ (抗日救国) ล้มล้างระบอบจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นและปลดปล่อยประชาชน ต่อมาในปี ค.ศ. 1937 หลังสงครามต่อต้านญี่ปุ่น เหียนอานได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของวีร

ชนชาวจีน ผู้ต่อสู้กับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น (Hou and Zhang, 2011 :21-22) เพลงสดุดี
เหียนอานมีเนื้อหาดังนี้

《延安颂》

啊，延安你这庄严雄伟的古城	到处传遍了抗战的歌声
啊，延安你这庄严雄伟的古城	热血在你胸中奔腾
千万颗青年的心	埋藏着对敌人的仇恨
在山野田间长长的行列	结成了坚固的阵线
看群众已抬起了头	看群众已扬起了首
无数的人和无数的心	发出了对敌人的怒吼
士兵瞄准着枪口	准备和敌人搏斗
啊，延安	
你这庄严雄伟的城墙	筑成了坚固的抗日的阵线
你的名字将万古流芳	在历史上灿烂辉煌

(Wu, 2019: 98)

“สดุดีเหียนอาน”

โอ เหียนอาน เจ้าช่างเป็นเมืองโบราณอันโอ่อ่า	รำร้องเพลงต่อต้านสงครามญี่ปุ่นไปทั่ว
โอ เหียนอาน เจ้าช่างเป็นเมืองโบราณอันโอ่อ่า	เลือดร้อนพลุ่งพล่านไปทั่วอก
หัวใจคนหนุ่มสาวนับสิบล้าน	ความเกลียดชังศัตรูที่ซ่อนเก็บไว้ในใจ
เรียงรายตามภูผาผืนป่าและผืนนา	ประกอบเป็นแนวรบที่แข็งแกร่ง
ยลมวลชนได้แห่งนหน้า	ยลมวลชนได้แห่งนมอง
มวลชนที่ท้วมท้นและหัวใจที่ล้นหลาม	ส่งเสียงแห่งความโกรธอันดังกระหึ่มใส่ศัตรู
เหล่าทหารเล็งปากกระบอกปืน	เตรียมสู้กับพวกศัตรู
โอ เหียนอาน	
เจ้าช่างเป็นกำแพงอันโอ่อ่าและสง่างาม	สร้างแนวหน้าที่แข็งแกร่งต่อต้านศัตรู
ชื่อของเจ้าจะขจรสืบไป	รุ่งโรจน์ในประวัติศาสตร์

(แปลโดยผู้วิจัย)

เพลงนี้นอกจากต้องการเชิดชูสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แล้ว ยัง
มีความพยายามให้คนในชาติได้รับรู้ถึงความรู้สึกเคียดแค้นและสร้างความเกลียดชังแก่ศัตรู
ของชาติคือญี่ปุ่นอีกด้วย และประเด็นนี้จึงทำให้ชาวจีนรุ่นหลังยังคงมีความเกลียดชังชาติ
ญี่ปุ่นแม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานแล้วก็ตาม

1.2 ขึ้นชมทัศนียภาพของประเทศจีน

เพลงที่ขึ้นชมทัศนียภาพของประเทศจีนคือ 《美丽的草原我的家》 “ทุ่งหญ้าแสนงามบ้านของฉัน” ประพันธ์คำร้องโดยหัวหวา (火华) ชาวฮั่น และประพันธ์ทำนองโดย อาลาเถิงเอ้าเล่อ (阿拉腾奥勒) ชาวมองโกล เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1977 และในปี ค.ศ. 1980 เพลงนี้ได้รับคัดเลือกจาก UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ให้เป็นเพลงยอดเยี่ยม ต่อมาในปี ค.ศ. 2000 ได้รับคัดเลือกให้เป็น “เพลงสากลยอดเยี่ยมแห่งปี” (Sodsongkrit, 2011: 249)

การผสมผสานระหว่างผู้ประพันธ์คำร้องชาวฮั่นและทำนองเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมองโกลเป็นความลงตัวที่ไพเราะ และเป็นที่นิยมทั้งชาวมองโกล ชาวจีนภายในประเทศกระทั่งเป็นที่นิยมทั่วโลก การเผยแพร่เพลงลักษณะนี้เป็นการพยายามหลอมรวมความแตกต่างให้เป็นหนึ่งเดียว โดยไม่แบ่งแยกว่าชาวมองโกลมีความเป็นอื่น หากแต่มองว่าชาวมองโกล ชาวฮั่น หรือชนชาติใดในประเทศจีนล้วนมีความเป็นชาติเดียวกันคือชาติจีน เนื้อเพลงมีดังนี้

《美丽的草原我的家》

美丽的草原我的家，	风吹绿草遍地花
彩蝶纷飞百鸟唱，	一湾碧水映晚霞
骏马好似草一朵，	牛羊好似珍珠酒，啊
牧羊姑娘放声唱，	愉快的歌声满天涯。

(Wu, 2019: 166)

“ทุ่งหญ้าแสนงามบ้านของฉัน”

ทุ่งหญ้าแสนงามบ้านของฉัน	ลมโชยทุ่งเขียวขจีทั้งดอไม้
ผีเสื้อโบยบิน บุหรณัรบร้อยร่ำร้อง	อ่าวน้ำใสสะท้อนแสงอาทิตย์ตก
อาซางามดั่งยอดหญ้า	ทั้งกระบือและแกะก็งามดั่งไข่มุก
สาวเลี้ยงแกะร่ำร้องเพลง	เสียงเพลงแห่งความสุขถ้วนภา

(แปลโดยผู้วิจัย)

เพลงนี้แม้ว่าทำนองเพลงจะประพันธ์โดยชาวมองโกล แต่เนื้อเพลงกลับประพันธ์โดยชาวฮั่นซึ่งเป็นชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในประเทศจีน ซึ่งนี้อาจเป็นการพูดแทนหรือครอบงำจากทางรัฐบาล ดังนั้นภาพทุ่งหญ้ามองโกลในเพลงนี้จึงเป็นเพียงภาพที่ชาวฮั่นจินตนาการถึงและต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น โดยไม่ไข่มุมมองที่แท้จริงของชาวมองโกล

1.3 เชิดชูสัญลักษณ์ความเป็นชาติ

“ธงแดง” (红旗) หรือธงชาติของจีน เป็นหนึ่งสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงความเป็นชาติจีน ธงแดงประกอบด้วยดาว 5 ดวง มีดวงใหญ่ 1 ดวง ดวงเล็ก 4 ดวง ดวงใหญ่หมายถึง พรรคคอมมิวนิสต์จีน ดวงเล็กคือชนชั้นหลักในสังคมคือ ชนชั้นกรรมกร ชนชั้นเกษตรกร ชนชั้นนายทุนน้อย และชนชั้นนายทุนแห่งชาติ เพลงที่กล่าวถึงธงแดงซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาติจีน คือ 《五星红旗》 “ธงแดงห้าดาว”

เพลงนี้ได้กล่าวถึงความผูกพันของชาวจีน ไม่ว่าจะอยู่แห่งไหนแต่สายเลือดและหัวใจยังเป็นประชาชนชาวจีน และธงแดงก็เป็นสัญลักษณ์ของศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวจีน (Sodsongkrit Sangtian and Sukprasong, 2017) ตัวอย่างเนื้อเพลงมีดังนี้

《五星红旗》

你和太阳一同升起，	映红中国每寸土地，
你和共和国血脉相依，	共同走过半个世纪。
五星红旗啊 五星红旗啊，	你将中华民族的心连在一起，
五星红旗啊 五星红旗啊，	你让全世界中国人扬眉吐气。

(Wu, 2019: 232)

“ธงแดงห้าดาว”

เจ้าและตะวันเคลื่อนขึ้นอย่างพร้อมเพรียง	สาดแสงสีแดงไปทั่วแผ่นดินจีน
เจ้าและสาธารณรัฐประชาชนเป็นเลือดเดียวกัน	ร่วมกันข้ามผ่านมาครึ่งศตวรรษ
ธงแดงห้าดาวหนา ธงแดงห้าดาวหนา	เจ้าเชื่อมหัวใจของชาวจีนเข้าด้วยกัน
ธงแดงห้าดาวหนา ธงแดงห้าดาวหนา	เจ้าทำให้ชาวจีนทั่วโลกได้ภาคภูมิใจ

(แปลโดยผู้วิจัย)

การอ้างถึง “ชาวจีนทั่วโลก” ในเพลงเป็นการพูดแทนและเหมารวมเอาว่าธงแดงห้าดาวนี้เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของชาวจีนทั่วทั้งโลก ไม่ใช่เพียงแค่ชาวจีนในแผ่นดินใหญ่ สิ่งนี้เป็นการส่งเสริมอุดมการณ์ชาตินิยมให้เข้มข้นยิ่งขึ้น

2. อุดมการณ์สดุดีพรรคคอมมิวนิสต์จีน

อุดมการณ์สดุดีพรรคคอมมิวนิสต์จีน คืออุดมการณ์ที่ยกย่อง เชิดชู และชี้แนะให้ปฏิบัติตามแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยพบอุดมการณ์ย่อย ดังนี้

2.1 พรคคอมมิวนิสต์จีนคือผู้นำทางหรือผู้ชี้ทาง

เพลงที่นำเสนออุดมการณ์สุดดีพรคคอมมิวนิสต์จีนผ่านวาทกรรมพรคคือผู้นำทางคือเพลง 《娘子军连歌》 “เพลงกองทัพหญิง”

เพลงนี้เป็นเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องกองทัพหญิงแดง 《红色娘子军》 โดยเนื้อเรื่องมีเค้าโครงมาจากคอลัมน์ของฉยงหย่า (琼崖) ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของผู้หญิงกลุ่มหนึ่งที่พลีชีพเพื่อได้รับการปลดปล่อยในบริเวณฐานที่มั่นปฏิวัติไห่หนาน (海南革命根据地) ภาพยนตร์เรื่องนี้ถ่ายทำเมื่อปี ค.ศ. 1961 กำกับโดยเซี่ยจิ้น (谢晋) (Hou and Zhang, 2011: 84) เนื้อหาดังนี้

《娘子军连歌》

向前走，向前走，
战士的责任重，妇女的冤仇深。
古有花木兰，替父去从军，今有娘子军，扛枪为人民。
向前走，向前走，
战士的责任重，妇女的冤仇深。
向前走，向前走，
战士的责任重，妇女的冤仇深。
共产主义真，党是领路人，
奴隶得解放，奴隶得翻身。

(Wu, 2019: 20)

“เพลงกองทัพหญิง”

จงก้าวไปข้างหน้า จงก้าวไปข้างหน้า
หน้าที่ของนักรบนั้นสำคัญ ความเกลียดชังของสตรีนั้นยังลึก
โบราณมีอาวู่หลาน ไปร่วมทัพแทนบิดา บัดนี้มีทหารหญิง แบกปืนเพื่อประชา
จงก้าวไปข้างหน้า จงก้าวไปข้างหน้า
หน้าที่ของนักรบนั้นสำคัญ ความเกลียดชังของสตรีนั้นยังลึก
จงก้าวไปข้างหน้า จงก้าวไปข้างหน้า
หน้าที่ของนักรบนั้นสำคัญ ความเกลียดชังของสตรีนั้นยังลึก
ลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นจริงแท้ พรคคือผู้นำทาง
ทาสต้องได้รับการปลดปล่อย และทาสต้องลุกขึ้นยืน” (แปลโดยผู้วิจัย)

เพลงนี้แม้จะดูเหมือนว่าเป็นการยกย่องทหารหญิง โดยตอกย้ำลักษณะนิสัยของสตรีในด้านลบ เช่น “ความเกลียดชังของสตรีนั้นยังลึก” เป็นการใชภาพจำ (stereotype) ของผู้หญิงมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับศัตรูของชาติ แต่อีกมุมหนึ่งเป็นการตอกย้ำอคติทางเพศที่มีต่อผู้หญิง ซึ่งสิ่งนี้ได้เผยให้เห็นร่องรอยของความเชื่อเรื่อง “ชายเป็นใหญ่และหญิงเป็นรอง” (重男轻女) ของชาวจีนอีกด้วย

2.2 พรรคคอมมิวนิสต์จีนคือผู้ปลดปล่อย

เพลงที่ยกย่องให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นผู้ปลดปล่อยได้ชัดเจนที่สุดคือ เพลง 《没有共产党就没有新中国》 “ไร้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไร้ประเทศจีนใหม่” เพลงนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์มีการต่อสู้เพื่อประชาชน โดยทำสงครามต่อต้านจักรวรรดิญี่ปุ่นเพื่อให้ประชาชนจีนได้ถูกปลดแอก

ในปี ค.ศ. 1944 เพลงนี้ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสารจีนฉาจี 《晋察冀刊物》 และผู้คนทั้งบริเวณเขตนั่นทั้งหมดร้องเพลงนี้แพร่ไปอย่างรวดเร็ว ต่อมา เพลงนี้ได้แพร่กระจายไปหลายพื้นที่ ไม่ใช่เพียงแค่ประชาชนในเขตปลดปล่อย⁵ เท่านั้นที่ร้อง เพลงนี้ แต่ประชาชนในเขตปกครองตนเองอื่นๆ ได้ร้องด้วย (Hou and Zhang, 2011: 57) เนื้อเพลงมีดังนี้

《没有共产党就没有新中国》

没有共产党就没有新中国，
他坚持抗战八年多，
没有共产党就没有新中国。
共产党辛劳为民族，
共产党他一心救中国，
他实行了民主好处多。
他指给了人民解放的道路，
他领导中国走向光明。

他改善了人民生活，
他建设了敌后根据地，

没有共产党就没有新中国，
没有共产党就没有新中国。

(Wu, 2019: 251)

“ไร้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไร้ประเทศจีนใหม่”

ไร้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไร้ประเทศจีนใหม่

พรรคยืนหยัดในสงครามต้านญี่ปุ่นนานกว่าแปดปี

หากไร้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไร้ประเทศจีนใหม่

พรรคคอมมิวนิสต์ตรากตรำเพื่อชาติจีน

พรรคคอมมิวนิสต์อุทิศตนเพื่อช่วยประเทศจีน

เขาดำเนินการตามหลักประชาธิปไตยที่มีประโยชน์มากมาย

เขาชี้ทางเพื่อปลดแอกให้แก่ประชาชน

เขานำพาประเทศจีนไปสู่แสงสว่าง

พรรคทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น

เขาสรางฐานที่มั่นเพื่อต่อต้านศัตรู

ไร้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไร้จีนใหม่

ไร้พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไร้ประเทศจีนใหม่

(แปลโดยผู้วิจัย)

⁵ เขตปลดปล่อย (解放区) หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับการปลดปล่อยโดยกองทัพที่นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน

เพลงนี้ต้องการเชิดชูพรรคคอมมิวนิสต์จีนผ่านการสร้างวาทกรรม “พรรคคือผู้ปลดปล่อย” โดยต้องการให้ประชาชนมองข้ามเรื่องการปกครองระบอบใหม่ว่า ดีหรือไม่ดีอย่างไร และเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปที่การเชิดชูความดีงามของ พรรคคอมมิวนิสต์จีน

2.3 เชิดชูปณิธานของพรรคหรือความฝันของจีน (中国梦)

เพลงแต่งที่มีเนื้อหาสะท้อนปณิธานของพรรคคือ 《世纪中国梦》 “ศตวรรษแห่งความฝันของจีน”

ปณิธานของพรรคภาษาจีนเรียกว่า “จิงกั๋วเหมิง” (中国梦) แปลว่า ความฝันของจีน ในยุคของผู้นำรุ่นที่หนึ่งคือเหมาเจ๋อตง ได้มีการกำหนดพันธกิจหลักไว้สอง วาระคือ วาระแรกเริ่มด้วยการกิจปลดแอกประชาชนจีนจากลัทธิจักรวรรดินิยมและศักดินา นิยม และวาระที่สองคือการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน (Suntornjamorn, 2017: 69) เนื้อเพลงมีดังนี้

《世纪中国梦》

我们跟随你走过了昨天，
世纪的追寻永不会改变。
当五洲四海为中国梦鼓掌喝彩，
你再一次扬起了人民的幸福永葆那初心不变，
人民把万里江山放远航，
共创中华民族伟大复兴的梦想！ (Wu, 2019: 250)

“ศตวรรษแห่งความฝันของจีน”

เราตามคุณไปข้ามผ่านวันวาน
การแสวงหาแห่งศตวรรษไม่มีวันเปลี่ยนแปลง
เมื่อทั่วโลกปรบมือให้ร้องความฝันของจีน
เจ้าได้มอบความสุขให้แก่ประชาชนอีกครั้ง จิตใจเดิมนั้นไม่มีเปลี่ยนแปลง
ประชาชนร่วมกันนำชาติพัฒนา
ร่วมสร้างความฝันในการฟื้นฟูประเทศจีนครั้งใหญ่ (แปลโดยผู้วิจัย)

เพลงนี้นอกจากต้องการเชิดชูปณิธานของพรรคโดยผ่านการพูดแทนคนทั่วโลก จากประโยคที่ว่า “ทั่วโลกปรบมือให้ร้องความฝันของจีน” แล้ว ยังพยายามชี้แนะประชาชน ให้ร่วมกันพัฒนาชาติผ่านประโยคที่ว่า “ประชาชนร่วมกันนำชาติพัฒนา”

3. อุดมการณ์สตูดิโอของทัพแดง

อุดมการณ์สตูดิโอของทัพแดงคือ อุดมการณ์ที่ยกย่อง เชิดชูและชื่นชมกองทัพบกแดง แสดงให้เห็นว่าเหล่าทหารแดงเป็นผู้ที่มีความอดทนและเสียสละ รวมถึงมีความใกล้ชิดกับประชาชน อุดมการณ์สตูดิโอของทัพแดงมีอุดมการณ์ย่อยดังนี้

3.1 ทหารคือพี่น้อง

เพลง《情深谊长》“รักลึกซึ่งมิตรภาพยาวนาน” เนื้อเพลงบรรยายเหตุการณ์การเดินทางไกลของกองทัพบกแดง “ดอกสัวหมา” (索玛花) เป็นภาษาฮั่นซึ่งก็คือดอกขาป่า หรือภาษาจีนเรียกว่า “อิงซานหง” (映山红) ดอกไม้ชนิดนี้เจริญงอกงามบนเขาเหลียงซาน การกล่าวถึงดอกสัวหมาในเพลงนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของทัพทหารแดงที่เดินทางผ่านชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์อี (彝族) (Sodsongkrit, 2011: 61)

เพลงนี้ยังเป็นเพลงที่มีเนื้อหาสตูดิโอของทัพแดง อุดมการณ์ที่ปรากฏในเพลงนี้มีการใช้ทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงโน้ตสน์ (Conceptual metaphor) คือการใช้คำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงอื่นมาอธิบายถึงสิ่งที่กล่าวถึง (Angkapanichkit, 2018: 209) โดยในเพลงนี้ได้กล่าวว่า “红军是咱们的亲兄弟” “ทหารแดงคือพี่น้องของเรา” ซึ่งในความเป็นจริงแล้วโดยส่วนใหญ่ทหารที่ออกรบอาจไม่ใช่พี่น้องของเขา การกล่าวว่า “ทหารคือพี่น้อง” เพื่อพยายามแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างทหารกับประชาชน โดยการสร้างภาพแทนของทหารให้ประชาชนเห็นว่า [ทหาร คือ ครอบครัว] ตัวอย่างเพลงมีดังนี้

《情深谊长》

五彩霞空中飘，	天上飞来金丝鸟，哎
红军是咱们的亲兄弟，	长征不怕路途遥
索玛花一朵朵，	红军从咱家乡过，哎
红军走的是革命的路，	
革命的花儿开在咱心窝。	(Wu, 2019: 7)

“รักลึกซึ่งมิตรภาพยาวนาน”

เมฆหลากสีลอยอยู่บนท้องฟ้า	นกสีทองก็โบยบินมา
ทหารแดงคือพี่น้องของเรา	เดินทางไกลไม่เกรงกลัวอุปสรรค
เจ้าดอกสัวหมานั้น	ทหารแดงเดินทางผ่านมาจากบ้านเรา
ทางที่ทหารแดงเดินทางคือทางแห่งการปฏิบัติ	
ดอกไม้แห่งการปฏิบัติบานอยู่ในหัวใจเรา	(แปลโดยผู้วิจัย)

เพลงนี้ได้มีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์อู๋ แม้เนื้อหาในเพลงแสดงออกถึงการสวดอิทการ แต่แท้จริงแล้วเป็นการพยายามสร้างความเป็นเอกภาพให้แก่ชาติจีน โดยการหลอมรวมกลุ่มชาติพันธุ์ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชาติจีน

3.2 ทหารคือผู้เสียสละ

เพลงที่สื่อให้เห็นว่าทหารคือผู้เสียสละคือ 《为了谁》 “ทำเพื่อใคร” เพลงนี้แต่งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1998 เพื่อสรรเสริญวีรบุรุษที่ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยครั้งใหญ่ของจีน เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นบริเวณปลายของแม่น้ำฉางเจียง (长江) เกิดอุทกภัยถึงแปดระลอก ทำให้มีผู้เสียชีวิตนับหมื่นคน (Sodsongkrit, 2011: 427) เนื้อเพลงมีดังนี้

《为了谁》

泥巴裹满裤腿，
我不知道你是谁，
为了谁，为了秋的收获，
满腔热血唱出青春无悔，
望穿天涯不知战友何时回？
你是谁？为了谁？
你是谁？为了谁？
谁最美？谁最累？
我的兄弟姐妹。

汗水湿透衣背。
我却知道你为了谁。
为了春回大雁归。

我的战友何时回？
我的兄弟姐妹不流泪！
我的乡亲，我的战友，
你是妹，姐妹。

(Wu, 2019: 86)

“ทำเพื่อใคร”

โคลนเปื้อนท่วมขาทางไกล
ข้าไม่รู้เจ้าเป็นใคร
ทำเพื่อใคร เพื่อผลผลิตในฤดูใบไม้ร่วง
ขับร้องบทเพลงแห่งวัยเยาว์ด้วยเลือดแห่งความรักชาติที่พลู่ฟ่ล่านอยู่ในอก
แหงนมองขอบฟ้ามีรู้ว่าสหายร่วมรบจะกลับมาเมื่อใด
เจ้าเป็นใคร? ทำเพื่อใคร?
เจ้าเป็นใคร? ทำเพื่อใคร?
ใครงามที่สุด? ใครเหนื่อยที่สุด?
พี่น้องข้า

เหงื่อเปียกโชกหลังเสื้อ
แต่ข้ารู้ว่าเจ้าทำเพื่อใคร
เพื่อท่านป้าที่จะหวนคินในฤดูใบไม้ผลิ
พี่น้องข้าอย่าได้ร้องไห้
พี่น้องของข้า สหายร่วมรบของข้า
เจ้าเป็นน้องสาว พี่สาวน้องสาว

(แปลโดยผู้วิจัย)

จากเหตุการณ์ข้างต้นรัฐบาลได้ส่งทหารและตำรวจเข้าช่วยเหลือประชาชน บทเพลงได้แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยที่มีต่อประชาชนชาวจีน รวมถึงแสดงให้เห็นว่าทหารเป็นผู้เสียสละ ดังนั้นเพลงนี้นอกจากจะทำให้กำลังใจทหารตำรวจแล้ว ยังทำให้ทหารและประชาชนมีความเห็นอกเห็นใจกันอีกด้วย

3.3 ทหารแดงต้องอดทน

เพลง 《七律 长征》 “กลอนเจ็ด เดินทัพทางไกล” สะท้อนว่าทหารแดงต้องมีความอดทน เป็นเพลงที่แต่งโดยเหมาเจ๋อตง เพลงนี้ได้พรรณนาถึงความสลับซับซ้อนของเส้นทางและความยากลำบากในการเดินทัพทางไกลของทหารแดง แต่ถึงอย่างไรทหารแดงก็สามารถฟันฝ่าไปได้อย่างราบรื่น

เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1934 เนื่องจากการนำที่ผิดพลาดของลัทธิเอียง “ซ้าย”⁶ กองทัพแดงจึงล้มเหลวในการต่อต้าน “การล้อมปราบ” (围剿) ครั้งที่ห้า คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์และคณะกรรมการทหารปฏิวัติจึงได้นำกำลังหลักของกองทัพแดงมากกว่า 86,000 คน ถอยทัพออกจากฐานที่มั่นปฏิวัติกลางและเริ่มเดินทัพทางไกล ในช่วงเริ่มต้นเดินทัพได้เกิดข้อผิดพลาดในการหลบหนี หลังจากทำลายและปิดล้อมสามครั้งที่เมืองเซียงเจียง (湘江) ทำให้กองทัพแดงลดจำนวนลงจาก 86,000 คน เหลือ 30,000 คน เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ.1934 กรมการเมืองของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ประชุมที่หลี่ผิง (黎平) และตัดสินใจเปลี่ยนเส้นทางไปยังภาคเหนือของกุ้ยโจว (贵州) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1935 (Han, 2021: 84) เนื้อเพลงมีดังนี้

《七律 长征》

红军不怕远征难，
红军不怕远征难，
五岭逶迤腾细浪，
金沙水拍云崖暖，
更喜岷山千里雪，
三军过后尽开颜。

万水千山只等闲。
万水千山只等闲。
乌蒙磅礴走泥丸。
大渡桥横铁索寒。
更喜岷山雪，

(Wu, 2019: 55)

⁶ ลัทธิเอียง “ซ้าย” หมายถึง ลัทธิที่สนับสนุนความเสมอภาคทางสังคม มักคัดค้านชนชั้นทางสังคมและความไม่เสมอภาคในสังคม

“กลอนเจ็ด เดินทัพทางไกล”

กองทัพแดงไม่กลัวความลำบากในการเดินทัพทางไกล

หมื่นคงคาพันภูผาเป็นเรื่องธรรมดา

กองทัพแดงไม่กลัวความลำบากในการเดินทัพทางไกล

หมื่นสายน้ำพันภูผาเป็นเรื่องธรรมดา

ห้าเทือกเขาเคียงคดโค้งเกลียวคลื่น

เขาอุเหมิงที่กว้างใหญ่ก็มีหัว

คลื่นธาราจีนซากระทบฝั่ง

พันฝ่าสะพานโซ่เหล็กเย็นอันหนาวเหน็บ

ปรารถนาภูเขาที่ปกคลุมด้วยหิมะนับหมื่นลูก

ปรารถนาภูเขาหิมะนับหมื่นลูก

กองทัพแดงถึงจุดหมายอย่างเร่งร่า

(แปลโดยผู้วิจัย)

การพรรณนาถึงความยากลำบากของกองทัพแดง เป็นความพยายามในการสร้างความเห็นอกเห็นใจกองทัพแดงให้แก่ประชาชน รวมถึงเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อกองทัพแดงให้แก่ประชาชน

3.4 ทหารแดงคือผู้พิทักษ์

เพลงแดงที่สะท้อนว่าทหารแดงคือผู้พิทักษ์ คือ 《游击队歌》 “เพลงทหารกองโจร” เพลงนี้พรรณนาถึงความรู้สึกหวงแหนในแผ่นดินเกิด แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของทหารแดงในการพิทักษ์รักษาแผ่นดินเกิด

เมื่อวันที่ 6 มกราคม ค.ศ. 1938 “เพลงทหารกองโจร” จัดขึ้นรอบปฐมทัศน์ในซานซี (山西) เวลานั้นสำนักภาคเหนือคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ (中共中央北方局) และสำนักงานใหญ่ของกองทัพลู่อี่แปด (八路军总部) กำลังจัดการประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับนโยบายยึดมั่นในสงครามต่อต้านญี่ปุ่นในภาคเหนือของจีน ผู้รับชมมีทั้งจูเต๋อ (朱德) นายพลอาวุโสของกองทัพลู่อี่แปดและเว่ยลี่หวง (卫立煌) นายพลอาวุโสของพรรคกั๋วหมินต๋อง (国民党) ด้วย เมื่อเพลงจบลงผู้ชมเดือดพล่าน เสียงชื่นชมอื้ออึง (Hou and Zhang, 2011: 68) เนื้อเพลงมีดังนี้

《游击队歌》

我们都是神枪手，
我们都是飞行军，
我们生长在这里，
无论谁要强占去，

每一颗子弹消灭一个敌人，
哪怕那山高水又深。
每一寸土地都是我们自己的，
我们就和他拼到底！

(Wu, 2019: 93)

“เพลงทหารกองโจร”

พวกเราล้วนเป็นนักแม่นปืน	กระสุนทุกหนึ่งนัดทำลายศัตรูหนึ่งคน
เราทุกคนเป็นนักรบเวหา	แม้ภูผาสูงธาราลึกเพียงไร
พวกเราเกิดและเติบโตที่นี่	แผ่นดินทุกตารางนิ้วเป็นของพวกเรา
มิว่าใครจะแย่งไป	พวกเราจะแย่งกลับคืนสุดชีวิต

(แปลโดยผู้วิจัย)

เพลงนี้นอกจากต้องการปลุกใจกองทัพให้มีความฮึกเหิมแล้ว ในขณะเดียวกันยังสร้างความศรัทธาของประชาชนต่อกองทัพได้อีกด้วย

4. อุดมการณ์เชิดชูผู้นำหรือบุคคลตัวอย่าง

อุดมการณ์เชิดชูผู้นำหรือบุคคลตัวอย่าง คือ การยกย่อง เชิดชูผู้ที่เป็นผู้นำหรือบุคคลตัวอย่างของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดังนี้

4.1 ยกย่องเหมาเจ๋อตง

เพลงที่มีเนื้อหายกย่องเหมาเจ๋อตงประกอบด้วย 3 ชุดความคิย่อย คือ 1) เหมาเจ๋อตงคือพระอาทิตย์ 2) เหมาเจ๋อตงคือผู้นำทาง และ 3) เหมาเจ๋อตงคือผู้มอบความสุข ดังนี้

4.1.1 เหมาเจ๋อตงคือพระอาทิตย์ เพลง 《北京的金山上》 “บนภูเขาทองของปักกิ่ง” มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ยกย่องเหมาเจ๋อตง โดยใช้กลวิธีการอุปลักษณ์ ซึ่งในเพลงได้มีกล่าวถึงเหมาเจ๋อตงว่า [เหมา คือ พระอาทิตย์] ดังที่กล่าวว่า “ประธานเหมาคือดวงอาทิตย์สีทองนั้น” (毛主席就是那金色的太阳。) เนื้อเพลงมีดังนี้

《北京的金山上》

北京的金山上光芒照四方，	毛主席就是那金色的太阳。
多么温暖，多么慈祥，	把身农奴的心儿照亮。
我们迈步走在社会主义幸福的大道上。 (Wu, 2019: 238)	

“บนภูเขาทองของปักกิ่ง”

แสงภูเขาทองของปักกิ่งส่องทั่วทิศ	ประธานเหมาคือดวงอาทิตย์สีทองนั้น
อบอุ่นเพียงใด มงคลเพียงใด	ส่องสว่างในหทัยของทาสชาวนา
พวกเราก้าวเท้ามุ่งสู่ถนนแห่งลัทธิสังคมนิยมที่เปี่ยมสุข (แปลโดยผู้วิจัย)	

ในเพลงนี้มีการใช้กลวิธีอุปลักษณ์ [เหมา คือ พระอาทิตย์] ในทางคติความเชื่อของวัฒนธรรมจีนพระอาทิตย์มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องหยินหยาง (阴

阳) กล่าวคือ พระอาทิตย์เป็นตัวแทนของแสงสว่างและเพศชายหรือหยาง (阳) ซึ่งการนำเสนอภาพเช่นนี้เป็นการนำผู้ชายไปผูกโยงกับคุณสมบัติของหยาง สิ่งนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนพยายามขจัดสิ่งเก่า คือการปฏิบัติและเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่สุดท้ายแล้วก็ไม่สามารถทำได้จริง

4.1.2 เหมาเจ๋อตงคือผู้นำทาง เพลงแดงที่มีเนื้อหาพรรณนาถึงเหมาเจ๋อตงคือผู้นำทางคือ 《回延安》เพลง “กลับเหยียนอาน” โดยในเพลงได้กล่าวยกย่องเหมาเจ๋อตงว่าเป็นผู้นำทางในตอนที่ว่า “เดินตามทางที่ประธานเหมาได้ชี้แนะไว้” (沿着毛主席指引的路)

《回延安》

延安！啊，延安！

我满怀豪情抒壮志， 歌唱延安精神代代传。

沿着毛主席指引的路， 艰苦奋斗永向前。

(Wu, 2019: 98)

“กลับเหยียนอาน”

เหยียนอาน ไ้ เหยียนอาน

ฉันภาคภูมิใจเต็มเปี่ยมในปณิธานอันยิ่งใหญ่ ร่ำร้องเพลงสือจิตวิญญาณเหยียนอานจากกรุงสู่รุ่น
เดินตามทางที่ประธานเหมาได้ชี้แนะไว้ ฝ่าฟันความลำบากไปข้างหน้าตลอดกาล

(แปลโดยผู้วิจัย)

4.1.3 เหมาเจ๋อตงคือผู้มอบความสุข เพลงที่พรรณนาให้เห็นว่าเหมาเจ๋อตงคือผู้มอบความสุขคือเพลง 《金瓶似的小山》“ภูเขาลูกน้อยดั่งแจกันสีทอง” โดยในเพลงมีการพรรณนาถึงภูมิทัศน์ที่งดงามของประเทศจีน ตามด้วยการพรรณนาถึงเหมาเจ๋อตง เนื้อเพลงมีดังนี้

《金瓶似的小山》

金瓶似的小山，

山上虽然没有寺，

美丽的风景已够我留恋。

明镜似的西海，

海中虽然没有龙，

碧绿的海水已够我喜欢。

北京城里的毛主席

虽然没见过您，

您给我的幸福却永在我身边。

(Wu, 2019: 87)

“ภูเขาลูกน้อยดั่งแจกันสีทอง”

ภูเขาลูกน้อยดั่งแจกันสีทอง

แม้ว่าบนภูผาจะไร้วัด

แต่ทิวทัศน์ที่งดงามก็เพียงพอให้ฉันทวนคะนึ่ง

ทะเลประจิมใสดั่งกระจก

แม้ว่าในทะเลไร้มังกร

น้ำในทะเลเขียวดั่งมรกตก็เพียงพอให้ฉันหลงใหล

ประธานหมาในปักกิ่ง

แม้ว่าจะไม่เคยเห็นท่าน

ความสุขที่ท่านได้ให้ไว้จะอยู่ข้างฉันเสมอ

(แปลโดยผู้วิจัย)

ในเนื้อเพลงท่อนที่ว่า “ประธานหมาในปักกิ่ง แม้ว่าจะไม่เคยเห็นท่าน ความสุขที่ท่านได้ให้ไว้จะอยู่ข้างฉันเสมอ” แสดงให้เห็นว่าสำนึกที่สำคัญประการหนึ่งของความเป็นชาติคือ การที่เราสามารถจินตนาการได้ว่ามีคนพวกเดียวกับเราอยู่ในดินแดนเดียวกัน แม้ว่าจะไม่เคยรู้จักกันก็ตาม

การยกย่องหมาเจอตงทั้งสามแนวคิดข้างต้น แสดงให้เห็นถึงภาพความเป็นผู้นำของหมาเจอตง โดยแสดงความเป็นผู้นำผ่านการเป็นแสงสว่างอย่างดวงอาทิตย์ ผ่านการชี้แนะทาง รวมถึงเป็นผู้ที่มอบความสุขให้แก่ประชาชน

4.2 เรียนรู้ตามแบบอย่างสหายเหลยเฟิง

เพลงที่สะท้อนอุดมการณ์ให้เรียนรู้ตามแบบอย่างของเหลยเฟิงคือ 《接过雷锋的枪》เพลง “รับปืนต่อจากเหลยเฟิง”

เหลยเฟิงเป็นเด็กกำพร้า หลังจากที่ได้จบการปกครองประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้อุปการะเหลยเฟิง และเหลยเฟิงก็กลายเป็นบุคคลตัวอย่างของยุวชนพรรคคอมมิวนิสต์จีน คำขวัญของประธานหมา “ศึกษาจิตใจเหลยเฟิง” (向雷锋同志学习) ได้ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร “เยาวชนจีน” 《中国青年》เมื่อปี ค.ศ. 1963 จากนั้นมาคำขวัญนี้แพร่หลาย (Suntornjamorn, 2017:61-63) แม้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลง แต่คำขวัญนี้ไม่ได้หายไป หากแต่ได้กลายเป็นตัวแทนของจิตวิญญาณเหลยเฟิง เหลยเฟิงกลายเป็นบุคคลตัวอย่างในการต่อสู้เพื่อประชาชน เพื่อพรรคคอมมิวนิสต์และเพื่อสร้างสรรค์สังคมนิยม

เพลงนี้แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของบุคคลในอุดมคติของรัฐซึ่งรัฐชื่นชมและปรารถนาให้ประชาชนจีนปฏิบัติตามพฤติกรรมของเหลยเฟิง เนื้อเพลงมีดังนี้

《接过雷锋的枪》

接过雷锋的枪，

我们都学习他的榜样！

接过雷锋的枪，

千万个雷锋在成长。

学习他，对人民无限忠诚；

学习他，对敌人毫不留情；

学习他，为祖国献出青春，

为了共产主义终身革命。

(Wu, 2019: 295)

“รับปิ่นต่อจากเหลยเฟิง”

รับปิ่นต่อจากเหลยเฟิง	พวกเราล้วนเรียนรู้จากตัวอย่างของเขา
รับปิ่นต่อจากเหลยเฟิง	เหลยเฟิงหลายสิบล้านคนกำลังเติบโต
เรียนรู้จากเขา	จงรักภักดีต่อประชาชนอย่างไม่มีสิ้นสุด
เรียนรู้จากเขา	อย่าเมตตาต่อศัตรูเด็ดขาด
เรียนรู้จากเขา	อุทิศชีวิตช่วยเหลือเพื่อนมาตุภูมิ
ใช้ทั้งชีวิตปฏิบัติเพื่อลัทธิคอมมิวนิสต์	(แปลโดยผู้วิจัย)

การยกย่องเหลยเฟิงผ่านเพลง นอกจากเป็นการแสดงจุดยืนของอุดมการณ์รักชาติจีนให้ประชาชนได้ทราบกันอย่างทั่วถึงแล้ว ยังแฝงไปด้วยความต้องการให้ประชาชนในชาติได้ปฏิบัติตามแบบอย่างของเหลยเฟิงเพื่อความมั่นคงและความสงบของชาติอีกด้วย

สรุปผล

การเปลี่ยนผ่านระบบการปกครองจากระบอบกึ่งอาณานิคมกึ่งศักดินาเป็นระบอบสังคมนิยมอัตลักษณ์จีนภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเพียงพรรคเดียว จากระบอบการปกครองแบบเดิมเป็นแบบใหม่ จากความหลากหลายสู่ความเป็นเอกภาพ พรรคคอมมิวนิสต์ในฐานะผู้นำการปกครองของชาติจีนจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการสร้างความชอบธรรมและความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน การเผยแพร่เพลงแดงถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่แยบคายของผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศ ให้ประชาชนได้สัมผัสถึงอุดมการณ์ชาตินิยมจีนที่แฝงอยู่ในเพลงที่ละเล็กที่ละน้อย กระทั่งประชาชนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นว่าเป็นเช่นนั้นจริงตามที่ชนชั้นผู้ปกครองได้ตั้งเป้าประสงค์ไว้

ผู้วิจัยได้ค้นพบอุดมการณ์ชาตินิยมจีนในเพลงแดง 4 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) อุดมการณ์สุดติมาตุภูมิ 2) อุดมการณ์สุดดีพรรคคอมมิวนิสต์จีน 3) อุดมการณ์สุดดีทหารแดงหรือกองทัพแดง และ 4) อุดมการณ์เชิดชูผู้นำหรือบุคคลตัวอย่าง

จากข้างต้นจะพบว่าอุดมการณ์ชาตินิยมจีนที่แฝงอยู่ในบทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาติจีนอย่างชัดเจน เช่น การยกย่องเชิดชูชาติผ่านความภาคภูมิใจในสิ่งต่างๆ ประกอบด้วย ความงดงามของภูมิทัศน์ ความยิ่งใหญ่ของสิ่งปลูกสร้าง การสุดดีพรรคคอมมิวนิสต์และผู้นำของพรรค ภาพการปฏิบัติสู่ประเทศจีนใหม่ รวมถึงภาพความสามัคคีของคนในชาติซึ่งเป็นจุดแข็งของลัทธิสังคมนิยมอัตลักษณ์จีน

อภิปรายผล

การเผยแพร่เพลงแดงที่แฝงไปด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมจีนภายใต้การควบคุมของกลุ่มผู้มีอำนาจ สามารถทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น ความศรัทธา และความสามัคคีขึ้นได้ หากแต่การเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียวนั้น ทำให้ไม่เห็นความคิดเห็นหรือเสียงสะท้อนจากผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเห็นต่าง ซึ่งผู้คนเหล่านั้นอาจไม่ได้เห็นด้วยกับทั้งหมดที่เนื้อหาของเพลงได้ถ่ายทอดออกมา

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของ Buddawong (2022: 109) ที่ได้กล่าวไว้ในเรื่องการนำเสนอวาทกรรมพาดหัวข่าว Covid19 ว่าเป็นการนำเสนอที่ถูกควบคุมโดยอำนาจรัฐ โดยได้กล่าวว่า “การนำเสนอข่าวเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการคัดเลือก ตัดทิ้ง หรือกำหนดความรู้ที่ต้องการให้เลือนหายไปหรือคงอยู่”

วิธีการใช้เพลงแดงเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้สึกชาตินิยมจีนนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับผลงานของนักวิชาการหลายท่านที่มองว่าเพลงปลุกใจหรือเพลงเกี่ยวกับการปฏิวัติและเพลงรักชาติต่างๆ เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอม กล่อมเกล้า และปลุกกระตормมวลชนให้เกิดจิตสำนึกรักชาติของตน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านบทเพลงรักชาติจีน ของ Kottitornsakul and Rattanataya (2023) และ การวิเคราะห์มิติด้านการท่องเที่ยวและการสื่อสารในการปลุกจิตสำนึกรักชาติของรัฐบาลจีนผ่านบทเพลงปลุกใจ ของ Sodsongkrit Sangtian and Sukprasong (2017) เป็นต้น ส่วนตัวอย่างผลงานในต่างประเทศ เช่น การศึกษาหน้าที่ทางการเมืองของเพลงกัมพูชาประชาธิปไตย ของ Khongphianthum (2019) และ เรื่องการสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านเพลงปฏิวัติลาว ของ Kittitornsakul (2008) เป็นต้น

ส่วนในมุมมองของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ การผลิตตัวบทคือบทเพลงซึ่งถือเป็นสื่อกลางที่เข้าถึงสังคมได้ง่าย วิธีการเผยแพร่บทเพลงในช่องทางต่างๆ เป็นวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) (Panpotong, 2013: 43) เนื้อหาที่ถ่ายทอดผ่านบทเพลงหรือตัวบทถูกกำหนดและจำกัดโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจ ในขณะที่เดียวกันผู้ฟังหรือผู้รับสารก็ได้รับอิทธิพลจากการฟังเพลง คือฟังเพลงแล้วเกิดความรู้สึก เกิดความเชื่อว่าเป็นเช่นนั้นจริงตามบทเพลง จนกระทั่งนำไปปฏิบัติตามและฝังรากลึกอยู่ในสังคม

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาอุดมการณ์ชาตินิยมจีนในเพลงแดงจึงสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์เรื่องชาติของชาวจีนได้อย่างเด่นชัด คือ 1) สะท้อนความรู้สึกรักชาติผ่าน “ความรู้สึกรักเป็นเจ้าของแผ่นดินเกิด” 2) สะท้อนความมั่นคงของชาติผ่าน “อารยธรรมจีนโบราณ” และ

3) สะท้อนความเป็นเอกภาพของชาติผ่านความรู้สึกถึง “ความเป็นเรา” กลยุทธ์เหล่านี้ล้วนเป็นหนึ่งในเครื่องมือในการสร้างชาติจีนใหม่ และทำให้ประเทศจีนสามารถยับยั้งการปกครองภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาได้จนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะเนื้อหาในส่วนของอุดมการณ์ชาตินิยมจีน ผู้ที่สนใจสามารถศึกษากลวิธีการแต่งเพลงในแต่ละช่วงเวลา ตลอดจนศึกษากลวิธีการประพันธ์บทเพลงของผู้ประพันธ์แต่ละท่านได้

References

- Angkapanichkit, J. (2018). **Discourse Ananlysis**. [in Thai]. Bangkok: Thammasat University.
- Buddawong, N. (2022). Political Discourse in Chinese Headlineson COVID-19 Vaccine. [in Thai]. **Journal of Liberal Art, Ubon Ratchathani University**, 18 (1), 90-111.
- Chen, Y. (2012). A Network Approach to the Study of The World Uyghur Congress' Global Outreach: A Methodological Note. **Journal of Chinese Political Science**, 17 (1), 77-88.
- Han, X., Shen, Z. & Wu, J. (2021). **Songbook of the History of the Communist Party of China**. [in Chinese]. Beijing: Chinese Communist Party History Press.
- Hou, S. & Zhang, Y. (2011). **The power of red songs**. [in Chinese]. Beijing: Red Flag Publishing House.
- Kaewjunkte, W. (2015). Linguistically Oriented CDA: An Approach for Studying Thai Advertisements. [in Thai]. **Journal of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University**, 9 (1), 57-74.

- Kittitornsakul, K. (2008). The Construction of National Consciousness Through Lao Revolutionary Songs from the End of World War II to Present. [in Chinese]. **Journal of Mekong of Societies, Maefaluang University**, 6 (2), 53-70.
- Kittitornsakul, K. & Rattanataya, P. (2023). Recognition of Nationalism through Chinese Patriotic Songs from 1921 A.D. [in Thai]. **Ganesha Journal**, 19 (1), 71-85.
- Khongphianthum, C. (2019). The Political Roles of Democratic Kampuchea Songs. **Journal of Humanities and Social Sciences**, 3 (1), 114-135.
- Li, Y. (2010). **The Historical Trajectory of Chinese Red Songs and their Far-reaching Influence**. [in Chinese]. MA Dissertation, Peking University.
- Liu, Z. (2006). **Common Knowledge about Chinese Geography**. [in Chinese]. Shanxi: Higher Education Press.
- Ma, X. (2010). **Research on Educational Function of Red Songs for Patriotism**. [in Chinese]. MA Dissertation, Xinan University.
- Panpotong, N. (2013). **Critical Discourse Analysis along Linguistic Lines: Concepts and their Application to the Study of Discourse in the Thai Language**. [in Thai]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Prapantamit, W. & Amornwanitsak, S. (2019). Loyalty to the Nation, Loyal to the Party, Loyalties to the People: The Concept of ‘Patriotism’ in the Young Pioneers’ Activities Textbooks. [in Thai]. **Journal of Humanities and Social Sciences, CMRU**, 1 (2), 97-110.
- Renan, E. (2017). **What is a Nation?** [in Thai]. Bangkok: Paragraph.
- Sodsongkrit, M. (2011). **100 of Chinese Patriotic Songs**. [in Thai]. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University Press.
- Sodsongkrit, M., Sangtian, N., & Sukprasong, N. (2017). **Growing patriotic Awareness in Stirring Songs of China**. [in Thai]. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University.

- Suntornjamorn, W. (2017). **Miscellaneous of Political event of China**. Bangkok: China Research Center Asia Institute Chulalongkorn University.
- Wang, H., Zhao, Y. & Shen, Q. (2009). A Study on the Role of “Red Songs” in Patriotic Education in Universities. [in Chinese]. **Journal of Jiangnan Youth Vocational College**.
- Wantana, S. (2008). **Contemporary Political Ideology**. [in Thai]. Bangkok: Khaosuary Letters.
- Wei, X. (2018). **The ideological and political educational significance of Red songs**. [in Chinese]. Teaching practice.
- Wu, S. (2019). **200 of Classic Redsongs**. [in Chinese]. Beijing: Chemical Industry Press.
- Yang, N. (2011). **The Value of “Red Songs” in Ideological and Political Education for College Students**. [in Chinese]. Research on Ideological and Political Work.
- Yuan, Y. (2020). **The Role of Red Songs in Patriotic Education for College Students**. [in Chinese]. School Party Building and Ideological Education.

การวิเคราะห์การประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นชาติ ผ่านความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

An Analysis Construction of the Discourse of Nationhood with Religious Knowledge in Social Studies the Textbooks of Secondary Students

ปวิณญาพัฒน์ วรพันธ์¹ และปรีชัย ดาวอุดม²

Pawinyaphat Woraphan and Pharichai Daoudom

Received: February 1, 2024/ Revised: May 10, 2024/ Accepted: May 23, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การอ้างรักษาความหมายและคุณค่าของความเป็นชาติไทยผ่านความรู้ทางศาสนาด้วยตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวทางของแฟร์คลัฟ บนกรอบแนวคิดชุมชนจินตกรรมและแนวคิดอำนาจเหนือชีวิต จากตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่คัดเลือกในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาและชาติไทย จำนวน 13 เล่ม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า วาทกรรมในแบบเรียนได้สร้างความเป็นชาตินิยมทางวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นอ้างรักษาสถานะเดิมทางสังคมเอาไว้ โดยมีการใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายเพื่อถ่ายทอดวาทกรรมและอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ในตัวบท ตลอดจนเปิดเผยภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมความเป็นไทยว่าเป็นการสืบทอดจรรโลงเสาหลักของสังคมไทย อันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

¹ นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (Student of Ph.D. of Development Education, Srinakharinwirot University), Email: pawinyaphat@g.swu.ac.th

² อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (Lecturer, of Ph.D. of Development Education, Srinakharinwirot University), Email: pharichai@g.swu.ac.th

และวัฒนธรรมไทย แบบเรียนมีผลต่อสังคม และอิทธิพลของสังคมก็ส่งผลต่ออุดมการณ์ในแบบเรียน โดยตัวบทแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมยังเน้นการสืบสานและรักษาวัฒนธรรมไทยโดยอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในตัวบทของแบบเรียนสื่อไปยังผู้อ่านผ่านกลวิธีทางภาษาที่หลากหลายมีความสัมพันธ์กับบริบทที่ร่ายล้อมตัวบทของแบบเรียน เนื่องจากแบบเรียนผลิตขึ้นภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐ จึงทำให้แนวนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ เข้าไปมีอิทธิพลต่อการสื่ออุดมการณ์ต่าง ๆ ในตัวบทแบบเรียน ซึ่งรัฐกำหนดให้เด็กทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ จำเป็นต้องใช้แบบเรียนนั้นสามารถเข้าถึงแบบเรียนได้อย่างสะดวก อุดมการณ์ต่าง ๆ ในตัวบทแบบเรียนจึงแพร่กระจายไปสู่สังคมในวงกว้างได้

คำสำคัญ: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ แบบเรียนสังคมศึกษา อุดมการณ์ ภาวะปฏิบัติ การทางวาทกรรม วาทกรรมความเป็นไทย

Abstract

This study aimed to study and analyze the maintenance of the meaning and value of Thai nationhood through religious knowledge using texts in high school level social studies textbooks. The study was a qualitative research project that used the critical discourse analysis method according to Fairclough's guidelines and based on two conceptual frameworks: the concept of an imaginary community and the concept of Bio-Power. The study examined thirteen selected high school social studies textbooks that are related to religion and the Thai nation. The results show that the discourse in these textbooks has contributed to a cultural nationalism that reinforces social norms by using a variety of language strategies to convey the discourse. The ideology hidden within reveals the practice of Thainess discourse as the inheritance of the main pillars of Thai society, namely the nation, religion, monarchy, and culture. The textbooks reflect the society, and the society also influences the textbooks. The texts also emphasize the need for desirable members of society who maintain

Thai culture. The various ideologies conveyed through the language strategies in the textbooks are strongly related to the context surrounding the text because the textbooks are produced in the context of Thai society and under the supervision of government agencies. This allows various government policies to influence the communication of ideologies within the textbooks used in primary education. The government requires that all children be admitted to the primary education system throughout the country, and as consequently, the textbooks must be used and are easily accessed. Therefore, various ideologies in textbooks are spread to the society at large.

Keywords: Critical Discourse Analysis, Social Studies Textbooks, Ideology, Discourse practice, Discourse of Thainess

บทนำ

“แบบเรียน” (Textbooks) เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการสร้างความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ โดยส่งต่อชุดความรู้เหล่านั้นไปยังผู้เรียนในลักษณะของ ความคิดรวบยอดสำเร็จรูป (Conceptualization) ซึ่งแบบเรียนทำหน้าที่เป็นสื่อความรู้ทางสังคมที่ส่งต่อความรู้นั้น ๆ แก่ผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนก็ใช้ความคิดรวบยอดสำเร็จรูปนี้ ในการทำความเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ของตนเอง สะท้อนว่า ผู้เรียนใช้แบบเรียนเป็น กรอบในการดำรงชีวิต ทำให้ภาพของแบบเรียนสะท้อนการเป็นเครื่องมือในการต่อยอด อุดมการณ์รัฐในทุก ๆ สมัย เพราะหากรัฐเป็นผู้ที่กำหนดทิศทางการศึกษา โดยการกำหนด แผนการศึกษา หลักสูตรทางการศึกษา นโยบายทางการศึกษา แบบเรียนทางการศึกษา หรือแม้กระทั่งการวัดประเมินผลทางการศึกษาได้ โดยที่รัฐเป็นผู้มีอำนาจโดยตรงในการ สร้างความชอบธรรมผ่านการรับรองอนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษา หรือไม่ใช่แบบเรียน ประเภทใดเดิกัน รัฐจึงกลายเป็นผู้ที่มีอำนาจโดยตรงต่อการสร้างความรู้ ความคิด ความ เชื่อ และถ่ายทอดอุดมการณ์ที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ และสมบูรณ์ตามความ ปรารถนาของรัฐที่จะให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่เชื่อเชื่อต่อค่านิยมแห่งรัฐ และสร้างความชอบธรรม แห่งอำนาจและการปกครองของรัฐได้ (Phathong and Serirangsan, 2018: 199)

แบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาที่ใช้อยู่ นั้น มีการสร้างการรับรู้ถึงค่านิยม ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ของรัฐ (Poomrarueng, 2014) รวมไปถึงค่านิยมความเป็นไทยผ่านตัวบทที่เรียบเรียงอยู่ในแบบเรียน และสะท้อนถึงอำนาจรัฐในการประกาศใช้แบบเรียนที่ประกาศให้เห็นเด่นชัดในปกหลักของแบบเรียนทุกเล่ม โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ชี้ให้เห็นว่า รัฐคือ ผู้กุมอำนาจของชุดความรู้กระแสหลักอย่างแท้จริงในสังคม อย่างไรก็ตามแบบเรียนสังคมศึกษาก็กายเป็นพื้นที่ของการช่วงชิงอำนาจของความรู้ เป็นสนามการต่อรองอำนาจผ่านตัวบทที่รังสรรค์ถ้อยคำต่าง ๆ ที่อยู่ในแบบเรียนสังคมศึกษา โดยเฉพาะการพยายามสร้างชุดความรู้ใหม่ ๆ หรือความรู้ที่ท้าทายอำนาจเก่า เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาล หรือการเปลี่ยนผู้มีอำนาจ (Leawpiroj, 2018: 254) โดยช่วงแรกแบบเรียนให้คุณค่าของความมั่นคงของชาติผ่านสถาบันการศึกษาที่ขับเคลื่อนเรื่องราวของทหาร การเมือง และประวัติศาสตร์ เพื่อทำหน้าที่ในการลดอำนาจของความรู้กลุ่มคณะราษฎร และเพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังคืบคลานเข้าสู่ประเทศไทยในช่วงนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนอยู่ในสถานะที่คล้ายกับพลทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐเผด็จการทหาร และสั่งสอนประชาชนให้รู้จักความเป็นพลเมือง เป็นผู้มีศีลธรรมในเชิงพุทธศาสนาที่รัฐปลูกฝังความยิ่งใหญ่ของชาติไทยด้วยการเน้นไปที่คุณค่าความเป็นประวัติศาสตร์แบบมหาบุรุษนิยมในแบบเรียนสังคมศึกษา โดยใช้การยกย่องเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ ที่ช่วยสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยให้แก่รัฐ (Poomrarueng and Rodpol, 2017; Leawpiroj, 2018; Sripokangkul, 2020)

ตัวบท (Text) ในแบบเรียนรายวิชาสังคมศึกษาที่เป็นเนื้อหาสาระต่าง ๆ สามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ หนึ่งเป็นการให้ข้อมูลเชิงวิชาการตามสาระการเรียนรู้ เป็นความรู้เชิงเนื้อหา เน้นความเป็นสารัตถะของศาสตร์ในสังคมศึกษา คือ ประวัติศาสตร์ ศาสนา พลเมือง ศีลธรรม ภูมิศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ สองคือ การสอดแทรกอุดมการณ์รัฐผ่านแนวคิดหรือความรู้ ภูมิหลัง ทศนคติ หรือฐานคิดของผู้เขียนแบบเรียน หรือการที่ผู้เขียนต้องถูกกำกับให้ผลิตความรู้สอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐ ผ่านการขัดเกลา กล่อมเกลாதงความรู้ ความคิดของผู้เขียนตั้งแต่การเข้าศึกษา การถูกหล่อหลอมในวัฒนธรรมของชาติ หรือแม้กระทั่งคำสั่งจากผู้มีอำนาจหน้าที่ในการวางกรอบโครงสร้างของแบบเรียน แม้กระทั่งเนื้อหาของแบบเรียน ซึ่งต้องพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนกว่าจะได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ใช้เป็นแบบเรียนในสถานศึกษาได้ ส่วนนี้จึงสามารถฉายภาพให้เห็นได้ว่า “ความเป็นไทย” ที่รัฐต้องการสร้างผ่านความเชื่อ ความคิดทาง

ศาสนา และอนุญาตให้ถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้ (Senthong, 2019) นอกจากโรงเรียนจะบังคับเรียนวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว ยังพบว่า มีความพยายามพ่วงหลักสูตรนักเรียนชั้นตรีโท เอกเข้ากับวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ซึ่งหลักสูตรนักเรียนเป็นหลักสูตรที่ซึ่มายาวนาน สะท้อนภาพอัตลักษณ์ทางศาสนา ซึ่งขัดกับ “ความชอบธรรม” ตามหลักความเป็นกลางทางศาสนาของรัฐ ที่ต้องเคารพในเสรีภาพทางศาสนาของผู้เรียน (Buaklang, 2016: 147)

การศึกษาด้านศาสนา (Religious Education) แบ่งเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ ประเภทแรก คือ การศึกษาที่มุ่งให้เกิดความรู้และศรัทธาในคำสอน การปฏิบัติ พิธีกรรม อัตลักษณ์ทางศาสนา หรือการเป็นศาสนิกที่ดี ประเภทที่สอง คือ การศึกษาศาสนาเชิงวิชาการที่มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาแบบกลาง ๆ เช่น การศึกษาศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา หรือการเปรียบเทียบคำสอนศาสนาต่าง ๆ ในวิชาศาสนาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ตีความหลักปรัชญา โลกทัศน์ ชีวทัศน์ในหลักคำสอนของศาสนาอย่างศึกษาในวิชาปรัชญาศาสนา เป็นต้น (Taweesak, 2019)

การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นการศึกษาที่บูรณาการขึ้นจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยนำความรู้ที่อาจมีจุดเน้นหรือมุมมองที่จำกัดเฉพาะบางประเด็นมาขยายให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่สอดแทรกอยู่ในการใช้ภาษาซึ่งเป็นมิติที่กว้างขึ้น (Fairclough, 1995) ทำให้แบบเรียนมีลักษณะที่เอื้อต่อการสื่ออุดมการณ์บางประการที่มีอิทธิพลในสังคมไทย และความต้องการในการยกย่องอุดมการณ์รัฐชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่เคยครองอำนาจนำในแบบเรียนสังคมศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เห็นได้จากโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกลับไปคิดแบบแยกส่วน โดยใช้คำว่าสังคมศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อการสร้างพลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่สภาพของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเป็นครั้งแรกที่ปรากฏรายวิชาสังคมศึกษาอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นเวลาแห่งการเริ่มต้นอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ลงในแบบเรียน โดยสาระการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ แต่จุดสังเกตคือ ชุดความรู้ทางศาสนา กลับไปปรากฏในทุกสาระวิชาของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตัวอย่าง แบบเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 รายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ปรากฏเนื้อหา ดังนี้ “หลักการของการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ” การปรากฏของกรอบที่ขยายความคำว่า “ทางสายกลาง” ตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ มัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ 8” ภายในแบบเรียนในสาระเศรษฐศาสตร์ แต่กลับปรากฏแนวคิดและกระบวนการผลิตและสอดแทรกความรู้ทางศาสนา สะท้อนว่า เป็นการใช้อยู่ประโยชน์จากความรู้ทางศาสนาที่ไม่ได้อธิบายทฤษฎีแนวคิดทางศาสนา แต่เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นการใช้ความรู้ทางศาสนาเพื่อการขยายความรู้ที่ไม่ใช่ศาสนา หรือแม้กระทั่งการส่งเสริมอุดมการณ์ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในแบบเรียนพระพุทธศาสนา ปรากฏเนื้อหาชาวพุทธตัวอย่าง คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งก็เป็นการสะท้อนภาพการเชิดชูบุคคลจากอุดมการณ์รัฐ ผ่านการใช้ความรู้ทางศาสนามาอธิบายเพื่อสอดแทรกขยายความรู้ว่า บุคคลเหล่านั้นสะท้อนภาพการเป็นบุคคลตัวอย่างที่ใช้แนวคิดทางศาสนาเพื่อการสร้างความเป็นชาติ ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เหตุใดแบบเรียนจึงมีการคัดเลือกหลักธรรมจากพระไตรปิฎกมาให้ศึกษาเฉพาะเรื่อง และคัดเลือกบุคคลตัวอย่างที่เน้นไปเพื่อการสร้างค่านิยม อุดมการณ์ของรัฐดังปรากฏในแบบเรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษากระบวนการสร้างความรู้ทางศาสนาภายใต้อุดมการณ์รัฐผ่านแบบเรียนสังคมศึกษา เนื่องจากความรู้ทางศาสนา นอกจากปรากฏในรายวิชาพระพุทธศาสนา ยังพบว่าไปปรากฏใน รายวิชาหน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ทั้งในแบบโดยตรงและทางอ้อม ทั้งในส่วนของรูปแบบเนื้อหา เกร็ดความรู้ หรือกิจกรรมท้ายบท เป็นที่น่าสนใจว่า เหตุใดความรู้ทางศาสนาจึงก่อรูปในแบบเรียนสังคมศึกษาทุกสาระวิชา มีการอ้างรักษาความหมายและคุณค่าของความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนาด้วยตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างไร เพื่อที่จะคลี่คลายให้เห็นอำนาจ ความรู้ ความจริงที่กำลังก่ออยู่เบื้องหลัง

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์การอ้างรักษาความหมายและคุณค่าของความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนาด้วยตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิเคราะห์หาทฤษฎีเชิงวิพากษ์ตามแนวทางของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995) จากแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่คัดเลือกในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาและชาติไทย โดยมีการกำหนดขอบเขตของงานวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตทางด้านหน่วยของการวิเคราะห์ในงานวิจัย

1) ศึกษาผ่านตัวบทที่ปรากฏในแบบเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4: ม.4 -6) เท่านั้น ในหลักสูตรวิชาบังคับที่ถูกกำหนดให้เป็นวิชาที่บังคับเรียนแก่นักเรียนทุกคนทั้งประเทศไทยในระบบสายสามัญเท่านั้น มิได้ศึกษารวมไปถึงแบบเรียนสังคมศึกษาของสายอาชีพหรือสายวิชาชีพ โดยเลือกเฉพาะแบบเรียนที่ได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ใช้แบบเรียนหรือสื่อประกอบสถานศึกษาได้ ทั้งที่ผลิตขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการเอง และจากสำนักพิมพ์เอกชน จำนวน 13 เล่ม ไม่รวมถึงเอกสารประกอบการสอน หรือใบความรู้ที่จัดกระทำขึ้นในโรงเรียน จากสาระประวัติศาสตร์และศาสนาโดยเฉพาะในรายวิชาประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนา โดยคัดเลือกเฉพาะแบบเรียนที่เป็นที่นิยมใช้ในสถานศึกษาของรัฐบาลที่สุดจำนวน 3 ลำดับที่ผู้วิจัยอาศัยการสอบถามและสังเคราะห์จากคุณครูผู้สอนในโรงเรียนต่าง ๆ

Table 1 แบบเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 -6) ที่ใช้ในการวิเคราะห์

แบบเรียนสังคมศึกษา	สาระวิชา	สังกัดสำนักพิมพ์		
		รัฐ	เอกชน A	เอกชน B
หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6	ประวัติศาสตร์	1	1	1
หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.4-6	ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	1	1	1
หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.4	ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	-	1	1
หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.5	ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	-	1	1
หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.6	ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	-	1	1
หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ศาสนาสากล ม.4-6	ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	-	-	1

2) ศึกษาเฉพาะตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ปรากฏความเป็นชาติไทย และความรู้ทางศาสนาจากข้อความของตัวบทนั้นเท่านั้น โดยเฉพาะในรายวิชาประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนา

Table 2 เนื้อหาสาระในแบบเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 -6) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่เกี่ยข้องและสะท้อนอุดมการณ์ความเป็นชาติ

แบบเรียนสังคมศึกษา	เนื้อหาสาระโดยภาพรวมที่เกี่ยวข้อง
เล่มที่ 1 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6	การเมืองการปกครองไทย, เศรษฐกิจทุนนิยมในไทย, สถาบันพระมหากษัตริย์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและบุคคลสำคัญ
เล่มที่ 2 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6	ความสำคัญของของสถาบันพระมหากษัตริย์, การปรับปรุงประเทศ, การเปลี่ยนแปลงการปกครอง, บทบาทสตรีไทยในประวัติศาสตร์, วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
เล่มที่ 3 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานประวัติศาสตร์ไทย ม.4-6	วิเคราะห์ประเด็นสำคัญทางประวัติศาสตร์, ผลงานของบุคคลสำคัญในการสร้างสรรค์ชาติ, การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย
เล่มที่ 4 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ม.4-6	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา, พระธรรม ชาวพุทธ ตัวอย่าง หน้าที่ชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธ ศาสนาพิธี
เล่มที่ 5 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ม.4-6	ความสำคัญพระพุทธศาสนา,พระธรรม ศาสนิกชนตัวอย่าง หน้าที่และ มรรยาทชาวพุทธ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาสนา
เล่มที่ 6 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ม.4-6	พุทธศาสนากับประชาธิปไตย วิทยาศาสตร์ การศึกษา เศรษฐกิจพอเพียง การเมือง และสันติภาพ, พระธรรม ศาสนิกชนตัวอย่าง หน้าที่ชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธ
เล่มที่ 7 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ม.4	ความสำคัญพระพุทธศาสนา, หลักธรรม, ชาวพุทธตัวอย่าง, หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ, พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา
เล่มที่ 8 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ม.4	ความสำคัญพระพุทธศาสนา, พระธรรม ศาสนิกชนตัวอย่าง หน้าที่และ มรรยาทชาวพุทธ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาสนา
เล่มที่ 9 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ม.5	ความสำคัญพระพุทธศาสนา, หลักธรรม, ชาวพุทธตัวอย่าง, หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ, พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา, การอยู่ร่วมกันในสังคม

Table 2 เนื้อหาสาระในแบบเรียนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 -6) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องและสะท้อนอุดมการณ์ความเป็นชาติ (ต่อ)

แบบเรียนสังคมศึกษา	เนื้อหาสาระโดยภาพรวมที่เกี่ยวข้อง
เล่มที่ 10 หนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.5	ความสำคัญพระพุทธศาสนา, พระธรรม ศาสนิกชนตัวอย่าง หน้าที่ชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธ
เล่มที่ 11 หนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.6	ความสำคัญพระพุทธศาสนา, หลักธรรม, ชาวพุทธตัวอย่าง, หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ, พระพุทธศาสนากับการ พัฒนาอย่างยั่งยืน
เล่มที่ 12 หนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.6	ความสำคัญของพระพุทธศาสนา, หลักธรรม, ชาวพุทธตัวอย่าง, หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ, พระพุทธศาสนากับการ พัฒนาอย่างยั่งยืน
เล่มที่ 13 หนังสือเรียนรายวิชา เพิ่มเติม ศาสนาสากล ม.4-6	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาสนา, การก่อเกิดศาสนา, ความสำคัญของ ศาสนา, ศาสนาต่าง ๆ

ขอบเขตทางด้านเวลาหรือการจัดแบ่งช่วงเวลาในงานวิจัย และการกำหนดและแบ่งช่วงเวลาของแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาการวิเคราะห์ว่าทหกรรมความเป็นชาติด้วยศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2551- 2566 ศึกษาจากแบบเรียนสังคมศึกษาทั้งหมด 1 หลักสูตร คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

วิธีในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยอาศัยการสำรวจและรวบรวมเอกสารและแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นศึกษาตัวบทต่าง ๆ ที่ปรากฏในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และวิเคราะห์เนื้อหาในแบบเรียนตามแนวการวิเคราะห์ว่าทหกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวทางของแฟร์คล์ฟ รวมทั้งการไข่มุมมองการวิเคราะห์ว่าทหกรรมของมิเชลฟูโกต์ ชุมชนจินตกรรมของเบเนดิกส์ แอนเดอร์สัน มาร่วมวิเคราะห์ผ่านแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่คัดเลือกในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาและชาติไทย ในระดับตัวบท ภาคปฏิบัติทางว่าทหกรรม และระดับสังคมและวัฒนธรรม นำมาสู่การเรียบเรียงในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ และสรุปอภิปรายผลการวิจัย

กรอบแนวความคิดการวิจัย

บทความนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) เป็นกรอบในการวิจัย ดังนี้

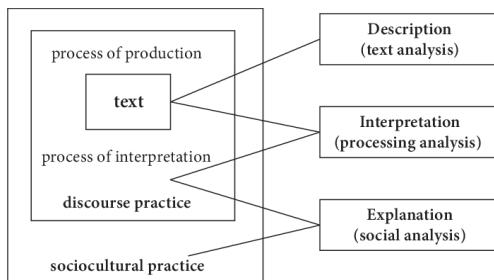

Figure 1 กรอบการวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995)

- 1) การวิเคราะห์ตัวบท (Text) ได้แก่ ภาษาพูดและภาษาเขียน
- 2) การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) ได้แก่ กระบวนการที่ก่อให้เกิดตัวบท วัตถุประสงค์ของผู้ผลิต ความเป็นมาของผู้ผลิต การกระจายตัวบท และกระบวนการตีความตัวบทของผู้บริโภค โดยอาศัยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ
- 3) การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) ได้แก่ การกำกับทางสังคมที่มีผลต่อกระบวนการผลิต และการตีความวาทกรรมตลอดจนผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นการอธิบายวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ การศึกษา การเมือง ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และเพิ่มเติมการอธิบายด้วยกรอบแนวคิด 2 ประการ คือ แนวคิด “ชุมชนจินตกรรม” (Imagined Communities) ของ Benedict Anderson และแนวคิดอำนาจเหนือชีวิต (Bio power) ของ Michel Foucault โดยกรอบแนวคิดชุมชนจินตกรรม จะทำให้ได้เห็นภาพของการใช้ทุนนิยมสั่งพิมพ์อย่างแบบเรียนสังคมศึกษาเป็นเทคโนโลยีในการสร้างจินตกรรมร่วมกันของสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ชาติ” ซึ่งเห็นได้จากปฏิบัติการทางภาษา ผ่านตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษา เพื่อหล่อหลอมจินตกรรมชาติชุดหนึ่งขึ้นมาให้แก่ประชากรของรัฐ ส่วนกรอบแนวคิดอำนาจเหนือชีวิตจะช่วยมาสานต่อเพื่อพิจารณา

ภาษาของตัวบทในแบบเรียนในฐานะปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) ในการก่อร่างสร้างความหมายของความรู้ขึ้นที่เกิดจากการปะทะกันของวาทกรรม จนก่อเกิดเป็นวาทกรรมชุดใหม่ที่สามารถธำรงรักษาไว้ซึ่งชุดแก่นหรือคุณค่าของอุดมการณ์เดิมเอาไว้ และได้ถูกหย่อนลงไปในระบบสำนึกหรือจิตของประชากร จนท้ายที่สุดอุดมการณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นสำนึกมาตรฐานหรือบรรทัดฐานของประชากรหรือของบุคคล (Subject) ที่หล่อหลอมขึ้นจากปฏิบัติการทางวาทกรรมเรื่องชาติไทยผ่านเทคโนโลยีแบบเรียน บุคคลก็จะเป็นผู้ที่ใช้อำนาจรัฐ เพื่อธำรงและรักษาชุดคุณค่า อุดมการณ์ที่รัฐต้องการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นว่า รัฐมีการใช้ถ่ายทอดเทคโนโลยีแห่งอำนาจเหนือบุคคล ในการธำรงรักษาความหมายและอุดมการณ์นั้น ๆ เพื่อความปกติสุขของสังคมสืบไป

ดังนั้น กรอบแนวคิดที่จะทำให้เข้าใจการทำงานของแบบเรียนในฐานะปฏิบัติการทางเทคโนโลยีของอำนาจรัฐในการผลิตสร้างมนทัศน์ของประชากรร่วมกันโดยเฉพาะเรื่องชาติ ที่จะทำได้เห็นถึงอำนาจรัฐที่แตกตัว ซ่อนแอบและแตกขานเข้ามาในตัวประชากรผ่านช่องทางการศึกษานี้ คือ แนวคิดอำนาจเหนือชีวิต (Bio power) ของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) โดยอำนาจเหนือชีวิต เป็นอำนาจที่เข้ามาควบคุมกำกับเหนือชีวิตของผู้คนในสังคม ที่นำไปสู่การบริหารจัดการชีวิตทั้งในมิติร่างกาย และชีวิตของผู้คนอย่างแยกย่อยอันผูกเนื่องกับแนวคิดชีวญาณ หรือ การบริหารจัดการความคิดจิตใจ (Governmentality) โดยผู้วิจัยจะพิจารณาตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษาว่าได้ประกอบสร้างความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาในบริบทสังคมไทยได้อย่างไรและสัมพันธ์กับอุดมการณ์ชาติ การเมือง และการศึกษาอย่างไร เพื่อสะท้อนให้เห็นการใช้ตัวบทในแบบเรียนเพื่อธำรงไว้ซึ่งคุณค่าและความหมายของความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจะมุ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์ตัวบทและมิติด้านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก

ผลการศึกษา

การธำรงรักษาความหมายและคุณค่าของความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนาด้วยตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในงานวิจัยนี้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) การวิเคราะห์ตัวบทและภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมในฐานะวิธีการรักษาความหมายของความเป็นชาติในแบบเรียนสังคมศึกษาโดยเฉพาะรายวิชาประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนาและ 2) การสะท้อนหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐานกับกลไกในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐสู่แบบเรียนสังคมศึกษา ในฐานะวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในแบบเรียนสังคมศึกษาโดยเฉพาะรายวิชาประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) การวิเคราะห์ตัวบทและภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมในฐานะวิธีการรักษาความหมายของความเป็นชาติในแบบเรียนสังคมศึกษาโดยเฉพาะรายวิชาประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา

แบบเรียนประวัติศาสตร์ และแบบเรียนพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานปีพุทธศักราช 2551 นี้ ถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างมาตรฐานของ “ความเป็นไทย” ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง “ความเป็นไทย” ที่มีความสำคัญ อย่างมากในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชาตินิยมทางวัฒนธรรม เพราะการสร้างจุดมุ่งหมายให้คนไทยรักชาติไทยเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในทางอุดมการณ์ ศีลธรรม ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดในเรื่องต่าง ๆ โดยอยู่ภายใต้กรอบอุดมการณ์ชาตินิยมที่รัฐวางเอาไว้ ดังนั้นโรงเรียนทั่วไป จึงต้องสอนวิชาประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนาตามที่แบบเรียนกำหนด ทำให้คนในชาติมีความรู้สึกนึกคิดในเชิงอุดมการณ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แบบเรียนจึงเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งการสร้างกฎเกณฑ์ดังกล่าวทำให้คนไทยที่มีความโดดเด่นทางชาติพันธุ์อื่น ๆ ต้อง “กลายเป็นไทย” และ “กลายเป็นอื่น” ในเวลาเดียวกัน โดยเมื่อรัฐใช้กลไกของการศึกษาและภาษาเป็นเครื่องมือในการสร้าง “ความเป็นชาตินิยม” ผ่านการสร้างสำนึกว่า “ความเป็นไทย” แล้ว หัวใจสำคัญของงานวิจัยนี้ จึงเป็นการมุ่งพิจารณาว่า ปฏิบัติการการสร้างสำนึกดังกล่าวได้สะท้อนผ่านแบบเรียนสังคมศึกษา อันเป็นรายวิชาที่อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมความเป็นชาติด้วยศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยพบว่าภายในแบบเรียนมีการปลูกฝังแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการคือ แนวคิดราชาชาตินิยม ที่เน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะหัวใจของชาติ โดยนำเสนอผ่านเรื่องราวพระปรีชาสามารถของกษัตริย์ และแนวคิดเชื้อชาตินิยม เน้นที่เชิดชูชาติไทย โดยสอดแทรกความรู้ทางศาสนาเอาไว้ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งของการก่อตัวของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมในแบบเรียน เกิดจากกระแสการเมืองในทศวรรษ 2540 ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาภายในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เช่น การกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ (Nakhirak, Narasat, Kulsaengcharoen, et al., 2008: 49) ไว้ว่า

“...สถานภาพของกษัตริย์สมัยอยุธยา คือ พระเจ้าหรือสมเด็จพระเจ้า แบบบสมมตีเทพ โดยรับอิทธิพลมาจากอินเดียผ่านรัฐเขมรโบราณ...หลักการของพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง....ฉะนั้นอิทธิพลของทั้งสองศาสนาได้หล่อหลอมให้สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่แข็งแกร่งควบคู่สังคมไทย...”

“...สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่าอย่างแน่นแฟ้น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมไทยปัจจุบัน”

นอกจากนี้มีการใช้แนวคิดพระพุทธศาสนา โดยการยกสถานะของพระมหากษัตริย์ให้กลายเป็นสมมติเทพ และการมีบุญของพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อเรื่อง กรรม ในทางพระพุทธศาสนา ที่เชื่อว่า ผู้มีบุญจะได้เจริญก้าวหน้าในชีวิต และได้บำเพ็ญบารมีในการสร้างความสงบสุขให้แก่อาณาประชาราษฎร์ ด้วยการปกครองไพร่ฟ้าตามหลักทศพิธราชธรรม เพื่อการแสวงหาหรือการบำเพ็ญชาติให้กลายเป็น พระโพธิสัตว์ ผู้สั่งสมบารมีในการเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ดังคำที่กล่าวผ่านตัวบทในแบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 (Ministry of Education, 2010: 119) ไว้ว่า

“ทรงยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองประชาชน...พระมหากษัตริย์เป็นผู้รักษารัฐธรรมนูญและทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในการตัดสินคดี” และ “การประพฤติปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในขอบเขตที่พึงปฏิบัติโดยการยึดหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา”

นอกจากนี้มีการอธิบายแนวคิดของการเป็นสตรีที่ดี แม้ที่ดี ด้วยความรู้ทางศาสนาที่อาศัยพุทธศาสนาอธิบายบทบาทสตรีในมิติเชิงครอบครัว ดังคำที่กล่าวผ่านตัวบทในแบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 (Mikusol, et al., 2008: 98) ไว้ว่า

“สตรีไทยดำรงอยู่ในสถานะทั้งลูกและแม่ ในฐานะลูกนั้นเป็นบทบาทที่สำคัญต่อครอบครัว เพราะว่าลูกต้องคอยดูแลพ่อแม่เมื่อยามแก่ชรา และต้องช่วยทำงานบ้านทั้งนอกบ้านและงานในบ้าน ตอบแทนพระคุณบิดามารดา” และข้อความที่ว่า “สตรีเมื่อแต่งงานเปลี่ยนสถานภาพไปสู่การเป็นภรรยาที่ต้องปรนนิบัติสามีและเป็นแม่ที่ต้อง

เลี้ยงดูลูกให้มีความสุข ดูแลบ้านเรือนให้เรียบร้อย ทำงานเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระงานของสามี ให้การอบรมบุตรให้เป็นคนดี...ส่วนสตรีชั้นสูงไม่จำเป็นต้องทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว แค่อยู่นั่งดูแลสามีและลูก ดูแลความสงบเรียบร้อยในบ้าน”

ข้อความดังกล่าวในแบบเรียนสังคมศึกษานั้นสะท้อนให้เห็นว่ามีการใช้ความรู้ของหลักธรรมในการประกอบสร้างความเป็นสตรีผ่านรายวิชาประวัติศาสตร์ ที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักพรหมวิหาร 4 ทางพระพุทธศาสนาในบทบาทของ “แม่บ้าน” ซึ่งประกอบด้วย การดูแลบ้านเรือนและจิตใจของคนที่อยู่อาศัย โดยให้บ้านมีความสะอาด เรียบร้อย สะดวก ปลอดภัยและน่าอยู่อาศัย ยังรวมถึงการอบรมสั่งสอน ให้ความรักและดูแลคนในครอบครัว บทบาทของ “ภรรยา” ในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสามี จัดการงานบ้านงานเรือน รักษาสมบัติ มีความขยันอดทนและซื่อสัตย์ต่อสามี โดยหากสตรีใดได้กระทำหน้าที่และบทบาทตนเองได้ดีแล้วย่อมทำให้ครอบครัวนั้นมีความสุข (Phrakhrurattanakornvisut, Phrakhrusangkhwisuthikhun and Phrakhrupariyatsuwattanaporn, 2022: 276)

นอกจากนี้ตัวบทในแบบเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education, 2008) มีการระบุเนื้อหาของบทเรียน มารยาทชาวพุทธว่า

“การที่นักเรียนได้เรียนรู้ในบทนี้ เป็นเอกลักษณ์ของพุทธศาสนิกชนไทย เป็นดัชนีชี้วัดความเป็นชาวพุทธของคนไทยได้เป็นอย่างดี จึงควรฝึกหัดและปฏิบัติให้จนเป็นนิสัยติดตัวตลอดไป”

ตัวบทเรียนเรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ ก็มีการอธิบายหน้าที่ชาวพุทธประกอบหลักธรรมทางศาสนาในเรื่อง บุพการี – กตัญญูตเวทีกับสังคมไว้ว่า

“บุตรธิดา ศิษย์ ประชาชน และศาสนิกชน ผู้รู้ซึ่งถึงคุณและตอบแทนบุญคุณของบุพการี คือบิดา มารดา ครู อาจารย์ พระมหากษัตริย์ พระศาสนาตามลำดับ ด้วยการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับฐานะและหน้าที่ของตนอย่างจริงใจและจริงใจ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้กตัญญูตเวที”

สะท้อนให้เห็นชัดว่ามีการใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาขับเคลื่อนอุดมการณ์ความเป็นชาติและสถาบันหลักของสังคมไทยอย่างน่าสนใจ

ระบบการศึกษาไทยได้ใช้แบบเรียนสังคมศึกษา โดยเฉพาะแบบเรียนสังคมศึกษา ให้กลายเป็นแหล่งที่สร้างกฎเกณฑ์ของความรู้ซึ่งก็คือ อำนาจแต่ไม่ใช่อำนาจในรูปแบบการใช้กำลังบังคับแต่เป็นการใช้อำนาจที่ได้รับการขัดเกลาจนทำให้สะอาดในรูปของความรู้ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ และไม่ได้อยู่ในรูปความรู้ทั่วไป แต่อยู่ในรูปความรู้ที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและกลไกต่าง ๆ โดยเฉพาะกฎเกณฑ์และจารีตปฏิบัติในสังคม กล่าวได้ว่าอำนาจเป็นแหล่งที่มาของการสร้างความรู้ความจริง หรือกล่าวได้ว่า เมื่อมีอำนาจก็สามารถกำหนดสิ่งที่เป็น“ความรู้” และความจริงชุดหนึ่ง ๆ ให้คนในสังคมยอมรับและปฏิบัติตามได้ (Charoensin-o-larn, 2017: 25-27) ดังนั้น “วาทกรรมจึงถูกสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องในช่วงเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ไม่สามารถพูดได้ในเวลานั้น” (Pirantaowad, 2011: 12)

การวิเคราะห์วาทกรรมความเป็นชาติด้วยศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้ทราบว่า แนวคิดในการออกนโยบายการศึกษาชาติ และการจัดทำโครงสร้างหลักสูตรการเรียนในวิชาประวัติศาสตร์ไทย และพระพุทธศาสนาของกระทรวงศึกษาธิการยังคงผูกติดกับชนชั้นนำ และเหตุผลความจำเป็นในการสร้างชาติเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนไทยให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนประเทศชาติว่าชาติไทยมีประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมมาช้านาน ส่งผลให้การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนาอยู่ในลักษณะของการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติที่สอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐในรูปแบบของกระแสหลัก นั่นคือ ความเป็นชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สอดคล้องกับ Morris (2011) ที่กล่าวว่า หลักสูตรเป็น “ตัวบท” (Text) ที่มีอำนาจอันชอบธรรมซึ่งสะท้อนให้เห็น วาทกรรมหลักของสังคมหรือวงวิชาการที่ตัดสินความรู้ที่ชอบธรรม เนื้อหาและตำราที่ควรใช้สอน (Giroux, 1991) ซึ่งรัฐกำกับผ่านการออกใบอนุญาตในการใช้แบบเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา ฉะนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรจึงมิได้มีความเป็นกลางหรือไร้เดียงสาแต่กลับแฝงไว้ด้วย (Prachyapruai, 2011: 145) ในขณะเดียวกันหลักสูตรก็สามารถกลายเป็นสมรภูมิของการต่อสู้ทางความคิดหรือการต่อรองทางวัฒนธรรม (Curriculum as Competing Sites) ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้เรื่องเล่าของตนได้รับการยอมรับในวงวิชาการ ซึ่งในสังคมไทยนั้นการต่อสู้เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นอยู่ในภายในห้องเรียนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู หรือผู้สอนในการสร้างชุดวาทกรรมรองที่ตนเองเชื่อหรือศรัทธานั้นผ่านการสอนในห้องเรียน สอดคล้องกับการศึกษาของ Chumwangwapee (2019: 131 - 134) ที่ได้กล่าวว่า

หลักสูตรการศึกษาและแบบเรียนเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจในการขับเคลื่อนวาทกรรมทางวัฒนธรรม ที่แม้ว่าการวิเคราะห์วาทกรรมจะไม่ทำให้เข้าใจต่อปฏิบัติการทางวาทกรรมได้ทั้งหมด เพราะในการจัดการเรียนการสอนมีปัจจัยแทรกซ้อนจากครู หรือปัจจัยแทรกอื่น ๆ ในฐานะปฏิบัติการทางวาทกรรมของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อ ความคิดทางอุดมการณ์และการปฏิบัติของผู้เรียนที่ดำเนินไปตามครรลองของวาทกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และเกิดความรู้สึกนึกคิดตามวาทกรรมนั้น ๆ

นอกจากนี้วาทกรรมยังต้องมีปฏิบัติการเชิงวาทกรรมเพื่อตอกย้ำความรู้ ความจริงและอำนาจด้วยการอธิบาย การอบรมสั่งสอน การเผยแพร่แนวคิดผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โฆษณาชวนเชื่อ และปฏิบัติการที่เป็นการลงมือดำเนินการในรูปแบบของการกระทำ หรือ กิจกรรม เมื่อนำแนวคิดเรื่องวาทกรรมมาวิเคราะห์แบบเรียน ทำให้เห็นว่า แบบเรียนในฐานะที่เป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งนั้นได้หยิบยื่นภาษาประเภทหนึ่งให้ผู้เรียนได้พูดคุยเกี่ยวกับเรื่องใด เรื่องหนึ่งในยุคใดยุคหนึ่งนับเป็นกระบวนการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และฟูโกต์ยังให้มุมมองเกี่ยวกับวาทกรรมว่า เป็นเพียงวาทกรรมชุดต่าง ๆ มาประกอบกันขึ้นอย่างสลับซับซ้อน (Foucault, 1972: 22 cited in Kaewthep, 2001: 93) แบบเรียนจึงไม่ได้นำเสนอความจริงในอุดมคติเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์อีกต่อไป แต่นำเสนอ “ระบอบแห่งความจริง” หรือความจริงที่ผู้เขียนเชื่อ เนื่องจากอยู่ภายใต้กรอบวาทกรรมหนึ่ง ๆ ภาพตัวแทน (Representation) ในแบบเรียนจึงไม่ใช่ภาพแทนในอุดมคติอีกต่อไป หากแต่เป็นภาพตัวแทนที่เป็นมุมมองของผู้เขียน โดยเกี่ยวข้องกับกรอบวาทกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Chotiudompan, 2005) ดังนั้นการใช้แนวคิดเกี่ยวกับ วาทกรรมจึงสามารถนำมาพิจารณาตัวบทแบบเรียนซึ่งใช้ตอกย้ำ ความรู้ความจริง และอำนาจของวาทกรรม “ความเป็นไทย ความเป็นชาติ และศาสนา” ในกระแสหลักได้

2) การสะท้อนหลักสูตรการศึกษาแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกับกลไกในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐสู่แบบเรียนสังคมศึกษา ในฐานะวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานของแบบเรียนสังคมศึกษา จะเห็นว่าหลักสูตรการศึกษาช่วง พ.ศ.2435 - 2452 ซึ่งตรงกับช่วงที่มีการล่าอาณานิคม การศึกษาเป็นสิ่งที่ถูกให้ความสำคัญมาก เพราะช่วยสร้างความปลอดภัยให้กับสยามจากอาณานิคม ขณะเดียวกันรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริให้วัดทำหน้าที่เป็นโรงเรียนเพื่อที่จะประหยัดงบประมาณ ทั้งด้านสถานที่และบุคลากร จนที่มาเหล่านี้สร้างสำคัญต่อการจัด

หลักสูตรการศึกษาโดยเฉพาะวิชาพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย (Prathepvethee, 1990: 12) ต่อมาในหลักสูตรการศึกษาช่วง พ.ศ.2454 - 2464 มีการปรับหลักสูตรให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาจริยา และอัตราชั่วโมงเรียนลดลงไปจากปีก่อน ๆ รวมถึงเนื้อหาการเรียนก็เปลี่ยนจากหลักธรรม เป็นเรื่องของความจงรักภักดีต่อประเทศ จากนั้นหลักสูตรการศึกษาช่วง พ.ศ. 2533 - 2544 กระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุเนื้อหาวิชาศาสนาอื่น ๆ เข้าไปในหลักสูตรด้วย เช่น คริสต์ศาสนา อัลกุรอาน เป็นต้น นับได้ว่าเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนศาสนาหลากหลายกว่าก่อนมาก แต่เมื่อต้องเพิ่มเนื้อหาของศาสนาอื่น เนื้อหาของศาสนาพุทธก็ถูกลดลงไป เมื่อการเรียนศาสนาพุทธถูกปรับลดลงไป ก็มียุคกลุ่มชาวพุทธที่ไม่เห็นด้วยออกมาเรียกร้องให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ จนกระทรวงศึกษาธิการต้องกำหนดเนื้อหาการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาอีกครั้ง และแทรกคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมของสังคมศึกษา ลงไปในแบบเรียนสังคมศึกษา (Vichanati, Wanhakich & Vichanati, 2021: 235) ขณะเดียวกันยังกำหนดเนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนา ให้กลับไปคล้ายคลึงใน พ.ศ.2533 ที่เน้นเรื่องของหลักธรรม คำสอนต่าง ๆ ซึ่งเป็นการจัดทำการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาที่มองว่า “พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจหลักของคนไทย” อันสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนานั้น มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับรัฐและระบอบการปกครองในประเทศเราเป็นอย่างมาก และขัดแย้งกับแนวคิดรัฐฆราวาส (Secularism) ที่เชื่อว่า รัฐกับศาสนาต้องแยกเป็นอิสระจากกัน เพื่อปกป้องเสรีภาพในความเชื่อของประชาชน

จากการศึกษาผู้เรียบเรียงแบบเรียนหรือหนังสือเรียนในหลักสูตร สรุปได้ว่าผู้เรียบเรียงหลักสูตร คือ คณะกรรมการที่กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่งตั้งหรือรับรอง นอกจากนี้แบบเรียนพระพุทธศาสนามีการแต่งตั้งพระสงฆ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของผู้จัดทำกรเรียบเรียงแบบเรียน กล่าวได้ว่า ผู้ที่สามารถเข้าถึง (access) การผลิตตัวบทแบบเรียนเป็นกลุ่มเฉพาะ ซึ่งต้องระบุงการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมาย บุคคลทั่วไปที่ไม่ผ่านกระบวนการนี้ไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตตัวบทแบบเรียนได้ ด้วยเหตุนี้การผลิตวาทกรรมแบบเรียนจึงสงวนไว้เฉพาะกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่ได้รับอนุญาตจากรัฐเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าแบบเรียนกลายเป็นวาทกรรมที่รัฐเข้ามาควบคุมผลิตผ่านผู้มีความรู้ในการสร้างอำนาจทางความรู้ที่ส่งต่ออุดมการณ์รัฐ

นอกจากนี้ แบบเรียนประวัติศาสตร์ และแบบเรียนพระพุทธศาสนา มีการมุ่งศึกษาการสร้างชาติผ่านแบบเรียน ผู้วิจัยพบว่า ภายในแบบเรียนประวัติศาสตร์ได้ให้ภาพของชาติ ในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ภายในแบบเรียนเสนอภาพสังคมที่สงบเรียบร้อยภายใต้การปกครองของกษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม แต่อีกด้านหนึ่งได้เสนอภาพความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ในรูปแบบของความขัดแย้ง ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความแตกต่างของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมโลกได้ ส่วนแบบเรียนพระพุทธศาสนายังเป็นการตอกย้ำถึงความสำคัญของศาสนาพุทธที่มีต่อชาติในฐานะอุดมการณ์ของรัฐ ทั้ง ๆ ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 – 6) สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม (Ministry of Education, 2008) ไว้ว่า

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาดน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ส่วนสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4–6) ไว้ คือ

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส4.2 เข้าใจพัฒนาการมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 –6) เป็นการกำหนดโดยให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาในฐานะเอกลักษณ์ของชาติ อย่างไรก็ตามมาตรฐานตัวชี้วัดของผู้เรียน กำหนดให้ผู้เรียนสามารถใช้หลักธรรมศาสนาที่ตนนับถือมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ แต่ในแบบเรียนกลับไม่พบการให้ความสำคัญกับศาสนาอื่น ๆ ยกเว้นแบบเรียนศาสนาสากล ที่เรียนเพียง 1 ภาคเรียนตลอดการเรียนใน 1 ช่วงชั้น ที่แบ่งเป็น 6 ภาคเรียน สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาไทยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการสร้างชุดความคิดและวาทกรรมที่สานต่ออุดมการณ์ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งศาสนาที่รัฐให้ความสำคัญคือ พระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมากที่สุด แบบเรียนจึงเลือกสืบทอดจรรโลงศาสนาพุทธ และพยายามผลักดันให้เป็นศาสนาประจำชาติลงในตัวบทของแบบเรียน ซึ่งปรากฏเรื่องพิธีกรรม และคุณธรรม จากการศึกษาพบว่า ความเป็นไทยทางศาสนานั้น ศาสนาพุทธยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยนำเสนอผ่านแบบเรียนโดยมีกลวิธีทางภาษา เป็นการกล่อมเกลாதงสังคมอย่างหนึ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ แบบเรียนต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนไทยที่มีบุคลิกภาพอ่อนโยนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่และเคารพผู้อาวุโส การกล่อมเกลาทงสังคมนี้จึงนำเสนอผ่านแบบเรียนเพื่อกำหนดทิศทางการปฏิบัติของคนในสังคม

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า หากนำแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวทางของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ช่วยวิเคราะห์การทำงานของวาทกรรม การประกอบสร้างความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า สังคมมีการสร้างชุดความรู้ทางศาสนาและอุดมการณ์ของรัฐ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการก่อรูป ชุดความรู้ ที่ให้ความรู้ทางศาสนาได้รับการยอมรับให้เป็นศาสตร์และพิสูจน์ได้ โดยปรากฏในแบบเรียนสังคมศึกษาในรายวิชาพระพุทธศาสนาในหัวข้อ “หลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักการทางวิทยาศาสตร์” ที่อธิบายความคล้ายคลึงกันและความเหมือนของหลักการพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ในการค้นคว้าทดลอง และค้นหาความจริงทางโลก เพียงแต่พระพุทธศาสนาเน้นการค้นความจริงของสภาพจิตใจ (Ministry of Education, 2008) นอกจากนี้ ยังมีการผลิตข้อความดังกล่าวลงไปในแบบเรียนสังคมศึกษา ซึ่งมีการอธิบายคนดีที่สังคมพึงปรารถนานั้น จะต้องมีความคุณลักษณะที่สอดคล้องกับคุณธรรมที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญด้วย ดังที่กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้ปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน และค่านิยม 12 ประการ โดยมี

จุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้และอยู่ดี มีสุข ด้วยการใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับความร่วมมือของสถาบัน ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา การปลูกฝังคุณธรรมจึงหมายถึงการจัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของการมีศีลธรรม และจริยธรรมในด้านต่าง ๆ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมที่ดีงาม สอดคล้องกับการทำงานของวาทกรรมในการจัดระเบียบสรรพสิ่ง ที่ฟูโกต์ได้อธิบายการทำงานของวาทกรรมไว้ในงาน *The Order of Discourse* ว่า วาทกรรมจะสามารถตรึงตัวเองอยู่ได้ในสังคมอย่างชอบธรรม จะต้องผ่านพิธีกรรมบางอย่างเพื่อให้วาทกรรมเกิดความศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือ และในปัจจุบันวาทกรรมนั้นจะต้องผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ได้ ให้รับรองในการเป็นศาสตร์ (Foucault, M, 1981: 52-64)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าความมุ่งหมายของหลักสูตรและการเรียนรู้ในแบบเรียนสังคมศึกษา คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรักชาติ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เชิดชูศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชนชาติไทย รวมถึงบุคคลสำคัญของไทย นำไปสู่การจัดวาง และกำหนดเนื้อหาสาระตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยสะท้อนว่า การเรียนพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นไปเพื่อสืบสานศาสนาให้ศาสนาพุทธคงอยู่ เกื้อหนุนรูปแบบการปกครองที่เน้นไปที่สถานะของพระมหากษัตริย์ หน้าที่ของนักเรียนในฐานะพลเมืองของรัฐ เพราะฉะนั้นหลักสูตรฯ และแบบเรียนเป็นเครื่องมือที่ถูกประกอบสร้างไม่ใช่เพื่อผู้เรียน หรือนักเรียนที่มีความเชื่อ ศรัทธา ในหลักใด ๆ ตามสิทธิในการนับถือศาสนา แต่เป็นการศึกษาเพื่อเรียนรู้หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม สะท้อนให้เห็นว่า หลักสูตรและแบบเรียนสังคมศึกษา เป็นภาพการทำงานของอำนาจเหนือชีวิตที่เข้ามาควบคุมกำกับเหนือชีวิต (Power over Life) ของผู้เรียนจนเติบโตเป็นพลเมืองของรัฐ โดยการใช้ข้อเท็จจริงทางศาสนาเสริมเข้าไปในเนื้อหาต่าง ๆ อย่างแยบยล เช่น การสอนหน้าที่ของบุคคลสำคัญหรือหน้าที่ของตนเอง หรือบุคคลในสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ก็มีการสอดแทรกเนื้อหาความรู้ทางศาสนาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาลงไปในเรื่อง และผ่านการถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นผ่านการบริโภคตัวบท เช่น การอ่านแบบเรียน การใช้แบบเรียนประกอบการสอนของครู จนเกิดเป็นความรู้ติดตัวของผู้เรียนจนนำไปสู่การ

กำหนดกรอบความประพฤติ การปฏิบัติทางสังคมในมิติอื่น ๆ ตามมา สอดคล้องกับ Sukata and Bunnag (2013: 135) ที่กล่าวว่า หนังสือเรียนเป็นตัวบทที่ครูผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาต่าง ๆ ไปสู่นักเรียนที่เป็นผู้รับสาร เนื่องจากครูเป็นผู้มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนโดยตรง อีกทั้งครูยังเป็นบุคคลที่สังคมไทยให้ความเคารพ ยกย่อง ความรู้ และความคิดต่าง ๆ จากหนังสือเรียนเมื่อถูกถ่ายทอดผ่านครูแล้วจึงกลายเป็นสิ่งที่นักเรียนเชื่อว่าถูกต้อง หรือเหมาะสมควรที่จะปฏิบัติตาม ฉะนั้นแล้ว การเปลี่ยนผ่านของเทคนิคของอำนาจที่ควบคุมชี้ขาดให้เกิดความตายในรูปแบบเก่า มาสู่อำนาจในรูปแบบของการบริหารจัดการร่างกายและกำกับชีวิตผ่านหนังสือเรียนหรือแบบเรียน โดยมีรัฐเป็นผู้กำกับและสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนเป็นส่วนประกอบสร้างให้อำนาจดังกล่าวเคลื่อนตัวสู่ผู้เรียนอย่างแยบคาย ผ่านการกำกับและควบคุมตนเอง ผ่านแนวคิดทางศาสนาที่ใช้ในการสร้างความเป็นพลเมืองของรัฐที่เน้นความเป็นนักเรียนที่ดี คนดีต่อพ่อแม่ ต่อลูก ต่อครู ต่อสังคม เป็นต้น และนำไปสู่การออกข้อบังคับ และการแบ่งแยกผู้เรียนที่สอดคล้องกับวิถีที่รัฐกำกับ สอดคล้องกับ Sripokangkul (2020) ที่พบว่า หนังสือเรียน ตำรา และเอกสารการสอน เป็นเพียงภูมิปัญญาของอดีตที่ต้องการให้มีการส่งต่อ ส่งผ่านในโรงเรียน โดยคุณครูมีหน้าที่เป็นเพียงเครื่องมือหรือสื่อในการสื่อสารส่งต่อความรู้เหล่านั้น เป็นการศึกษาแบบจารีตที่ดิวอี้ กล่าวไว้ ว่าเป็นการศึกษาแบบจารีต (Dewey, 1938) ที่เป็นการศึกษาที่เน้นการรักษาสถานะเดิม (status quo) ของสังคมเอาไว้ ที่ใช้แบบเรียนเป็นเครื่องมือในการส่งต่อความรู้จากเบื้องบนลงมา ดังแผนภาพการสรุปการผลิตตัวบทและการกระจายตัวบทแบบเรียนสังคมศึกษา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551

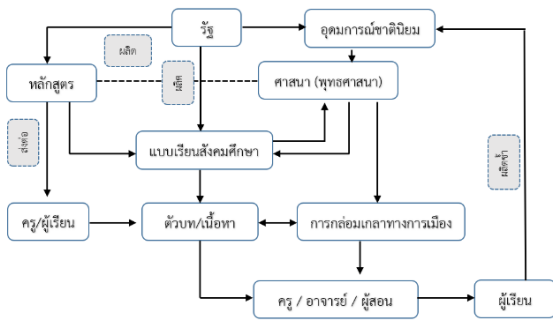

Figure 2 การสรุปการผลิตตัวบทและการกระจายตัวบทแบบเรียนสังคมศึกษา

จากแผนภาพที่ 2 ข้างต้นพบว่า กรอบคิดทางสังคมที่ผู้มีอำนาจในการสร้างแบบเรียนคาดหวังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคมตามชุดความคิดนั้น ๆ นำไปสู่การสร้างแบบเรียน เมื่อผู้เรียนเรียนแล้วจึงเกิดการยอมรับ ซึมซับ รับรู้ส่งผลให้มีการคงอยู่ของชุดอุดมการณ์ทางความคิด ดังนั้นอุดมการณ์ความเป็นไทย จึงมีการส่งผ่านจากระดับสังคมสู่ระดับการผลิตตัวบท สู่ระดับการเรียนการสอนในโรงเรียน และอุดมการณ์ความเป็นไทยด้านต่าง ๆ นั้นจะส่งผ่านจากระดับการบริโภคตัวบทสู่ระดับสังคมเช่นกัน นอกจากนี้แบบเรียนยังเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาสถานะเดิมของสังคมเอาไว้โดยที่รัฐใช้ ทุนนิยมสิ่งพิมพ์ในการเผยแพร่ชาตินิยมทางวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษา อำนาจของแบบเรียนนั้นได้เข้าไปบริหารความคิดจิตใจของผู้เรียนด้วยการใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย แผงซ่อนอุดมการณ์ความเป็นไทยสู่ผู้เรียนในสังคมได้อย่างแยบยลและได้ผล

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลในการประกอบสร้างชุดความวาทกรรมความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่า “ความเป็นชาติ” ในความหมายของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้น คือ อุดมการณ์ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นมูลเหตุหลักของการประกอบสร้างชุดวาทกรรม เพราะวาทกรรมเป็นชุดความรู้ที่เป็นระบบ ปรากฏในรูปแบบของข้อความ ภาพ สัญลักษณ์ แบบแผน แบบปฏิบัติทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม อัตลักษณ์ ที่มีการสื่อสารเพื่อให้เกิดความหมาย คุณค่า กฎเกณฑ์และเงื่อนไขในการควบคุมทางสังคม สถาบันทางสังคม และปัจเจกบุคคล โดยที่แบบเรียนสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น ปรากฏชุดวาทกรรมความเป็นชาติที่ใช้ในการขัดเกลา ควบคุมผู้เรียนผ่านระบบการศึกษา ตามที่ได้กล่าวไปในแผนภาพที่ 2 นั้น เพื่อให้รัฐสามารถครองอำนาจและธำรงรักษาความหมายของความเป็นชาติได้ ซึ่งการอธิบายการประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นชาติผ่านความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในแบบเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ สามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ 3 ได้ดังนี้

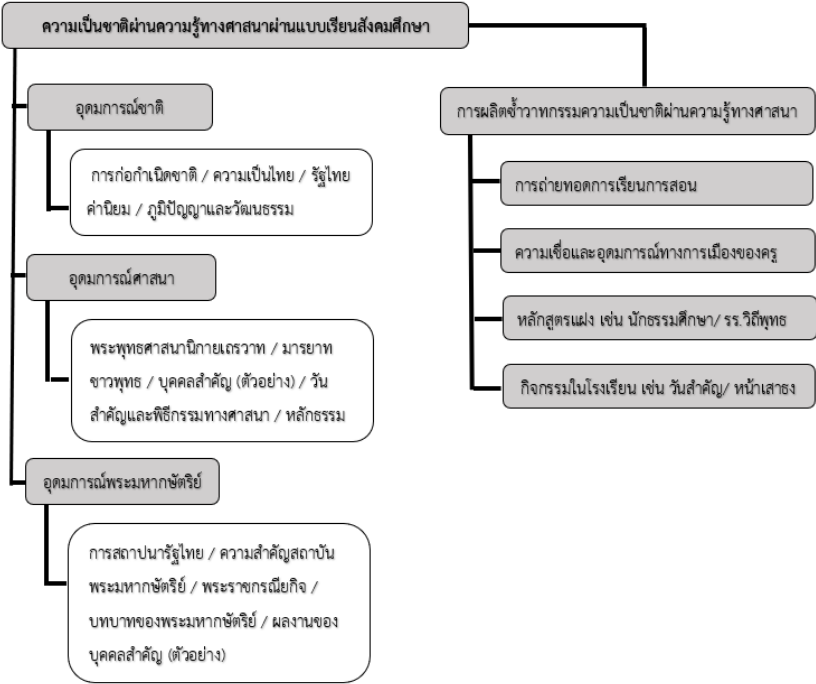

Figure 3 แผนผังความสัมพันธ์ของการประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นชาติ ด้วยความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษา

จากแผนภาพที่ 3 แผนผังความสัมพันธ์ของการประกอบสร้างวาทกรรมความเป็นชาติด้วยความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษา สะท้อนว่า ชุดความรู้ความเป็นชาติด้วยความรู้ทางศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษานั้น ขับเคลื่อนผ่านการจัดวางบทเรียนและตัวบทในแบบเรียนที่ฉายภาพให้เห็นอุดมการณ์หลักของรัฐ นอกจากนี้ในการอ้างไว้ซึ่งความหมายของความเป็นชาติในสถานศึกษานั้น ยังมีการขับเคลื่อนผ่านการผลิตซ้ำของวาทกรรมในรูปแบบการเรียนการสอน อุดมการณ์และชุดความคิด ความเชื่อทางการเมืองของครูผู้สอน กิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เป็นต้น

ดังนั้นการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางวาทกรรมของแบบเรียนสังคมศึกษา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ข้างต้นจึงช่วยให้เห็นว่า แบบเรียนเป็นสื่อในการถ่ายทอดสิ่งที่สังคมต้องการไปยังผู้เรียนได้ง่ายขึ้น โดยเนื้อหาในแบบเรียนจะมุ่งกลุ่ม

เกล้าให้มีความรับผิดชอบต่อตัวเอง ต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติ แบบเรียนจึงมีจุดมุ่งหมายในการกล่อมเกล้า คือ เพื่อให้เป็นคนดีมีคุณธรรม สามารถที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้สามารถนำจริยธรรม คุณธรรม มาปรับเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข แต่อย่างไรก็ตาม ความเป็นคนดี มีจริยธรรม คุณธรรม ก็ยังเป็นการกำหนดภายใต้กรอบคิดและวาทกรรมทางศาสนาที่ปรากฏและถ่ายทอดผ่านแบบเรียนสู่ผู้เรียน เช่นเดียวกับการสร้างความเป็นชาติด้วยความเป็นไทยผ่านแบบเรียนสังคมศึกษา และกระบวนการผลิตและบริโภคตัวบทแบบเรียนมีความเกี่ยวพันระหว่างรัฐกับประชาชน โดยการกระจายเป็นวงกว้าง อีกทั้งแบบเรียนมีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนและเป็นแบบแผนโดยการควบคุมของรัฐ มีการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง แบบเรียนจึงถือเป็นวาทกรรมทางสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวาทกรรม และชุดความคิดต่าง ๆ ที่รัฐต้องการไปสู่ผู้เรียนเพื่อมุ่งสร้างผู้ที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม อุดมการณ์ที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในแบบเรียนจึงมีแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญในการชี้นำสมาชิกในสังคมโดยที่ผู้คนเหล่านั้นจะซึมซับ รับรู้และปฏิบัติตามโดยไม่รู้ตัว

บทความนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากตัวบทในแบบเรียนสังคมศึกษารายวิชาประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนาประเภทเดียว หากมีการศึกษาจากตัวบทต่างประเภท เช่น เรื่องเล่า บทสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ หรืออาจในรายวิชาต่าง ๆ และหลักสูตรก่อนหน้าเพิ่มเติมจะช่วยเติมเต็ม องค์ความรู้เรื่องการก่อรูปวาทกรรมในการสร้างความเป็นชาติด้วยศาสนาในแบบเรียนสังคมศึกษาให้กระจ่างชัดขึ้นได้

References

- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism (revised version)*. London: Verso.
- Buaklang, S. (2016). **State Neutrality and Freedom of Religion and Belief**. [In Thai]. Master of Laws Dissertation (Public Law, Thammasat University).
- Charoensin-o-larn, C. (2017). **Development Discourse: Power, Knowledge, Truth, Identity and Otherness**. [In Thai]. 6thed. Bangkok: Vibhasa publishing.

- Chotiudompan, S. (2005). **Discourse Representation and Identity**. Discourse Representation and Identity Literary Studies in Social and Cultural Context, November 24, 2005, Faculty of Arts Chulalongkorn University, Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chumwangwapee, T. (2019). Cultural Discourse and Non-Multiculturalism in Social Studies Curriculums and Textbooks. [In Thai]. **Mekong Chi Mun Art and Culture Journal**, 5 (1), 121-160.
- Dewey, J. (1938). **Experience and Education**. New York: Macmillan Company.
- Fairclough, N. (1995). **Critical Discourse Analysis the Critical Study of Language**. London and New York Longman.
- Foucault, M (1981). The Order of Discourse. In R., Young (Ed.) **Untying the text: A Post-Structuralist reader**, (pp. 51-76). Massachusetts: Routledge.
- Giroux, H.A. (1991). **Postmodernism as Border Pedagogy: Redefining the Boundaries of Race and Ethnicity. Postmodernism, Feminism, and Cultural Politics**. Albany: State University of New York Press.
- Leawpiroj, N. (2018). **The imagined communities of "Thai Nation" in social studies textbooks during 1957-2017**. [In Thai]. Ph.D. Dissertation (Integrated Science), Thammasat University.
- Mikusol, P. (2008). **Fundamental History textbook I (Secondary)** [In Thai]. Bangkok: WattanaPanich Publishing.
- Ministry of Education. (2008). **Fundamental Buddhism Textbook (Secondary) of Social Studies, Religion and Culture Department**. [In Thai]. Bangkok: Suksapanpanit Publishing.
- Ministry of Education. (2008). **The Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)**. [In Thai]. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand., Limited.

- Ministry of Education. (2010). **Fundamental History Textbook I (Secondary) of Social Studies, Religion and Culture Department.** [In Thai]. Bangkok: Suksapanpanit Publishing.
- Morris, M. (2001). **Curriculum and the Holocaust: Competing Sites of Memory and Representation.** New York: Routledge.
- Nakhirak, C., Narasat, W. & Kulsaengcharoen, M. (2008). **History textbook I (Secondary)** [In Thai]. Bangkok: Institute of Academic Development Publishing.
- Phathong, K. & Serirangsan, T. (2018). Buddhism and Politics in Thai Society. [In Thai]. **Valaya Alongkorn Review (Humanities and Social Science), 8** (1), 195-207.
- Phrakhrurattanakornvisut, Phrakhrusangkawisuthikhun and Phrakhrupariyatsuwattanaporn. (2022). The Principles of Brahmviharas and Women's Rights. [In Thai]. **Journal of Buddhamagga, 7** (1), 269–281.
- Pirantaowad, O. (2011). **Communication, participation and people's satisfaction in community radio in Ubon Ratchathani Province and Rayong Province (October 1998-August 2001).** [In Thai]. Research Reports. Bangkok: Faculty of Arts Chulalongkorn University.
- Poomrarueng, A. (2014). **A Social Study Textbook: the Reflection of State Requirement, 1960-2012.** [In Thai]. Theses (Master's degree of Historical Studies), Silpakorn University.
- Poomrarueng, A. & Rodpol, N. (2017). Creating a Good Citizen in the State Prior to the Coup 1958. [In Thai]. **Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts), 10** (1), 1590-1603.
- Prachyapruai, A. (2011). **Postmodern and Higher Education.** [In Thai]. Bangkok: Intapas Publishing.

- Prathepvethee. (1990). **A Dictionary of Buddhism**. [In Thai]. Bangkok: mcupress.
- Senthong, P. (2019). The Political Ideology: Thai Political Ideology. [In Thai]. **Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University**, 13 (3), 230-248.
- Sripokangkul, S. (2020). Education for the Production of Docile Subjecthood: Implications of Civic Education Subject in Thai Schools. [In Thai]. **Journal of Human Rights and Peace Studies**, 6 (1), 28 – 59.
- Sukata, S. & Bunnag, N. (2015). Discourse Analysis of Thai Nationalism in Social Studies and Historical Textbooks [In Thai]. **Thai Interdisciplinary and Sustainability Review**, 4 (1), 126-137.
- Taweesak, S. (2019, 3 February). Abolish Compulsory Religious Education in Public Schools. [In Thai]. **Prachatai**. <https://prachatai.com/journal/2019/02/80860>
- Vichanati, S., Wanhakich, P. & Vichanati, J. (2021). Integrated Learning Management of Buddhism. [In Thai]. **Panidhana Journal**, 17 (2), 233-256.

การเปลี่ยนแปลงการรับรู้เรื่องพรรณไม้ใน *อักขรภิธานศรับท์*
ของหมอบรัดเลย์: วิถีชีวิตชาวสยามที่สัมพันธ์กับพืชพรรณไม้¹
Changes in the Perception of Plants in the *Dictionary*
of the Siamese Language by D.B. Bradley:
The Siamese Way of Life in Relation to Plants

สมศรี ชัยวนิชยา² มิตต ทรัพย์ผุด³ และ วรณภา ชำนาญกิจ⁴

Somsri Chaiwanichaya, Mit Supphud and Wannapa Chamnankij

Received: August 18, 2023/ Revised: January 15, 2024/ Accepted: January 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเอกสารโดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องการรับรู้ของชาวสยามเรื่องพรรณไม้จากหนังสือชื่อ *อักขรภิธานศรับท์*⁵ ของหมอบรัดเลย์ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก การนำเสนอผลวิจัยการจำแนกพรรณไม้ใน *อักขรภิธานศรับท์* ประการที่สอง การนำเสนอคุณค่าของหนังสือ *อักขรภิธานศรับท์* ในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 กับการรับรู้เรื่องพืชพรรณไม้ ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก ชาวสยามแบ่งประเภทพรรณไม้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง พรรณไม้ใน *อักขรภิธานศรับท์* ของหมอบรัดเลย์:

ความหลากหลายทางชีวภาพของไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้รับทุนสนับสนุนจาก

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University), Email: somsr.c@ubu.ac.th

³ อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University), Email: mit.s@ubu.ac.th

⁴ อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University), Email: wannapa.c@ubu.ac.th

พืชอาหาร สมุนไพร การใช้สอย และพืชป่า ประการที่สอง หนังสืออักขรธานศรับท์ ของหมอบรัดเลย์ มีคุณค่าในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวสยามคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่สัมพันธ์กับพืชพรรณไม้ในลักษณะการพึ่งพาธรรมชาติทางด้านการดำรงชีวิต วัฒนธรรม และการค้าต่างภูมิภาคตามบริบทการค้าหลังสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 การสร้างคำอธิบายคำศัพท์พรรณไม้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 กับพืชพรรณไม้ในสมัยนั้นและการรับรู้ด้านพื้นที่ของชาวสยาม ได้แก่ พื้นที่ภูมิศาสตร์ พื้นที่เพาะปลูกพรรณไม้ และพื้นที่ภูมิรัฐ

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง การรับรู้ พรรณไม้ อักขรธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์
วิถีชีวิตชาวสยาม

Abstract

This article presents the results of document research using historical research methods to study the Siamese people's perception of plants as described in D.B. Bradley's book, Dictionary of the Siamese Language. The study had two objectives: firstly, to present the results of the research on the classification of plant species in the Dictionary of the Siamese Language; secondly, to present the value of the Dictionary of the Siamese Language as historical evidence of the relationship between 19th century Siamese society and their perception of plants. The results of the study are as follows:

Firstly, the 19th Century Siamese people classified plants into four categories: food plants, herbs, functional plants, and forest plants. Secondly, Dr. Bradley's Dictionary of the Siamese Language is valuable as historical evidence because it reflects the way of life of the Siamese people in the 19th century, particularly in terms of their dependence on nature for livelihood, culture, and interregional trade following the Bowring Treaty of 1855. The descriptions of the plant entries reflect the worldview of the relationship between 19th century Siamese society and vegetation during

that time, as well as the Siamese people's perception of space namely, geographic space, plantation space, and geopolitical space.

Keywords: Changes, Perception, Plants, Dictionary of the Siamese Language by D.B. Bradley, Siamese People's Way of Life

ความนำ

การศึกษาเรื่องพรรณไม้มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยกำเนิดโลก เพราะพรรณไม้เป็นสิ่งที่มีชีวิตชนิดแรก ๆ ของโลก กล่าวคือ พรรณไม้สร้างออกซิเจน อาหาร เชื้อเพลิงและยา การศึกษาพรรณไม้ได้ปรากฏครั้งแรกในสมัยกรีก มีการเรียบเรียงหนังสือชื่อ *Historia plantarum* บันทึกพรรณไม้ที่มนุษย์เพาะปลูก 480 ชนิด จำแนกเป็น ไม้ยืนต้น (tree) ไม้พุ่ม (shrub) ไม้ผล (undershrub) ไม้ล้มลุก สมุนไพร (herb) ต่อมาก็มีหนังสือ *Historia naturalis* เป็นชุดหนังสือรวม 37 เล่ม เป็นเรื่องราวพรรณไม้จำนวน 16 เล่ม บันทึกพรรณไม้ไว้เกือบ 1,000 ชนิด บันทึกพรรณไม้ดังกล่าวได้เป็นต้นทางในการศึกษาพันธุกรรมพรรณไม้และอนุกรมวิธานพรรณไม้สืบมาสมัยปัจจุบัน (Intasuwan, 2005: 1-6)

การศึกษาพรรณไม้ข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม (environment history) โดนัลด์ วอร์สเตอร์ (Worster, ed.: 1988) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมคือ “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในอดีต” การศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ระหว่างมนุษย์กับพืชพรรณนั้นสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ กล่าวคือ มนุษย์ใช้พืชพรรณเป็นอาหาร เป็นเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เป็นสัญลักษณ์ และความเชื่อถือต่าง ๆ รวมถึงวิธีการจำแนกแบบพื้นบ้าน ขั้นตอนการเตรียม และการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้นั้น ๆ นอกจากนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์โลกทัศน์ก็คือการใช้การอ่านการเขียนตำราและเผยแพร่ความคิดผ่านสังคมด้วยตัวหนังสือ (Chartier, 1987) คณะผู้วิจัยได้นำแนวทางดังกล่าวมาเป็นกรอบในการสังเคราะห์คำศัพท์พรรณไม้ในหนังสือ **อักขรภิธานศัพท์** ของหมอบรัดเลย์

การรับรู้พรรณไม้ในสังคมสยามในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ปรากฏในบันทึกเอกสารชาวต่างชาติ ดังนี้

1) นิโกลาส์ แชร์แวงส (Nicolas Gervaise) เป็นนักเดินทางชาวฝรั่งเศสที่ติดตามคณะเผยแพร่ศาสนาเข้ามาในสยาม เมื่อพ.ศ. 2224-พ.ศ.2229 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

มหาราช ผลงานบันทึกของเขาเรื่อง **ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม** (*Histoire naturelle et politique du Royaume de Siam*) เป็นบันทึกเล่มแรก ๆ ของชาวฝรั่งเศสเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยา ซึ่งแบ่งเนื้อหาไว้เป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจนในเรื่องของสภาพภูมิประเทศ ชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะการเมืองการปกครอง การนับถือศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ของชาวสยามสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

บันทึกของนิโกลาส์ แชรแวส (1688) ได้บันทึกการรับรู้เกี่ยวกับพรรณไม้ไว้ด้วยในบทที่สี่ ว่าด้วยบุพผชาติและรุกขชาติที่ขึ้นอยู่ในราชอาณาจักรสยาม กล่าวไว้ดังนี้

“ประเทศนี้มีพื้นที่ดินอันอุดม และไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่พลิกฟื้นมันเท่าไรนัก เมื่อปลูกอะไรลงไปก็งอกงามดี ดอกไม้นั้นงามและมีปริมาณมากชนิด มีทั้งดอกกุหลาบและดอกดาวเรือง และตลอดปีมีดอกช่อนกลิ่นอันหอมเย็นกว่าของเรามาก ที่लगชนิดเราก็ดูไม่มีในทวีปยุโรป เช่น ดอกมะลิกับดอกพุทธรักษา เป็นต้น

ดอกมะลิ (*munguery*) นั้นสีขาว รูปพรรณละม้ายดอกจู้เซียน (*narcisse*) มีทั้งชนิดกลีบซ้อนและกลีบธรรมดา ทั้งชนิดมีกลิ่นหอมกว่าดอกไม้ใด ๆ ของเราทั้งมวลสิ้น เป็นพรรณไม้พุ่มคล้ายต้นเซอแรงก์กา (*seringua*) ดอกพุทธรักษา (*poussone*) สีขาว และกว้างขนาดดอกกุหลาบใหญ่ ๆ ของเรา กลิ่นใกล้เคียงกับดอก *jonquille* (จำพวกจู้เซียน) ของเรา ออกในพรรณไม้พุ่มอันมีใบสีเขียวสดตลอดปี ใบคล้ายใบ *filaria* แต่กว้างกว่าสักเล็กน้อย พอลมเหนือเริ่มพัด จะเห็นดอกไม้บานสะพรั่งไปทั่วทุกหน ทุกแห่ง โดยเฉพาะดอกเบญจมาศขาว, แดง, เหลืองและสอดสลบสีพิศแล้วไม่น่าเบื่อที่จะชมดอกไม้บานาพรรณนี้เลย

แม้ว่าเพิ่งจะได้มีการเริ่มปลูกพันธุ์ข้าวสาลี (*ble*) กันในราชอาณาจักรสยามเมื่อประมาณ 12 ถึง 15 ปีมานี้เอง แต่ก็เห็นมีไร้ข้าวสาลีอยู่ไม่น้อยขึ้นงอกงามได้ดีมากทางภาคเหนือ เข้าใจว่าไม่ช้าก็จะมีบริโภคกันทั่วไปแต่ก็คงจะไม่มากเท่าข้าวเจ้า (*riz*) ซึ่งปลูกกันอยู่ทั่วราชอาณาจักรเป็นอันมากอย่างล้นเหลือจนพลเมืองในประเทศเพื่อนบ้านมาหาซื้อไปใช้บริโภคทุกปี ข้าวมีอยู่ 3 ชนิดด้วยกัน ชนิดหนึ่งไม่ต้องทำการปักดำ ขึ้นเองในที่ชื้นและลุ่ม ชนิดนี้ราคาถูก แต่ก็มิรสชาติดีพอใช้ อีกสองชนิดนั้นต้องปักดำ ชนิดหนึ่งที่เรียกว่าปูโล (*poulo*) นั้นขาวราวกับหิมะ ย่อยง่ายกว่าชนิดอื่น เพราะ

ขึ้นตามภูเขา ฉะนั้นจึงเบาและแห้งสนิท และมีราคาแพงมาก มีแต่เศรษฐีกับเจ้านายเท่านั้นที่จะซื้อบริโภค ข้าวสองชนิดหลังนี้ปลูกตามปรกติในเดือนกรกฎาคม และเก็บเกี่ยวราวปลายเดือนพฤศจิกายน เมื่อน้ำลดลงแล้ว เพื่อให้การเก็บเกี่ยวรวดเร็วขึ้น ชาวบ้านใช้วิธีลงแขกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตอนกลางวันไปชนฟ่อนข้าวจากนากลับมาบ้าน ตกกลางคืนก็ใช้วัวเหยียบวนไปเวียนมาให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง เป็นที่น่าเพลิดเพลินมากเมื่อได้เห็นเขาทำงานกันในฤดูเก็บเกี่ยว เขาฟ้อนรำ, ต้มและกินร่วมกัน แล้วร่วมการรื่นเริงกลางแจ้งด้วยการร้องรำทำเพลง และจุดไฟสว่างไสวที่กลางทุ่งหรือหน้าบ้าน

ข้าวฟ่าง, ข้าวเดือยและข้าวอื่น ๆ มีอยู่เหมือนกันในราชอาณาจักรสยาม เว้นแต่ข้าวถั่ว (pois) เท่านั้นที่ไม่เห็นมี

พริกไทยขึ้นง่าย ภายในเวลาไม่กี่ปีก็สามารถทำเป็นสินค้าใหญ่ได้ ขอบขึ้นในที่แห้ง ใบคล้ายเถาวัลล์และเกาะเกี่ยวกับกิ่งไม้ทำนองเดียวกันนั้น

พลูมีรูปพรรณเกือบคล้ายกัน แต่มีดกตื้นกว่า เป็นพรรณไม้เลื้อยเกาะไปกับค้ำหรือกิ่งไม้เหมือนกัน คนสยามเคี้ยวพลูอยู่เสมอ เช่นที่ชนชาติอื่นเคี้ยวใบยาสูบ กล่าวกันว่าทำให้ธาตุในท้องดี, รักษาฟันและกันปากเหม็น และคนสยามยังเชื่อว่าเป็นอาหารประเภทกินอิมด้วย ถึงแก่กล่าวว่าแม้ไม่ได้กินข้าว ก็ขอให้ได้กินพลูกับหมากก็แล้วกัน

หมากเป็นพรรณผลไม้ที่มีเปลือกแข็งจำพวกจันทน์เทศ ต้นสูงตรงออกจั่นจากลำต้นเหมือนพวงองุ่น ต้นไม้ชนิดนี้ให้ผลโดยปรกติเพียงละทะลายเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นหมากจึงแพงกว่าพลูนิดหน่อย แต่ในประเทศไทยไม่มีอะไรจะราคาถูกเท่า น้ำตาลแดง (cassonnade) ถูกกว่าในประเทศเรามากครั้ง เกสเซอร์ในประเทศฝรั่งเศสคงพอใจหาเมาใส่ร้านมาก เพราะใช้บำบัดโรคได้หลายชนิด ชี้เหล็ก, มะขาม, บัวเผื่อนและสมุนไพรหลายชนิดมีคุณสมบัติดีกว่าของเรา เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องเพาะปลูก และให้กันได้เปล่า ๆ โดยไม่ต้องซื้อขาย”

(La Loubère, Komolabutra, trans., 2017: 14-17)

จากบันทึกของนิโกลาส์ แชรแวส สะท้อนให้เห็นการรับรู้พรรณไม้ เช่น ข้าว พริกไทย พลู หมาก เป็นพรรณไม้ที่อยู่ในการดำรงชีวิตของคนในสมัยอยุธยา ส่วนผลไม้ นิโกลาส์ แชรแวส

ใช้มุมมองเชิงเปรียบเทียบในการให้ความหมายพืชพรรณไม้ในกรุงศรีอยุธยาเพื่อให้ผู้อ่านชาวฝรั่งเศสเข้าใจ ตัวอย่างเช่น การชื่นชมผลไม้ของสยามว่ามีรสชาติดีกว่าผลไม้ของฝรั่งเศส และมีพรรณแปลกกว่า “ผลไม้ส่วนมากมีรสหวานแหลมกว่าและมีรสชาติดีกว่าผลไม้ในประเทศเรา และมีพรรณแปลกกว่าของเราด้วย” บทที่ห้า ว่าด้วยผลไม้ กล่าวไว้ดังนี้

นอกจากมะนาวกับส้มเท่านั้นที่คล้ายของเราน้อย หน่อ แตกก็มีรสดีกว่าและมีปริมาณมากกว่าอยู่นั่นเอง มีส้มอยู่ชนิดหนึ่งเรียกกันโดยสามัญว่า ส้มโอ (pamplemousse) ... มีขนาดใหญ่เท่าหัวคน และมีรสใกล้เคียงเข้าไปทางผลสตอรี่เบอรี่ (fraise) เปลือกหนาตั้งนิ้ว และมีรสขม แต่น้ำในเนื้อของมันชุ่มคือนัก

ต้นกล้วย (bananier) มีอยู่ทั่วไปในประเทศ เป็นพฤษชาติ หรือจะพูดให้ถูก รุกขชาติจำพวกผักกาดหัว (poirée) ของเรา ใบนั้นใหญ่กว่าและอ่อนปาน ๆ กัน ลำต้นสูงตั้ง 2 บราซซ์ มีเปลือกปลีสีแดงหุ้มผลไม้อยู่ กลีบหัวปลีนั้นบานเข้ามา ผลโผล่เมื่อกลิบขยายติดกับก้านเครือใหญ่ เป็นหวี ๆ พอผลกล้วยสุกต้นก็ตาย มีหน่อใหม่หลายหน่อแซมขึ้นมาแทนที่ให้ผลในปีเดียวกัน วนเวียนอยู่เช่นนี้ตลอดไป ผลไม้ชนิดนี้เนื้อนุ่มเหมือนผลมะเดื่อขาว (figue blanche) ของเรา เปลือกก็คล้าย ๆ กัน และผลก็ไม่โตกว่ากันด้วย แต่มีขนาดยาวกว่า มีรสชาติดีกว่าและหวานจัดกว่า มีอยู่ 7-8 ชนิดด้วยกัน มีให้บริโภคตลอดปี

ต้นมังคุด (mangoustan) ไม่ใช่ต้นไม้ที่แปลกอะไร แต่ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าในชมพูทวีปด้วยกันแล้วจะมีผลไม้ชนิดอื่นใดที่มีรสพิเศษเยี่ยมเท่าเนื้อของมันอยู่ภายในเปลือกข้างนอกสีเทา ๆ ข้างในสีแดง หนาสักครึ่งนิ้ว เนื้อนั้นขาว แบ่งออกเป็นกลีบ ๆ เหมือนส้มปอร์ตูกีสของเรา มีรสชาติคล้ายผลเชอรี่ (cerise) และชุ่มคอดี เขาใช้เปลือกของมันประกอบโอสถ มีสรรพคุณในทางบำบัดโรคบิด

Ata ซึ่งคนสยามเรียกกันโดยสามัญว่า น้อยหน่า (noinée) เป็นต้นไม้ที่งามมากแม้จะไม่สูงใหญ่นัก และให้ผลเร็ว รูปพรรณคล้าย ๆ กับลูกสน (pomme de pin) แต่ใหญ่กว่ามาก เปลือกหนา เนื้ออ่อนเปื่อยรสชาติคล้ายครีมใสน้ำตาล หรือตามที่บางคนเรียกว่า blanc-mangé

ต้นมะม่วง (manguier) เป็นต้นไม้ที่งามมาก ใบดกมีลักษณะคล้ายกับใบต้นนัท (noyer) ของเรา ผลที่เรียกว่า mangue นั้นวิเศษนัก และมีหลายคนที่ยืนยันว่า มีรสชาติดีกว่าผลไม้ทั้งหมดที่ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงมาแล้ว เปลือกของมันคล้ายเปลือกลูกแพร์ เดอ บ็องเกรเตียง (poir de Bonchrestien) ของเรา และเนื้อเหมือนเนื้อลูก pavis (ผลไม้จำพวกลูกท้อ เนื้อติดเมล็ด) แต่ข้าพเจ้าว่าเนื้อมะม่วงมีสีแดงจัดกว่าเล็กน้อย มีเมล็ดพันธุ์ขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง รูปร่างเป็นวงรูปไข่ ผลงามที่สุดยาวตั้งฝ่ามือ มีอยู่ 5 หรือ 6 ชนิดด้วยกัน ที่เขาเรียกกันว่ามะม่วงแก้ว (mangue de perroquet) นับเป็นดีกว่าชนิดอื่น ๆ ทั้งหมด

ทุเรียน (durillon) เป็นผลไม้ที่คนสยามชอบมากที่สุด มีรสอร่อยมาก แต่คนที่ไม่คุ้นกับกลิ่นของมันแล้วเวลาถึงแก่อุดจุก เปลือกของมันคล้ายเปลือกผลเชสต์นัทเขียว (châtaigne verte) ของเรามาก แต่มีหนามมากกว่า รูปพรรณมันกลม ๆ ขนาดเท่าส้มโอ

ต้นขนุน (jaquetier) เป็นต้นไม้ที่งามและสูง แต่แผ่กิ่งก้านออกไป ไม่มากนัก ใบของมันคล้ายใบเกาลัดอินเดีย (marron nier d'Inde) ผลมีขนาดและรูปพรรณคล้ายฟัก (citrouille) ของเรา เปลือกเกือบเหมือนทุเรียน มีเมล็ดพันธุ์ขนาดใหญ่เท่าถั่ว fève ของเรา มีเนื้อสีเหลืองค่อนข้างหนาหุ้มเป็นส่วนเท่าที่ใช้บริโภคได้สำหรับผลไม้ชนิดนี้

Papaye หรือที่เรียกกันว่า มะละกอ (molokos) เป็นพรรณไม้ไผ่เป็นโพรง มีแต่ใบ ไม่มีกิ่ง ใบเหมือนใบมะเดื่อและออกอยู่แต่ตอนยอด ๆ เป็นรูปปิรามิด ใต้โคนของแต่ละใบมีมะละกออยู่ผลหนึ่งหรือสองผลติดอยู่กับลำต้น และรสชาติไม่ผิดกับแตงไทยของเราเท่าไร นอกจากจะหวานจัดกว่าเท่านั้น และเมล็ดของมันกลมเหมือนเม็ดพริกไทย เมล็ดพันธุ์นี้แม้จะเล็ก ภายในสองปีก็อาจกลายเป็นต้นสูงตั้ง 9 หรือ 10 กุเดได้

ต้นสับปะรด (ananas) ให้ผลที่มีรสชาติดีพอใช้ แต่ไม่ค่อยจะดีแก่สุขภาพนัก ถ้าไม่เอาใจใส่ลดความดิบ (crudité) ของมันลงเสียบ้างด้วยน้ำตาลหรือเหล้าองุ่น รูปพรรณเป็นรูปไข่คล้ายผลสน เปลือกแดงและเขียว มีจุดเหมือนผล impériale ของเรา

ดินของประเทศสยามไม่เหมาะสำหรับปลูกต้นองุ่น จะขึ้นได้ก็ยากเต็มที และเกือบจะไม่ให้ผลเลย มีผู้พบองุ่นป่าในป่าเมืองพิษณุโลก (Porselouc) ให้พวงองุ่นสีดำพวงใหญ่จนคน ๆ เดียวแทบแบกไม่ไหว แต่มีรสขมมากจนแทบกินไม่ได้.

(La Loubère, Komolabutra, trans., 2017: 18-22)

การบันทึกผลไม้ในสังคมอยุธยาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าชาวตะวันตกที่รับรู้รสชาติผลไม้ในสยามว่ามีรสชาติดีกว่าทางประเทศตะวันตก และมีความหลากหลายของพรรณไม้ตามที่บันทึกไว้ มีส้มโอ กล้วย มังคุด น้อยหน่า มะม่วง ทุเรียน ขนุน มะละกอ สับปะรด องุ่น

2) ซีมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubère) เป็นราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ได้เดินทางมาประเทศไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย โดยเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาพร้อมกับเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) และทหารของฝรั่งเศสจำนวนประมาณ 600 คน

เดอ ลา ลูแบร์ ออกเดินทางจากท่าเรือเมืองเบรสต์ ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1687 เรือมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อวันที่ 27 กันยายน ปีเดียวกัน รวมเวลาเดินทางขามา 211 วัน เขาพำนักอยู่ในเมืองไทย 3 เดือน 6 วัน เพื่อถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ต่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แล้วออกจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1688 มาถึงท่าเรือเมืองเบรสต์ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม ปีเดียวกัน รวมเวลาเดินทางขากลับ 206 วัน (Theerasasawat, 2011: 145)

นอกจากจะเป็นหัวหน้าคณะทูตจากฝรั่งเศสแล้ว เดอ ลา ลูแบร์ ยังได้รับคำสั่งให้สังเกตเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับอาณาจักรอยุธยาและบันทึกข้อสังเกตทั้งหลายเหล่านั้นกลับไปรายงานให้ราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้รับทราบด้วย ซึ่งต่อมารวบรวมเป็นหนังสือชื่อว่า *The Kingdom of Siam* (1969) แปลเป็นภาษาไทย โดยสันต์ ท. โกมลบุตร เป็นหนังสือ **จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม** เนื้อหาในหนังสือจดหมายเหตุเหล่านี้ได้กลายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่อแวดวงวิชาประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา เพราะกล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ประเพณี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หลายสิ่งหลายอย่างของคนในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงนับได้ว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ หนังสือ **จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์** มีข้อมูลที่บรรยายเกี่ยวกับพรรณไม้ในอยุธยา พบที่เก่า ว่าด้วยการสวนของชาวสยามและเครื่องดื่มเป็นครั้งแรก กล่าวว่า

...ที่กรุงสยาม ข้าพเจ้าได้เห็นหอมหัวเล็ก แต่ไม่เคยเห็นหอมหัวใหญ่เลย
แล้วยังมีหัวกระเทียม, หัวผักกาดขาวขนาดใหญ่, แดงกว่าลูกเล็ก ๆ
ฟักทองลูกเล็ก ๆ เนื้อแดง, แดงโม, ผักชีล้อม, กะเพรา, ผักปลั่ง, สยาม
ไม่มีแดงโมไทยแท้ (แคนตาลูป) ไม่มีสตรอเบอร์รี่ ไม่มีอาร์ติโชค แต่มี
หน่อไม้เป็นอันมากซึ่งพวกเขาไม่รู้จักใช้บริโภคกัน. สยามไม่มีผักตั้งโอ้,
ผักคีนฉ่าย, กะหล่ำปลี, กะหล่ำดอก, หัวผักกาดแดง, หัวผักกาดชูการ์-บีต,
หัวผักกาดแครรอต, กระเทียมเทศ, ผักกาดหอม, ผักชีลาและผักชนิดอื่น
ๆ ที่เราใช้ประกอบอาหารประเภทสลัด...เป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นดินของ
สยามก็น่าจะปลูกผักเหล่านี้ได้ต้อย มีเห็ดใหญ่งอก แต่มีปริมาณน้อย
และ ไม่ค่อยมีรสชาติ เห็ดใต้ดินก็ไม่มี ทั้งชนิดที่จัด ๆ และไม่มีการกลั่น...

(La Loubère, Komolabutra, trans., 2009: 75)

นอกจากนี้ ในหนังสือ จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม ยังได้
กล่าวถึงดอกไม้ในกรุงศรีอยุธยาว่า

ข้าพเจ้าได้เห็นดอกซ่อนชู (Tubereuse) เป็นอันมากในสวนของชาวสยาม
แต่ไม่เห็นมีกุหลาบหรือดอกไม้จำพวกดอกผีเสื้อ (Oeillet) หากพูดกันว่า
ดอกผีเสื้อนั้นมีลงไป แต่ดอกกุหลาบนั้นมีน้อย และดอกไม้เหล่านี้มีกลิ่นหอม
น้อยกว่าในทวีปยุโรป ฉะนั้น ดอกกุหลาบจึงแทบจะไม่มีการกลั่นเอาเสียเลย
ทีเดียว ดอกมะลิ (Jasmin) นั้นยังมีน้อย มีผู้กล่าวกันว่าไม่มีที่อื่นนอกจาก
ในพระราชอุทยานในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น เราได้รับเป็นของกำนัลมา
2-3 ดอกพอให้เห็นว่าเป็นของแปลก ส่วนต้นดอกหงอนไก่ (Amarante)
กับดอกสามสี (Tricolor) นั้นมีเป็นอันมาก นอกจากดอกไม้ที่วานี้แล้ว
ดอกไม้และต้นไม้ประดับสวนของเราโดยมากไม่เป็นที่รู้จักของชาวสยาม
แม้กระนั้นชาวสยามก็ยังมิได้มีพรรณอื่น ๆ ที่แปลกกว่าของเราที่ขึ้นตา
ขึ้นใจทั้งงามทั้งหอม ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่ามีการกลั่นที่ส่งกลิ่นหอมแต่ใน
เวลากลางคืน ด้วยเห็นถึงความร้อนในเวลากลางวันคงกำจัดกลิ่นสุคนธรรส
เสียหมดสิ้น... (La Loubère, Komolabutra, trans., 2009: 76)

จากข้อมูลที่น่าสนใจข้างต้นของบันทึกชาวต่างชาติสองคน คือ นิโกลัส แชร์แวนส และลา ลูแบร์ แสดงให้เห็นว่าการบันทึกพรรณไม้ในสังคมสยามได้มีปรากฏแล้วในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเปิดการค้ากับประเทศตะวันตก ทำให้เห็นถึงวิธีการเขียนอธิบายพรรณไม้เชิงเปรียบเทียบกับพรรณไม้ตะวันตก การอธิบายลักษณะพรรณไม้และการใช้ประโยชน์ สะท้อนให้เห็นการรับรู้และโลกทัศน์ของคนในสยามและตะวันตก

ความสำคัญของพรรณไม้ในสังคมไทย

ความสำคัญของพรรณไม้กับคนไทยปรากฏในการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมาตั้งแต่ดั้งเดิม ดังปรากฏหลักฐานในบันทึกของชาวต่างชาติที่กล่าวมาแล้ว การรับรู้พรรณไม้ของคนไทยยังพบในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น ลิลิตเตล่งพ่าย พระอภัยมณี อิเหนา ลิลิตพระลอ และขุนช้างขุนแผน ตำนายาพระโศภนพระนารายณ์ ก็ได้ปรากฏพรรณไม้ประเภทดอกบัว ปาล์ม ถั่ว งา สาคร (Buretbumrungran, 1984 as cited in Ruengruglikit, 2021: 5-9) งานของเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เรื่อง *พรรณไม้ในวรรณกรรมสุนทรภู่* พบว่ามีชื่อพืชในวรรณกรรมของสุนทรภู่มากกว่า 250 ชนิด สะท้อนว่าสุนทรภู่รู้จักพรรณไม้ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก (Piampongsan, 1989 as cited in Ruengruglikit, 2021: 11) ตัวอย่างเช่น นิราศเมืองแกลง กล่าวถึงต้นปฐู กฤษณา ลำตวน สายหยุด กะเม็ง นมแมว หว่า พลอง กระท้อน

นิราศพระบาท กล่าวถึงต้นไทร กรวย ก้นเกรา กร่าง พะยอม ยาง ตาพยัคฆ์ พุงเหียง ข่อย มะขาม แก้ว เกด ระกำ กาหลง จันทน์

นิราศวัดเจ้าฟ้า กล่าวถึงต้นไทร ไม้ โพธิ์ ตะโก พิกุล สารภี มณฑา

นิราศพระปฐม กล่าวถึงต้นยูง มะตูม ตาด เอื้อง มะเฟือง ฝาง นมสวรรค์ ลั่นทม นมนาง เล็บนาง กระดัง *นิราศเมืองเพชร* กล่าวถึงต้นจำปา อินทนิล นางแย้ม จิก แฉง แหวทวย โมก แมงเมา ยมโดย

นิราศอิเหนา กล่าวถึงต้นอินทผาลัม สลุมพิน โกฐสดำ จำปาตะ อ่องุ่น สหสคุณ ปาหนัน สลา กระวาน ญ่าฝรั่น กานพลู กำจาย กำจัด ต้นหยง เทียน ยี่หระป่า ผีน ส้มกุ้ง ไกรจูฬา การบูร

กาพย์พระไชยสุริยา กล่าวถึงต้นตะลิงปลิง ประยงค์ คันทรง มะม่วง พลวง ช้องนาง (โปรดดู Ruengruglikit, 2021: 15-17)

จากชื่อพรรณไม้ในงานวรรณคดีข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคนไทยรู้จักพรรณไม้ และให้ความสำคัญกับพรรณไม้นานาชนิดเพื่อการดำรงอยู่ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อันเป็นโลกทัศน์ที่อยู่กับสังคมไทยมาช้านานนับตั้งแต่อดีต นั่นคือ การมองภายใต้กรอบวาทกรรมสุนทรียภาพ กวีไทยใช้ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มาเป็นแรงบันดาลใจเพื่อสร้างความงามในบทประพันธ์ โดยใช้ชื่อสัตว์ และพันธุ์ไม้ ในการประดิษฐ์และตกแต่งให้เกิดแง่มุมทางวรรณศิลป์ กับการเพ่งพิจารณาบทบาทของฉากธรรมชาติ ที่มีผลกระทบต่อบทบาทของตัวละครและบรรยากาศในท้องเรื่อง แต่ไม่ได้มองธรรมชาติในมิติของนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมมากนัก (Sangkaphanthanon, 2013 :32) จะเห็นได้ว่ายังไม่มีคำอธิบายในเชิงลักษณะตามสภาพพรรณไม้ ดังปรากฏใน**อักษราภิธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์

การเปลี่ยนแปลงบริบทและการรับรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่19: สภาพสังคมไทยและสภาพเศรษฐกิจหลังสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398

สภาพสังคมไทย

การเมืองการปกครองและการติดต่อกับภายนอกในสังคมไทยก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ยังคงรูปแบบการปกครองแบบจารีต และการติดต่อกับภายนอกยังคงเป็นระบบที่ผ่านราชสำนัก โดยเฉพาะการค้าเน้นสินค้าที่เป็นพรรณไม้จากป่า ที่สำคัญคือเครื่องเทศและสมุนไพร

อย่างไรก็ดี การสำรวจดินแดนและการค้าโพ้นทะเลของชาติตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 ทำให้เกิดการแพร่กระจายของพืชพันธุ์ต่างภูมิภาคไปทั่วทุกมุมโลก และการค้าเสรีกับตะวันตกหลังสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 ส่งผลให้คนไทยในช่วงเวลาปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ขยายการรับรู้เรื่องพืชพรรณไม้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ดังปรากฏในการบรรยายพืชพรรณของสังฆราชปัลเลอกัวซ์ ในหนังสือ**เล่าเรื่องกรุงสยาม** ตอนที่ห้า พืชพันธุ์ธัญญาหาร ขอสรุปความดังนี้ (La Loubère, Komolabutra, trans., 2009: 96-109)

ข้าวนั้นมียู้ง่ายกันไม่ต่ำกว่า 20 ชนิด ที่สำคัญมี 4 ชนิด คือ ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวไร่ และข้าวแดง พืชพรรณหลากหลายชนิดที่กล่าวไว้ ได้แก่ หมาก พลู ขมิ้น ข้าวโพด แตงกวา พัก หัวผักกาด กะหล่ำปลี ผักกาดเขียว ผักกาดหอม แตงโม แตงไทย มะเขือ มันฝรั่ง ผักคื่นไช้ สะระแหน่ ผักชีฝรั่ง ผักชีพลอย ยี่ห่วย เมล็ดผักชี หัวกระเทียม หัวหอม ต้นกระเทียม ถั่วลิสง ถั่วแขก มันเทศ มันมือเสือ กลอย ถั่วดิน (ถั่วลันเตา) งา โหระพา แมงลัก

ลำคลองและสระก็เป็นแหล่งเกิดพันธุ์ไม้หลายอย่าง เช่น บัวก้านยาวและอัมม่น้ำ ซึ่งให้เมล็ดในฝักใช้ทำเป็นแป้งผง กระจับ ผักบุ้งน้ำ ผักไต้หวันจำพวกผักเบี้ยเป็นอาหารอันวิเศษของชาวไร่ชาวนา

พันธุ์ไม้ผล มีต้นตาล มะพร้าว สาकु ทูเรียน (เป็นราชาแห่งผลไม้) มังคุด มะม่วง ขนุน ชมพู่ มะปราง ละมุดสีดา ตะขบ มะเดื่อเมืองจีน ลิ้นจี่ ลำไย เงาะ สะท้อน มะขวิด มะตูม มะขาม ฝรั่ง (ผลสาถีของอินเดีย) มี 2 ชนิด เนื้อขาวกับเนื้อแดง (ฝรั่งขึ้นก) มะละกอ แดงไทย น้อยหน่า กัลย (มีประมาณ 50 ชนิด) ผลไม้ประเภทส้มอีกราว 20 ชนิด มีส้มเกลี้ยง ส้มโอ มะนาว มะกรูด ทับทิม พุทรา สับปะรด มะเฟือง มะกอกป่า กระบกป่า ผลไม้ในป่ามากมายหลายชนิด เช่น มะกอก อุ่น

พรรณไม้งามที่มักปลูกกันในบริเวณวัด ๒ ชนิดคือ ต้นโพ เป็นพรรณไม้ที่นำมาจากประเทศอินเดีย อีกชนิดหนึ่งคือต้นไทร

พรรณไม้ที่ใช้ในกิจการบ้านเรือน มีไม้ไผ่ หวาย กก หวายเทศ (ยางไม้สีแดง)

พรรณไม้ที่ใช้ในการย้อมสี มีกรณีการ์ ชิงชัน แกล (สำหรับสีเหลือง) แก่นขนุน ผาง ยอป่า (สำหรับสีแดง) ลูกมะเกลือสำหรับย้อมแพรไหมสีดำ ขมิ้นชันสำหรับย้อมให้เป็นสีชมพู และครั่งสำหรับย้อมให้เป็นสีแดง

โคกผลอันเป็นสินค้า คือ ไม้สัก (ไม้ไม้มุ) อบเชยพื้นเมือง (เปลือกไม้เรียบและหนา) น้ำมันดิน ไม้แดงจีน ยางไม้หลายชนิด ชิง พริกไทย ยาสูบ ฝ้าย น้ำตาล กายาน กฤษณา กระวาน รง คราม และน้ำมันพืชชนิดต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดคือน้ำมันมะพร้าว ยาง มะหาด (เป็นต้นไม้ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเล) ต้นที่ใช้ทำเคลือบมันคือรัก

ไม้ดอกที่ปลูกกันในทวีปยุโรปก็มีอยู่มากในประเทศสยาม เช่น กุหลาบ ยี่สุ่น บานไม่รู้โรย ดาวเรือง พุทธชาติ ราตรี หงอนไก่ ช่อนกลั่นหนู ทานตะวัน และชัยพฤกษ์ สำหรับคนไทย ดอกไม้ที่เป็นราชินีแห่งบุปผชาติคือบัวใหญ่พันธุ์หนึ่ง ที่เรียกว่า nymphoea หรือ lotus มีอยู่ 7 ชนิดด้วยกัน รองจากบัวก็คือดอกมะลิ นอกจากมีไม้พุ่มทรงงาม คือ จำปา ดอกกระดังงา ดอกพุด และดอกไม้ต่าง ๆ อีกประมาณ 20 ชนิด

การบรรยายพรรณไม้ของบาทหลวงปัลเลอกัวซ์ สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคนสยามในการดำรงวิถีชีวิตกับนานาพรรณไม้ที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติแวดล้อม แต่ยังไม่มีการอธิบายพรรณไม้แต่ละประเภทว่า มีลำดับ ใบ ดอก ผลอย่างไร เพียงแต่จำแนกเป็นแต่ละประเภทและการใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการพิมพ์ซึ่งได้มีการผลิตเอกสารราชการ หนังสือพงศาวดาร วรรณคดี และหนังสืออักษรภิธานศัพท์ ซึ่งถือเป็น

พจนานุกรมไทย-ไทยเล่มแรกที่รวบรวมคำศัพท์ตามหมวดอักษร ก-ฮ ในสังคมสยาม ประมาณ 40,000 คำ ซึ่งจำนวน 762 คำ เป็นคำศัพท์พรรณไม้ที่ปรากฏและมีการอธิบายความหมาย พร้อมทั้งการบรรยายให้เห็นลักษณะพรรณพืช ประโยชน์ใช้สอย และการเปรียบเทียบความหมาย

สภาพเศรษฐกิจหลังสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398

การเปลี่ยนแปลงการค้าหลังสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 ส่งผลให้เกิดระบบการค้าเสรีในสังคมไทย การค้าเสรีในสังคมไทยส่งผลให้สังคมไทยทำการค้าขายพรรณไม้ที่เป็นพืชเศรษฐกิจด้วย ได้แก่ ข้าวสาร ไม้สัก ไม้ฝาง พริกไทย กระวาน เร่ว ไม้แดงจีน หวาย ฝ้าย ไม้กฤษณา ยูป ไม้มะเกลือ ดีปลี ชิง หัวหอม กาแฟ แกแล⁶ ผืน กานพลู การบูร ส้มและผลไม้จากจีน (Pallegoix, Komolabutra, trans., 2006: 217-219) การค้าพรรณไม้ที่ให้คุณค่าทางเศรษฐกิจดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความต้องการสินค้าจากพรรณไม้ที่เติบโตและขยายตัวอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งแต่เดิมเป็นการค้าผูกขาดกับพระคลังของไทย การค้าเสรีก่อให้เกิดการค้าที่ขยายตัวโดยเฉพาะการค้ากับจีนและตะวันตก

“อักขรธาธานศรืบท” ของหมอบรัดเลย์: พจนานุกรมไทย-ไทยเล่มแรก

หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติหมอบรัดเลย์ มีการศึกษาจำนวนมาก ในพ.ศ. 2547 สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่องสองศตวรรษหมอบรัดเลย์ ระหว่างวันที่ 16 และ 24-25 กรกฎาคม 2547 ในการสัมมนาครั้งนั้นมีเอกสารสำคัญที่เกี่ยวกับประวัติหมอบรัดเลย์ โดยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ ได้สะท้อนความสำคัญของหนังสืออักขรธาธานศรืบท ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าในพัฒนาการการทำพจนานุกรมในสังคมไทย เพราะได้นำมาเป็นต้นทางของการทำพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในสมัยต่อมา ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการบันทึกคำศัพท์ตามแบบการทำพจนานุกรมแบบตะวันตก (Luangthongkum, 1991) เมื่อนำมาพิจารณาเฉพาะคำศัพท์พรรณไม้ก็จะเห็นวิธีการอธิบายพรรณไม้แต่ละชนิดตามรูปพรรณลักษณะกายภาพของพรรณไม้ คือ มีการอธิบายตั้งแต่เป็นต้นไม้ประเภทใด ลำต้นสูงเท่าไร ดอกเป็นรูปแบบกลีบ สีอะไร กลิ่นเป็นอย่างไร ลักษณะใบกว้างยาวเท่าไร และมีการอธิบายเปรียบเทียบกันระหว่างพรรณไม้

⁶ แกแล เป็นไม้ทั่วทุกภาค ภาคกลางเรียกว่า “สักขี เหลือง” ใช้ย้อมผ้าให้สีเหลือง

วิเคราะห์ศัพท์พรรณไม้: การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของชาวสยาม

ผลการสำรวจและรวบรวมคำศัพท์พรรณไม้ที่บันทึกไว้ใน*อักขรภาคิธานศรีย* ของหมอบรัดเลย์ พบว่ามีจำนวน 764 ชนิด จำนวนพรรณไม้ดังกล่าวถือว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการรวบรวมคำศัพท์พรรณไม้ซึ่งอยู่ในการรับรู้ในสังคมสยามก่อนการจัดทำพจนานุกรมเล่มนี้ กล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอสารัตถะความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้ในรูปแบบใหม่คือ เป็นหนังสือประเภทพจนานุกรมสำหรับใช้สืบค้นคำศัพท์ นอกจากนี้ มีข้อสังเกตว่าวิธีการอธิบายจำแนกพรรณไม้ดังปรากฏในคำศัพท์พรรณไม้ก็มีลักษณะเป็นอนุกรมวิธานพืช (Plant Taxonomy) ซึ่งต่างจากการพรรณนาพรรณไม้ในงานวรรณคดี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และตำรายา มาสู่การรวบรวมองค์ความรู้ในรูปคำศัพท์ ผลการศึกษาวិเคราะห์หัตถ์ดังนี้

การอธิบายรูปลักษณะของพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ จัดว่าเป็นการจัดจำแนกพืช (Plant classification) ที่เรียกว่า ระบบจำแนกแบบง่าย (Artificial System) คือเป็นระบบการจำแนกอย่างง่าย ๆ ไม่ละเอียดมากนัก โดยพิจารณาจากลักษณะภายนอกกว่าคล้ายกันหรือต่างกันอย่างไร เช่น จำแนกโดยอาศัยลักษณะวิสัยว่าเป็นไม้ต้น ไม้พุ่มหรือไม้ล้มลุกหรือดูความสัมพันธ์กับมนุษย์ เช่น เป็นพืชอาหาร พืชใช้เป็นยารักษาโรค พืชมีพิษ เป็นต้น ระบบนี้เริ่มใช้ตั้งแต่เริ่มแรกที่มีการจำแนกสิ่งมีชีวิตจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 18 (Intasuwana, 2005: 18) การอธิบายคำศัพท์พรรณไม้ใน*อักขรภาคิธานศรีย* มีวิธีดังนี้

1. อธิบายรูปลักษณะของพรรณไม้ เช่น

กาละทีง, เป็นชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง, ดอกมันคล้าย ๆ กับดอกสารภี
กะดังงา, ต้นไม้อย่างหนึ่ง สูงประมาณแปดวา, แก้วา, มีดอกกลีบยาว ๆ สีเหลือง
กลิ่นหอมดี
ต้นจำปี, เป็นไม้ใหญ่มีดอกสีขาวกลิ่นหอมต้นสูงสัก 3 วา 4 วา นั้น,
ที่ดอกเหมือนอย่างจำปาแต่สีขาว

2. อธิบายที่มาของพรรณไม้ เช่น

กาแฝ, ต้นไม้อย่างหนึ่ง, มาแต่เมืองนอก
กุซ่าย, เปนชื่อต้นผักอย่างหนึ่งเปนของจีน
กุหลาบ, ต้นเดิมเอามาแต่เมืองเทศ
กะเจา, มีอยู่ที่กรุงเก่า
กงกาง, ต้นไม้อย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับชายทะเล

กระเปียน, ต้นไม้อย่างหนึ่งผลคล้ายกระเบา, เม็ดในกินเมา, มีอยู่ตามริมน้ำ,
ป่าฝ่ายเหนือ เป็นต้น

การอธิบายที่มาของพรรณไม้ที่บันทึกใน**อักขรธานิสารัตถ์** สรุปได้ดังนี้

- 1) พื้นที่เป็นเมือง คือ เมืองนอก/เทศ เมืองแขก จีน กัมพูชา ญวน กรุงเก่า บังคลาเทศ
- 2) พื้นที่ตามลักษณะภูมิประเทศ คือ ลุ่มน้ำ ริมน้ำ ชายหาด คลอง ชายทะเล ทุ่งนา ชายทุ่ง ไร่ ป่าเหนือ ป่าใต้ ป่า/ป่าดอน
- 3) พื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ที่เป็นโคลนดิน ร่องสวน
- 4) พื้นที่เพาะปลูก ทุ่งนา ไร่ สวน บ้าน วัด

การปรากฏคำศัพท์เรียกพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นการใช้คำเรียกชื่อบ้านเมืองต่างประเทศของชาวสยามมักเรียกกันว่า “เมืองนอก/เมืองเทศ” บ้านเมืองจากอินเดียมักเรียกว่า “เมืองแขก” บ้านเมืองกับประเทศในทวีปเอเชียมักเรียกชื่อ ดังนี้ จีน กัมพูชา ญวน บังคลาเทศ นอกจากนี้ยังใช้คำศัพท์พื้นที่ที่เป็นแหล่งพรรณไม้ในหลายรูปแบบดังนี้ พื้นที่ตามบ้านเมืองในอดีต เช่น กรุงเก่า (อยุธยา) พื้นที่ตามลักษณะภูมิประเทศ เช่น ลุ่มน้ำ ริมน้ำ ชายหาด คลอง ชายทะเล ทุ่งนา ชายทุ่ง ไร่ ป่าเหนือ ป่าใต้ ป่า ป่าดอน สะท้อนให้เห็นความหลากหลายในการใช้คำเรียกพื้นที่ ตั้งแต่พื้นที่ตามกรอบแนวคิดรัฐในอดีต พื้นที่ตามภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่สร้างโดยมนุษย์ คือ บริเวณที่ท้องร่องที่เป็นโคลนดิน ร่องสวน รวมถึงพื้นที่เพาะปลูก เช่น ทุ่งนา ไร่ สวน บ้าน วัด ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ใดก็ล้วนเป็นพื้นที่ที่ชาวสยามมักเพาะปลูกพรรณไม้ในการดำรงชีวิตและการค้าขาย

3.1 อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพรรณไม้กับมนุษย์

การจำแนกพรรณไม้ใน**อักขรธานิสารัตถ์** ของหมอบรัดเลย์ ผู้วิจัยแบ่งจำแนกตามประโยชน์การใช้สอยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้สอย และพืชป่าไม้ อันสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ของชาวสยามในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ ดังนี้

1) พืชอาหาร หมายถึง พืชพรรณที่คนไทยนำมารับประทาน ประกอบเป็นอาหารที่หลากหลาย เช่น เป็นกับข้าว ใช้แกง ต้ม เครื่องแกง ผัก พืชหัวใต้ดิน เม็ด ผลไม้

พืชประเภทอาหารมีจำนวน 197 ชนิด แบ่งเป็น อาหารประเภทกับข้าว ประเภทผัก พืชหัวใต้ดิน พืชที่มีผลและเม็ด ผลไม้ และพืชที่ใช้ใบและเมล็ดมาทำเป็นเครื่องต้ม ลักษณะการนำมาทำเป็นกับข้าวตามคำอธิบายคือนำมาทำเป็นอาหารโดยการต้ม แกง ตอง และเป็นเครื่องแกง สะท้อนให้เห็นการบริโภคอาหารกับความหลากหลายชนิดพรรณไม้ในวิถีชีวิต อย่างไรก็ตามพืชพรรณไม้ที่เป็นอาหารก็เป็นพรรณไม้สมุนไพรด้วย

2) **พืชสมุนไพร** เป็นพรรณไม้ที่คนสยามใช้ในการทำสมุนไพร เป็นยารักษาโรค บางอย่างเป็นทั้งอาหารและเป็นยา

พืชสมุนไพรเป็นพืชสำคัญในการรักษา บรรเทาอาการเจ็บป่วย ใน**อักษรวิธานศรีปรี**ของหมอบรัดเลย์ มีบันทึกศัพท์พรรณไม้จำนวน 97 ชนิด เป็นพืชประเภทยืนต้น ประเภทหัวใต้ดิน ประเภทเถาวัลย์ และไม้ล้มลุก ทั้งนี้ส่วนที่นำมาใช้ทำเป็นสมุนไพร มีดอก ใบ ราก เปลือกและลำต้น แต่ไม่ระบุการรักษาโรคที่เด่นชัด มีข้อสังเกตคือสมุนไพรหลายชนิดเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรค เช่น อบเชย สมอไทย สมอทิเบต ผักหนอก ชิง เป็นต้น นอกจากนี้พรรณพืชบางชนิดยังเป็นพืชนำเข้าจากต่างประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลังกา จีน อังกฤษ หรือบอกเพียงว่ามาจากเมืองเทศ ส่วนพรรณไม้ที่อยู่บริเวณภาคเหนือมักจะถูกระบุถึงมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้บริเวณภาคเหนือของสยาม

3) **พืชใช้สอย** หมายถึงพรรณไม้ที่นำมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กลิ่น เชือก เสื่อ กันแดด ไม้กระดาน ฟืน สีสัน น้ำมัน ย้อมสี วัสดุ สารเคลือบผิววัสดุ กระจกดาษพรรณไม้ที่นำมาใช้สอยมีจำนวน 74 ชนิด ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

Table 1 แสดงพรรณไม้ ประโยชน์ใช้สอยและพื้นที่เพาะปลูก

ที่	พรรณไม้	ประโยชน์ใช้สอย	พื้นที่เพาะปลูกของพืชพรรณ			พืชในการรับรู้ของคนไทย			
			พืชทั่วไปของไทย	พืชเฉพาะภูมิภาคของไทย (ระบุ)	พืชต่างประเทศ (ระบุ)	พืชปลูก	พืชพื้นบ้านขึ้นโดยธรรมชาติ	พืชป่า	พืชนำเข้า
1	กำยาน	กลิ่น		เหนือ				/	
2	กะเจา	เชือก		กรุงเก่า					
3	กะจูด, กระจูด	เสื่อ							
4	กะซิง	ใบกันแดด/ฝน							
5	กะโดน, กระโดน	อาวนช้าง		เหนือ				/	
6	กะแบก, กระแบก, ตะแบก	กระดาน							
7	กะบูน, ตะบูน, ตระบูน, กระบูน	ฟืน		ชายทะเล				/	
8	กะพด	ไม้รวกลำเล็ก							
9	กก, ตันกก	เสื่อ							
10	กกลังกา	เสื่อ							
11	กกาง	ฟืน, สีสัน		ชายทะเล					
12	เกด	ไม้เท้า						/	
13	กันซิง	ร่มกันแดด							
14	กระทุงลาย	น้ำมัน						/	

ที่	พรรณไม้	ประโยชน์ใช้สอย	พื้นที่เพาะปลูกของพืชพรรณ			พืชในการรับรู้ของคนไทย			
			พืชทั่วไปของไทย	พืชเฉพาะภูมิภาคของไทย (ระบุ)	พืชต่างประเทศ (ระบุ)	พืชปลูก	พืชพื้นบ้านขึ้นโดยธรรมชาติ	พืชป่า	พืชนำเข้า
15	ข่อย	กระดาษ							
16	คราม	ย้อมสี							
17	คล้า	เสื่อ							
18	จิง	พินสายสมอตะเกา							
19	จำฉา, ต้นจำฉา	หีบ			จีน, อังกฤษ				
20	มะลุด, ขำลุด, ชะลุด, ณะลุด	รูป		จันทบุรี				/	
21	ชัน	ยาเรือ							
22	ข่มมะจั่ว	ย้อมผ้า							
23	หญ้าแพรก	ในการโกนจุก							
24	ดอกกระดังงา	น้ำอบ							
25	ดอกคำจิ้น	ย้อมผ้าสีชมพู		จีน					/
26	ดอกคำไท	ย้อมผ้าสีแดง							
27	ดอกคำฝอย	ย้อมผ้าสีชมพู							
28	ดอกพิกุล	พวงมาลัย							
29	ดอกมะลิ	พวงมาลัย							
30	ดอกรัก	ปักพุ่ม							
31	ตะค้า	หวาย		ปักยี่ไต้					
32	ตะเคียน	มาดเรือยาว							
33	ต้นกต	ไม้เท้า							
34	ต้นแก้ว	ด้ามมีด							
35	ต้นจิว	เอาลูกทำนุ่น							
36	ต้นชิงชัน	เครื่องเรือน, ไม้ส่งออกไปจีน						/	
37	ต้นเตย	ใบทำกะแซง							
38	ต้นทองหลาง	เข็ม							
39	ต้นพืมนเสน	ย้อมผ้าให้หอม							
40	ต้นแพบ	พิน		เหนือ				/	
41	ต้นยาง	น้ำมันยาง						/	
42	ต้นรัก	ยางสีดำ							
43	ต้นรง	ยางสีเหลือง							
44	ต้นรัง	เสาเรือน						/	
45	ต้นเรียง	เปลือกห่อได้		เหนือ				/	

150 วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ที่	พรรณไม้	ประโยชน์ใช้สอย	พื้นที่เพาะปลูกของพืชพรรณ			พืชในการรับรู้ของคนไทย			
			พืชทั่วไปของไทย	พืชเฉพาะภูมิภาคของไทย (ระบุ)	พืชต่างประเทศ (ระบุ)	พืชปลูก	พืชพื้นบ้านขึ้นโดยธรรมชาติ	พืชป่า	พืชนำเข้า
46	ต้นลาน	เขียนหนังสือ						/	
47	ต้นสะแก	ฟืน							
48	ต้นลำไย	เม็ดยาน้ำมัน							
49	ต้นทุเรียน	ใบย้อมผ้าดำ							
50	เตย	เสื่อ							
51	เตยหอม	ใบห่อข้าวต้ม							
52	แคว	ยางทำสิ่งของ							
53	นุ่น, จั้ว, คือลูกไม้จั้ว	นุ่นยัดหมอน							
54	เบน	เสาเรือน							
55	ปะดุง	แก่นน้ำให้สีเขียว							
56	ไผ่จีน	กล้อง, คันร่ม							
57	ฝ้าย	เอาลูกปั่นด้าย							
58	ฝ้ายเทศ	ทอผ้า			เมืองเทศ				/
59	ฝ้ายไทย	เครื่องนุ่งห่ม							
60	ไม้ซุง	สัก, แปะ		เหนือ					
61	มะเกลือ	ย้อมผ้าสีดำ							
62	หมากพร้าว	น้ำมันมะพร้าว							
63	โมกมัน	ไม้พายเรือ							
64	หมัน	เปลือกทำเชือก							
65	รง	ยางทำเครื่องเขียน							
66	รงทอง	ยางเหลือทิ้งทำเครื่องเขียน							
67	รัง	เสาเรือน							
68	หวายโป่ง	มัดแพ							
69	หวายลิง	สานเสื่อ							
70	หวายสะเดา	ถาดหวาย							
71	หวายหิน	จักสานเหนียว							
72	แสมขาว	ฟืน							
73	เสม็ด	เปลือกทำด้าย							
74	สนจีน	ยางยาชันแตก			จีน				

จากตารางข้างต้น พรณไม้ที่ใช้สอยเหล่านี้มีประโยชน์ในการเป็นเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ได้แก่ พลังงาน/สารเคลือบ ยาแนว/ใช้ในครัวเรือน บ้าน เรือ เครื่องเขียน/ทอผ้า ย้อมผ้า ด้าย พิธีกรรม/เครื่องหอม สรุปลงได้ดังนี้

เครื่องใช้สอยพลังงาน/สารเคลือบ ยาแนว

น้ำมัน น้ำมันยาง ฟืน เปลือกห่อไต้ ยาชันแตก ยางทาสิ่งของ

เครื่องใช้สอยครัวเรือน/บ้าน/เรือ/เครื่องเขียน

เชือก จักสาน ฆ้องยาว ด้ามมีด เอาลูกทำนุ่น นุ่นยัดหมอน เครื่องเรือน กะแวง เสาเรือน เขียนหนังสือ คันร่ม กล้อง (ยาสูบ) ไม้พายเรือ เปลือกทำเชือก ยางทำเครื่องเขียน มัดแพ เสื้อ ถาดหวาย จักสานเหนียว เปลือกทำด้าย ห่อข้าวต้ม กระดาษ

เครื่องใช้สอยในการทอผ้า ย้อมผ้า ด้าย

เอาลูกปั่นด้าย ทอผ้า เครื่องนุ่งห่ม ย้อมผ้าดำ ผ้าสีชมพู ผ้าสีเขียว

เครื่องใช้สอยในพิธีกรรม/เครื่องหอม

เครื่องประกอบพิธีกรรม ปักพุ่ม พวงมาลัย น้ำอบ

นอกจากนี้ไม้ชิงชัน นอกจากใช้ในการประกอบเครื่องเรือนแล้วยังเป็นพรณไม้ส่งออกอีกด้วย สรุปลงได้ว่าพรณไม้ที่มีประโยชน์ในการใช้สอยข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติอย่างชัดเจน โลกทัศน์ในศตวรรษที่ 19 พรณไม้คือวิถีชีวิตในการดำรงอยู่แห่งปัจจัยสี่ และความเติบโตของการค้าระหว่างประเทศที่ขยายตัวมานับตั้งแต่หลังสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 บันทึกพรณไม้ของหมอบรัดเลย์จึงเป็นหลักฐานสำคัญในการบันทึกอดีตดังกล่าว

4) พืชป่า หมายถึง พืชที่เกิดขึ้นในภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา ที่ราบลุ่มในภาคต่าง ๆ ของสยาม ซึ่งเป็นพรณไม้ที่ระบุไว้ว่าเป็นพืชป่า ดังปรากฏในตารางดังนี้

Table 2 แสดงพรณไม้และพื้นที่เพาะปลูก

ที่	พรณไม้	พื้นที่เพาะปลูกของพืชพรณ			พืชในการรับรู้ของคนไทย			
		พืชทั่วไปของไทย	พืชเฉพาะภูมิภาค (ระบุ)	พืชต่างประเทศ (ระบุ)	พืชปลูก	พืชพื้นบ้านขึ้นโดยธรรมชาติ	พืชป่า	พืชนำเข้า
1	กะโดน		เหนือ				/	
2	กำยาน		เหนือ				/	
3	โกฏีพุงปลา	/					/	

ที่	พรรณไม้	พื้นที่เพาะปลูกของพืชพรรณ			พืชในการรับรู้ของคนไทย			
		พืชทั่วไป ของไทย	พืชเฉพาะ ภูมิภาค (ระบุ)	พืชต่างประเทศ (ระบุ)	พืชปลูก	พืชพื้นบ้าน ขึ้นโดย ธรรมชาติ	พืชป่า	พืชนำเข้า
4	กันเกรา						/	
5	กะบก, ตะบก		เหนือ				/	
6	กะทุม	/					/	
7	ชันทองพะบาด		เหนือ				/	
8	ตีนนาคราช	/					/	
9	ดีหมีต้น	/					/	
10	ต้นกุ่ม	/					/	
11	เถาหญ้านาง, เครือหญ้านาง	/					/	
12	ปะคำตีควาย	/					/	
13	พะยอม	/					/	
14	ต้นพิมเสน			/			/	
15	ต้นแพบ		เหนือ				/	
16	ต้นยาง	/					/	
17	ต้นรัง	/					/	
18	ต้นเรียง		เหนือ				/	
19	ต้นลาน	/					/	
20	ต้นสำโรง	/					/	
21	ต้นหูกวาง	/					/	

จากตารางข้างต้น พรรณไม้จำนวน 21 ชนิดปรากฏในสภาพภูมิประเทศ คือ บริเวณภาคเหนือและบริเวณที่เป็นพื้นที่ป่า สอดคล้องกับการอธิบายความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในทุกพื้นที่ของประเทศ มีป่าไม้เขตร้อนหลากหลายชนิด (Dilokanopparat, 2022: 11) แสดงให้เห็นว่าในศตวรรษที่ 19 ประเทศสยาม มีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีพืชพรรณที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ในส่วนการอธิบายคำศัพท์ยังสะท้อนให้เห็นมุมมองของหมอบรัดเลย์ในฐานะเป็นคนนอกสังคมสยาม โดยเฉพาะการอธิบายศัพท์พรรณไม้ทั้งกายภาพและชีวภาพ ได้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับพรรณไม่ว่าคือ

สิ่งแวดล้อม เช่น มีการอธิบายพื้นที่ภูมิรัฐ พื้นที่ภูมิศาสตร์ พื้นที่ที่มนุษย์สร้างสำหรับเพาะปลูกพรรณไม้

คณะผู้วิจัยเห็นว่าการอธิบายคำศัพท์พรรณไม้ใน**อักขรธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์ ดังการนำเสนอข้างต้น สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ความสัมพันธ์ของคนกับพรรณไม้ คือ เป็นอาหาร เป็นยารักษาโรค เป็นเครื่องใช้ไม้สอย นอกจากนี้พื้นที่ที่เป็นแหล่งพรรณไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์คือป่าไม้ในภาคเหนือ ซึ่งขณะนั้นเป็นหัวเมืองลาวเหนือของสยามที่ราบลุ่มบริเวณภาคกลางอันเป็นแหล่งกำเนิดพรรณไม้นานาชนิด มีพรรณไม้บนดิน พรรณไม้ใต้ดิน พรรณไม้ในน้ำ ไม้ดอก ไม้ผล ผัก การแลกเปลี่ยนพรรณไม้กับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศจีน ญี่ปุ่น ตะวันตก ซึ่งมีวัฒนธรรมการดื่มชา และกาแฟ ส่งผลให้มีการนำเข้ากาแฟ ชา เข้ามาในสังคมสยาม สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการรับประทานเครื่องดื่มกาแฟและชา สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจภายหลังทำสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 ที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดการนำเข้าพรรณไม้ที่นำมาเป็นเครื่องดื่ม อาหารประเภทผักและผลไม้

ผลการวิเคราะห์การบันทึกคำศัพท์พรรณไม้ใน**อักขรธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์ ได้ผลวิจัย 2 ประการ คือ หนังสือ**อักขรธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์ มีคุณค่าและเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. คุณค่าและความสำคัญของหนังสือ**อักขรธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์

1.1 เป็นหนังสือที่รวบรวมสารัตถะความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้ 764 ชนิด ในคำอธิบายพรรณไม้ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำรงวิถีชีวิตของคนสยามในด้านอาหาร การปรุงอาหารเพื่อรับประทาน ด้านยารักษาโรค ด้านเครื่องใช้ไม้สอย ด้านพืชป่า สะท้อนให้เห็นความหลากหลายของพรรณไม้และการนำพรรณไม้มาใช้ในการดำรงชีวิต

1.2 เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของพรรณไม้ในเชิงชีวภาพกับคน และบริบทสังคมในสมัยรัชกาลที่ 3-5 (คริสต์ศตวรรษที่ 19) การอธิบายคำศัพท์นอกจากจะให้สารัตถะเกี่ยวกับพรรณไม้กับการดำเนินชีวิตแล้ว คำศัพท์พรรณไม้ยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในการสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพรรณไม้ และสะท้อนให้เห็นพื้นที่ของพืชพรรณไม้ต่าง ๆ ในการรับรู้ของชาวสยาม รวมถึงแหล่งทรัพยากรพรรณไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ในภาคเหนือ ภาคใต้ บริเวณลุ่มน้ำ ห่งนา หรือท้องทุ่ง ล้วนมีพรรณไม้กำเนิดในแต่ละภูมิประเทศในสังคมสยาม ในคริสต์ศตวรรษที่ 19

2. การอธิบายคำศัพท์พรรณไม้ตามรูปแบบการจำแนกพืช ตามลักษณะภายนอก และตามความสัมพันธ์กับมนุษย์ คือ อาหาร ยารักษาโรค (สมุนไพร) และเครื่องใช้ไม้สอย ตามหลักอนุกรมวิธานพืช สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงตามแบบกายภาพและชีวภาพ ตามวิชาพฤกษศาสตร์ที่ปรากฏในการอธิบายคำศัพท์พรรณไม้สยาม

สรุปและอภิปรายผล

การสำรวจดินแดนและการค้าโพ้นทะเลของชาติตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษ ที่ 16-18 ทำให้พืชพรรณไม้ต่างแพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก อยู่ชยาและสยามได้ติดต่อกับ ชาติตะวันตกมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เช่นเดียวกัน และส่งผลให้คนสยามในช่วงเวลา ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ขยายการรับรู้เรื่องพืชพรรณไม้อย่างกว้างขวางมากขึ้น หนังสือ **อักขรวิธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์ ที่ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1873 นับเป็นเอกสารประเภท พจนานุกรมที่สำคัญและได้รวบรวมคำต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นการรับรู้และโลกทัศน์ของคน สยามในช่วงปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย โดยเฉพาะคำเรียกพืชพรรณไม้ที่อยู่ในการรับรู้ของ คนสยามในช่วงของการกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ คำถามสำคัญของการศึกษาคือพืชพรรณไม้ใน การรับรู้ของคนสยามที่ปรากฏใน**อักขรวิธานศรับท์** ซึ่งเผยแพร่ในระยะเริ่มต้นของ การปรับตัวสู่ความทันสมัยของสยาม จำแนกออกเป็นหมวดหมู่อย่างไร เพราะเหตุใด การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสารและใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์

การศึกษาการบันทึกคำศัพท์พรรณไม้ในหนังสือ **อักขรวิธานศรับท์** ของ หมอบรัดเลย์ข้างต้น สรุปได้ว่าหนังสือ **อักขรวิธานศรับท์** เป็นหนังสือที่สะท้อนให้เห็น การเปลี่ยนแปลงการรับรู้พืชพรรณในสังคมไทยในด้านการนำมาใช้ในการดำรงชีวิตของ ชาวสยามตั้งแต่อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย และเป็นพืชพรรณสำหรับ การค้าขาย จำนวน 764 ชนิด ทำให้เห็นวิถีการกินอยู่ของคนในท้องถิ่นกับพรรณไม้ โดยเฉพาะที่ราบลุ่มภาคกลาง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรพืชพรรณในภาคเหนือ ภาคใต้ การค้าขายพรรณไม้ในฐานะพืชเศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นวิถีการใช้พรรณไม้ตั้งแต่เป็นอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องใช้สอย สมุนไพร ซึ่งมีองค์ความรู้มาตั้งแต่โบราณแล้ว ดังปรากฏในงาน วรรณคดีและตำรายา

การบันทึกคำศัพท์พรรณไม้ใน**อักขรวิธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์ นับเป็นการรวบรวมพรรณไม้ที่ปรากฏในสังคมสยาม และนำมาอธิบายให้เห็นลักษณะ ตามหลักอนุกรมวิธานพืชตามแบบสังคมตะวันตก ซึ่งเป็นการอธิบายตามโลกทัศน์

ประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม อย่างน้อยก็ได้ปรากฏในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน นอกจากนี้การศึกษาพรรณไม้ใน**อักขรภานศรบัถ** ยังสะท้อนให้เห็นพืชพรรณไม่ในการรับรู้ของคนสยามได้ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความเป็นต่างชาติจากการศึกษารายชื่อพืชพรรณไม้ในพจนานุกรมพืชพรรณไม่สามารถบ่งบอกถึงการเรียนรู้ความเป็นสยามและความเป็นต่างชาติในการรับรู้ของชาวสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 กล่าวคือ พืชพรรณไม้ที่แพร่หลายมาจากดินแดนโพ้นทะเล เช่น มะละกอ ข้าวโพด พริกชี้ฟ้า สับปะรด ฯลฯ พืชต่างชาติจากทวีปอเมริกาใต้ คริสต์ศตวรรษที่ 16-17 การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในคำศัพท์พรรณไม้ในหนังสือ**อักขรภานศรบัถ** ของหมอบรัดเลย์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 พบว่าพืชเหล่านั้นนับว่าเป็นพืชต่างชาติของสยาม คริสต์ศตวรรษที่ 19 อีกต่อไป กล่าวคือ เป็นพืชพรรณในสังคมสยาม

อย่างไรก็ดีงานวิจัยของอัลเฟรด ดับบลิว ครอสบี (Alfred W. Crosby) (Crosby, 1972) ได้ศึกษาว่าการแลกเปลี่ยนพืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิตวิทยาอื่น ๆ ไม่เพียงส่งผลทางนิเวศวิทยาเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อวัฒนธรรมด้วย เขาสำรวจว่าการรู้จักพืชผลใหม่ ๆ เช่น มันฝรั่ง มะละกอ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กาแฟ เป็นต้น และการแพร่กระจายของสัตว์เลี้ยงในดินแดนโพ้นทะเล ได้เปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตร อาหารการกิน และการปฏิบัติทางวัฒนธรรมทั่วโลกอย่างไร ประเด็นของ อัลเฟรด ดับบลิว ครอสบี จึงน่าจะเป็นแนวทาง ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพืชพรรณในสังคมสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ว่ามีการเปลี่ยนแปลงพืชพรรณและวัฒนธรรมในสังคมสยามอย่างไร

นอกจากนี้การบันทึกพืชพรรณใน**อักขรภานศรบัถ** ของหมอบรัดเลย์ ยังสะท้อนให้เห็นที่มาของพืชพรรณในการรับรู้ของสยาม ที่ยังเหลือการรับรู้เกี่ยวกับจีน ญี่ปุ่น เขมร บังคลาเทศ แอฟริกา ยุโรป เพราะก่อนหน้านี้สยามมีการรับรู้เรื่องยุโรปน้อยมาก ซึ่งคำว่ายุโรปในการรับรู้ของคนสยาม หมายถึงเมืองเทศ เมืองฝรั่ง เมืองนอก นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ที่ชัดเจน ซึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 สังคมสยามได้เปิดรับการเปลี่ยนแปลงจากสังคมตะวันตกอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่การเมืองการปกครอง วิถีชีวิต การศึกษา การแพทย์

ประการที่สอง พื้นที่ของสยามในการรับรู้ของโลกคริสต์ศตวรรษที่ 19

พื้นที่ (Space) หรือพื้นที่ของสยาม (Siamese Space) หมายถึงที่ใดบ้างเป็นประเด็นที่น่าสนใจ จากการศึกษาคำอธิบายรายชื่อพืชพรรณไม้ จะพบข้อมูลที่ชัดเจนว่าในการรับรู้ของสยามนั้น อะไรคือสยามจริง ๆ บ้าง ซึ่งปรากฏว่าการอธิบายที่มาของพรรณไม้

ยังคงอธิบายว่าอยู่ใน*หัวเมืองเหนือ หัวเมืองปักษ์ใต้* เป็นการรับรู้แบบอยุธยาตอนปลาย การเปลี่ยนแปลงสำคัญกำลังเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระบรมราโชบายสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ โดยอาศัยการปฏิรูประบบการปกครองระบบเทศาภิบาล อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาทำงานวิจัยนี้ศึกษา ความคิดเรื่องดินแดนที่สะท้อนจากแหล่งที่มาของพิชพรรณนั้น ยังคงเป็นการรับรู้แบบ “ราชอาณาจักร” ที่ปรากฏแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย สะท้อนให้เห็นการรับรู้และโลกทัศน์ของพื้นที่แบบเดิมที่เป็นราชอาณาจักร ขณะเดียวกันก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพิชพรรณที่ปรากฏในสังคมสยามคือพิชพรรณที่เป็นที่รับรู้มาจากอดีต สังคมสยาม เป็นรากฐานสำคัญสู่การรับรู้ด้านพื้นที่ของรัฐสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่เผชิญหน้ากับอาณานิคมตะวันตก โดยเฉพาะพื้นที่หัวเมืองเหนือ หัวเมืองปักษ์ใต้ ซึ่งมีทรัพยากรพิชพรรณของสังคมสยามมาตั้งแต่อดีตจนถึงในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังปรากฏคำว่า “ป่าเหนือ” “ป่าใต้” ที่เป็นที่มาของพิชพรรณในสังคมสยาม อันสามารถบ่งชี้พื้นที่รัฐสมัยใหม่ที่ยังซ้อนทับกับพื้นที่ภูมิรัฐแบบเดิม

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาของคณะผู้วิจัยตามวัตถุประสงค์ข้างต้น เป็นการใช้ประโยชน์จากหนังสือ*อักษราภิธานศรับท์* ของหมอบรัดเลย์ ในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยมีวิธีการคือ เลือกเฉพาะคำศัพท์พรรณไม้มาศึกษา คำศัพท์ที่รวบรวมไว้แล้วจะเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาพรรณไม้ในสังคมสยาม สามารถนำมาใช้เป็นชุดข้อมูลพรรณไม้ เช่น พรรณไม้ประเภทอาหาร สามารถแบ่งประเภทเป็นผัก ผลไม้ เครื่องดื่ม ก็จะได้ชุดข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยระเบียบวิธีของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังเช่นงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีประวัติศาสตร์ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลศัพท์พรรณไม้ และจัดกลุ่มข้อมูลพรรณไม้ตามประโยชน์ใช้สอย ผลการศึกษาพบว่าหนังสือ*อักษราภิธานศรับท์* เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนการบันทึกพรรณไม้จากประสบการณ์ดั้งเดิม มาสู่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ที่เปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิม มาสู่ความรู้แบบสากลที่อธิบายได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ตามลักษณะพรรณไม้ในสภาพภูมิโนเวศความสัมพันธ์ระหว่างเมืองผ่านการค้าเสรี

การศึกษาพรรณไม้ในสยาม ควรศึกษาจากหนังสือ*อักษราภิธานศรับท์* ของหมอบรัดเลย์ ซึ่งเป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางอนุกรมวิธานพืชในสังคมไทยเล่มแรกที่ดีพิมพ์

เผยแพร่และยังคงใช้ในการสืบค้นอ้างอิง ดังนั้นหนังสือ**อักขรภิธานศรับท์** ของหมอบรัดเลย์ จึงเป็นข้อค้นพบสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมในสังคมสยาม สะท้อนให้เห็น การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ โลกทัศน์และชีวทัศน์ผ่านการรวบรวมพรรณไม้

References

- Bradley, D.B. (1971). **Dictionary of the Siamese Language by D.B. Bradley.** (2nd Ed.). [in Thai]. Phra Nakhon: Khurusapha Ladprao Printing House.
- Buretbumrunghan, L. (1984). **Trees in Thai Literature.** [in Thai]. Bangkok: n.p.
- Chartier, R. (1987). **Lectures et lecteur dans la France d'Ancien Regime.** Paris: Editions du Seuil, coll.
- Crosby, Alfred W. (1972). **The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492.** Westport, Connecticut: Praeger Publishers (2003). Available in Spanish, Italian, and Korean translations.
- Dilokanopparat, Prince. (2022). **Agriculture in Siam.** Loto, Praiwan, trans. [in Thai]. Chiangmai: Chiangmai University Press.
- Gervaise, N. (1963). **The Natural and Political History of the Kingdom of Siam (in the Land of King Narai the Great).** Komolabutra, Sata T., trans. [in Thai]. Phra Nakhon: Kaona Publishing.
- Intasuwan, P. (2005). **Plant Taxonomy.** [in Thai]. Songkhla: Department of Biology, Faculty of Science, Thaksin University.
- La Loubère, S. de. (2009). **The Kingdom of Siam.** Komolabutra, Sata T., trans. [in Thai]. Nonthaburi: Sripanya Publishing.
- Luangthongkum, T. (1991). **Thai-Thai Dictionaries: Past-Present (1846-1990),** Research Report. [in Thai]. Bangkok: Research Division, Chulalongkorn University.
- Pallegoix, M. (2006). **Telling the Story of Krung Siam.** Komolabutra, Sata T., trans. [in Thai]. (3rd Ed.). Nonthaburi: Sripanya Publishing.

- Piampongsan, S. (1989). **Plants in Sunthorn Phu's Literature**.
as cited in Ruengruglikit, Cholada. (2021). **Plants and Roles of
Plants in Sunthorn Phu's Literature**. [in Thai]. pp.10-17. Bangkok:
Thana Press.
- Ruengruglikit, C. (2021). **Plants and Roles of Plants in Sunthorn
Phu's Literature**. [in Thai]. Bangkok: Thana Press.
- Sangkaphanthanon, T. (2013). **Green Literature Paradigm and Natural
Discourse in Thai Literature (Ecocriticism in Thai Literature)**.
[in Thai]. Bangkok: Nakhon Publishing.
- Theerasasawat, S. (2011). Book Review: The Kingdom of Siam Simon de La
Loubere. [in Thai]. **Journal of Mekong Societies**, 7 (2),
145-153.
- Worster, D. ed. (1988). **The Ends of the Earth: Perspectives on
Modern Environmental History**. Cambridge: Cambridge University
Press.

ดิสโทเปียแห่งรัฐเผด็จการ: กรณีศึกษานวนิยายไทย ร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560¹

Dystopia of a Totalitarian State: A Case Study of Contemporary Thai Novels in the 2010s

ศิวกร แกรุ่น² พัทชลิน จินนุ่น³ และสมิทธิ์ชาต พุมมา⁴

Siwakorn Raekroon, Patchalin Jeennoon and Samitcha Pumma

Received: February 1, 2024/ Revised: April 30, 2024/ Accepted: May 8, 2024

บทคัดย่อ

ดิสโทเปียเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยเฉพาะที่ปรากฏในนวนิยายทศวรรษที่ 2560 นวนิยายแนวนี้นักเป็นการสร้างสังคมแห่งรัฐเผด็จการ บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสังคมแห่งรัฐเผด็จการที่ปรากฏในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 ปรากฏผลการวิจัย ได้แก่ 1. การสร้างสังคมแบบพาราไดซ์ซิตี: สังคมแห่งโรแมนติไซส์ของกลุ่มปรสิต 2. การสร้างสังคมแบบคอมมูน: สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยความเป็นชาย 3. การสร้างสังคมแบบสยามอลังการ: สังคมแห่งการแบ่งแยกชนชั้น 4. การสร้าง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เรื่อง “ดิสโทเปียในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560”

² นิสิตบัณฑิตศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Graduate Student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University), E-mail: kongsiwakorn119@gmail.com

³ รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University), E-mail: patchalinj@hotmail.com

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University), E-mail: samit.pumma@yahoo.com

สังคมแบบอัลไตวิลล่า: สังคมแห่งสายเลือดแท้ และ 5. การสร้างสังคมแบบนิวเมโทรโพลิส : รัฐเผด็จการผ่านอำนาจของผู้ชาย

สังคมดิสโทเปียที่ปรากฏในนวนิยายทศวรรษที่ 2560 เสนอให้เห็นความเป็นไปได้ของปัญหาบางประการในสังคมที่มีโอกาสขยายใหญ่ขึ้น เป็นเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยช่วงทศวรรษที่ 2560 เรื่องเล่าเหล่านี้จึงเป็นคำเตือนถึงสังคมไม่ให้ดำเนินไปในจุดที่เลวร้ายมากขึ้น

คำสำคัญ: นวนิยายดิสโทเปีย สังคมแห่งรัฐเผด็จการ นวนิยายไทยร่วมสมัย ทศวรรษที่ 2560

Abstract

Dystopia is a concept that significantly influences Thai society, particularly as depicted in novels from the 2010s. These novels often portray societies governed by totalitarian regimes. The purpose of this research article was to examine the social characteristics of totalitarian states as depicted in contemporary Thai novels from the 2010s. The novels analyzed included: 1) Creating a Paradise City: A Society of Parasitic Romance, 2) Creating a Commune: A Society Driven by Masculinity, 3) Creating a Siam Alangkarn: A Society of Class Division, 4) Creating an Altai Villa: A Society of Pure Blood, and 5) Creating a New Metropolis: A Totalitarian State Through the Power of Men.

The dystopian societies presented in these novels suggest the potential for certain societal issues to escalate and the novel's narratives address various problems that were present in Thai society during the 2010s and serve as warnings against societal decline.

Keywords: Dystopia Novels, Totalitarian State Society, Contemporary Thai Novels, 2010s

บทนำ

นวนิยายแนวดิสโทเปีย เป็นนวนิยายที่นำเสนอสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหา รูปแบบต่าง ๆ เป็นนวนิยายที่จำลองโลกซึ่งตรงกันข้ามโลกแบบแนวคิดยูโทเปียที่ฝันถึงสถานที่อันสวยงาม มนุษย์นั้นมีมิติทัศน์เกี่ยวกับโลกอันงดงามอยู่ตั้งแต่โบราณ เห็นได้ในงานปรัชญา Republic ของ Plato (Punyakanchana, 1990: 22) สังคมคริสต์ มีสวนเอเดน (ในอดีต) และสวรรค์ (ในอนาคต) ในกรุงโรมโบราณก็มี อีลีสียม (Elysium) สังคมมุสลิมก็มีสรวงสวรรค์ สังคมชาวไวกิงก็มี วาลฮัลลา (Valhalla) ส่วนตามแนวคิดของ Karl Marx ในอนาคตอันแสนไกลจะเกิดการรุกรานของรัฐ (Sutherland, 2013: 314) ความคิดเหล่านี้เดินทางมาถึงวันที่กำเนิดคำว่า ยูโทเปีย (Utopia) จนภายหลังก่อให้เกิดกระแสต่อต้านจนเป็นวรรณกรรมแนวดิสโทเปียในที่สุด (Punyakanchana, 1990: 22)

ดิสโทเปีย (Dystopia) เป็นคำที่ถูกใช้ครั้งแรก โดย John Stuart Mill (1868) (Punyakanchana, 1990: 2) Stevenson กล่าวว่า วรรณกรรมแนวดิสโทเปียเล่าถึงสถานที่อันเลวร้าย อธิบายให้เห็นภาพสังคมในจินตนาการที่เหมือนฝันร้าย ไม่น่าพึงพอใจ (Rukrian, 2016: 25) อย่างไรก็ตาม ดิสโทเปีย และยูโทเปียเองไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างสิ้นเชิง ดังที่ Krishan Kumar กล่าวว่า ยูโทเปียเป็นด้านทั้งสองด้านของวรรณกรรมประเภทเดียวกัน คือ มุ่งไปหาสังคมอุดมคติ (Rukrian, 2016: 25)

นวนิยายไทยดิสโทเปียในทศวรรษที่ 2560 โดดเด่นในแง่การนำเสนอสังคมแห่งรัฐเผด็จการ เป็นระบอบที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองน้อยที่สุด มีคตินิยามว่าฝ่ายรัฐเป็นผู้ปกครองประเทศอย่างเบ็ดเสร็จ ไม่ต้องการให้มีฝ่ายค้าน รัฐเผด็จการจึงมักมีกองกำลังหรือกองทัพเพื่อสร้างความมั่นคงแก่ตน และเพื่อต่อต้านประชาชนหมู่มาก (Supaab, 1979 in Sanpharee, 2017: 36) ลักษณะดิสโทเปียมีเสนอสังคมแห่งรัฐเผด็จการเช่นนี้ปรากฏในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 ได้แก่ 1. ประพฤติการณ์ (2561) ของ นิธิ นิธิวีรกุล 2. อนุสาวรีย์ (2561) ของ วิชาส ศรีทอง 3. สุสานสยาม (2563) ของ ปราปต์ 4. อัลไตวิลล่า (2564) ของ จักรพันธ์ กังวาล และ 5. WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก (2564) ของ บริษัท พงศ์วิชัย

การสร้างสังคมแบบพาราไดซ์ซิตี: สังคมแห่งโรแมนติไซส์ของกลุ่มปรีสิต

นวนิยายเรื่องประพฤติการณ์ (2561) ของ นิธิ นิธิวีรกุล เล่าถึงตัวละคร “ประพฤติ” ที่หลบหนีจากความรุนแรงทางการเมืองในเมืองหลวง มาตามนันทหมายกับ

เพื่อนที่บ้านหลังหนึ่ง ขณะที่อีกตัวตนหนึ่ง (เรื่องเล่ากึ่งจริงกึ่งฝัน) เขาหลงทางเข้าไปยังเมืองพาราไดซ์ซิตี เขาพบกับตัวละครเจ้าหน้าทีรัฐ ทั้งที่อยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐ และอยู่ฝ่ายเดียวกับเขา จนในตอนท้าย ตัวตนของเขาทั้งสองโลกถูกกำจัดทิ้ง เพราะเขามีจิตสำนึกถึงเสรีภาพอยู่

การสร้างสังคมแบบพาราไดซ์ซิตี: สังคมแห่งโรแมนติไซส์ของกลุ่มปรสิต มีดังนี้

1. วิธีของพลเมือง

ผู้แต่งสร้างสังคมพาราไดซ์ โดยกำหนดให้สมาชิกมีสำนึกร่วมที่เอื้อให้สังคมเผด็จการมีความมั่นคง แสดงพฤติกรรมดังนี้

1.1 การยอมรับความสงบ

ประชาชนก็ยึดถือเรื่องความมั่นคง และหวงแหนความเป็นส่วนตัวเป็นอย่างมาก “ประชากรชาวพาราไดซ์เป็นผู้รักความสงบ และค่อนข้างหวงแหนความเป็นส่วนตัว” (Nitiweerakul, 2018: 89) สังคมเมืองพาราไดซ์ถูกรัฐครอบงำให้อยู่อย่างสงบเรียบร้อยในทุกมิติจนเห็นเป็นสิ่งที่ปกติในสังคม ดังตัวละครประวิตรที่พบเจอกับผู้มาเยือนแล้วรู้สึกไม่สบายใจที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาในเมือง “พลเมืองเราเปราะบาง และแตกตื่นง่าย เพราะเราอยู่อย่างสงบเรื่อยมา” (Nitiweerakul, 2018: 123) ประวิตรเป็นประชาชนชาวพาราไดซ์ซิตีที่ทราบดีถึงความเปราะบางของสังคม ตัวละครจิตรก็เสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของพลเมือง ซึ่งสื่อให้เห็นถึงมุมมองของรัฐว่าให้ความสำคัญกับความมั่นคงอย่างมาก

1.2 การไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง

ประชาชนในเมืองพาราไดซ์ต่อต้าน และปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง “พลเมืองส่วนใหญ่ของเรามีความคิดไปในทางอนุรักษ์นิยมมากกว่า หลายสิ่งหลายอย่างพวกเขาค่อนข้างเชื่อมั่นในอำนาจนิยม” (Nitiweerakul, 2018: 124) ประชาชนในสังคมพาราไดซ์มีสำนึกร่วมในทางอนุรักษ์นิยม และเชื่อมั่นในอำนาจนิยมเป็นอย่างมาก ความคิดดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับวิถีคิดที่ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลง เกิดจากรัฐที่สร้างความสงบเรียบร้อยมาอย่างยาวนาน เมื่อรัฐมั่นคง ประชาชนเองก็รู้สึกถึงความมั่นคงไปด้วย แต่ความมั่นคงดังกล่าวนี้ พรากเสรีภาพการใช้ชีวิตของประชาชน ในเรื่องเล่าโลกสมมติ ปรากฏสำนึกร่วมของประชาชนว่า “ทุกอย่างก็สงบดีอยู่แล้ว พวกเธอก็ไม่รู้จักกังวลให้มันวุ่นวายทำไม?” (Nitiweerakul, 2018: 16) ตัวละครแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธความเปลี่ยนแปลง

และมีมุมมองต่อผู้เห็นต่างว่าเป็นตัวปัญหา ประชาชนไม่เดือดร้อนกับภาวะเดิมของสังคม ตัวละครที่มีแนวคิดข้างต้นจึงเป็นตัวแทนของแนวคิดประชาชนภายใต้รัฐเผด็จการ

1.3 ความศรัทธาต่อผู้นำ

ประชาชนพาราไดซ์มีความศรัทธาต่อผู้นำ เห็นประชาชนทำทำนองจ้องมองจอโทรทัศน์ที่ฉายภาพการแถลงข่าวของประธานาธิบดีด้วยความสุข “ดวงตาเบ่งค้างมองภาพตรงหน้าด้วยแววตาเปี่ยมสุขจนทำให้คุณมองตาม” (Nitiweerakul, 2018: 41) ภายหลังจากการแถลงข่าวรายวันของประธานาธิบดีโนโทรทัศน์จบบท เมืองก็พลันกลับมาเคลื่อนไหวอีกครั้ง ประชาชนกลับมาใช้ชีวิตปกติดังแสดงในตลับ “ทั้งคนขายและลูกค้าที่เมื่อสักครู่ยืนนิ่งกลับซบซึ้งแล้วพูดคุยกันเหมือนเรื่องปกติ” (Nitiweerakul, 2018: 43) แม้นวนิยายจะเผยว่าการกระทำดังกล่าวเป็นนโยบายจากรัฐบาลกลางที่ต้องการสร้างความสงบเรียบร้อยในขณะรับชมการถ่ายทอดสด ประชาชนมีความศรัทธาต่อผู้นำจึงมีความยินยอมพร้อมใจ และปิตินิติที่จะปฏิบัติตาม

1.4 การใช้ความรุนแรงต่อผู้เห็นต่าง

ตัวละคร “ประพฤติ” ลูกธิดาพาราไดซ์หมายตา เพราะเขาเดินแก้ผ้าไปบนถนนเพื่อท้าทายเหล่าประชาชนที่หยุดตัวเองเป็นหุ่นขี้ผึ้ง เขาเดินเข้าไปหาหญิงสาวที่ก้าวเท้าค้างอยู่ขณะข้ามถนน จนเมื่อเวลาการแถลงข่าวสิ้นสุดลง ทุกคนจึงกรูกันเข้าทำร้ายเขา “ต้องฆ่าให้ตาย ไอ้พวกกรกแผ่นดินพรรคนี้” (Nitiweerakul, 2018: 159) ประพฤติถูกรุมทำร้ายอย่างรุนแรง ประชาชนโกรธเคืองอย่างยิ่งเนื่องจากเขาพยายามท้าทายอำนาจของผู้นำ และความศรัทธาต่อผู้นำของประชาชน ประพฤติยอมรับชะตากรรมแต่โดยดี ส่วนตัวนายอำเภอเองก็เป็นหนึ่งคนที่ถูกหมายเอาชีวิตเช่นกัน ทั้งสองคุยกันเรื่องหนีออกไปจากเมืองพาราไดซ์แห่งนี้ ขณะเตรียมการหลบหนี ก็เกิดเหตุการณ์ลอบยิงขึ้น “ชายชราที่ชื่อประวิตร...พร้อมปืนที่ส่องมายังคุณ จากนั้น เสียงปังตูด ๑ กันสามครั้งดังขึ้น” (Nitiweerakul, 2018: 177) การลอบสังหารประพฤติ เกิดจากการที่เขาท้าทายต่อระบบอำนาจรัฐพาราไดซ์ ซึ่งประชาชนเลือกใช้ความรุนแรงเพื่อพิทักษ์ความสงบสุขของสังคม

2. การบริหารงานของรัฐ

สังคมพาราไดซ์มีกฎระเบียบที่เคร่งครัดเป็นอย่างมาก ซึ่งมักเป็นนโยบายที่ควบคุมประชาชนทั้งสิ้น ดังนี้

2.1 การวางกฎระเบียบต่อสมาชิกใหม่

สมาชิกที่ต้องการย้ายเข้ามาอยู่จำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไข กฎหมาย นโยบายต่าง ๆ ของเมืองอย่างไว้ข้อโต้แย้ง “แต่แล้วท่านประธานาธิบดีก็ให้โอกาสผมให้เข้ามาอาศัยยังพาราไดซ์โดยมีข้อแม้เดียว จงทำตามกฎโดยไม่มีข้อยกเว้น” (Nitiweerakul, 2018: 116) ทำให้เห็นว่า สมาชิกใหม่ถูกรอรับด้วยเงื่อนไขตั้งแต่วันแรกที่ย้ายเข้ามา เมื่อนานวันเข้า กฎต่าง ๆ ที่ปิดกั้นเสรีภาพกลายเป็นความเคยชิน เมื่อความเคยชินดังกล่าวเป็นความเคยชินระดับสังคม พาราไดซ์ดีจึงกลายเป็นสังคมแห่งความสุข จนวันหนึ่งเกิดกรณีของประพจน์ที่หลงทางมายังพาราไดซ์ “หล่อนบอกวันนี้จะต้องพาคุณไปแนะนำกับนายกเทศมนตรีกับคณะกรรมการเมือง คุณถามทำไมต้องทำให้ยุ่งยาก หล่อนตอบว่าเป็นกฎเกณฑ์ของเมืองนี้ทุกครั้งที่เข้ามาอยู่ใหม่” (Nitiweerakul, 2018: 72) แม้พาราไดซ์ดีที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐบาลกลาง แต่ก็ยังเป็นเมืองที่มีอำนาจในการปกครองตัวเองอยู่บ้าง ผ่านการอาศัยอำนาจรัฐท้องถิ่น ในกรณีของสมาชิกใหม่ หรือผู้มาเยือน ต้องอาศัยอำนาจรัฐนี้ในการควบคุมดูแล “คณะกรรมการเมืองจะทำให้ลงประกาศรูปลักษณ์คุณผ่านหอกระจายเสียงประจำเมืองได้ นั่นอาจทำให้คนที่คุณตามหา รู้ และมาแสดงตัว” (Nitiweerakul, 2018: 72) การเผยแพร่รูปออกอากาศผ่านระบบโทรทัศน์ก่อนการแถลงข่าวของประธานาธิบดี แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับกรณีที่มีผลต่อความสุข และความมั่นคงของรัฐ เพราะรัฐเห็นว่าประพจน์มีความเสี่ยงเป็นภัยมั่นคง

2.2 การควบคุมวิถีชีวิตของประชาชน

รัฐแห่งสังคมพาราไดซ์มีความคิดเกี่ยวกับการควบคุมวิถีชีวิตประชาชน แนวคิดนี้ปรากฏในเจ้าหน้าที่รัฐ ดังที่จิตรต้องการผลิตยาที่ครอบงำสมอง ความคิดของเยาเวน “ถ้าเราสามารถคิดค้นตัวยาที่จะเข้าไปควบคุมระบบความคิดในเรื่องเพศได้คงดีนะคุณ” (Nitiweerakul, 2018: 126) เมื่อรัฐมีแนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมประชาชนอย่างรุนแรง ประชาชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ ทำให้เมืองนี้กลายเป็นสังคมที่ปกครองง่ายที่สุด อีกทั้งยังมีนโยบายเกี่ยวกับการให้ประชาชนยืนนิ่ง และหยุดทุกกิจกรรมเพื่อฟังคำแถลงของผู้นำอีกด้วย “ท่านประธานาธิบดีจึงออกพระราชบัญญัติให้เป็นวาระแห่งชาติไปเลยว่า เมื่อใดที่ท่านพูด เมื่อใดที่ท่านปราศรัย ทุกคนจะต้องหยุดเพื่อรับฟัง” (Nitiweerakul, 2018: 120) มีการออกเป็นนโยบายเพื่อควบคุมประชาชนให้เชื่อฟัง และแสดงอำนาจที่ประชาชนไม่อาจต่อรองได้ แม้มีประชาชนที่อาจปล่อยปละละเลย แต่ก็จะมีประชาชนส่วนหนึ่งที่รู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ พยายามสอดส่อง เป็นหูเป็นตาให้รัฐอยู่ด้วย

2.3 การใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จ

พาราไดซ์ถูกควบคุมโดยรัฐบาลกลาง ดังตอนที่นายอำเภอสาวต้องการกระจายข่าวเกี่ยวกับผู้มาเยือนผ่านหอกระจายเสียง “รัฐท้องถิ่น หรือสภาท้องถิ่นประจำเมืองไม่มีอำนาจในการใช้งาน” (Nitiweerakul, 2018: 72) การขาดอำนาจการใช้หอกระจายเสียง ทำให้ขาดการสื่อสารกันของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อสร้างตัวตนในฐานะชาวเมืองพาราไดซ์ รัฐจำกัดให้เป็นหนึ่งเดียวกับศูนย์กลางผ่านเนื้อหาของสารที่ถูกควบคุมจากส่วนกลาง รัฐท้องถิ่นจึงถูกรัฐบาลกลางควบคุมจนไม่ได้เป็นตัวของตัวเอง มีการควบคุมการเปลี่ยนชื่อของประชาชน “ต้องขออนุญาตจากรัฐบาลส่วนกลางทั้งสิ้น” (Nitiweerakul, 2018: 74) ซ้ำเข้าไปด้วยกับประเด็นหอกระจายเสียงว่า รัฐบาลกลางต้องการให้รัฐท้องถิ่นอยู่ภายใต้อำนาจรัฐบาลกลาง และประชาชนต้องไร้ความเป็นปัจเจก ทั้งสองต้องเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ

2.4 การลงโทษผู้เห็นต่าง

รัฐในสังคมพาราไดซ์มีบทบาทลงโทษประชาชนผู้เห็นต่าง ดังกรณีของประพติที่มีแนวโน้มถูกส่งลงโทษอย่างรุนแรง “ผมกลัวผลคะแนนจากพลเมืองจะไม่ใช้แค่ขับไล่คุณเท่านั้น แต่ถ้าพวกเขาลงความเห็นว่าคุณเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของความสงบเรียบร้อยแล้ว คุณคงได้ถูกประหารแน่ ๆ” (Nitiweerakul, 2018: 127) พาราไดซ์ให้ความสำคัญกับความมั่นคงมาเป็นสิ่งแรก เมื่อมีสิ่งใดมากระทบ ทั้งชีวิตของผู้มาเยือน หรือชีวิตของประชาชนชาวพาราไดซ์เอง รัฐก็พร้อมเลือกรักษาเสถียรภาพไว้ และด้วยในภาวะสังคมที่ประชาชนต้องการความสงบ และปกครองง่ายเช่นนี้ จึงเป็นการเปิดทางให้รัฐได้ใช้ความรุนแรงได้อย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการรักษาความมั่นคงของรัฐเอง

2.5 การสร้างสังคมปลอดอาชญากรรมแบบแฝงเร้น

สังคมพาราไดซ์ เป็นสังคมที่ปลอดอาชญากรรม จากคำบอกเล่าของจิตร “ตลอดเวลาที่ผมอยู่ในเมืองนี้มาเกือบยี่สิบปี ไม่เคยมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นเลย จนกระทั่งคุณไผ่ล่า” (Nitiweerakul, 2018: 117) การเป็นเมืองที่ปลอดอุบัติเหตุได้นั้น ไม่ได้มาจากจิตสำนึกด้านความปลอดภัยของประชาชนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการควบคุมกฎระเบียบอย่างเข้มงวดของรัฐ ขณะเดียวกันความเคร่งครัดนั้นเองก็อาจพรางเสรีภาพบางประการไปด้วย การเป็นสังคมปลอดอาชญากรรมได้กลายเป็นเมืองในอุดมคติของประชาชน “พาราไดซ์ที่ดีกลายเป็นเมืองที่ปลอดอาชญากรรมเมืองเดียวในสาธารณรัฐ”

(Nitiweerakul, 2018: 116) การที่เมืองเมืองหนึ่งจะกลายเป็นสังคมปลอดอาชญากรรมได้ ต้องอาศัยนโยบายรัฐเผด็จการที่เข้าควบคุมวิถีชีวิตประชาชนอย่างเคร่งครัด

การสร้างสังคมแบบคอมมูน: สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยความเป็นชาย

นวนิยายเรื่องอนุสาวรีย์ (2561) ของวิภาส ศรีทอง เล่าเรื่องของ “วรพล” ที่ใช้ชีวิตอยู่ในคอมมูนแห่งหนึ่ง เขาเป็นแรงงานชั้นดี ทำงานมานาน เป็นตัวละครสังเกตการณ์ที่เสนอให้เห็นกระบวนการต่าง ๆ ในคอมมูน ทั้งวิถีชีวิต การจลาจล และการครอบงำของรัฐ จนท้ายที่สุดหลังการจลาจล ตัวเขา และสมาชิกชาวคอมมูนต่างถูกรวบจำให้มีความภูมิใจในฐานะแรงงานแห่งคอมมูนต่อไป

การสร้างสังคมแบบคอมมูน: สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยความเป็นชาย มีดังนี้

1. วิถีของพลเมือง

สมาชิกสังคมคอมมูนถูกกำกับในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ความคิด ความเป็นส่วนตัว จนประชาชนส่วนใหญ่มีสำนึกรวมกลายเป็นหนึ่งเดียวกับคอมมูน

1.1 ความเคยชินกับการออกกฎระเบียบต่าง ๆ

สมาชิกมีความเคยชินกับความเป็นระเบียบ และการจัดการของรัฐอย่างเคร่งครัด จนกลายเป็นสำนึกร่วมที่ถูกรวบจำว่า ชีวิตแบบดังกล่าวเป็นชีวิตที่ปกติ ดังตอนที่วรพลแสดงสำนึกว่า ชีวิตในคอมมูนเป็นเรื่องปกติสามัญเสียจนไม่รู้ว่าควรจะบอกวิธีวางตัวอย่างไรแก่สมาชิกใหม่ ชีวิตในคอมมูนเป็นชีวิตที่วรพลแยกตัวตนกับคอมมูนไม่ออก และเขาก็รู้ตัวดีว่าเขานั้นกลมกลืนกับที่นี่ไปแล้ว “เขาอยู่มานานจนกลมกลืนกับที่นี่” (Srithong, 2018: 38) วรพลยังได้รับสิทธิพิเศษบางประการจากการเป็นสมาชิกชั้นดี เขาได้รับการอำนวยความสะดวก และถูกยกเว้นจากงานหนัก เขาแสดงความคิดว่าชีวิตในสังคมคอมมูนนั้นเรียบง่าย มีอนาคตเพียงวันต่อวัน เขาถูกทำลายตัวตน ให้มีสำนึกหลอมรวมไปกับคอมมูน แม้สมาชิกจะตระหนักถึงชีวิตวันต่อวัน แต่ก็ไม่ได้ตื่นตระหนก คิดว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะชีวิตพวกเขากับคอมมูนนั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน

1.2 ความรู้สึกมีคุณค่าในฐานะแรงงาน

สังคมคอมมูนถูกรวบจำ และควบคุมอย่างเคร่งครัด แม้สมาชิกทุกคนตระหนักดีแต่กลับยอมรับเรื่องนี้ได้ “ปลาพวกนี้อยู่มานาน โดยคิดว่ามันมีอิสระเต็มที่และเห็นอะไรทุก ๆ อย่าง” (Srithong, 2018: 45) การเปรียบเป็นปลาในตู้ สู่ถึงความคุ้นเคยที่รัฐสร้างขึ้น การเกิดมาเพื่อใช้ชีวิต มีความฝัน และมีเสรีภาพถูกแทนที่ด้วยคุณค่าด้าน

แรงงาน การอุทิศตนเพื่อคอมมูน เพื่อผู้นำ เมื่อผู้นำมองมาจึงมีความสุขใจอย่างมาก “ก็ยังรู้สึกปลาบปลื้มเมื่อเห็นว่าคนเหล่านั้นผาดตามามองพวกตน” (Srithong, 2018: 83) เห็นได้ชัดว่ารัฐเข้าไปครอบงำสมาชิกคอมมูนอย่างเข้มข้นผ่านระเบียบ กิจวัตร และการใช้อำนาจต่าง ๆ จนสำนึกเชิงตัวตนในฐานะมนุษย์ถูกหลอมไปกับคอมมูน

1.3 การก่อเหตุทะเลาะวิวาท

สมาชิกคอมมูนมักทะเลาะวิวาทกันอยู่บ่อยครั้งจนแทบเป็นเรื่องปกติเป็นที่สนุกสนานของสมาชิกคนอื่น “ปกติการทะเลาะเบาะแว้งย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ” (Srithong, 2018: 56) อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการวิวาทเกิดขึ้น สมาชิกระดับหัวหน้า ก็จะมีบทบาทในการตัดสินโทษหรือจัดการเรื่องราวที่เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่จะได้รับสั่งการให้ดำเนินการอย่างรุนแรงต่อสมาชิก “เจ้าหน้าที่ที่ก้าวร้าวเข้ามาเงื้อมกระบองทุบซ้ายขวาทั่วไปไม่เลือกหน้า” (Srithong, 2018: 56) การใช้กระบองทุบเป็นทั้งการสลายการวิวาท และการแสดงให้เห็นอำนาจในการใช้ความรุนแรงของผู้ปกครอง

1.4 สมาชิกเก่าแก่จะได้รับอภิสิทธิ์บางอย่าง

สมาชิกบางคนได้รับอภิสิทธิ์ สังเกตได้จากการที่วอร์พลได้รับสิทธิพิเศษในการพักผ่อนที่ร่มอาคร แล้วยังทำให้สบายใจที่ตนไม่ได้เข้าไปร่วมทำงานกับกลุ่มสมาชิกชั้นต่ำกว่า “เห็นเจ้าหน้าที่ยืนอยู่บนพื้นโคลน ซึ่งมีชื่อไม่สั่งการสมาชิกคอมมูนที่ทำงานในแผนกเกษตรกรรมย่อย หรือที่เรียกว่า ‘พวกกองดิน’ ” (Srithong, 2018: 16) พวกกองดินเป็นกลุ่มที่ต้องทำงานด้วยความยากลำบาก ขณะที่สมาชิกระดับหัวหน้า เป็นตัวแทนของรัฐที่เข้ามาควบคุม สมาชิกระดับหัวหน้า มักไม่เข้าร่วมพิธีกรรมของคอมมูน “ตอนรวมพลเข้าตรึงลานกลาง หลังนับเสร็จและจบการปฏิญาณนำโดยผู้บังคับคอมมูน รองหัวหน้าตึกซึ่งปกติชุกอยู่แต่ในห้องทำงานในตึก แทบไม่เคยเข้าร่วมพิธี หากเข้านี้ จู่ ๆ ก็ได้ปรากฏตัวขึ้น” (Srithong, 2018: 42) สมาชิกระดับหัวหน้า ใช้อำนาจจนเป็นเรื่องปกติในสังคมคอมมูน “การตัดสินด้วยกำลังต้องได้รับอนุญาตจากหัวหน้าตึกเสียก่อน” (Srithong, 2018: 56) แสดงให้เห็นถึงการกำกับพฤติกรรมสมาชิกได้อย่างเบ็ดเสร็จ

2. การบริหารงานของรัฐ

รัฐมีความเคร่งครัดอย่างมากเกี่ยวกับกฎระเบียบ บรรยายกาภายในสังคมคอมมูนจึงคล้ายค่ายทหารที่มีสมาชิกเป็นเหล่าแรงงานของรัฐ

2.1 การวางกฎระเบียบต่อสมาชิกรายใหม่อย่างเข้มงวด

สมาชิกที่จะเข้ามาอยู่ในคอมมูนต้องถูกทำความสะอาดผ่านวิธีการเฉพาะที่มีความทารุณ “กมลไม่ตอบ หันไปทางอื่น ปลอ่ยให้อีกฝ่ายสังเกตมองเห็นได้ชัดว่าเขายังคงรู้สึกปั่นป่วนอย่างมากในสิ่งที่อุบัติขึ้นกับตัวเอง เขารู้สึกว่ามันยากกำลังที่จะเข้าใจความเป็นไปของเรื่องทั้งหมด วูบหนึ่งแววตาของเขาพลันเบิกจ้าเหมือนสัตว์ถิ่น แต่แล้วเขาสลดลงอีก เอมือกอดตอกนิง ความคิดหวนสู่กระแสนิยม” (Srithong, 2018: 18) ท่าทีของกมลมีความเจ็บปวดเป็นอย่างมากที่เขาเคยถูกพอกน้ำยาฆ่าเชื้อ เพื่อบอกว่าภายนอกกำแพงคอมมูนแห่งนี้เต็มไปด้วยความสกปรก อีกนัยหนึ่งคอมมูนแห่งนี้เป็นพื้นที่แห่งความสะอาด และบริสุทธิ์ที่ว่าสังคมภายนอก การทำความสะอาดเป็นการวางกฎระเบียบต่อสมาชิกใหม่ที่ต้องเข้ารับเพื่อการยอมรับเป็นสมาชิกใหม่ของคอมมูน

2.2 การควบคุมกิจวัตรประจำวันอย่างเบ็ดเสร็จ

กิจวัตรประจำวันของสมาชิกถูกควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ ตั้งแต่ตื่นนอน แรงงานทุกคนต้องตื่นนอนตามเวลา ในช่วงเช้าจะเป็นพิธีการเข้าแถว ขานนับจำนวนสมาชิก ปฏิญาณตน และรับฟังโอวาท “ยังไม่ทันแปดโมงครึ่ง เสร็จจากการขานนับ และฟังโอวาทของผู้บังคับคอมมูน” (Srithong, 2018: 15) ระหว่างวัน จะมีคำสั่งต่าง ๆ จากสมาชิกระดับหัวหน้า ถ่ายทอดออกมาผ่านเครื่องขยายเสียงตามสาย โดยมีลำโพงติดอยู่ในห้องนอนทุกห้อง สมาชิกระดับแรงงานมักแสดงความเหนื่อยหน่ายต่อการตีความหมายภาษาราชการ รัฐยังมีบทบาทการเข้าไปควบคุมภาพลักษณ์ของสมาชิกด้วย แม้แต่กิจวัตรในการรับประทานอาหาร “ที่แขวนท้องเพียงหนึ่งเดียวของหมู่สมาชิกถูกรอบงำด้วยอารมณ์หม่นทึมในเย็นวันนั้น ต่างหน้าบึ้งใส่กันขณะทยอยเข้ากัน” (Srithong, 2018: 55) รัฐใช้กฎระเบียบเพื่อให้สมาชิกคอมมูนหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐโดยการควบคุมกิจวัตร เพื่อให้การปกครองนั้นง่ายขึ้น ซึ่งสวนทางกับสวัสดิการประจำวันที่ย่ำแย่

2.3 การใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อลงโทษสมาชิก

รัฐมีการใช้มาตรการเพื่อลงโทษสมาชิกที่กระทำผิด ดังนี้

2.3.1 การใช้หอบ้ำบัด

“หอบ้ำบัด” เป็นที่กล่าวขวัญของสมาชิกถึงความน่าหวาดกลัว เป็นสถานที่เอาไว้จองจำ และทรมานสมาชิกที่ทำผิดกฎระเบียบ “เมื่อต้องเดินผ่านสถานที่ปิดลับแห่งนี้ อาคารเรียบ ๆ ธรรมดา แต่เขารู้ว่าความสงบเงียบเป็นเพียงสิ่งหลอ่หลอนภายนอกที่บรรจู้ดแน่นตัวมันเองไว้ด้วยสิ่งร้ายกาจเหลือหยั่ง” (Srithong, 2018: 88) แม้ไม่ได้มี

การบรรยายลักษณะภายใน แต่เสียงที่ส่งออกมาก็แสดงถึงความรุนแรง และความหวาดกลัวของสมาชิก เป็นบทลงโทษจากการกระทำความผิดที่รัฐเป็นผู้ตัดสิน

2.3.2 การใช้อำนาจส่วนตัว

รัฐมักใช้อำนาจส่วนตัวต่อผู้ที่ทำทนายระบบคอมมูน มักมีการลงโทษ หรือปิดกั้นการแสดงออกซึ่งเสรีภาพ เห็นจากที่ตัวละครมกลพยายามตะโกนถามเวลาอยู่หลายครั้งจนสมาชิกระดับหัวหน้าฯ เข้ามาลงโทษด้วยตัวเอง “ก้าวเข้าไปตบหน้ากมลที่เปี่ยงตัวหลบทันใด” (Srithong, 2018: 42) การลงโทษของสมาชิกระดับหัวหน้าฯ เป็นการใช้อำนาจส่วนตัว คือ การไม่ใช้อำนาจผ่านรัฐในการควบคุมแต่ใช้อำนาจตนเองเพื่อปิดกั้นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่ถาโถมหาเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

2.4 การให้อำนาจพิเศษแก่เจ้าหน้าที่ระดับสูง

สมาชิกคอมมูนระดับหัวหน้าฯ นั้น จะอยู่ในระดับสูงกว่าสมาชิกระดับแรงงาน หรืออาจเป็นสมาชิกระดับสูงสุดในสังคมคอมมูน เห็นจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มีการเข้ามาตรวจเยี่ยม สมาชิกทุกคนในคอมมูนจึงต้องเร่งเตรียมการอย่างเร่งด่วน สมาชิกคอมมูนเองก็จะรู้สึกตื่นตาตื่นใจทุกครั้งที่ได้พบกับกลุ่มคนระดับสูงเหล่านี้ “ขณะคณะเยี่ยมผ่านไป ก็ถกเถียงกันว่านายทหารแต่ละคนมียศอะไร” (Srithong, 2018: 82) กลุ่มคณะผู้บริหารเหล่านี้จะวางท่าเป็นมิตรอย่างฉาบฉวย เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของคณะผู้นำที่นำเคารถยาเกรง สังคมคอมมูนมีระดับบุคคลที่แบ่งตามตำแหน่งหน้าที่ และระดับของหน่วยงานในระบบสมาชิกในคอมมูนจะเป็นกลุ่มคนที่มีระดับต่ำกว่าเจ้าหน้าที่ระดับสูงและนายทหารที่ถูกส่งมาจากส่วนกลาง

2.5 การให้รางวัลเพื่อซื้อใจสมาชิก

รัฐตระหนักเรื่องความเข้มงวด จึงมีการให้รางวัลแก่สมาชิกด้วย เพื่อเป็นการซื้อใจหรือเสริมแรงให้สมาชิกปฏิบัติตามที่รัฐกำหนด

2.5.1 การมอบอาหารหวานที่ไม่ต้องลงทุนมากนัก

ระบบในคอมมูนมีการบริการอาหารหวาน เป็นถั่วแดงต้มน้ำตาล ซึ่งต้นทุนต่ำ คุณภาพต่ำแต่กลับเป็นที่ชื่นชอบของสมาชิกคอมมูน “วรพลนึกทบทวนรสชาติของถั่วแดงต้มน้ำตาลตอนมือเข้า มันคือยอดเยี่ยมกฏแห่งวันนี้” (Srithong, 2018: 36) ทำให้เห็นว่า การใช้ชีวิตในสังคมคอมมูนนี้มีแต่ความทุกข์ทรมาน การรับประทานเพียงถั่วแดงต้มน้ำตาลเป็นความรื่นรมย์เดียวที่รัฐได้มอบให้แก่สมาชิกคอมมูนเพื่อเป็นรางวัลจากการทำงาน

2.5.2 การผ่อนปรนกฎระเบียบแบบขอไปที

สมาชิกในระดับหัวหน้าฯ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเครียด เช่น กิจกรรมออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างการเล่นฟุตบอล ซึ่งตัวกิจกรรมเองก็เป็นไปอย่างสนุกสนานเพราะรัฐไม่ได้สนับสนุน “มองตาขุนไปยังพวกที่ตั้งวงไล่เตะฟุตบอลแพะ ๆ กันได้ทุกที่ทุกวัน” (Srithong, 2018: 49) กิจกรรมที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทำให้ต้องจัดไปเท่าที่มีปัจจัยเอื้อ จึงปรากฏเป็นภาพการเตะฟุตบอลที่มีลูกบอลลมแพะ ขณะเดียวกันยังมีตลาดแบกะดินที่จัดขึ้นเพื่อผ่อนคลายความเครียดของสมาชิก แต่กลับถูกยกเลิกในช่วงหลังเพราะมีโครงการเกี่ยวกับการสร้างอนุสาวรีย์เข้ามากฎระเบียบต่าง ๆ จึงกลับมาเคร่งครัด

การสร้างสังคมแบบสยามอลังการ: สังคมแห่งการแบ่งแยกชนชั้น

นวนิยายเรื่องสุสานสยาม (2563) ของ ปราปต์ เล่าเรื่องของ “เอียรยง” ในสังคมแห่งชนชั้นที่เธอต้องพบเจอกับเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะเหตุการณ์โรคระบาด เธอถูกดึงความทรงจำ และถูกนำเสนอให้เป็นเด็กดีแห่งสยาม กลายเป็นเครื่องมือของรัฐ ขณะที่ “พันยรร” พี่ชายของเธอที่เคยอยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐก็พบกับเหตุการณ์หลายอย่างจนต้องลี้ภัย และตอนจบก็แสดงให้เห็นว่าโรคระบาด และความน่าหวาดกลัวต่าง ๆ ในสังคมแห่งนี้นั้นยังคงดำเนินต่อไป

การสร้างสังคมแบบสยามอลังการ: สังคมแห่งการแบ่งแยกชนชั้น มีดังนี้

1. วิถีของพลเมือง

สังคมสยามอลังการมีความโดดเด่นเรื่องการแบ่งชนชั้น โดยการเสนอกลุ่มคนที่มีความคิดต่างกัน ดังนี้

1.1 การยอมรับวิถีแห่งชนชั้น

สมาชิกในสังคมสยามอลังการมีสำนึกที่แสดงความเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐเผด็จการ สมาชิกที่จงรักภักดีมักเป็นส่วนหนึ่งในการต่อสู้กับฝ่ายต่อต้าน เพื่อรักษาระบบนี้ให้คงอยู่ “พวกผู้ปกครองต้องอยู่บนสุด พวกท่านทำงานหนักกว่า มีความรับผิดชอบสูงกว่า ไม่ต้องพูดถึงบุญคุณที่บรรพบุรุษของพวกท่านพาชาวขะหลบพ้นความลำบากมาถึงสยามอลังการนี้” (Prabt, 2020: 86) สมาชิกสังคมสยามอลังการมองว่าสมาชิกในสังคมไม่ควรเท่าเทียมกัน ผู้ปกครองควรอยู่บนจุดสูงสุดของชนชั้น

1.2 ความศรัทธาต่อผู้ปกครอง

สังคมสยามอสังการมีความศรัทธาต่อชนชั้นผู้ปกครองเป็นอย่างมาก ความศรัทธาดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐมีความมั่นคง “ระบียงเชื่อมั่นในผู้ปกครอง ถ้าพวกท่านคิดว่ามันควรจะเป็นอย่างนี้ ก็แสดงว่ามัน ‘ต้อง’ เป็นอย่างนี้” (Prabt, 2020: 92) สมาชิกสังคมสยามอสังการศรัทธาใน ‘เบื้องบน’ ก่อให้เกิดการไม่ตั้งคำถามต่อความผิดปกติในระบบสังคม มีการยืนยันอย่างชัดเจนจากสมาชิกสังคมสยามอสังการว่าทุกคนไม่ควรมีการตั้งคำถามต่อระบบการปกครองเช่นนี้ “การตั้งคำถามไม่ใช่หนทางของผู้เจริญแล้วในดินแดนนี้” (Prabt, 2020: 139) สังคมสยามอสังการจึงเป็นสังคมที่รัฐ กลุ่มชนชั้นปกครองครอบงำสังคมเบ็ดเสร็จ สมาชิกในสังคมต้องเป็นพลเมืองที่ดี ปกครองง่าย จนนำไปสู่การคิดกำจัดสมาชิกผ่านต่อต้านด้วยความรุนแรง

1.3 การแสดงตัวตน/จุดยืนของกลุ่มเพื่อสนับสนุนรัฐ

ประชาชนที่สนับสนุนรัฐมีทั้งพวกฝาดังที่เป็นกลุ่มชนชั้นปกครอง รวมไปถึงกลุ่มชนชั้นขะทั่วไป และกลุ่มชนชั้นขะเปี้ยก มีความคิดที่ต้องการให้สังคมสงบสุข

1.3.1 กลุ่มชนชั้นขะทั่วไป

กลุ่มชนชั้นขะทั่วไป มีลักษณะที่เร่ร่อน ไม่สนใจผู้คนรอบข้างมากนัก ซึ่งเป็นท่าทีของกลุ่มคนชนชั้นกลางในเมือง “ต่างคนต่างอยู่ รีบเร่ง จะสังเกตหน้าตาคนอยู่ใกล้ด้วยความระแวงว่าอีกฝ่ายไม่หวังดีหรือไม่น่าเชื่อถือ” (Prabt, 2020: 46) กลุ่มชนชั้นขะทั่วไปเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในโรงงาน มีที่พักอาศัยนอกศูนย์กลาง “บ่งบอกอาชีพของสมาชิกโรงงานซึ่งทำงานอยู่ในแผนกกำจัดขะทั่วไปหนึ่ง แล้วยังหมายถึงสมาชิกที่อาศัยในหอพักรอบนอกของศูนย์กลางสยามอสังการอีกด้วย” (Prabt, 2020: 3) นอกจากนี้ การแบ่งแยกชนชั้นขะทั่วไปออกจากชนชั้นอื่น ดูจากการท่องเที่ยวแบบทสยามดิงสตีวรัช “สมาชิกที่ท่องเที่ยวได้ย่อมอยู่ในลำดับชั้นขะทั่วไปขึ้นไป” (Prabt, 2020: 2) พฤติกรรมของคนในชนชั้นขะทั่วไปแสดงถึงการยอมรับ และการปฏิบัติตามธรรมเนียมเพื่อแสดงตัวตนในชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นไปตามกลไกรัฐ

1.3.2 กลุ่มชนชั้นขะเปี้ยก

กลุ่มชนชั้นขะเปี้ยกเป็นกลุ่มชนชั้นล่างสุดในสังคมสยามอสังการ แต่สมาชิกกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความสุขในชีวิต แสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตของกลุ่มชนชั้นขะเปี้ยกนั้นไม่ได้ดีนัก “การเป็นพนักงานด้อยต่ำในแผนกกำจัดขะเปี้ยกทำให้ต้องยอมเขาทุกอย่าง” (Prabt, 2020: 103) เป็นกลุ่มชนชั้นที่รัฐปล่อยปละละเลย

ไม่ได้รับสวัสดิการต่าง ๆ อาหารการกินในสังคมกลุ่มขยะเปียก คือ ปักปัก ซึ่งเป็นการนำเศษอาหารมาเหลือทิ้งประกอบเป็นอาหารจานใหม่ เป็นการกำจัดอาหารหรือของเหลือใช้จากชนชั้นที่สูงกว่า แสดงถึงการยอมจำนนต่อระบบชนชั้นเพื่อให้สังคมสงบสุข

1.3.3 กลุ่มรักษัถ้ง

กลุ่มรักษัถ้ง มองว่าความสงบสุข คือ สิ่งสำคัญสูงสุด “บ้านเมืองสงบแล้วไม่พอใจ มึงอยากจะร่นวาย อยากจะจุดไฟขึ้นมามีอีกสิ ไอ้พวกเหี้ย” (Prabt, 2020: 13) อีกทั้งมองว่า โรงงานมีความเจริญรุ่งเรือง ไม่ได้เป็นปัญหา “โรงงานมันก็เจริญดีอยู่แล้ว เสือกตั้งท่าจะประท้วงให้เลิกใช้แผนแม่บท” (Prabt, 2020: 79) กลุ่มนี้แสดงถึงความคิดที่อยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐอย่างชัดเจน เพราะมองว่าเป็นเส้นทางแห่งความดีงาม “การปลุกปั่นจากพวกซังถ้งกับพวกใต้ดินคือปฐมเหตุให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งของไทยเข้าใจผิดและเอาใจออกห่างจากแนวทางอันประเสริฐค่ะ” (Prabt, 2020: 138) กลุ่มรักษัถ้งนั้นมองว่าตนมีจุดยืนแห่งอุดมการณ์ในการรักษาสังคมเดิมจากผู้ประสงคร้ายต่อชาติ ซึ่งเป็นการสร้างความสงบสุขให้กับสังคม

1.4 การรวมกลุ่มกันต่อต้านรัฐ

กลุ่มต่อต้านรัฐ เป็นสมาชิกกลุ่มน้อยในสังคมสยามอลังการ ถูกเรียกว่ากลุ่มซังถ้ง และกลุ่มผีใต้ถ้ง

1.4.1 กลุ่มซังถ้ง

พลเมืองกลุ่มนี้มักตั้งคำถามต่อการจัดการต่าง ๆ ของรัฐ ระบบชนชั้น และอื่น ๆ จนนำไปสู่การชุมนุมประท้วง เพื่อเรียกร้องต่อต้านอำนาจรัฐ ถูกมองว่าเป็นกลุ่มหัวรุนแรง “ออกมาเคลื่อนไหวว่า ข้อสอบดังกล่าวนั้นคือตัวอย่างชั้นดีอันชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคมของนครโรงงานแห่งนี้” (Prabt, 2020: 2) กลุ่มนี้ยังแทรกซึมอยู่ในกลุ่มชนชั้นปกครอง นำไปสู่การเปิดโปงเรื่องลับที่รัฐ แลกลุ่มชนชั้นปกครองพยายามปกปิด อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นการเคลื่อนไหวอย่างรอบคอบ หรือสันติวิธี รัฐก็พยายามเข้าจัดการด้วยวิธีการรุนแรง รวมไปถึงใช้วิธีการนอกกฎหมาย “บางรายถูกพบเป็นศพในภูเขาขยะ บางรายต้องย้ายออกไปดำเนินกิจการนอกโรงงาน” (Prabt, 2020: 137) แสดงให้เห็นว่า รัฐในสังคมสยามอลังการให้ความสำคัญกับความสงบสุข และความมั่นคงของรัฐเหนือไปกว่าชีวิตพลเมือง

1.4.2 กลุ่มผีใต้ถ้ำ

เป็นกลุ่มอาชญากรที่ต่อต้านรัฐโดยใช้ความรุนแรง ปรากฏเป็นเรื่องราวในอดีต ก่อนยุคที่สังคมสยามอลังการจะสงบสุข “พวกมันจับคนในแวตวงฝ่ายปกครองไปฆ่าทิ้งทีละราย ๆ จนในที่สุดฝ่ายปกครองจึงต้องใช้กำลังเข้าจัดการ” (Prabt, 2020: 263) เป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรง โดยกลุ่มผีใต้ถ้ำเป็นกลุ่มที่เคยคานอำนาจกับรัฐสยามอลังการได้ จากการต่อต้านแบบชิงหน้า เมื่อผีใต้ถ้ำแพ้ รัฐก็กุมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ หลังจากนั้นรัฐจะคอยสอดแนม ตรวจสอบ และครอบงำสมาชิกในสังคมสยามอลังการมากขึ้น เพื่อป้องกันการต่อต้านครั้งใหม่แบบเดียวกับกลุ่มผีใต้ถ้ำ กลุ่มผีใต้ถ้ำจึงเป็นเรื่องราวที่ชี้ให้เห็นที่มาของการกุมอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ และความเข้มงวดของรัฐ แม้ปัจจุบันกลุ่มผีใต้ถ้ำจะล่มสลายแต่ก็มีผู้เหลือรอดอยู่จำนวนหนึ่ง คนที่เหลือต้องหลบซ่อนความจริง หนึ่งในนั้น คือ นายยุทธี พ่อของตัวละครเอก เยียรยง

2. การบริหารงานของรัฐ

รัฐมีบทบาทการใช้นโยบายในการบริหารโรงงาน การครอบงำประชาชน รวมถึงชนชั้นปกครอง ซึ่งล้วนส่งเสริมสังคมแห่งชนชั้น ดังนี้

2.1 การปลูกฝังอุดมการณ์ผ่านแบบเรียนแผนแม่บทสยามตึงสติวรราช

แผนแม่บทสยามตึงสติวรราช เป็นแบบเรียนวิชาบังคับที่สมาชิกสังคมสยามอลังการแทบทุกคนต้องเคยท่องจำกันมา “เริ่มปูพื้นฐานให้ท่องจำว่าการเป็นเด็กดีนั้นมีลักษณะอย่างไร สมาชิกโรงงานที่พึงประสงค์นั้นเป็นเช่นไร” (Prabt, 2020: 2) เป็นแบบเรียนที่ปลูกฝังความคิดแบบชนชั้นให้สมาชิกโรงงาน โดยวัดสำนึกดังกล่าวผ่านทดสอบ “ข้อสอบกลางจากพวกฝาล้าง เคยถามว่า ‘เราสามารถจำแนกสมาชิกโรงงานด้วยวิชาแผนแม่บทสยามตึงสติวรราชได้หรือไม่ อย่างไร’” (Prabt, 2020: 2) แสดงให้เห็นว่ามีความพยายามสร้างความสำคัญให้แผนแม่บทสยามตึงสติวรราชเพื่อเป็นเครื่องมือครอบงำประชาชน เจตจำนงของแผนแม่บทนี้เป็นการครอบงำสังคมอย่างสมบูรณ์

2.2 การแทรกแซงความทรงจำของประชาชน

รัฐพยายามเข้าถึงความทรงจำของประชาชนด้วยเทคโนโลยีพิเศษ “มีลักษณะคล้ายเครื่องประหารด้วยไฟฟ้าสมัยก่อน” (Prabt, 2020: 19) ความทรงจำจะถูกบันทึก แล้วแสดงผ่านระบบไฮโดแกรม สามารถเข้าถึงความทรงจำของมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ มักใช้ในกรณีมีสมาชิกที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นภัยต่อรัฐ เหล่าแพทย์พยายามให้เยียรยงที่ผ่านเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงของรัฐเข้ารับการดึงความทรงจำ ซึ่งเป็น

การแสดงออกว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และเร่งด่วนกว่าอาการป่วยของนายอุทัย อย่างไรก็ตาม ขุนระเบ็งที่เป็นคนของรัฐก็แสดงออกมาสชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของการใช้เครื่องดึงความทรงจำ “สิทธิในการตรวจสอบเพื่อความมั่นคงของสยามอลังการ!” (Prabt, 2020: 35) รัฐต้องการกุมอำนาจการตัดสินใจของประชาชน จึงใช้เครื่องดึงความทรงจำเป็นเครื่องมือลวงความลับ ความเป็นส่วนตัวของประชาชน เพื่อป้องกันการส่งต่อแนวคิดที่เป็นภัยต่อความมั่นคง สร้างความแข็งแกร่งให้รัฐ รัฐที่สามารถเข้าถึงกระทั้งความคิด ความทรงจำของประชาชนได้ย่อมมีเสถียรภาพสูงมาก

2.3 การจัดสวัสดิการที่ไม่เพียงพอต่อประชาชน

รัฐใช้การวางเครื่องกรองน้ำใจกลางเมือง แต่กลุ่มชนชั้นซึ่งอยู่ห่างจากใจกลางเมืองมักประสบปัญหาน้ำสะอาด “น้ำสะอาดเป็นของหายาก” (Prabt, 2020: 8) ทรัพยากรน้ำข้างต้นมีความสกปรก รัฐจัดเครื่องกรองน้ำไว้แต่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างเพียงพอ “น้ำสีดำในแม่น้ำลอยเอ่อขึ้นมาเจือจางกับน้ำรอการระบายบนถนนและทางเท้า ส่วนหนึ่งไหลเข้าไปในอาคารของแผนกกลั่นน้ำด้วย” (Prabt, 2020: 44) ท่าทีของรัฐที่มีต่อการเรียกร้องของสมาชิกไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะแก้ปัญหา เพราะเอื้อประโยชน์แต่เพียงกลุ่มชนชั้นปกครอง และกลุ่มชนชั้นผาถึงจึงโกหกสมาชิกอื่น ๆ ว่ากลุ่มนั้นเสียสละซื้อน้ำมาจากนอกโรงงาน การไม่ตอบสนองความต้องการเรื่องน้ำสะอาดนั้นเป็นการปฏิเสธสวัสดิการพื้นฐานของสังคม ความจริง คือ รัฐให้กลุ่มชนชั้นสูงนำเข้าน้ำมาใช้ และปล่อยชนชั้นล่างประสบปัญหาวิกฤติน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะการเลือกปฏิบัติในระบบชนชั้น

2.4 การควบคุมสื่อแบบเบ็ดเสร็จ

รัฐในสังคมสยามอลังการพยายามอย่างมากเพื่อลดบทบาทสื่อที่เป็นภัยความมั่นคง โดยพยายามครอบงำสื่อต่าง ๆ “ผู้ปกครองจึงตั้งหน่วยงานสำคัญขึ้นมา มีหน้าที่ให้ข่าวทั้งจริงและเท็จ ดีและร้าย” (Prabt, 2020: 92) นอกจากนี้รัฐยังสามารถเข้าถึงความเป็นส่วนตัวของบัญชีของสมาชิกในสื่อออนไลน์ได้ “พวกผาถึงเคยเรื่องอำนาจจนสามารถสอดส่องโลกออนไลน์ได้ปรั่งโปรง สมาชิกที่มีท่าทีขัดขึ้นต่อ ‘คำแนะนา’ ในแผนแม่บทจะถูกเชิญไปเรียกสติ” (Prabt, 2020: 4) แอปพลิเคชันจากต่างประเทศจำนวนมากถูกรัฐควบคุม ปิดกั้นไม่ให้สมาชิกสยามอลังการเข้าถึง การควบคุมดังกล่าวยังปรากฏในสื่อโทรทัศน์โดยสามารถกำกับ สั่งเปิด หรือปิดได้ตามรัฐบรรณาธิการ ดังนั้น สื่อสำนักที่มีความ

เที่ยงตรง รายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาก็จะไม่สามารถดำเนินงานได้ อีกทั้งสื่อภาพยนตร์เองก็ถูกปิดกั้นจากรัฐเช่นกัน

2.5 การเนรเทศผู้กระทำความผิด

สังคมสยามอลังการลงโทษผู้กระทำความผิด คือ เนรเทศออกจากโรงงาน “แต่ครั้นถูกอัปเปหิไปอยู่ที่แล้งร้างดังกล่าวก็มักวิลาสาไป” (Prabt, 2020: 41) ภายนอกโรงงานสยามอลังการ มีสภาพโหดร้าย มีการแก่งแย่งอาหารจากการขาดทรัพยากรอย่างหนัก รวมไปถึงการฆ่ากันเพื่อแย่งที่อยู่ และเสื้อผ้า จนมีเรื่องเล่าเข้ามาว่าการถูกเนรเทศนั้นทำให้ผู้ที่ถูกเนรเทศเสียสติไป “รอบนอกของสยามอลังการคือทะเลทรายคลุกซี้เถาอันเว้งว่างสลัดกับเทือกเขาขะเหยียดยาวลูกแล้วลูกเล่า” (Prabt, 2020: 41) สภาพแวดล้อมที่น่าหวาดกลัวนำไปสู่เรื่องเล่าในโรงงานเกี่ยวกับความวิลาสาของผู้ที่ถูกเนรเทศ ซึ่งเป็นผลจากการลงโทษ ทำให้ผู้คนหวาดกลัว และเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด

การสร้างสังคมแบบอัลไตวิลล่า: สังคมแห่งสายเลือดแท้

นวนิยายเรื่องอัลไตวิลล่า (2564) ของ จักรพันธ์ กังวาล เล่าเรื่องตัวละครจากโลกสมมติประเทศไทยอย่าง “จืดจักรกรฤข” ที่ได้พบเจอกับ “อู้อัลไต” ตัวละครจากอัลไตวิลล่า จืดได้เข้าไปพัวพันกับปัญหาการเมืองของอัลไตวิลล่าในฐานะที่ปรึกษา เพราะมาจากประเทศไทยอันเป็นโมเดลแห่งรัฐเผด็จการสำหรับกลุ่มผู้ยึดอำนาจอู้อัลไต และท้ายที่สุดอู้อัลไตก็ได้ขึ้นเป็นใหญ่ และจืดจักรกรฤขที่หมดหน้าที่จึงถูกจับส่งเข้าโรงพยาบาลจิตเวช

การสร้างสังคมแบบอัลไตวิลล่า: สังคมแห่งสายเลือดแท้ มีดังนี้

1. วิถีของพลเมือง

นวนิยายเรื่องอัลไตวิลล่านำเสนอวิถีของพลเมือง แสดงสำนึกต่อความเป็นชนชาติอัลไต และสำนึกต่อการเมืองการปกครอง ดังนี้

1.1 ตระหนักในสายเลือดเดียวกัน

รัฐพยายามเข้าครอบงำประชาชนผ่านการสร้างสำนึกว่าประชาชนในสังคมอัลไตวิลล่า ต้องอยู่ในฐานะสายเลือดอัลไต และมีสำนึกความเป็นชาติ เพื่อสร้างความเป็นหนึ่ง “พวกมึง มึง ๆ ๆ บังอาจเล่นตลกล้อเลียนบรรพบุรุษของเราที่มาจากภูเขอัลไตเลยหรอวะ” (Kangwan, 2021: 17) ผู้ชมที่ไม่พอใจ คือ ตัวละครจืดจักรกรฤข เพราะเขาเป็นประชาชนของอัลไตวิลล่า ซึ่งได้ว่าในสังคมสมมติประเทศไทยนั้นไม่ได้มีความรักใน

ชนชาติมากเท่าสังคมอัลไตวิลล่าจนนำไปสู่การครอบงำประชาชน และกลายเป็นความรุนแรง

1.2 การตระหนักรู้ต่อการปฏิบัติงานของรัฐ

ประชาชนสังคมสมมติประเทศไทยมีความตระหนักรู้ต่อการปฏิบัติงานของรัฐบาล และไม่ได้รับฟังเสียงของประชาชน ดังการประชุมประตั่วรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง “เราขอเรียกร้องให้ทหารออกมาปฏิบัติ กำจัดรัฐบาลชั่วให้สิ้นซาก กู้ศักดิ์ศรีของชาติกลับคืนมา พี่น้องข้างล่างเห็นด้วยกับเรามาก เห็นด้วยตบมือดัง ๆ ให้ได้ยินไปถึงกองทัพเลย!!!” (Kangwan, 2021: 22) ความไม่พอใจของประชาชนเป็นการแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ถึงการทำงานที่ไม่ถูกต้อง นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการรัฐประหาร

1.3 การก่อกบฏหากไม่เห็นด้วย

มีกลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมก่อกบฏต่อรัฐบาล เพราะไม่เห็นด้วยกับการยึดอำนาจ และการเข้าควบคุมประชาชน “มึงคงนึกไม่ถึงสินะ ว่าชาวบ้านชาวช่องจะออกมากันอย่างมีดพามัวดินขนาดนี้ จนสามารถต่อต้านโค่นล้มกองกำลังเถื่อนติดอาวุธของพวกมึง” (Kangwan, 2021: 112) การต่อต้านก็มาจากกลุ่มประชาชนที่ถูกกดขี่ จำกัดสิทธิเสรีภาพ กลายเป็นกองกำลังกลุ่มกบฏขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ “เราจัดพิธีประหารชีวิตจอมเผด็จการโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมชำระแค้น” (Kangwan, 2021: 127) พิธีประหารชีวิตแสดงให้เห็นความเคียดแค้น โกรธเคืองของกลุ่มประชาชนที่มีสำนึกร่วมกันว่าเผด็จการนั้น กระทำย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งไม่สามารถให้อภัยต่อความเลวร้ายนี้ได้

2. การบริหารงานของรัฐ

ภายหลังกลุ่ม รปภ. พยายามเข้าแทรกแซงการเมืองจนเกิดการรัฐประหาร เปลี่ยนเป็นการปกครองเป็นเผด็จการเบ็ดเสร็จ จึงมีการกดขี่ ควบคุมความคิดของประชาชน

2.1 การวางตัวตรงข้ามกับฝั่งประชาธิปไตย

กลุ่มผู้ปกครองมองว่า นักการเมืองในยุคประชาธิปไตยนั้นเต็มไปด้วยการโกงกิน คอร์รัปชัน “ฉันเห็นประธานกับกรรมการหมู่บ้านี่รุ่น ๆ ล้วนแต่ซื้อเสียงเลือกตั้ง แล้วเข้ามาตั้งหน้าตั้งตาโกงกินหาผลประโยชน์ให้ตัวเองกับพวกพ้อง” (Kangwan, 2021: 12) คณะ รปภ. ในขณะนั้นจึงใช้อำนาจที่เข้ายึดอำนาจ “แล้วการท้าวไล่ล่าประหารก็หมายถึงการประหารความชั่วของนักเลือกตั้ง” (Kangwan, 2021: 199) คณะผู้ปกครอง

ชี้แจงกับนักข่าวอย่างเปิดเผยว่าเป็นการประหารความชั่วของนักเลือกตั้ง ดังนั้น กลุ่มผู้ปกครองภายใต้รัฐเผด็จการจึงวางตัวอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตย

2.2 การจำกัดเสรีภาพของประชาชน

สังคมอัลไตวิลล่าเชื่อว่าเสรีภาพของประชาชนเป็นอันตรายต่อรัฐ รัฐมีการจำกัดเสรีภาพของประชาชน “ค่อย ๆ จำกัดเสรีภาพไปทีละนิด ให้คนชินชาขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่รู้ตัว จนถึงวันที่ไม่มีเสรีภาพเหลืออยู่ต่อไป ก็ไม่มีใครรู้สึกละอายใจ” (Kangwan, 2021: 163) จนวันหนึ่งที่เสรีภาพนั้นหายไป รัฐต้องควบคุมอย่างระมัดระวัง และหวังผลระยะยาวในภายหลัง เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนไร้เสรีภาพได้โดยประชาชนไม่รู้ตัว รัฐเผด็จการจึงจะมั่นคงแข็งแรง

2.3 การจำกัดภัยคุกคาม

รัฐจะจำกัดภัยคุกคามทันทีหากเห็นว่าส่งผลต่อความมั่นคง รัฐเผด็จการพยายามใช้ข้ออ้างนี้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน “ไอ้ประจิมยังพยายามเอาใจคนจนโดยการตัดงบประมาณรักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ รบภ. ทั้งกระบอง กุญแจมือ ไฟฉาย แล้วเอาเงินไปจัดตั้งกองทุนศูนย์บาทรักษาทุกโรค” (Kangwan, 2021: 84) รัฐพยายามเสนอต่อประชาชนว่า ความมั่นคงเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ ไม่ว่าประชาชนจะตีความว่าความมั่นคงคือสิ่งใด แต่รัฐเผด็จการจะรักษาความมั่นคงของรัฐเอง มีความชอบธรรมพอที่จะให้รัฐจัดการโดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผล และยังใช้ช่องทางเดียวกันในการหาผลประโยชน์

2.4 การสร้างความแตกแยก

คณะ รบภ. พยายามรวมตัวกันเพื่อใช้อำนาจเข้ารัฐประหารรัฐบาลประจิม ขวัญใจคนจนที่มาจากการเลือกตั้ง “ผมเห็นด้วย เรื่องปลุกม็อบนี้ขอให้บอก” (Kangwan, 2021: 86) การปลุกกระดมม็อบเพื่อโค่นล้มรัฐบาลนั้นไม่ได้ผล เพราะรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมีกลุ่มประชาชนที่คอยสนับสนุนอยู่ วิธีการ คือ สร้างความแตกแยกและยกระดับการชุมนุมท่ามกลางความขัดแย้งให้ใหญ่ขึ้น เป็นการแทรกแซงของรัฐที่ก่อให้เกิดความรุนแรงต่อประชาชน “ครั้งนี้เราจะใช้ยุทธศาสตร์ส่งคนแฝงตัวเข้าไปก่อความวุ่นวาย” (Kangwan, 2021: 87) วิธีการข้างต้นเป็นการเข้าสู่อำนาจโดยไม่ได้สนใจความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับประชาชนทั้งสองฝ่าย ภายหลังกณะ รบภ. ก็ยึดอำนาจได้สำเร็จ บทบาทของกลุ่มคณะ รบภ. จึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งกับสังคมอัลไตวิลล่า

2.5 การเปลี่ยนชื่อเมืองเพื่อแสดงความเป็นชาติ

เมื่อคณะ รปภ. เข้าสู่อำนาจก็มีการเปลี่ยนชื่อเมืองใหม่จาก ‘ประสาธน์วิไล’ เป็นเมือง ‘อัลไตวิไล’ ที่มีนัยเกี่ยวกับความเป็นชนชาติอัลไต “วันนี้เป็นนิมิตหมายอันดีที่เราเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น ‘อัลไตวิไล’” (Kangwan, 2021: 110) การใช้ความเป็นชนชาติเป็นเครื่องมือในการครอบงำประชาชนนั้นได้ผลอย่างยิ่ง เพราะความคิดเรื่องชนชาติอัลไตแสดงถึงการนับญาติระหว่างกันของประชาชนในสังคม ดังนั้นประชาชนที่รู้ตัวว่าตนเองเป็นคนเชื้อสายอัลไต ก็จะรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ อีกทั้งในสังคมอัลไตวิไลยังมีการนับศักราชใหม่เป็นอีกด้วย “วันนี้เป็นวันที่ยิ่งใหญ่ เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทางประวัติศาสตร์เพราะเป็นวันแห่งการเริ่มต้นอัลไตศักราชที่หนึ่ง” (Kangwan, 2021: 139) ทั้งสองประเด็นกลายเป็นหมุดหมายสำคัญของสังคมที่ชื่อว่าอัลไตวิไลนั้นเข้าสู่สังคมเผด็จการอย่างเต็มตัวทั้งในเชิงสถานที่ (อัลไตวิไล) และเวลา (อัลไตศักราช) สถานการณ์ดังกล่าวจะนำพาสังคมอัลไตวิไลเข้าสู่การเป็นเมืองที่ถูกครอบงำด้วยอำนาจเผด็จการไปอีกยาวนาน

2.6 การประกาศใช้กฎอัยการศึก

หลังจากเกิดความรุนแรง รัฐบาลพยายามเสนอต่อสังคมให้เห็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมในการประกาศกฎอัยการศึก “เพื่อให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ รปภ. ได้ทำหน้าที่รักษาความสงบแก่ชาติบ้านเมืองและพี่น้องประชาชนชาวอัลไตทุกคน” (Kangwan, 2021: 150) กฎอัยการศึก เป็นกฎที่ให้อำนาจเต็มแก่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ เป็นเหมือนอำนาจอาญาสิทธิ์ที่รัฐจะสามารถทำสิ่งใดก็ได้ตามอำเภอใจในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งรัฐในสังคมอัลไตวิไลก็ใช้อำนาจนี้ควบคุมประชาชน

2.7 การก่อม็อบ และสนับสนุนกลุ่มกบฏ

คณะ รปภ. มองกลุ่มประชาชนชาวแฟลตในแง่ลบ เมื่อเข้าสู่อำนาจจึงมีการปราบปรามประชาชนชาวแฟลตด้วยความรุนแรง จนมีผู้เสียชีวิต “พวกเราโดนยิงตาย” (Kangwan, 2021: 96) ม็อบชาวแฟลตเองก็ถูกรัฐเข้าแทรกแซงการชุมนุม อีกทั้งยังมีการใช้อาวุธสงครามทำลายเมืองจากกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่แฝงตัวในการประท้วง “วินาศกรรมช็อกโลก!!! ไร่ประจิมเหิม ไร่วิหาหมาลอบก่ด ยิ่งระเบิดถล่มเมืองพินาศยับ ประชาชนบริสุทธิ์ดีบอณาถ สยอรับอัลไตศักราชที่หนึ่ง” (Kangwan, 2021: 148) แม้จะเป็นความรุนแรงที่รัฐพยายามเสนอว่ามาจากประชาชนฝ่ายม็อบที่ถูกประณามว่าเป็นกลุ่มกบฏอย่างไรก็ตาม นวนิยายก็เผยให้เห็นว่ากลุ่มกบฏบางคนที่เกิดเหตุนี้เองได้รับการสนับสนุน

จากรัฐบาล “ต่อไปถ้าเกิดเรื่องแบบนี้อีก ทางรัฐบาลจะตัดความช่วยเหลือด้านอาวุธ และงบฯ เบี้ยเลี้ยงสนับสนุนกลุ่มกบฏให้น้อยลงอีก” (Kangwan, 2021: 216) ซึ่งให้เห็นถึงการพยายามสร้างสถานการณ์ให้สังคมเกิดความวุ่นวาย

2.8 การผลิตยารักษา

รัฐในสังคมอัลไตวิลล่า ต้องการครอบงำประชาชนโดยอาศัยความเป็นคนสายเลือดอัลไต ผลิตยารักษา โดยอาศัยกลุ่มชนพื้นเมืองให้ปลูกฝิ่น และนำมาเป็นส่วนประกอบของยากลายเป็น ‘อัลไตโอสถ’ โดยผู้ที่กินยาเข้าไปจะมีสำนึกความเป็นชาติมากยิ่งขึ้น “กินเข้าไปแล้วจะมีฤทธิ์ช่วยกล่อมเกลาคิดใจให้รักชาติ” (Kangwan, 2021: 177) เมื่อประชาชนได้รับยารักษาดีขึ้น จะยังมีสำนึกของคนสายเลือดอัลไตมากขึ้น เมื่อสำนึกความเป็นชนชาติเข้มข้นขึ้น ก็จะทำให้เกิดความกลมเกลียวในสังคม รวมไปถึงกลุ่มผู้ปกครองด้วย ทำให้ให้สังคมอัลไตวิลล่าเต็มไปด้วยประชาชนที่ปกครองง่าย เพราะเชื่อมั่นความเป็นชาติเช่นเดียวกันทั้งสังคม

2.9 การผลิตภาพยนตร์สร้างสำนึกรักชาติ

ภาพยนตร์ ‘สงครามแห่งดวงดาว’ เป็นภาพยนตร์แนวสงคราม เสนอให้เห็นความแข็งแกร่งของกลุ่มชนชาติอัลไต และความกล้าหาญ ความปรีชาสามารถของผู้นำอัลไต ทำให้ประชาชนเชิดชูบูชาผู้นำชาวอัลไตมากขึ้น “สร้างจากเรื่องจริงของมหาสงครามตามตำนานที่บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์อัลไตวิลล่า” (Kangwan, 2021: 279) รัฐพยายามปลูกฝังสำนึกรักชาติผ่านการบังคับดูภาพยนตร์ โดยผู้ที่เข้าชมนั้นเป็นประชาชนในโรงพยาบาลจิตเวช เพื่อปลูกฝังความคิดที่ว่าชาวอัลไตนั้นเก่งกาจสามารถเอาชนะศัตรูได้ ซึ่งยิ่งใหญ่กว่ากลุ่มชนชาติอื่น เป็นการสนับสนุนความเป็นชาติผ่านสื่อบันเทิง

2.10 การผลิตมนุษย์สายเลือดอัลไตบริสุทธิ์

รัฐได้จัดส่งคณะสำรวจเพื่อปฏิบัติการเก็บตัวอย่างเนื้อดินปฐมฤกษ์พร้อมค้นหาเผ่าพันธุ์ชาวอัลไตสายเลือดบริสุทธิ์ การปฏิบัติการครั้งนี้มีเจ้าหน้าที่เสียชีวิต แต่ก็สร้างมนุษย์ที่มีสายเลือดอัลไตแท้บริสุทธิ์ได้สำเร็จ “รัฐบาลมีความยินดีหากจะเรียนเชิญมามาไปดำรงตำแหน่ง ‘แม่พันธุ์แห่งชาติ’ เพื่อทำหน้าที่ยิ่งใหญ่ในการอุ้มท้อง และให้กำเนิดชาวอัลไตวิลล่าสายเลือดบริสุทธิ์” (Kangwan, 2021: 246) แม่ของอัลไต ได้รับเลือกเป็น ‘แม่พันธุ์แห่งชาติ’ ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงมามาเป็นเจ้าของสถานขายบริการ ความย้อนแย้งนี้ส่งผลต่อภาพของกลุ่มผู้ปกครองในสังคมอัลไตวิลล่าที่ไม่ได้อยู่ในฐานะผู้สูงส่งอย่างที่

พยายามเสนอตน เป็นการเสียดสีความบริสุทธิ์อย่างหนึ่งทั้งโครงการสร้างมนุษย์อัลไต้หวันล่าสายเลือดบริสุทธิ์ และผู้นำจอมเผด็จการคนใหม่อย่างอู่ฮั่นไต้หวัน

2.11 การบิดเบือนแบบเรียน

รัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา และเป็นโอกาสที่จะปลูกฝังเยาวชนในชาติให้คิดเหมือนกับรัฐ จึงมีความพยายามที่จะเข้าไปบิดเบือนแบบเรียนของเยาวชน โดยเฉพาะแบบเรียนประวัติศาสตร์ “กระทรวงศึกษาธิการร่างหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์มีเนื้อหาว่า ชาวอัลไตอยุ่บนจากถิ่นเดิมลงมาทางใต้เพราะถูกสหรัฐอเมริกา รุกราน แทนการถูกจีนรุกรานตามเนื้อหาเดิม” (Kangwan, 2021: 202) แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่ถูกบิดเบือนทำให้ประชาชนเข้าใจว่า สหรัฐอเมริกาเป็นฝ่ายรุกรานชนชาติอัลไตแทนที่จะเป็นจีน

2.12 การกำจัดประชาชนต่างสายเลือด

ความรุนแรงที่สุดที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลเผด็จการ คือ การกำจัดประชาชนต่างสายเลือด โดยรัฐได้ส่งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบกิจวัตรประชาชน รวมถึงตรวจสอบเอกสารรับรองสายเลือดอัลไต “ขั้นต่อไปให้เจ้าของบ้านนำหนังสือรับรองสายเลือดอัลไตแท้ของครอบครัวท่านมาให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบด้วย” (Kangwan, 2021: 154) ทำให้ประชาชนไม่สามารถหนีพ้นการตรวจสอบได้ ยกเว้นบางบ้านที่มีคนในครอบครัวมีอิทธิพลหรือมีเส้นสายอยู่บ้างก็จะขอซื้อเอกสารรับรองสายเลือดอัลไตจากโรงพยาบาล ส่วนประชาชนที่ไม่ได้มีเอกสารรับรองสายเลือดอัลไตก็ถูกจับตัวไปทันที “เมื่อคืนเจ้าหน้าที่บุกมาจับพ่อ แม่ และเด็กชายไต้ไป เพราะเขาไม่มีเอกสารรับรองสายเลือดอัลไตแท้ครับ” (Kangwan, 2021: 155) โดยประชาชนผู้เคราะห์ร้ายเหล่านั้นจะถูกส่งตัวไปยังค่ายกักกันรัฐเผด็จการจึงมีความโหดเหี้ยมอย่างมากต่อประชาชนที่ไม่ใช่สายเลือดอัลไต

2.13 การควบคุมวิถีชีวิตประชาชน

รัฐเผด็จการประกาศใช้กฎอัยการศึก ซึ่งกฎหมายนี้ทำให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจมากขึ้น ประการแรกมีการบังคับให้ “ประชาชนที่อายุเกินสิบห้าปี มีหน้าที่ต้องดูท่านผู้นำอู่ฮั่นไต้หวันออกกรายการโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจทุกวันตอนเย็น” (Kangwan, 2021: 152) มีการตรวจสอบจากรัฐโดยให้ “เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการมาขอตรวจสอบว่าท่านเจ้าของบ้านดูรายการ ‘จ้อจากใจ’ ของท่านผู้นำตามกฎหมายอัยการศึกหรือไม่” (Kangwan, 2021: 153)

ผู้ที่ไม่ได้ดูรายการนี้ก็จะถูกลงโทษ ขณะเดียวกันรัฐก็พยายามเข้าควบคุมความเป็นส่วนตัวของประชาชน “พวกคุณทั้งสองร่วมเพศด้วยท่วงท่าพิสดาร หลุดกรอบจริยธรรมอันดีงาม โดยเฉพาะฝ่ายหญิงที่แสดงออกอย่างโลดโผน ผิดจากคุณสมบัติที่กุลสตรีพึงมี ซึ่งจะส่งผลให้ลูกที่เกิดมาอาจมีสภาพจิตใจที่ผิดปกติ เต็บโตเป็นคนที่ก้าวร้าว ขวางโลก ต่อต้านสังคมและท่านผู้นำ...” (Kangwan, 2021: 166) เห็นได้ว่ารัฐพยายามเข้ามาจัดการชีวิตส่วนตัวของประชาชนอย่างยิ่งที่สุด

การสร้างสังคมแบบนิวมโทรโพลิส: รัฐเผด็จการผ่านอำนาจของผู้ชาย

นวนิยายเรื่อง WE SHOULD ALL GO TO HELL เราทุกคนควรลงนรก (2564) ของ บริษฏ์ พงศ์วัชร เล่าเรื่องของตัวละคร “เดซี่” ในช่วงแรกเธอเป็นโสเภณีในสังคมนอกเขตพัฒนา เธอจึงพบกับความชั่วช้า สกปรก และเสื่อมทรามจากกลุ่มลูกค้าของเธอ เธอกลายเป็นคนที่หักหลังพระเจ้า ขณะที่ตัวละคร “หนูธาร์” เด็กน้อยที่คอยติดตามช่วยเหลือเธอตั้งแต่แรก นับจากที่เดซี่ถูกจับ หนูธาร์ที่เติบโตแล้วก็ทำอาชีพขายบริการ และทำให้ลูกค้าหักหลังพระเจ้า (ไม่รักรัฐเพียงหนึ่งเดียว) เป็นการต่อต้านอำนาจรัฐในแบบของทั้งสอง ในตอนท้ายแสดงให้เห็นว่ารัฐพัฒนาเมืองศูนย์กลาง และทอดทิ้งเมืองนอกเขตพัฒนา

การสร้างสังคมแบบนิวมโทรโพลิส: รัฐเผด็จการผ่านอำนาจของผู้ชาย มีดังนี้

1. วิถีของพลเมือง

นวนิยายเสนอตัวละครเพศชายที่เป็นตัวแทนพระเจ้าในหลายบริบท และเสนอตัวละครเพศหญิง รวมถึงตัวละครชายบางส่วนที่เป็นตัวแทนของประชาชนที่ต่อต้านพระเจ้า สื่อสารความหมายได้ ดังนี้

1.1 การตกอยู่ภายใต้อำนาจเบ็ดเสร็จของรัฐ

ตัวละครเดซี่ที่เป็นตัวละครเอกซึ่งทำอาชีพโสเภณีที่นำเสนอให้เห็นว่ารัฐมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการคุมชีวิตประชาชน “ตราบใดที่เรายังรักพระเจ้านะ จะแกล้งทำก็ได้นะ หนูกับฉันก็ไม่มีใครต้องเจอแบบอัลเบิร์ตหรือโลก้า” (Pornawat, 2021: 144) รัฐต้องการความศรัทธาจากประชาชนอย่างยิ่ง ความศรัทธาแม้เป็นการหลอกลวงก็จะช่วยให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิต ไม่ต้องเจอจุดจบน่าเศร้า สำนึกร่วมต่อรัฐที่เป็นสำนึกร่วมของประชาชนคือการเป็นพระเจ้าที่ทรงอำนาจ และเบ็ดเสร็จเด็ดขาดอย่างยิ่ง

1.2 การแสดงพฤติกรรมอันหยาบคาย และรุนแรง

สังคมดิสโทเปียมักถูกเสนอว่าเป็นสังคมแห่งหยาบคาย ใช้ความรุนแรงและชอบใช้อำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประชาชนเพศชายที่มีฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจต่ำ เรื่องเล่าของเดซีเล่าว่าพระเจ้ามักเป็นลูกค้ำที่มีปมด้อยเรื่องอวัยวะเพศ หรือรูปร่างที่ไม่สมส่วน และมักถูกบรรยายสภาพเหล่านั้นอย่างตรงไปตรงมา “อีซาติหมา เดซีเล่าว่าพระเจ้าสบลค่านั่น” (Pongwat, 2021: 13) เดซีมีอาชีพเป็นโสเภณี พระเจ้าของเธอมักเป็นลูกค้ำที่มีลักษณะอ้วน สูงอายุ อวัยวะเพศไม่แข็งตัว ลูกค้ำเหล่านี้มักไม่มีเงินเปิดห้อง จึงต้องอาศัยรถซีตรองของเธอที่ขโมยจากพระเจ้าคนก่อน หรือบ้างก็เป็นห้องน้ำสกปรก

1.3 การต่อต้านการกดขี่จากรัฐ

ตัวละครธาร์ที่แม้จะเป็นเพศชายแต่ไม่ได้มีอำนาจความเป็นชายอย่างพระเจ้า เพราะปมปัญหาจากชีวิตวัยเด็ก เขาต่อต้านอำนาจเพศชายด้วยวิธีการในแบบของเขา “เขาขุดตัวท่ามกลางหลักฐานของการนอกใจพระเจ้า ดอกไม้พวกนั้นคือชู้รัก ผมดึงเขามานอนหนุนบนตัก ลูบหัวปลอบประโลม เหตุการณ์ที่ผมรอคอยเกิดขึ้นแล้ว” (Pongwat, 2021: 67) ธาร์เป็นคนที่ต่อต้านพระเจ้าผ่านอาชีพของตน ธาร์มีความทรงจำที่ไม่ดีกับพระเจ้าตั้งแต่ตอนที่คอยดูแลเดซี และต้องปะทะกับลูกค้ำตลอดเวลา รวมถึงพระเจ้าผู้เป็นพ่อที่ขาดความรักความเอาใจใส่ต่อเขา เขาจึงเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ต่อต้านพระเจ้า โดยทำให้ลูกค้ำเพศชายทุกคนหักหลังความเป็นพระเจ้าของตัวเอง

2. การบริหารงานของรัฐ

รัฐมีบทบาทหลากหลายแง่มุมต่อสังคมนอกเขตพัฒนา ดังนี้

2.1 การสร้างขอบธรรมต่อโครงการกระสวยอวกาศ

รัฐถลงถึงทางออกปัญหาของประเทศ คือ โครงการกระสวยอวกาศ โดยรัฐเริ่มต้นเวนคืนที่ดินทั้งหมด รวมทั้งชายฝั่งทะเลไล่ลงไปทางทิศใต้ เพื่อสร้างศูนย์อวกาศแห่งชาติ ซึ่งวิธีการเช่นนี้ของรัฐสร้างความไม่พอใจต่อประชาชน การพัฒนาไม่ได้หมายถึงทางรอดของประชาชนชายขอบ อย่างไรก็ตามรัฐก็พยายามเน้นย้ำส่วนดีของโครงการอยู่เสมอ “พวกผู้ประกาศในจอฉีกยิ้มบนหน้าว่ามั่นคงอนาคตของที่นี่ อนาคตและอนาคต อนาคตที่กลืนกินทุกสิ่ง รับผิดชอบต่อชุมชนในใจ และปล่อยให้พื้นที่ที่เหลือแห้งแล้งเหมือนทะเลทราย” (Pongwat, 2021: 120) แม้จะโฆษณาชวนเชื่อถึงความจำเป็นต่อโครงการอย่างไร แต่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่นอกเขตพัฒนามิได้หลงคล้อยตามมากนัก มี

หลายคนที่มีทัศนคติถึงการถูกทอดทิ้งจากรัฐบาล อีกทั้งโครงการอื่น ๆ ทั้งหมดในประเทศ ถูกชะลอไว้เพื่อทุ่มงบกับโครงการกระสวยอวกาศ

2.2 การครอบงำประชาชน

รัฐมีการครอบงำประชาชนเพื่อความสำเร็จของโครงการพัฒนาเมืองหลวงผ่านอำนาจเพศชาย และกระทำอย่างเป็นทางการ “เชื่อว่าผมมีปมอดีตปัส ควรเริ่มเทศน์คริสต์สำนักในพระคุณของพระเจ้า พร้อมจ่ายยาชื่อว่า God Love You” (Porngwat, 2021: 79) การรักพระเจ้าไม่มากพอ ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาไม่ต่างกับผู้ที่มีอาการทางจิต อีกทั้งยังผลิตยาเพื่อทำให้ประชาชนศรัทธารัฐมากขึ้น ขณะเดียวกันในเชิงเศรษฐกิจ รัฐมีการเปลี่ยนสกุลเงินเป็นสกุลเงินเฉพาะของตัวเอง “ได้หมดเลย จ่ายเป็นเหรียญสกุลใหม่ Oh God! ก็ได้ละ คุณรู้ใช่ไหมว่ารัฐเพิ่งใช้เงินนี้จ่ายค่าจรวดมือสองล็อตใหม่ที่เพิ่งมา” (Porngwat, 2021: 84) การเปลี่ยนสกุลเงินเป็น Oh God! เป็นการทำให้อำนาจรัฐนั้นอยู่ในความจำเป็นของประชาชนมากขึ้น รัฐกลายเป็นแก่นแกนหลักทางเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของประชาชน เพื่อให้รัฐมุ่งสู่สังคมนิวมโทรโพลิส

2.3 ภาระทั้งเมืองนอกเขตพัฒนา

โครงการพัฒนาส่งผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่นอกเขตพัฒนา ก่อให้เกิดปัญหาต่อ “พื้นที่รัศมีหนึ่งร้อยกิโลเมตรแห่งความเงื้อมเงา” (Porngwat, 2021:) ที่เป็นบริเวณรอบฐานปล่อยจรวดจะได้รับแรงสั่นสะเทือนทุกครั้งที่มีการปล่อยยาน รบกวนการพักผ่อนของผู้คนในช่วงดึก อีกทั้งยังมีควันลอยเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากอีกด้วย รวมถึงทำให้เกิดไฟฟ้าดับทั้งเมือง รัฐให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนน้อยกว่าโครงการกระสวยอวกาศ “แล้วพวกเขาก็ปล่อยเราอยู่ในนรก” (Porngwat, 2021: 62) รัฐให้ความสำคัญต่อเมืองนอกเขตพัฒนาเป็นลำดับรองลงมาจากโครงการต่าง ๆ รัฐจึงเป็นรัฐที่พยายามพัฒนาสังคมไปสู่โลกที่ดีกว่าซึ่งแลกมาด้วยผลกระทบมากมายต่อเมืองโดยรอบ

บทสรุป

สังคมแห่งรัฐเผด็จการที่ปรากฏในนวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 นำเสนอวิถีชีวิตของพลเมืองที่มักใช้ชีวิตในสังคมอยู่ด้วยความเคยชินกับกฎระเบียบ และข้อห้ามต่าง ๆ ที่ไม่เป็นปกติ มีความศรัทธาต่อผู้นำของตน ยอมรับวิถีชีวิต และสภาพสังคมที่ตนอาศัยอยู่ บางครั้งมีความชื่นชมยินดีต่อความเป็นไปในสังคมภายใต้การควบคุมของรัฐ ขณะที่รัฐเองมีบทบาทอย่างมากในการควบคุมวิถีชีวิตประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งในแง่

นโยบาย ข้อห้าม การควบคุมสื่อ การใช้ความรุนแรง การสอดส่องชีวิตประชาชน การแทรกแซงความทรงจำ ปลุกฝังอุดมการณ์ และการครอบงำประชาชน เป็นต้น สภาพสังคมที่ประชาชนและรัฐมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบนี้เป็นสังคมแห่งรัฐเผด็จการที่มีความเป็นดิสโทเปียอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถนำมาอธิบายถึงลักษณะสังคมดิสโทเปียที่ปรากฏเด่นชัดว่ามีการนำเสนอสังคมประเด็นการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงทศวรรษที่ 2560 กล่าวได้ว่านวนิยายดิสโทเปียทศวรรษที่ 2560 ในสังคมไทยยืนอยู่ในฐานะดิสโทเปียแนวการเมือง

นวนิยายแนวดิสโทเปียเสนอโลกอันเลวร้ายซึ่งเป็นการทำนายความเป็นไปได้ในสังคมจริง นวนิยายไทยร่วมสมัยทศวรรษที่ 2560 ขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองในสังคมไทยนั้นมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด โดยเฉพาะช่วงหลัง เรื่องเล่าในนวนิยายดิสโทเปียจึงเสนอความเป็นไปได้ว่า หากปล่อยให้ปัญหาการเมืองยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมต่อไป สังคมไทยอาจกลายเป็นสังคมดิสโทเปียที่หาทางออกไม่พบ และจบด้วยความสิ้นหวังอย่างสังคมดิสโทเปียในนวนิยาย

References

- Kangwan, J. (2021). **Altai Villa**. [in Thai]. Bangkok: Samadhi.
- Nitiweerakul, N. (2018). **The Act**. [in Thai]. Bangkok: Samadhi.
- Pongwat, B. (2021). **We Should All Go to Hell**. [in Thai]. Bangkok: P.S.
- Prabt. (2020) . **The Siam Cemetery**. [in Thai]. Bangkok: Praew.
- Punyakanchana, S. (1990). **An Analytical study of American Dystopian Science Fiction from 1950 to 1972 A.D.** [in Thai]. Degree of Master of Arts (Comparative Literature), Bangkok: Chulalongkorn University.
- Rakchat, K. & Ajchariyabodee, W. (2019). Characteristics concerning dystopian societies appeared in a short story collection book “Singtho Nokkhok” **The 2nd National Conference on Presenting Research Results of Students in the Humanities and Social Sciences**, 19 January 2019, aculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University. Bangkok. Thai Hotels Association.

- Rukrian, P. (2016). **Eco-Dystopia and Eco-Utopia in Kim Stanley Robinson's science Fiction**. [in Thai]. Doctor of Philosophy (Literature and Comparative), Bangkok: Chulalongkorn University.
- Sanpharee, P. (2017). The Use of Dictatorship and Power Liberal Democratic. **Journal of Modern Learning Development**, 2 (2), 33-43.
- Srithong, W. (2018). **The Monument**. [in Thai]. Bangkok: Samadhi.
- Sutherland, J. (2013). **A Little History of Literature**. Bangkok: Bookscape.

ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือก ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562

Writing Errors in Basic Lao Language Taken as an
Elective Subject by Undergraduate Students at Ubon
Ratchathani University, Academic Years 2017-2019

ลอยลูนันท์ อุดมญาติ¹

Loylounant Oudhomyath

Received: October 23, 2023/ Revised: March 4, 2024/ Accepted: March 27, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562 ตามหลักการสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาวและการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากชิ้นงานการเขียนบรรยายเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้น กลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง 372 ชิ้นงาน ใน 3 หัวข้อ คือ การเขียนเรื่องความประทับใจ เรื่องตลกและเรื่องอวยพร วิเคราะห์และหาคำความถี่แล้วจัดลำดับความมากน้อย ผลการศึกษาพบว่า ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือก มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 1,759 จุด ปรากฏ 4 ลักษณะ ซึ่งมีลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การสะกดคำ รองลงมาคือ การเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย ระดับปานกลางคือ การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย และน้อยที่สุดคือข้อผิดพลาดในการใช้คำ ด้านการสะกดคำมี 3 ลักษณะ ซึ่งมีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนสระ รองลงมาคือ พยัญชนะ และน้อยที่สุดคือวรรณยุกต์ ด้านการเขียนพยัญชนะ การเขียนรูปพยัญชนะต้นผิดพลาดมากกว่าการเขียนรูปพยัญชนะ

¹อาจารย์ประจำ, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University), Email: loylounant.o@ubu.ac.th

followed by ຮ, ຂ, ມ, ຍ, ອ, ຈ, ຍ, ບ, ຫ, ບ, ຖ, and ທ, respectively. The least frequently misspelled were ສ and ທ ງ. For final consonants, the most common error was in writing ນ, followed by ງ, ມ, ກ, ດ, and ບ, respectively, with ອ being the least frequently misspelled. In vowel spelling errors, the most commonly misspelled word was ເອົາ, followed by ອ່, ອີ, and ອີ, ເອົ, ໄອ, ໄອ, ເອຍ, ອີວ, ອີ, and ອະ. The least frequently misspelled were ອີ and ເອາະ. Tone errors were related to writing words with the wrong tonal markers. Additionally, using Thai words in Lao writing was identified as a common error, particularly at the phrasal level. In terms of applying Thai orthography to Lao writing, the most common errors involved words with vowel diphthongs such as ຕ -ຍ and ຕ ອ ຍ, as well as clusters. Lexical errors frequently included the incorrect usage of words such as ປີ້ (ticket), ຂ້ອຍ (me), and ເລື້ອງ (story), respectively.

Keywords: Lao Language Writing errors, Misspelling, Teaching Lao language

บทนำ

การเขียนเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งในการนำเสนอข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้ส่งสารสู่ผู้รับสาร หากผู้ส่งสารบกพร่องด้านความรู้ความคิดในการเขียน การถ่ายทอดสื่อสารก็บกพร่องและด้อยคุณค่าตามไปด้วย ดังนั้นผู้ส่งสารในการเขียนพึงตระหนักเสมอว่าผู้รับสารคือใคร รับสารแล้วจะเกิดผลอย่างไร (Junsooksri, 2008: 1) การเขียนมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ช่วยสื่อความหมาย ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจของตนเองออกมาเป็นตัวอักษร เพื่อสื่อความหมายของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ (Somprayoon, 1996: 146) ดังนั้น การเขียนภาษาลาวเป็นการสื่อสารผ่านอักษรลาว เพื่อให้ผู้อ่านสามารถรับสารได้ตามความต้องการ หากการเขียนเกิดข้อผิดพลาด จะทำให้การสื่อสารนั้นบกพร่องได้ การเขียนสามารถส่งผลดีและผลเสียให้กับผู้เขียนได้ สอดคล้องกับ Chanprakhon, 2007: 5 การสะกดคำที่ถูกต้องจะทำให้จุดประสงค์ในการสื่อสารนั้นมีคุณภาพ สื่อสารได้ตามความต้องการอันเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่ผู้เขียน ในทางตรงข้าม หากผู้เขียนนั้นมีการสะกดคำที่ผิดพลาดก็จะทำให้การ

เขียนนั้นไม่มีคุณภาพที่ดี สื่อสารบกพร่องทางด้านความหมายและสร้างความเสียหายแก่ผู้เขียนเช่นเดียวกัน จากที่กล่าวมานั้น ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญในการเขียน และสอดคล้องกับการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จากการศึกษาข้อมูลและตรวจงาน การเขียนภาษาลาวเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้น พบว่า มีข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวหลายลักษณะ และจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการเขียนภาษาลาวของ Chanthao, & Unthanon, (2013) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับข้อบกพร่องการเขียนภาษาลาวของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการศึกษาเกี่ยวกับการเขียนพยัญชนะ สระและเครื่องหมาย โดยมีข้อบกพร่องในการเขียนเขียนพยัญชนะ สระและเครื่องหมาย ความบกพร่องพบการใช้สระไม่ถูกต้อง ใช้วรรณยุกต์สลับระหว่างไม้เอกและไม้โท ไม่ใช้เครื่องหมายวรรคตอน งานวิจัยดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเขียนที่ใช้ภาษาแบบทางการ ดังนั้น จึงแนะนำให้การศึกษาวิจัยต่อไปควรมีการเขียนในบริบทของการใช้ชีวิตประจำวันของนักศึกษา และยังเห็นว่าการศึกษากการเขียนภาษาลาวยังไม่ครอบคลุมต่อบริบทภาษาแม่ของผู้เรียนภาษาลาวในฐานะต่างประเทศ ควรมีการศึกษากการใช้คำ การใช้ภาษาแม่เขียนภาษาต่างประเทศ การเขียนภาษาต่างประเทศเป็นภาษาแม่ เป็นต้น นอกจากนี้ Rojanapittayakorn, 1995: 230 อ้างใน Yoo-Yen, 1997: 39 ได้กล่าวว่า แม้ว่าภาษาลาวและภาษาไทยจะมีลักษณะใกล้เคียงกันมากจนสามารถสื่อสารกันได้ในขณะที่พูดกันคนละภาษาก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้ว จะเห็นว่าภาษาลาวเป็นภาษาที่มีลักษณะแตกต่างกับภาษาไทย จะสังเกตได้ว่าพยัญชนะลาวหลายตัวเขียนต่างกับของไทย เช่น ตัว บ ไปไม่เขียนเหมือน ข ไซของไทย เช่น คำว่า “เบียร์ลาว” ในภาษาลาวจะเขียนเป็น “เขยลาว” จากประเด็นนี้ทำให้รู้ว่า ถึงภาษาไทยและลาวจะคล้ายกันมากแต่ก็มีรายละเอียดที่ต่างกัน นอกจากนั้นยังมี Purintrapibal, 2010: 54 ได้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือ ภาษาต่างประเทศที่สำคัญที่สุดคืออิทธิพลของของภาษาแม่ของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะลักษณะของภาษาแม่และภาษาต่างประเทศ รวมถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาและผู้เรียนแตกต่างกันมาก นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องการแทรกแซงของภาษาแม่ จะเกิดขึ้นง่ายมากเมื่อผู้เรียนอยู่ในช่วงวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ที่ปรากฏให้เห็นจากการที่ผู้เรียนนำความรู้ทางภาษาบางอย่างจากภาษาแม่ซึ่งมีรูปแบบโครงสร้างหรือการใช้ภาษาที่ไม่เหมือนกันมาใช้ในการพูดและการเขียนในภาษาที่ตนเรียน จากประเด็นนี้ทำให้ทราบว่า

ภาษาแม่มีอิทธิพลและแทรกแซงภาษาต่างประเทศของผู้เรียนและจุดนี้ก็ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาต่างประเทศได้ และ งานวิจัยของ Chanthao, & Unthanon, 2013: 125 ได้อธิบายว่า การทำความเข้าใจสาเหตุของการเขียนภาษาลาวบกพร่องของผู้เรียน เข้าใจรูปแบบและลักษณะที่ผิดพลาดของการเขียนภาษาลาวทำให้เกิดประโยชน์ให้แก่ผู้สอนได้เช่น การปรับปรุงเอกสารประกอบการสอน วิธีการเรียนการสอนภาษาลาว ตลอดจนการฝึกทักษะการเขียนให้แก่นักศึกษาได้อย่างเหมาะสม อันจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและผู้เรียนสามารถนำภาษาลาวไปประยุกต์ใช้ในวิชาชีพอย่างมีเหตุผลด้วย จากประเด็นนี้ทำให้ทราบว่ หากทราบลักษณะข้อผิดพลาดของการเขียนแล้วจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สอนและผู้เรียนได้ นอกจากนี้ Klueaknon, 2007: 23-24 เห็นว่าสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและปรับปรุงให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาที่สองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่า การเขียนสะกดคำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันและความเป็นอยู่ของบุคคลในปัจจุบัน เพราะการเขียนสะกดคำถูกต้องช่วยให้ผู้อ่านและเขียนหนังสือได้ถูกต้อง สื่อความหมายได้แจ่มชัดและมีความมั่นใจในการเขียน ทำให้ผลงานที่เขียนมีคุณภาพขึ้น (Manok, 2021: 26-27)

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นและจากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่ทำการสอนในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้นในฐานะวิชาเลือกในปีการศึกษา 2560-2562 โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้นที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเกี่ยวกับการสะกดคำตามอักขรวิธีลาวและการใช้คำ หลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและได้ตรวจผลงานของนักศึกษาแล้วพบว่า นักศึกษามีข้อผิดพลาดในทักษะการเขียนภาษาลาวหลายลักษณะ เช่น ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ การเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย เป็นต้น ดังนั้น เพื่อต้องการทราบลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง “ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นฐานะวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562” โดยใช้หลักการสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาว การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากชิ้นงานการเขียนบรรยายเชิงสร้างสรรค์ในชีวิตประจำวัน ของนักศึกษาในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้น ใน 3 หัวข้อ คือ การเขียนเรื่องความประทับใจ เรื่องตลกและเรื่องอวยพร ผลการวิจัยนี้สามารถขยายผลโดยการใช้ลักษณะข้อผิดพลาด

เหล่านั้นเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเอกสารประกอบการสอน วิธีสอน ผักกักขะการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และผู้สนใจทั่วไปเพื่อส่งเสริมการเขียนและการใช้ภาษาลาวให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้น ฐานวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
2. ทราบลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้น ฐานวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562
3. ทราบข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิธีการสอน ผักกักขะการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและผู้สนใจทั่วไป

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กรอบแนวคิด

1.1 กรอบในด้านเวลา ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวันที่ 25 มีนาคม 2563 โดยกำหนดขอบเขตเวลาของข้อมูลที่นำมาศึกษา คือ ปี 2560-2562

1.2 กรอบเนื้อหาการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของการศึกษาได้แก่ การสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาว จากชิ้นงานการเขียนบรรยายเชิงสร้างสรรค์ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาที่ลงทะเบียนรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้น กลุ่มวิชาโทภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษาดัฒบ์ปรับปรุง พ.ศ. 2560 ปีการศึกษา 2560-2562 จำนวน 372 ชิ้นงาน จำนวน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) เขียนเรื่อง “ความประทับใจ” จำนวน 164 ชิ้นงาน 2) เขียนเรื่อง “เรื่องตลก” จำนวน 119 ชิ้นงาน และ 3) เรื่อง “คำอวยพร” จำนวน 89 ชิ้นงาน

1.3 กรอบในด้านพื้นที่ ได้แก่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่กลุ่มประชากรศึกษาอยู่และกำหนดเฉพาะเจาะจงเป็นห้องเรียนที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้นเท่านั้นของแต่ละปีการศึกษา 2560 -2562

1.4 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่นักศึกษาทั้งหมดที่เรียนในรายวิชา ภาษาลาวเบื้องต้น ฐานวิชาเลือก กลุ่มวิชาโทภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2560 ที่

ปรากฏอยู่ในฐานข้อมูลรายวิชาตั้งแต่ปีการศึกษา 2560 -2562 ทั้งหมดจำนวน 372 คน ได้มาด้วยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (purposive sampling) จำแนกเป็นแต่ละปีการศึกษาได้ คือ ปี 2560 จำนวน 116 คน หัวข้อ“ความประทับใจ” ปี 2561 จำนวน 119 คน หัวข้อ“เรื่องตลก” ปี 2562 จำนวน 137 คน หัวข้อ“ความประทับใจ” 48 คน และ หัวข้อ“คำอวยพร” จำนวน 89 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

2.1 นำเสนอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยต่อ คณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

2.2 สืบค้นและรวบรวมชิ้นงานต่าง ๆ ให้ครบจำนวน 372 ชิ้นและแยกตามปีการศึกษา

2.3 นำชิ้นงานต่าง ๆ ที่นักศึกษาเขียนมาตรวจและศึกษาอย่างละเอียดว่า นักศึกษาเขียนผิดจุดใดบ้าง จุดใดที่นักศึกษา-ใช้คำไม่ถูกต้องตามหลักของภาษาลาวแสดงว่าจุดนั้นเป็นข้อผิดพลาดโดยยึดตามหลักการเขียนอักษรวิธและการใช้คำลาว

2.4 บันทึกข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวแต่ละจุดให้เป็นแต่ละลักษณะข้อผิดพลาดในแต่ละปีการศึกษาแล้วนำมารวมกันโดยการนับจุดผิดพลาดและจุดใดที่เหมือนกันก็จัดให้เป็นจุดเดียวกันแล้วนับเป็นจำนวนครั้งที่ผิดพลาด

2.5 นำข้อมูลลักษณะข้อผิดพลาดมาจำแนกความถี่ และคำนวณคิดเป็นร้อยละเพื่อพิจารณาความมากน้อย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 นำแต่ละชิ้นงานของแต่ละปีการศึกษามาศึกษาวิเคราะห์หาลักษณะข้อผิดพลาด

3.2 บันทึกข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเดียวกันไว้ด้วยกันให้เป็นหมวดหมู่

3.3 นำผลการวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นของนักศึกษาแต่ละปีการศึกษาที่ลำดับความมากน้อยแล้วมาคิดค่าร้อยละ

3.4 นำค่าร้อยละของแต่ละลักษณะข้อผิดพลาดในแต่ละปีการศึกษามาพิจารณาลำดับความมากน้อย

3.5 นำผลการวิเคราะห์ที่พิจารณาลำดับความมากน้อยของแต่ละปีมา

สังเคราะห์และพิจารณาคำร้อยละของแต่ละลักษณะข้อผิดพลาดเป็นภาพรวม ปี 2560-2562

3.6 นำผลการสังเคราะห์แต่ละลักษณะข้อผิดพลาดภาพรวมมาคิดหาคำร้อยละอีกครั้งแล้วพิจารณาลำดับความมากน้อย

3.7 สรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นของนักศึกษาด้วยตารางวิเคราะห์และการอธิบายแบบพรรณนาวิเคราะห์ได้ตาราง

3.8 นำผลสรุปลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นของนักศึกษามาวิเคราะห์อภิปรายผลเทียบกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาความสอดคล้อง ความเหมือนและแตกต่าง และเสนอข้อเสนอแนะ

ความรู้เบื้องต้นในการการสะกดคำ

1. ความหมายของการสะกดคำ การเขียนสะกดคำคือ การนำตัวอักษรมาเรียงร้อยให้เกิดความหมายตามหลักของภาษานั้น ๆ ซึ่งมี นักวิชาการด้านการใช้ภาษาได้กล่าวถึงการเขียนสะกดคำเฉพาะคำในภาษาไทยไว้ดังนี้ “การเขียนสะกดคำหมายถึง การเขียนคำตามหลักเกณฑ์ได้อย่างถูกต้อง โดยเรียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตัวสะกดและตัวการันต์ ตามลำดับ เพื่อให้สามารถออกเสียงได้ชัดเจนและสื่อความหมายได้ถูกต้อง” (Kwanput, 2010: 13) สรุปได้ว่า การเขียนสะกดคำในข้างต้น คือ การนำอักษร ทั้ง พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์และเครื่องหมายต่าง ๆ มาเขียนประสม ร้อยเรียงให้เป็นคำที่มีความหมายสามารถสื่อสารได้ตามต้องการได้อย่างถูกต้องตาม ไวยากรณ์

2. ความสำคัญของการเขียนสะกดคำ การเขียนสะกดคำได้ถูกต้องจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจข้อความที่เขียนได้รวดเร็วถูกต้อง ทั้งจะช่วยให้เกิดทัศนคติที่ดีแก่ผู้ที่ได้อ่านข้อความที่เขียนนั้นด้วย นอกจากนั้นการเขียนสะกดคำ ยังช่วยให้ผู้เขียนเกิดความมั่นใจในตนเองทุกครั้งที่เขียน การเขียนที่ถูกต้องจะช่วยให้ผู้เขียนอธิบายความเห็นตามที่ต้องการด้วยถ้อยคำที่ถูกต้องสละสลวยยิ่งขึ้น (Sakcharoen, 1974: 3) อ้างใน Duangpetch, (1990: 2) และการเขียนสะกดคำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันและความเป็นอยู่ของบุคคลในปัจจุบัน เพราะการเขียนสะกดคำถูกต้องช่วยให้ผู้อ่านและเขียนหนังสือได้ถูกต้อง สื่อความหมายได้แจ่มชัดและมีความมั่นใจในการเขียน ทำให้ผลงานที่เขียนมีคุณภาพขึ้น (Phupluem, 1996: 12) อ้างใน (Klueakon, 2007: 23-24)

การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error Analysis)

1. ความหมายของคำว่า “errors” Corder (1973: 259-261) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “errors” ไว้ว่า “errors” คือ ข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนภาษาต่างประเทศเป็นผู้ทำโดยที่ “errors” นี้แสดงถึงคำพูดหรือข้อความที่อาจจะผิดทางด้านไวยากรณ์ หรือทางด้านความหมาย กล่าวคือ ข้อความใดที่ไม่เป็นที่ยอมรับ (unacceptable) ของเจ้าของภาษาถือว่าเป็น “errors” หรือ บางครั้ง “errors” อาจคลุมไปถึงการที่ผู้เรียนพูดหรือเขียนไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ (inappropriate) ก็ได้ อีกคำหนึ่งที่ Corder (1973) ใช้เรียก “errors” คือ “breaches of the code” ซึ่งหมายถึงการทำผิดกฎเกณฑ์ภาษาต่างประเทศที่ผู้เรียนกำลังเรียนอยู่ และในระหว่างที่ผู้เรียนทำความเข้าใจกฎเกณฑ์นั้นๆ จึงมีโอกาที่จะพูดผิด หรือเขียนผิดได้ เช่น ต่อไปนี้เป็นลักษณะของ “errors” ที่ Corder (1973) ได้อธิบายไว้ 1) “errors” บางชนิดเกิดขึ้นอย่างมีระบบและเราสามารถบอกล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไร “errors” ชนิดนี้มักจะเกิดจากความแตกต่างของภาษาแม่และภาษาต่างประเทศที่ผู้เรียนกำลังเรียน 2) “errors” ที่เราไม่สามารถคาดคะเนได้ล่วงหน้าว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้เรียนแต่ละคน (Bumroongthai, 2010: 19)

(Dulay, Burt and Krashen, 1982) อ้างใน Manok, (2021: 25) กล่าวว่า ข้อผิดพลาดคือการพูดหรือการเขียนของผู้เรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศที่เจ้าของภาษาหรือผู้ที่รู้ภาษาดีเห็นว่ายังกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ซึ่งอาจเป็นคำหรือโครงสร้าง (Royal Academy, 2013) รูปแบบหรือโครงสร้างของภาษาที่เจ้าของภาษาพิจารณาว่าไม่เป็นที่ยอมรับเนื่องจากนำมาใช้อย่างไม่ถูกต้อง (Klassen, 1991) การใช้ภาษาในลักษณะดังกล่าวแสดงออกถึงผลจากการเรียนรู้อย่างผิด ๆ หรือการเรียนรู้ที่ยังไม่สมบูรณ์ (Richards, 1974) ผู้เรียนมักสร้างภาษาขึ้นมาระหว่างที่เรียนรู้ภาษาที่สอง ทั้งการพูดและการเขียนทำให้การใช้ภาษาไม่ถูกต้องตามหลักภาษา แต่ถือเป็นเรื่องปกติที่ผู้เรียนสร้างข้อผิดพลาดในระหว่างเรียนรู้ภาษาที่สอง

สรุปแล้ว เห็นว่า “Error” คือข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนภาษาต่างประเทศเป็นผู้ทำรวมถึงคำพูดหรือข้อความที่อาจจะผิดพลาดทางด้านไวยากรณ์ หรือทางด้านความหมายที่ไม่เป็นที่ยอมรับของเจ้าของภาษา หรือผู้ที่รู้ภาษาดี และยังรวมถึงการเขียนไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ เขียนบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ซึ่งอาจเป็นคำหรือโครงสร้าง ใช้ภาษาอย่างไม่ถูกต้องตามหลักภาษาและผู้วิจัยจะใช้เพื่อพิจารณาข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาว

2. การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error analysis) การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error analysis) คือกระบวนการวิเคราะห์ความบกพร่องในด้าน ไวยากรณ์ การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดว่าเกิดการเบี่ยงเบนหรือผิดพลาดจากโครงสร้างทางไวยากรณ์ของ ภาษาอย่างไร สามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดขึ้นและปรับปรุงให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาที่สองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Manok, (2021: 26-27)

3. ประเภทของข้อผิดพลาด ประเภทของข้อผิดพลาดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามหลักไวยากรณ์ทางภาษาอังกฤษ คือ การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดตามลักษณะทางภาษาศาสตร์ (Linguistic taxonomy) การจำแนกข้อผิดพลาดทางภาษาศาสตร์ โดยส่วนประกอบต่าง ๆ ทางภาษาได้แก่ความหมายและคำศัพท์ (Semantics and vocabulary) ไวยากรณ์ และหน่วยคำ (Syntax and morphology) ระบบเสียง (Phonology) และวาทกรรม (Discourse) และส่วนประกอบที่มีความหมายทางภาษาศาสตร์ เช่น คำบุพบท กริยาวลี นามวลี เป็นต้น เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดประเภทต่าง ๆ ที่พบ จะใช้การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดที่เน้นโครงสร้างทางด้านภาษาศาสตร์ เช่น วิเคราะห์ข้อผิดพลาดโดยการบันทึกเสียงของ นักเรียนจากการเล่าเรื่องสั้นหรือการนำเสนองาน โดยสามารถจำแนกข้อผิดพลาดออกเป็น 3 ส่วน คือ หน่วยคำ ความหมาย และคำศัพท์ Dulay, Burt, & Karshen (1982) อ้างใน (Manok, (2021: 28)

ภาษาแม่กับการเรียนภาษาต่างประเทศ

คำจำกัดความ เกณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการพิจารณาที่แตกต่างกัน เช่น ภาษาแม่ หมายถึงภาษาของแม่หรือภาษาที่แม่ใช้พูดกับลูก ภาษาแม่ หมายถึงภาษาที่คนเราเรียนรู้ได้มาโดยธรรมชาติเป็นภาษาแรกในการสื่อสารในสังคม ภาษาแม่ หมายถึงภาษาที่ผู้เรียนนำข้อมูลไปเป็นฐานช่วยเมื่อเรียนภาษาอื่น เป็นต้น (Purintrapibal, 2010: 52) การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (foreign language acquisition) ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยการประมวลผลข้อมูลและการสร้างความจำที่ซับซ้อนที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถทางภาษาและสามารถใช้ภาษานั้นเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Gaonac'h, 1987; 1990; 2005 อ้างใน Purintrapibal, 2010: 53-55) การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญหลายด้าน ได้แก่

1. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบภาษาของภาษาที่เรียน
2. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน
3. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผู้สอน
4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมอื่นๆ

ปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศที่สำคัญที่สุด คืออิทธิพลของภาษาแม่ของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศ ปัญหาดังกล่าวถือว่าเป็นปัญหาที่พบบ่อยมากในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อลักษณะทางภาษาของภาษาแม่หรือภาษาที่ 1 และภาษาต่างประเทศที่เรียนหรือภาษาที่ 2 รวมทั้งลักษณะทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับวัฒนธรรมของผู้เรียนมีความแตกต่างกันมากและเมื่อเป็นการเรียนการสอนในประเทศที่ผู้เรียนไม่ได้ใช้ภาษาที่กำลังเรียนนั้นเป็นภาษาที่ 2 หรือเป็นภาษาในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน (exolingual communication) (Purintrapibal, 2010: 53-55)

นอกจากนี้ปัญหาการแทรกแซงของภาษาแม่เกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อผู้เรียนอยู่ในช่วงวัยรุ่นหรือผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ซึ่งเป็นวัยที่พัฒนาการใช้ภาษาแม่ได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศจะยากลำบากมากในช่วงอายุหลัง 12-13 ปี ซึ่งได้ผ่านช่วงที่เรียกว่า “ช่วงวิกฤติ” (critical period) มาแล้วในที่นี้หมายความว่า ในผู้เรียนที่ผ่านพ้นช่วงวัยวิกฤตินี้ ระบบภาษาของภาษาแม่ได้มีการพัฒนาอย่างสมบูรณ์แล้ว ทำให้ยากต่อการที่จะพัฒนาหรือรับเอาระบบของภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้ สมบูรณ์เช่นเดียวกับภาษาแม่ แต่ผู้เรียนก็มีแนวโน้มที่จะนำเอาลักษณะของของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วนั้นเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือลักษณะของภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศที่ตนไม่คุ้นเคย (Krashen, 1981; Gaonac'h, 1987; Giacobbe, 1990; Besse & Porquier, 1991 อ้างใน Purintrapibal, 2010: 53-55) ปัญหาการแทรกแซงของภาษาแม่ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศปรากฏให้เห็นจากการที่ผู้เรียนนำความรู้ทางภาษาบางอย่างจากภาษาแม่ซึ่งมีรูปแบบโครงสร้างหรือการใช้ภาษาที่ไม่เหมือนกันมาใช้ในการพูดหรือการเขียนในภาษาต่างประเทศที่เรียน ทั้งนี้ในการพูดและการเขียน โดยปัญหาดังกล่าวจะสามารถสังเกตหรือวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนการที่ผู้เรียนสร้างระบบภาษาขึ้นใหม่ เรียกว่า Interlanguage หรือเรียกในภาษาไทย “ภาษาในระหว่าง” (Purintrapibal, 2010: 53-55)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Chanthao & Unthanon (2013) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ข้อบกพร่องในการเขียนภาษาลาวของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น” โดยมีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์ข้อบกพร่องการเขียนภาษาลาวของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นเกี่ยวกับการเขียนพยัญชนะ สระ และเครื่องหมาย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อสอบปลายภาครายวิชาภาษาลาวเพื่อการสื่อสาร 1 ระหว่างปีการศึกษา 2546-2548 ด้วยการสุ่มตัวอย่างจากชุดข้อสอบ จำนวน 278 ชุด ผลการศึกษาข้อบกพร่องของการเขียนพยัญชนะ สระ และ เครื่องหมาย พบว่า ข้อบกพร่องของการเขียนพยัญชนะ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การเขียนพยัญชนะต้นบกพร่อง ทั้งการเขียนพยัญชนะต้นเดียวและการเขียนพยัญชนะต้นประสม คือ อักษรควบกล้ำและอักษรนำ โดยพบว่า มีข้อบกพร่องในการเขียนพยัญชนะต้น 19 หน่วยเสียง ไม่พบการเขียนผิดพลาดในพยัญชนะ 8 ตัว ได้แก่ จ ฎ บ ฝ ฝ ๑ ๑ ส่วนพยัญชนะประสมพบว่ามีข้อบกพร่องทั้งอักษรควบกล้ำ ได้แก่ ๑ ๑ ๑ ซึ่งนักศึกษานำหน่วยเสียงควบกล้ำในภาษาไทยไปใช้ในการเขียนภาษาลาว และพบว่ามีการใช้อักษรนำบกพร่องทั้งการใช้ อ นำ และ ๓ นำ นอกจากนี้ยังพบข้อบกพร่องจากการนำรูปพยัญชนะในภาษาไทยไปเขียนเป็นภาษาลาว ข้อบกพร่องของการเขียนสระและเครื่องหมายแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การใช้สระบกพร่อง พบว่ามีการใช้สระพ้องเสียงแต่ต่างรูป การใช้สระสับสนและการใช้สระผิดรูปและไม่ถูกต้อง ส่วนข้อบกพร่องของการเขียนเครื่องหมาย พบว่า มีการใช้วรรณยุกต์สับสนโดยเฉพาะความสับสนระหว่างวรรณยุกต์เอกและวรรณยุกต์โทข้อบกพร่องในการใช้วรรณยุกต์ในคำที่ไม่ควรใช้ และการไม่ใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ในคำที่ควรใช้ ส่วนข้อบกพร่องของการใช้เครื่องหมายประกอบข้อความ พบสาเหตุมาจากการไม่ใช้เครื่องหมายมี 3 เครื่องหมายหลัก คือ เครื่องหมายจั่วเม็ด เครื่องหมายจุดและเครื่องหมายถาม สาเหตุทำให้นักศึกษาเขียนภาษาลาวบกพร่องเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่ คือ ภาษาไทยกลางหรือภาษาไทยถิ่นอีสาน ที่มีต่อการเขียนภาษาลาว ทำให้นักศึกษานำลักษณะการเขียนและคำศัพท์มาใช้ในการเขียนภาษาลาว การไม่รู้คำศัพท์ภาษาลาว การออกเสียงคำผิด ตลอดจนความผิดพลาดในหลักการเขียนอักษรวิธภาษาลาว

Yoo-Yen (1997) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาไทยกับภาษาลาวและข้อบกพร่องในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาลาวที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ 1) การศึกษาความแตกต่างระหว่างระบบเสียงภาษาไทยกับภาษาลาว และ 2) ศึกษาข้อบกพร่องในการเขียนภาษาไทยของ

นักศึกษาลาวที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างระบบเสียงภาษาไทยกับภาษาลาว พบจากการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ประการ คือ 1) ภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 21 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะที่มีในภาษาไทยแต่ไม่มีในภาษาลาวคือ / ch/ และ /r/ ภาษาลาวมีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง หน่วยเสียงที่มีในภาษาลาวแต่ไม่มีในภาษาไทยคือ /ก/ 2) ภาษาไทยมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบ 11 หน่วยเสียง แต่ภาษาลาวไม่มีหน่วยเสียงพยัญชนะควบ 3) หน่วยเสียงพยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ที่มีตรงกันทั้งภาษาไทยและภาษาลาว บางครั้งก็มีการใช้แตกต่างกันการเขียนภาษาไทยของนักศึกษาลาวที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีข้อบกพร่องในการสะกดคำ ได้แก่ การใช้พยัญชนะผิด การใช้สระผิด การใช้วรรณยุกต์ผิด และการใช้การันต์ผิด

Chuchuen (1999) ศึกษากระบวนการเขียน-อ่าน ไทย-ลาว สถาบันราชภัฏเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยงานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอักษรดั้งเดิมและวิวัฒนาการของการเขียนหนังสือของชนชาติไทย-ลาว งานวิจัยนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเชื่อมั่นของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับตัวอักษรไทยที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ความเป็นมาเนื่องจากการคิดค้นและการจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กรุงสุโขทัย ในระหว่างปี พ.ศ. 1826-1835 ทั้งศึกษาวิวัฒนาการ การแพร่กระจายของการใช้ตัวอักษรไปทั่วอินโดจีน โดยเฉพาะกรณีศึกษาการใช้ตัวอักษรที่มีความใกล้เคียงกันในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า 1) การค้นพบต้นกำเนิดรูปแบบและอักษรวิธ้อักษรไทยได้อักษรพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งประดิษฐ์คิดค้น พ.ศ. 1826 และจารึกบนหลักศิลา พ.ศ. 1835 ไม่มีการค้นพบหลักฐานการจารึกก่อนหน้านี้ 2) ประชาชนไทยและประชาชนลาวยังใช้ตัวอักษรตามรูปแบบของพระมหาชรรมราชาลิไท (ราว พ.ศ. 1900) รวมทั้งอักษรวิธีที่วางรูปสระไว้รอบตัวพยัญชนะดังเช่น เตา ตี ตู ตี เป็นลักษณะเด่นชัด 3) การศึกษาวิวัฒนาการ ปรากฏว่าการใช้อักษรในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปมากกว่าในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ รูปแบบตัวอักษร (ตัวอักษรไทยน้อย) ยังมีรูปแบบใกล้เคียงกับของพระมหาชรรมราชาลิไทอยู่มาก ในด้านอักษรวิทยาของตัวไทน้อยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เช่น การใช้ตัวสะกดยังคงใช้ตัวสะกดตรงตามมาตรา แม่ ก.กา แม่ กก แม่ กด แม่ กบ แม่ กก แม่ เกอย แม่ กน แม่ กม และแม่ เกอว เช่นเดียวกับอักษรไทยแต่ยังใช้ตัวสะกดตรงตามมาตราเช่นเดียวกัน แต่คำที่ภาษาไทยยืมมาจากภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาจีน ภาษายุโรป เป็นต้น จะใช้ตัวสะกดตามที่มาของภาษานั้น ๆ ข้อนี้แตกต่างจากอักษรวิธีของลาว ตัวอย่างคำ เช่น

กมล กษัตริย์ เขมร ชาติ โรเบิร์ต ราชอาณาจักร เสด็จ อีเมล เป็นต้น ในภาษาลาวจะเขียนเป็น กะมน กะสัด ขะเหมน ชาต โลเบิต ลาดชะกาน สะเต็ด อีเมน เป็นต้น 4) ในการเขียนวิชาภาษาลาวนักศึกษาไทยจะมีปัญหาสำคัญในการใช้ตัวสะกดที่สับสนทั้ง 8 มาตรา ปัญหารองลงมาก็คือการเขียนคำควบกล้ำ ร ล ซึ่งในภาษาลาวไม่มี ใช้ ควบกล้ำมีเพียงควบกล้ำ ว เท่านั้น ส่วนปัญหาร่วมกันของนักศึกษาไทย-ลาวอาจถือว่าเป็นปัญหาเล็กน้อยคือการออกเสียงวรรณยุกต์ที่ผิดเพี้ยนกันบ้าง เป็นเรื่องที่แก้ไขได้โดยง่าย

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นฐานวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562 โดยยึดตามหลักการสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาวและการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลและหาค่าความถี่แล้วจัดลำดับความมากน้อย จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นฐานวิชาเลือก ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562 มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 1,759 จุด ประกอบด้วย 4 ลักษณะข้อผิดพลาด ดังนี้

1. ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการสะกดคำได้แยกเป็นลักษณะข้อผิดพลาดย่อยออกเป็น 3 ลักษณะย่อย ได้แก่ ข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะ ข้อผิดพลาดในการเขียนสระ ข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์ ในนั้น ลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ ข้อผิดพลาดในการเขียนสระ เขียนผิด 540 จุด คิดเป็นร้อยละ 40.05 รองลงมาก็คือข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะ เขียนผิด 456 จุด คิดเป็นร้อยละ 33.82 และน้อยที่สุดคือข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์เขียนผิด 352 จุด คิดเป็นร้อยละ 26.11

ก. ข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะ ข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะมีทั้งหมด 456 จุด แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย คือ 1) การเขียนรูปพยัญชนะต้นผิด และ 2) การเขียนรูปพยัญชนะท้ายผิด ซึ่งทั้งสองลักษณะย่อยนี้มี 456 จุด ในนั้น ลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนรูปพยัญชนะต้นผิด มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 309 จุด คิดเป็นร้อยละ 67.76 และส่วนลักษณะการเขียนรูปพยัญชนะท้าย ผิด มีข้อผิดพลาดจำนวน 147 จุด คิดเป็นร้อยละ 32.23 โดยรายละเอียด ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1- ข้อผิดพลาดในการเขียนการเขียนสระ **เอา / เอา**

คำที่เขียนผิดพลาด	เอา	เธา	เทว	เฐว	เจว
คำที่เขียนถูกต้อง	เอา	เธา	เทว	เฐว	เจว

ตัวอย่างที่ 2- ข้อผิดพลาดในการเขียนสระ **อ / ออ**

คำที่เขียนผิดพลาด	เอา	เทอ	เเอา	เเอ
คำที่เขียนถูกต้อง	เอา	เทอ	เเอา	เเอ

การเขียนสระเปลี่ยนรูป ได้แก่ ไม้ก้น ั ไม้กง ิ ผิดพลาด มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 243 จุด แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะย่อย ในนั้น ลักษณะที่ผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนคำแล้วไม่ใส่รูปไม้กงลาว (ิ) รองลงมาคือ การเขียนคำแล้วใส่รูปไม้ก้น (ั) ผิด มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 62 จุด คิดเป็นร้อยละ 25.51 และ น้อยที่สุดคือ การเขียนคำแล้วใส่รูปไม้กง (ิ) ผิด มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 41 จุด คิดเป็นร้อยละ 16.87

1) การเขียนคำแล้วใส่รูปไม้ก้น (ั) ผิด การเขียนลักษณะนี้มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 62 จุด คิดเป็นร้อยละ 25.51 ซึ่งคำที่มักเขียนผิดมากที่สุดคือ คำว่า **เบ้าน/เป็น** เขียนผิดพลาด 44 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 70.96 รองลงมาคือ คำว่า **เธิด / ทำ** เขียนผิดพลาด 9 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14.51 และอื่นๆ ตัวอย่าง ดังนี้

คำที่เขียนผิดพลาด	เบ้าน	เธิด	เจบ	เฐน	เเทน
คำที่เขียนถูกต้อง	เบ้าน	เธิด	เจบ	เฐน	เเทน

2) การเขียนคำแล้วใส่รูปไม้กง (ิ) ผิด การเขียนลักษณะนี้มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 41 จุด คิดเป็นร้อยละ 16.87ซึ่งคำ ที่มักเขียนผิดมากที่สุดคือคำว่า **เอบอว/ ครอบครัว** เขียนผิดพลาด 20 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 48.78-รองลงมาคือคำว่า **เทอ/ หัว** เขียนผิดพลาด 10 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 24.39 และอื่น ๆ ตัวอย่างดังนี้

เทอ/หัว เขียนผิดพลาด 10 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 24.39 และอื่น ๆ ตัวอย่างดังนี้				
คำที่เขียนผิดพลาด	เอบอว	เทอ	เเอบอว	เฏบว
คำที่เขียนถูกต้อง	เอบอว	เทอ	เเอบอว	เฏบว

3) การเขียนคำแล้วไม่ใส่รูปไม้กงลาว (ิ) การเขียนลักษณะนี้มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 140 จุด คิดเป็นร้อยละ 57.61 ซึ่งคำที่มักเขียนผิดมากที่สุดคือ คำว่า **เอิน / คน** เขียนผิดพลาด 27 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 19.28 รองลงมาคือ **เอิน/จน** เขียนผิดพลาด 10 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 7.14 และอื่น ๆ ตัวอย่างดังนี้

คำที่เขียนผิดพลาด	อน	จน	ปะสบ	ง	ทวกันข้าม
คำที่เขียนถูกต้อง	อัน	จน	ปะสิบ	ง	ทวกันข้าม

ค. ข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์ การเขียนลักษณะนี้มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 352 จุด คิดเป็นร้อยละ 26.11 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย คือ 1) การเขียนคำโดยไม่เติมรูปวรรณยุกต์ และ 2) การเขียนคำโดยใช้รูปวรรณยุกต์-พบว่าจำนวนข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวนเท่ากัน คือ 176 จุด คิดเป็นร้อยละ 50 ของข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การเขียนคำโดยไม่เติมรูปวรรณยุกต์ การเขียนลักษณะนี้มีจำนวนข้อผิดพลาดทั้งหมด 176 จุด คิดเป็นร้อยละ 50 คำที่เขียนโดยขาดรูปวรรณยุกต์มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือคำว่า จ้ง/จึง เขียนผิดพลาด 8 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 4.54 รองลงมาคือคำว่า บั๊ว/ที่ตี เขียนผิดพลาด 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 2.84 และอื่น ๆ ตัวอย่างดังนี้

คำที่เขียนผิดพลาด	จ้ง	รวมกัน	บั๊ว	มวนทวาย
คำที่เขียนถูกต้อง	จึง	รวมกัน	ที่ตี	ม่วนทวาย

2) การเขียนคำโดยใช้รูปวรรณยุกต์ผิด การเขียนลักษณะนี้มีจำนวนข้อผิดพลาดทั้งหมด 176 จุด คิดเป็นร้อยละ 50 ซึ่งคำที่เขียนโดย ใช้รูปวรรณยุกต์ผิดพลาดมากที่สุด คือ คำว่า บั๊ว(ทั้ง)และ ฮ้อย(ฉัน), ผม เขียนผิดพลาด 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 6.25 รองลงมาคือคำว่า ฮั๊ว(ขอให้) เขียนผิดพลาด 3 ครั้ง คิดเป็น ร้อยละ 1.7 และอื่น ๆ ตัวอย่างดังนี้

คำที่เขียนผิดพลาด	ฮ้อย	บั๊ว	ฮั๊ว	ฮั๊วทวาย
คำที่เขียนถูกต้อง	ฮ้อย	ทั้ง	ฮั๊ว	ฮั๊วทวาย

2. การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย

จากการศึกษา พบว่า การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 75 จุด เท่ากับ 4.26 % คำที่มักเขียนผิดพลาดมากที่สุดคือคำว่า เวย(เลย) เขียนผิดพลาด 9 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12 รองลงมาคือ รงน(เรียน) เขียนผิดพลาดจำนวน 7 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 9.3 คำว่า เวง(เพลง) และ ไท (ไกล) เขียนผิดพลาดจำนวน 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8 คำว่า คอบลือ (ครอบครัว) เขียนผิดพลาด 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 6.6 เป็นต้น และอื่น ๆ ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	เวย	เรียน	ไท	คอบลือ	เวยง
คำที่เขียนถูกต้อง	เลย	รงน	ไกล	ครอบครัว	เวียง

3. การเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย จากการศึกษาพบว่า การเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย มีข้อผิดพลาดทั้งหมดหลายแบบ เช่น การใช้คำทักทาย การใช้คำขอบคุณ การใช้วลี การใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำกริยา การใช้คำคุณศัพท์ การใช้คำบุพบท และอื่น ๆ พบว่า ลักษณะนี้มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 289 จุด คิดเป็นร้อยละ 16.42 ชนิดคำที่มักจะเขียนเป็นภาษาลาวมากที่สุดคือ การใช้วลี มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 120 จุด คิดเป็นร้อยละ 41.52 รองลงมา คือ การใช้คำกริยา มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 63 จุด และอื่น ๆ ตัวอย่างดังนี้

คำที่ใช้คำพูดเป็นภาษาไทย	คำพูดที่เป็นภาษาลาว	ความหมายในภาษาไทย
สะอัสดี	สะบายดี	สวัสดี
สะท้อดดี	สะบายดี	สวัสดี
ຂອບຄຸນ	ຂອບໃຈ	ขอบคุณ
ເດີນເວນ	ຍ່າງຫຼິ້ນ	เดินเล่น
ມາກມາຍ	ຫຼວງຫຼາຍ	มากมาย

4. ข้อผิดพลาดในการใช้คำ จากการศึกษาพบว่าลักษณะข้อผิดพลาดในการใช้คำ มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 47 จุด คิดเป็นร้อยละ 2.67 คำที่มักใช้ผิดพลาดมากที่สุดคือคำว่า **ຂອງຂ້ອຍ**/ของฉัน เขียนผิดจำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 8.51 และคำอื่น ๆ เช่น

คำที่ใช้ผิดพลาด	คำที่ถูกต้อง	ความหมายในภาษาไทย
ຂອງຂ້ອຍ	ຂອງຂ້ອຍ	ของฉัน
ຢູ່ຮຽນ	ຢູ່ເຮືອນ	อยู่บ้าน
ທັມໄປ	ທັມໄປ	ทั้งไป
ຊື່ບີ້ເດັດ	ຊື່ເລກເດັດ	ชื่อเลขเด็ด
ຖືກບີ້	ຖືກເລກ	ถูกเลข ถูกหวย

อภิปรายผล

จากการศึกษา โดยพิจารณาจากหลักการสะกดคำตามอักษรวิธีลาว การใช้คำลาวและการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error analysis) ผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด Error หลักการสะกดและการใช้คำลาวเป็นตัวกำหนดวิเคราะห์ข้อผิดพลาด ต่าง ๆ ในการเขียนภาษาลาวแต่ละจุด กำหนดข้อผิดพลาดเป็นหลายลักษณะ ข้อผิดพลาดหลังจากวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว พบว่า ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นฐานะวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา

2560-2562 พบ 4 ลักษณะข้อผิดพลาด ได้แก่ 1) ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ 2) การเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย 3) การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย และ 4) ข้อผิดพลาดในการใช้คำ โดยมีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 1,759 จุด ในนั้น ลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุด คือ ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ ซึ่งมีจำนวน 1,348 จุด คิดเป็นร้อยละ 76.63 รองลงมาคือ การเขียนภาษาลาวโดยใช้คำพูดเป็นภาษาไทย มีจำนวน 289 จุด คิดเป็นร้อยละ 16.42 ถัดไปคือ การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทยซึ่งมี 75 จุด คิดเป็นร้อยละ 4.26 และ ลำดับน้อยที่สุดคือ ข้อผิดพลาดในการใช้คำ ซึ่งมี 47 จุด คิดเป็นร้อยละ 2.67 จากการศึกษา โดยพิจารณาจากหลักการสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาวและการวิเคราะห์ พบว่า ข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาว มี 4 ลักษณะ มีข้อผิดพลาด ทั้งหมด 1,759 จุด สอดคล้องกับ Dulay, Burt & Karshen (1982 อ้างใน(Manok, 2021: 28) ที่จำแนกประเภทการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดตามลักษณะทางภาษาศาสตร์ การจำแนกข้อผิดพลาดทางภาษาศาสตร์ โดยส่วนประกอบต่าง ๆ ทางภาษา ได้แก่ ความหมายและคำศัพท์ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทขอบเขตการศึกษาของงานวิจัยคือ พิจารณาจากหลักการสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาวและการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด และหากพิจารณาถึงลักษณะข้อผิดพลาดจากงานของ Chanthao & Unthanon (2013) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ข้อบกพร่องในการเขียนภาษาลาวของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น” พบว่า ข้อบกพร่องของการเขียนพยัญชนะ สระ และเครื่องหมาย ทั้ง 3 ลักษณะนี้สอดคล้องกับข้อที่ 1 คือ ลักษณะข้อผิดพลาดในการสะกดคำ ซึ่งแตกต่างออกไป 3 ลักษณะ ที่เป็นอย่างนั้น เพราะว่า ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดตามหลักการสะกดคำและการใช้คำในภาษาลาว โดยจดบันทึกแต่ละจุดผิดพลาดไว้ โดยพิจารณาตาม Bumroongthai (2010: 19) ข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนภาษาต่างประเทศเป็นผู้ทำโดยที่คำพูดหรือข้อความที่อาจจะผิดทางด้านไวยากรณ์ หรือทางด้านความหมาย กล่าวคือ ข้อความใดที่ไม่เป็นที่ยอมรับ (unacceptable) ของเจ้าของภาษาถือว่าเป็นผิดพลาด แล้วจัดเป็นหมวดตามแต่ละลักษณะข้อผิดพลาด

การจัดลำดับความมากน้อยของลักษณะที่มีข้อผิดพลาด ที่เป็นอย่างนั้น เพราะว่า มีการแยกย่อยออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะ ข้อผิดพลาดในการเขียนสระและข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์จึงทำให้จำนวนข้อผิดพลาดมาก สอดคล้องกับ Chanthao & Unthanon (2013) ที่ศึกษาข้อบกพร่องของการเขียนพยัญชนะ สระ และ เครื่องหมาย ซึ่งในส่วนนี้เห็นว่า ข้อบกพร่องในการเขียน

เครื่องหมาย คือ ข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์ ในที่นี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะใช้
เครื่องหมายวรรณยุกต์เท่านั้นไม่ศึกษาเครื่องหมายวรรคตอน

จากการกำหนดลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวนั้นเห็นว่า มีความคล้ายและแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีลักษณะคล้ายกันแต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้มีการศึกษาความถี่ คิดค่าร้อยละของความถี่และจัดลำดับความยากน้อยในขณะเดียวกันในงานวิจัยของ Chanthao & Unthanon (2013) ไม่ได้ศึกษาความถี่ ไม่คิดค่าร้อยละและจัดลำดับ

1) ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ

ก. ข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะ มี 456 จุด แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย คือ 1) การเขียนรูปพยัญชนะต้นผิด และ 2) การเขียนรูปพยัญชนะท้าย ผิด ซึ่งในนั้น ลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนรูปพยัญชนะต้นผิด มี 309 จุด คิดเป็นร้อยละ 67.76 ที่เป็นอย่างนั้นเพราะพยัญชนะในภาษาลาวมีมาก ทั้งพยัญชนะเดี่ยวและพยัญชนะประสม พยัญชนะลาวทุกตัวสามารถเป็นพยัญชนะต้นได้ นอกจากนั้นในพยัญชนะต้นของภาษาลาวยังมีความคล้ายคือกับภาษาไทยสอดคล้องกับ Yoo-Yen (1997:39) ภาษาลาวและภาษาไทยจะมีลักษณะใกล้เคียงกันมากจนสามารถสื่อสารกันได้ในขณะที่พูดกันคนละภาษา นอกจากนั้น ในภาษาลาวเองก็มีอักษรหลายตัวที่รูปคล้ายกัน จึงทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะต้นผิดพลาดมากกว่าพยัญชนะท้าย การกำหนดลักษณะข้อผิดพลาด ใน 2 ลักษณะนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanthao & Unthanon (2013) ได้กำหนดลักษณะข้อบกพร่องในการเขียนพยัญชนะ เป็น 3 ลักษณะคือ ข้อบกพร่องในการเขียนพยัญชนะต้น พยัญชนะประสมและพยัญชนะท้าย จุดที่แตกต่างกันคือการกำหนดลักษณะบกพร่องในการเขียนพยัญชนะประสม ลักษณะนี้จำแนกย่อยเป็นการเขียนพยัญชนะอักษรนำ พยัญชนะควบกล้ำ ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยได้รวมไว้ในพยัญชนะต้นโดยยึดตามหลักการหน้าที่ของพยัญชนะลาว กล่าวคือทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นและหน้าที่พยัญชนะท้าย

ส่วนที่ 1 ข้อผิดพลาดในการเขียนพยัญชนะต้นผิด ทั้งพยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะประสมรวมแล้ว มี 23 ตัว ได้แก่ ภ ข ฉ ง จ ฉ ฎ ฏ ด ต ถ ธ ท พ ย บ ฃ ฅ พยัญชนะต้นที่ไม่มีข้อผิดพลาดในการเขียนมีจำนวน 10 ตัว ได้แก่ จ ฎ ฏ บ ฃ ฅ ฝ ฬ ษ ฌ ฑ จากข้อมูลดังกล่าวมา ที่เป็นอย่างนั้นเพราะว่า พยัญชนะต้นที่มีการเขียนผิดพลาดนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นพยัญชนะที่นักศึกษาใช้บ่อยและมีลักษณะคล้ายกับภาษาไทย ดังที่ Yoo-Yen (1997:39) กล่าวว่า ภาษาลาวและภาษาไทยจะมีลักษณะ

ใกล้เคียงกันมากจนสามารถสื่อสารกันได้ในขณะที่พูดกันคนละภาษา นอกจากนั้นในงานวิจัยของ Chanthao & Unthanon (2013) พบข้อบกพร่องในการเขียนพยัญชนะต้นมี 19 อักษร ไม่พบการเขียนผิดพลาดในพยัญชนะ 8 ตัว ได้แก่ จ ฎ บ บ ฝ ฝ อ ธ โดยสังเกตเห็นว่า พยัญชนะ 5 ตัว (จบบ ฝ ฝ) มีข้อมูลตรงกันว่าไม่พบข้อผิดพลาดในการเขียน พยัญชนะต้นที่มักเขียนผิดมากที่สุดคือ พยัญชนะตัว ฌ/ล เขียนผิด 107 จุด เช่น

คำที่เขียนผิดพลาด ฌ้าธอย ฌ้าธอย จะธริบ ฌ้าธริด ฌ็อง

คำที่เขียนถูกต้อง ฌ้าวอย ฌ้าวอย จะฌริบ ฌ้าฌิด ฌ็อง

มีการใช้ ฌ และ ฌ แทน ฌ เพราะอาจเข้าใจว่า ฌ ให้ปรับเป็น ฌ/ฮ และ ฌ/ร เมื่อเขียนเป็นภาษาลาว รองลงมาคือตัว ฌ/ฮ เขียนผิดจำนวน 105 จุด เช่น

คำที่เขียนผิดพลาด ฌຸງເຮືອງ ฌຸງກາຍ ฌົກວອບ

คำที่เขียนถูกต้อง ຮຸງເຮືອງ ຮຸງກາຍ ฌົກຮອບ

จากค่าเหล่านี้ เห็นว่าผู้เขียนจะใช้ ฌ และ ฌ แทน ฌ ระดับปานกลาง คือ พยัญชนะตัว ฌ/ ฌ เขียนผิดจำนวน 48 จุด เช่น

คำที่เขียนผิดพลาด ບ້ອຍ ບ້າພະເຈົ້າ ບັ້ນໄປ

คำที่เขียนถูกต้อง ຂ້ອຍ ຂ້າພະເຈົ້າ ຂັ້ນໄປ

สังเกตเห็นว่า มีการเขียนตัว ฌ แทน ฌ ถัดไประดับปานกลาง ฌ/ ฌ คือ

คำที่เขียนผิดพลาด ສະທານ ບະທົມ ທ່າຍຮູບ

คำที่เขียนถูกต้อง ສະຖານ ບະຖົມ ທ່າຍຮູບ

สังเกตเห็นว่า มีการเขียนตัว ฌ แทน ฌ และถัดไปเขียนตัว ฌ/ ฌ ผิดพลาดคือ

คำที่เขียนผิดพลาด ຜ່ານນາ ຄວນ້ຳ ນັກກົນຫຼາຍ

คำที่เขียนถูกต้อง ຜ່ານມາ ຄວນ້ຳ ນັກກົນຫຼາຍ

สังเกตเห็นว่า มีการเขียน ฌ แทน ฌ และอื่น ๆ จากการสังเกตเห็นว่า มีลักษณะการเขียนพยัญชนะต้นผิดมี 2 ลักษณะคือ การเขียนผิดด้วยอักษรลาวคล้ายกันและเขียนผิด เพราะสับสนระหว่างอักษรลาวและอักษรไทยที่คล้ายกัน

ส่วนที่ 2 ข้อผิดพลาดในการเขียนรูปพยัญชนะท้าย (ตัวสะกด) ผิดเขียนผิดมากที่สุดคือ ฌ/น เขียนผิด 38 จุด คิดเป็นร้อยละ 25.83 รองลงมาคือตัว ฌ/ง เขียนผิด 37 จุด คิดเป็นร้อยละ 25.17 ถัดไปคือตัว ฌ/ม เขียนผิด 21 จุด เท่ากับ 14.29 % และน้อยที่สุดคือ พยัญชนะตัว ฌ/ว พยัญชนะท้ายหรือตัวสะกดในภาษาลาว Chanthao & Unthanon (2013) พบว่า ภาษาลาวมีตัวสะกดทั้งหมด 8 หน่วยเสียง 8 รูป

เท่ากับภาษาไทย ใช้ตัวสะกดตรงตามมาตรา ขณะที่ภาษาไทยมาตราเดียวอาจใช้ตัวสะกดได้หลายรูป ซึ่งสอดคล้องกับ Yoo-Yen (1997) กล่าวว่า การเขียนพยัญชนะสะกดในภาษาลาว ทั้ง 8 มาตรา จะเขียนโดยใช้พยัญชนะสะกดตรงตามเสียงของแต่ละมาตราเท่านั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า มีการเขียนพยัญชนะท้ายผิดทุกตัว พยัญชนะท้ายที่มักเขียนผิดมากที่สุดคือ น/น ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	หุ้มบัว	ผัวງาบ	บัม	ทาส
คำที่เขียนถูกต้อง	หุ้มบัว	ผัวງาบ	บับ	ทาบ

ข้อผิดพลาดมีการใช้ ม ว ร สะกดแทน น เพราะ ม มีรูปคล้าย น การใช้ ว ร สะกด เพราะเคยชินกับภาษาไทยที่บางคำ เช่น อุบล-ผลงาน การ เป็นต้น รองลงมาคือพยัญชนะท้ายตัว ง/ง ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	ຂອງ	ຮ່າງກາຍ	ທຸກຍ່າວ
คำที่เขียนถูกต้อง	ຂອງ	ຮ່າງກາຍ	ທຸກຍ່າງ

ข้อผิดพลาด มีการใช้ ອ ຈ ງ สะกดแทน ງ เพราะว่ เสียงของคำนั้นคล้ายกัน จึงทำให้ผู้เขียนสับสนและการใช้ ງ และ ອ ງ ถัดไปคือพยัญชนะท้ายตัว ມ/ມ ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	ປັ້ນຂຽນ	ສວຍງາມ	ຄວາມດີໃຈ
คำที่เขียนถูกต้อง	ປັ້ມຂຽນ	ສວຍງາມ	ຄວາມດີໃຈ

ข้อผิดพลาด มีการใช้ ນ สะกดแทน ມ ที่เป็นอย່างนั้นเพราะว่า พยัญชนะทั้งสองนั้นมีลักษณะคล้ายกันผู้เขียนจึงมักสับสนใช้สลับกันและเสียงของคำนั้นยังคล้ายกัน

จากข้อมูลทีกล่าวไปนั้นเห็นว่า ตัวสะกดในภาษาลาว 8 มาตรา ใช้ตัวสะกดตรงตามเสียงของแต่ละมาตราเท่านั้น Yoo-Yen (1997) นอกจากนี้ Chuchuen (1999) กล่าวว่า ภาษาลาวยังคงใช้ตัวสะกดตรงตามมาตราตัวสะกดทั้ง 8 ตัว ส่วนคำไทย คำที่ไทยยืมมาจากต่างประเทศ เช่น ภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาจีน ภาษายุโรป เป็นต้น จะใช้ตัวสะกดตามที่มาของภาษานั้น ๆ ข้อนี้แตกต่างจากอักขรวิธีของลาว และ Chanthao & Unthanon (2013) พบว่า ภาษาไทยมาตราตัวสะกดเดียวอาจใช้ตัวสะกดได้หลายรูป นอกจากนั้นก็พบว่า มีความสับสนในการใช้ตัวสะกดลาว เนื่องด้วย รูปอักษรที่คล้ายกันและเสียงคำและอักษรที่คล้ายกัน อย่างไรก็ตาม ยังพบการใช้อักษรไทยมาสะกดแทนอักษรลาว เช่น “ล” และ “ง” ที่เป็นอย่งนั้นเพราะในภาษาไทยใช้สะกด “ล” และ “ง” ได้ ผู้เขียนมี

ความชินเคยกับภาษาไทยที่เป็นภาษาแม่ ที่มีอิทธิพลและแทรกแซงในการเรียนภาษาที่ 2 ของผู้เรียน สอดคล้องกับ Purintrapibal (2010: 54) กล่าวถึงการแทรกแซงของภาษาแม่ว่า ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะนำเอกลักษณ์ของของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือลักษณะของภาษาที่ 2 ที่ตนไม่คุ้นเคย

ข. ข้อผิดพลาดในการเขียนสระ มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 540 จุด แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย คือ 1) การเขียนรูปสระผิด และ 2) การเขียนสระเปลี่ยนรูป ได้แก่ ไม้ก้น อ ไม้ก่ง อี ผิดพลาด ซึ่งลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ 1) การเขียนรูปสระผิด มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 296 จุด คิดเป็นร้อยละ 54.81 สระที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ สระ **เอา** มีข้อผิดพลาด 58 จุด คิดเป็นร้อยละ 19.59 รองลงมาคือ สระ **อ** มีข้อผิดพลาด 54 จุด คิดเป็นร้อยละ 18.24 และ ผิดพลาดน้อยที่สุด คือ สระ **อี** และ **เอาะ** มีข้อผิดพลาด 2 จุด คิดเป็นร้อยละ 0.34 ส่วนลักษณะที่ 2) การเขียนสระเปลี่ยนรูป (ไม้ก้น อ ไม้ก่ง อี) ผิดพลาด มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 240 จุด คิดเป็นร้อยละ 44.44 % ในนั้นมีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนคำแล้วไม่ใส่ไม้ก่งลาว (อ) มี 140 จุด คิดเป็นร้อยละ 58.33 รองลงมาคือการเขียนไม้ก้น อ ผิด ทั้งหมด 62 จุด คิดเป็นร้อยละ 25.83 และ ข้อผิดพลาดน้อยที่สุดคือ การเขียนคำแล้วใส่ไม้ก่งลาว (อ) ผิดมีจำนวน 41 จุด คิดเป็นร้อยละ 17.08

จากการพิจารณาเห็นว่าการเขียนรูปสระผิดและการเขียนสระเปลี่ยนรูป ได้แก่ ไม้ก้น อ ไม้ก่ง อี ผิดพลาด ทั้งสองส่วนมีขอบเขตการศึกษาที่แตกต่างกัน ด้านการเขียนรูปสระผิดมีขอบเขตการศึกษาในการประกอบคำที่ใช้สระเดี่ยว สระประสม และสระพิเศษ ทั้งหมด 28 ตัว ส่วนด้านการเขียนสระเปลี่ยนรูป ได้แก่ ไม้ก้น อ ไม้ก่ง อี) ผิดพลาด มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะการสะกดคำที่มี ไม้ก้น อ ไม้ก่ง อี ซึ่งแยกย่อยออกเป็นหลายลักษณะ ได้แก่ 1) การเขียนคำแล้วใส่ไม้หันอากาศ (อ) ผิด 2) การเขียนคำแล้วใส่รูปไม้ก่งลาว (อ) ผิด และ 3) การเขียนคำแล้วไม่ใส่ไม้ก่งลาว (อ) การกำหนดลักษณะข้อผิดพลาดนี้ เมื่อเทียบกับงานวิจัยของ Chanthao & Unthanon (2013) ขอบกพร่องด้านสระ ได้แก่ การใช้สระบกพร่องพบว่ามีการใช้สระพ้องเสียงแต่ต่างรูป การใช้สระสับสนและการใช้สระผิดรูปและไม้ถูกต้อง เห็นว่า มีลักษณะแตกต่างกัน จุดที่สอดคล้องกันคือ การใช้สระผิดรูปตรงกับการเขียนรูปสระผิด สระที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ สระ **เอา** ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	เอา	เรา	เท่า	เจ้า	จั่ว
-------------------	-----	-----	------	------	------

คำที่เขียนถูกต้อง	เอา	เรา	เท่า	เจ้า	จั่ว
-------------------	-----	-----	------	------	------

จากคำเหล่านั้นเห็นว่า ผิดพลาดเพราะไม่เติมไม้ก่ง รong ลงมาคือ สระ อ ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	พอ	ต่อ	พ่อ	ขอ
-------------------	----	-----	-----	----

คำที่เขียนถูกต้อง	พอ	ต่อ	พ่อ	ขอ
-------------------	----	-----	-----	----

ผิดพลาดเพราะเติมพยัญชนะ อ คล้ายสระ ออ ไทย ถัดไปคือ สระ อิ ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	ถือ	บังวือ	สู้	กะตือวือ
-------------------	-----	--------	-----	----------

คำที่เขียนถูกต้อง	ถือ	บังวือ	สู้	กะตือวือ
-------------------	-----	--------	-----	----------

ผิดพลาดเพราะเติมพยัญชนะ อ คล้ายสระ อือ ไทย เป็นต้น ส่วนการเขียนคำแล้วใส่ไม้หันอากาศ (ฮ) ผิด คือผิดพลาดเพราะเติมไม้กันผิด จากไม้กันเป็นไม้ก่ง ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	ฮับ	ฮัด	ฮับ	ฮุ่น	ฮับ
-------------------	-----	-----	-----	------	-----

คำที่เขียนถูกต้อง	ฮับ	ฮัด	ฮับ	ฮุ่น	ฮับ
-------------------	-----	-----	-----	------	-----

การเขียนคำแล้วใส่รูปไม้ก่งลาว (ฮ) ผิด คือ ผิดพลาดเพราะเติมไม้กัน ซึ่งคล้ายกับสระ ฮว ไทย ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	ฮอบฮว	ฮว	ฮวฮว	ฮว
-------------------	-------	----	------	----

คำที่เขียนถูกต้อง	ฮอบฮว	ฮว	ฮวฮว	ฮว
-------------------	-------	----	------	----

การเขียนคำแล้วไม่ใส่ไม้ก่งลาว (ฮ) ผิดพลาดเพราะไม่เติมไม้ก่ง เป็นการสะกดแบบภาษาไทยเช่น ฮน/คน ฮะฮ/ประฮ จน/จน และอื่นๆ เช่น ตัวอย่าง

คำที่เขียนผิดพลาด	ฮน	จน	ฮะฮ	ฮว	ฮวฮนฮว
-------------------	----	----	-----	----	--------

คำที่เขียนถูกต้อง	ฮน	จน	ฮะฮ	ฮว	ฮวฮนฮว
-------------------	----	----	-----	----	--------

จากการพิจารณาข้อผิดพลาดเหล่านั้นเห็นว่า การเขียนรูปสระผิด และการเขียนสระเปลี่ยนรูป (ไม้กัน ฮ ไม้ก่ง ฮิ) ผิดพลาด เพราะเขียนตามความชินเคยของภาษาแม่ของตนเองที่มีอิทธิพลและแทรกแซงในการเรียนภาษาที่ 2 ตรงกับ Purintrapibal (2010: 54) กล่าวว่าผู้เรียนนำเอาลักษณะของของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วนั้นเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือลักษณะของภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศที่ตนไม่คุ้นเคย นอกจากนี้เห็นว่าเป็นเพราะวิธีการเขียนสระที่คล้ายกัน Chuchuen (1999) ประชาชนไทยและประชาชนลาว ยังใช้ตัวอักษรตามรูปแบบของพระมหากษัตริย์ราชลัทธิ (ราว พ.ศ. 1900) รวมทั้งอักขรวิธีที่วางรูปสระไว้รอบตัวพยัญชนะดังเช่น เตา ตี ตู ตี เป็นลักษณะเด่นชัด

ค. ข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์ มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 352 จุด ในนั้นแบ่งเป็นลักษณะย่อยได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การเขียนรูปวรรณยุกต์ผิดและ 2) การเขียนคำโดยขาดรูปวรรณยุกต์ ซึ่งทั้งสองลักษณะย่อยมีจำนวนข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวนเท่ากัน คือ 176 จุด คิดเป็นร้อยละ 50 ในนั้น คำที่มักจะเขียนผิดคือ คำว่า

คำที่เขียนผิดพลาด	ຂ່ອຍ	ທັງ	ວັນທີ	ຮ່າງກາຍ
คำที่เขียนถูกต้อง	ຂ້ອຍ	ທັງ	ວັນທີ	ຮ່າງກາຍ

การเขียนคำโดยขาดรูปวรรณยุกต์ คำที่มักจะเขียนผิดคือ คำว่า

คำที่เขียนผิดพลาด	ຈົງ	ຮ່ວມກັນ	ທີດີ	ມ່ວນຫຼາຍ
คำที่เขียนถูกต้อง	ຈົ່ງ	ຮ່ວມກັນ	ທີດີ	ມ່ວນຫຼາຍ

จากข้อผิดพลาดทำให้เห็นว่ามี ความสับสนในการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ และยังมีการเติมวรรณยุกต์เหมือนในภาษาไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanthao & Unthanon (2013) แสดงให้เห็นว่า ข้อบกพร่องของการเขียนสระและเครื่องหมาย พบว่า มีการใช้วรรณยุกต์สับสนโดยเฉพาะความสับสนระหว่างวรรณยุกต์เอกและวรรณยุกต์โท ใช้วรรณยุกต์ในคำที่ไม่ควรใช้ และการไม่ใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ เป็นต้น นอกจากนี้ การกำหนดให้เสียงเป็นไปตามที่ต้องการในการสื่อสาร ถึงแม้ว่า ภาษาลาวและภาษาไทยจะมีเครื่องหมายวรรณยุกต์ที่เหมือนกันแต่ก็มีความแตกต่างในการผันเสียง ซึ่งสอดคล้องกับ Yoo-Yen (1997) กล่าวว่า ภาษาไทยและภาษาลาวมีจำนวนวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียงเท่ากัน คือ (1) เสียงสามัญ (2) เสียงเอก (3) เสียงโท (4) เสียงตรี (5) เสียงจัตวา แต่เสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยและภาษาลาวไม่ได้ตรงกันเสียงต่อเสียง

ข้อผิดพลาดในการเขียนวรรณยุกต์ทั้งสองลักษณะนั้น พบว่าการเขียนรูปวรรณยุกต์ผิดและการเขียนคำโดยไม่เติมรูปวรรณยุกต์มีข้อผิดพลาดเท่ากัน ด้านการเขียนรูปวรรณยุกต์ผิด เห็นว่าเป็นการเติมวรรณยุกต์ผิดจากไม่เอกเป็นไม่โท และ การไม่เติมรูปวรรณยุกต์สังเกตเห็นว่า หลงลืมและจำเสียงวรรณยุกต์ไม่ได้ มีความสับสนในการเขียนและเติมรูปวรรณยุกต์ การเขียนตามความชินเคยของภาษาตนเองที่มีอิทธิพลและแทรกแซงในการเรียนภาษาที่ 2 ซึ่ง Purintrapibal (2010: 54) เห็นว่าเกิดจากการนำเอาลักษณะของของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วนั้นเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือลักษณะของภาษาที่ 2 ที่ตนไม่คุ้นเคย

2) การเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย จากการศึกษาพบว่า มีข้อผิดพลาดทั้งหมดหลายชนิด เช่น การใช้คำทักทาย การใช้คำขอบคุณ การใช้วลี การใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำกริยา การใช้คำคุณศัพท์ การใช้คำบุพบท และอื่นๆ มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 289 จุด คิดเป็นร้อยละ 16.42 ลักษณะถ้อยคำภาษาไทยที่มีมักจะเขียนเป็นภาษาลาวมากที่สุดคือ การใช้วลี มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 120 จุด คิดเป็นร้อยละ 41.52 รองลงมาคือ การใช้คำกริยา มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 63 จุด ถัดไปคือ การใช้คำนาม มีข้อผิดพลาดทั้งหมดจำนวน 52 จุด คิดเป็นร้อยละ 17.99 และชนิดของคำที่มีข้อผิดพลาดน้อยที่สุดคือ การใช้คำขอบคุณ และอื่น ๆ เช่น

คำที่ใช้คำพูดเป็นภาษาไทย	คำพูดที่เป็นภาษาลาว	ความหมายในภาษาไทย
สะอัสดี	สะบายดี	สวัสดี
สะท้อดดี	สะบายดี	สวัสดี
ຂອບຄຸນ	ຂອບใจ	ขอบคุณ
ເດີນເວນ	ຍ່າງຫຼິ້ນ	เดินเล่น
ມາກມາຍ	ຫຼວງຫຼາຍ	มากมาย

จากข้อผิดพลาดคำผิดพลาดเหล่านั้น เห็นว่ามีข้อผิดพลาดเป็นจำนวนมากเพราะความคล้ายคลึงกันของทั้งสองภาษา สามารถเข้าใจกันได้จึงทำให้มีความผิดพลาด แม้ภาษาทั้งสองมีความคล้ายกันแต่จะมีวิธีการเขียนและการใช้ที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ดัง Rojanapittayakorn (1995: 230 อ้างใน Yoo-Yen, 1997: 39) กล่าวว่า แม้ว่าภาษาลาวและภาษาไทยจะมีลักษณะใกล้เคียงกันมากจนสามารถสื่อสารกันได้ในขณะที่พูดกันคนละภาษาก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่าภาษาลาวเป็นภาษาที่มีลักษณะแตกต่างกับภาษาไทย นอกจากนั้น-นักศึกษามีความสับสนในการใช้ภาษา ความเคยชินและความสามารถในการสื่อสาร ความเคยชินของภาษาแม่ของตนเอง ที่มีอิทธิพลและแทรกแซงในการเรียนภาษาที่ 2 ดังที่ Purintrapibal (2010: 54) กล่าวถึงการนำเอาลักษณะของของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วนั้นเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือลักษณะของภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศที่ตนไม่คุ้นเคย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้เขียนผิดพลาด

3) การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขระวิธีของภาษาไทย

ลักษณะข้อผิดพลาดนี้ ผิดพลาด 75 จุด คิดเป็นร้อยละ 4.26 คำที่มักเขียนผิดพลาดมากที่สุด คือคำว่า **เลียว/เลย** เขียนผิดพลาด 9 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12 รองลงมาคือ **ຮຽນ/เรียน** เขียนผิด 7 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 9.3 คำว่า **ເພງ/เพลงและ ไท / ไกล** เขียนผิดพลาด 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8 เป็นต้น และอื่น ๆ เช่น

คำที่เขียนผิดพลาด **เลย** **เรียน** **ไท** **ลรอบลือ** **เลี้ยว**

คำที่เขียนถูกต้อง **เลียว** **ຮຽນ** **ไท** **ลอบลือ** **ว้าง**

การเขียนลักษณะนี้ เขียนตามความเคยชินเพราะใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ Purintrapibal (2010: 52) ได้แสดงให้เห็นอิทธิพลของภาษาแม่หรือภาษาที่คนเราเรียนรู้ได้มาโดยธรรมชาติเป็นภาษาแรกในการสื่อสารในสังคม เพราะเหตุนี้ จึงทำให้เวลาเขียนภาษาลาวคำที่คล้ายคือกันเขียนตามความเคยชินตามภาษาแม่โดยเฉพาะคือการเขียนรูป **เอีย** แทน **ย** เพื่อ เมื่อมีตัวสะกดในภาษาลาว นอกจากนั้นยังพบว่ามีการใช้พยัญชนะควบของภาษาไทย ซึ่งความเคยชินของภาษาแม่ของตนเองมีอิทธิพลและแทรกแซงในการเรียนภาษาที่ 2 ตรงกับ Purintrapibal (2010: 54) กล่าวว่า ผู้ใช้ภาษานำเอาลักษณะของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วนั้นเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือลักษณะของภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศที่ตนไม่คุ้นเคย นอกจากนั้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chanthao & Unthanon (2013) ที่กล่าวว่า นักศึกษานำหน่วยเสียงควบกล้ำในภาษาไทยไปใช้ในการเขียนภาษาลาวและพบว่ามีการใช้อักษรนำบกพร่องทั้งการใช้ **อ** นำ และ **ห** นำ นอกจากนั้นยังพบข้อบกพร่องจากการนำรูปพยัญชนะในภาษาไทยไปเขียนเป็นภาษาลาว

4) ข้อผิดพลาดในการใช้คำ ลักษณะนี้คำที่มักใช้ผิดพลาดทั้งหมดมี

47 จุด ใน ข้อผิดพลาดทั้งหมด 1,759 จุด คิดเป็นร้อยละ 2.67 คำที่มักใช้ผิดพลาดมากที่สุดคือคำว่า **ຂອງຂ້ອຍ/ของฉัน** และคำอื่น ๆ เช่น

คำที่ใช้ผิดพลาด	คำที่ถูกต้อง	ความหมายในภาษาไทย
ຂອງຂ້ອຍ	ຂອງຂ້ອຍ	ของฉัน
ຢູ່ຮຽນ	ຢູ່ເຮືອນ	อยู่บ้าน
ທັມໄປ	ທັມໄປ	ทั้งไป
ລຸ້ນເດັດ	ລຸ້ນເດັດ	ชื่อเลขเด็ด
ຖືກບີ້	ຖືກເລກ	ถูกเลข ถูกหวย

จากคำเหล่านั้นสังเกตได้ว่า คำผิดใช้ผิดคำแรกคือคำว่า **ຂອງຂ້ອຍ** อ่านว่า ขวงซ้อย แทนที่จะเขียนเป็น **ຂອງຂ້ອຍ** คือ ของซ้อย (ของซ้อย) ที่แปลว่า ของฉัน แต่เขียนเป็น **ຂອງ/ขวง** ซึ่งทำให้แปลไม่ได้ความหมายตามบริบท คำว่า **ຂອງ/ขวง** หมายถึงไม่ดี ชั่วร้าย คำว่า **ຂອງຂ້ອຍ** จะหมายถึง ฉันคนไม่ดี คนชาวโลก ประมาณนี้ นอกจากนี้ก็มีหลายคำ เช่น คำว่า **ບີ** ในภาษาลาวคือหมายถึง ตัว เช่น ตัวรถ ตัวเครื่องบิน แต่ในคำที่นักศึกษาเขียนหมายถึง หวย เป็นต้น จากข้อผิดพลาดนั้นสังเกตได้ว่า มีข้อผิดพลาดที่เกิดจากการเข้าใจความหมายของคำผิด และอีกส่วนหนึ่งคือการเขียนคำลาวที่มีตัวสะกดผิดพลาดบางส่วนจึงทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนความหมาย ดังนั้น การเขียนสะกดคำมีความสำคัญมากในการสื่อสารด้วยการเขียน หากการเขียนสะกดคำมีความถูกต้องจะทำให้การสื่อสารมีคุณภาพ ดังที่ Phupluem (1996: 12 อ้างใน Klueaknon, 2007) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเขียนสะกดคำ การเขียนสะกดคำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันและความเป็นอยู่ของบุคคลในปัจจุบัน เพราะการเขียนสะกดคำถูกต้องช่วยให้ผู้อ่านและเขียนหนังสือได้ถูกต้อง สื่อความหมายได้แจ่มชัดและมีความมั่นใจในการเขียน ทำให้ผลงานที่เขียนมีคุณภาพขึ้น

สรุป

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวเบื้องต้นฐานะวิชาเลือกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระหว่างปีการศึกษา 2560-2562 โดยใช้หลักการสะกดคำตามอักขรวิธีลาว การใช้คำลาวในการวิเคราะห์ข้อผิดพลาด การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากชิ้นงานการเขียนบรรยายเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาภาษาลาวเบื้องต้น กลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง 372 คน จำนวน 372 ชิ้นงาน วิเคราะห์และหาค่าความถี่แล้วจัดลำดับความมากน้อย ผลการศึกษาพบว่า มีข้อผิดพลาดทั้งหมด 1,759 จุด ประกอบด้วย 4 ลักษณะข้อผิดพลาด คือ 1) ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ 2) การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย 3) การเขียนภาษาลาวโดยใช้คำพูดเป็นภาษาไทย 4) ข้อผิดพลาดในการใช้คำ ในนั้นลักษณะที่มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ ข้อผิดพลาดในการสะกดคำ ซึ่งมีจำนวน 1,348 จุด คิดเป็นร้อยละ 76.63 รองลงมาคือ การเขียนภาษาลาวโดยใช้คำพูดเป็นภาษาไทย มีจำนวน 289 จุด คิดเป็นร้อยละ 16.42 ถัดไปคือการเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทยซึ่งมีจำนวน 75 จุด คิดเป็นร้อยละ 4.26 และลำดับน้อยที่สุดคือ ข้อผิดพลาดในการใช้คำ ซึ่งมีจำนวน 47 จุด คิดเป็นร้อยละ 2.67 แล้วนำข้อมูลการวิเคราะห์นั้นมา

จัดลำดับ ได้แก่ ด้านการสะกดคำมี 3 ลักษณะ พบข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนสระ รองลงมาคือ พยัญชนะ และ น้อยที่สุดคือวรรณยุกต์ ด้านการเขียนพยัญชนะ การเขียนรูป พยัญชนะต้นผิดพลาดมากกว่าการเขียนรูปพยัญชนะท้าย พยัญชนะต้นที่มักเขียนผิดมี 24 ตัว เขียนผิดพลาดมากที่สุดคือ ฉ รองลงมาคือ ฐ ระดับปานกลาง ได้แก่ ข ม ย อ อุ ย ฅ ฑ ฒ ฎ ฏ น้อยที่สุด คือ ฬ ฌ ส่วนพยัญชนะท้ายเขียนผิดพลาดมากที่สุดคือ ฃ รองลงมา คือ ฅ ปานกลางคือ ม ฆ ฅ บ น้อยที่สุดคือ ฌ ด้านการเขียนสระ เขียนผิดมากที่สุด คือ เอิ รองลงมาคือ อ อิ ระดับปานกลาง ได้แก่ อ เอ ไอ โอ เอย ออ อ ะ น้อยที่สุด คือ อี และ เอยะ ด้านการเขียนวรรณยุกต์ มีข้อผิดพลาดมากที่สุดคือ การเขียนคำโดยเติม รูปวรรณยุกต์ผิด ด้านการเขียนภาษาลาวโดยใช้ถ้อยคำเป็นภาษาไทย ใช้มากที่สุดคือ วลี การเขียนภาษาลาวโดยสะกดตามอักขรวิธีของภาษาไทย คำที่มักสะกดผิด คือ คำที่มีสระ เอีย เอยและอักษรควบกล้ำ ข้อผิดพลาดในการใช้คำ คำที่มักใช้ผิด คือคำว่า ถี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำข้อมูลวิจัยไปใช้

1) ข้อมูลด้านลักษณะข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาว สามารถนำไป ศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อักษรลาวและพัฒนาการเขียนภาษาลาวได้ถูกต้อง

2) ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาวของหน่วยงานอื่นเพื่อเพิ่ม ฐานข้อมูลด้านการเขียนตามบริบทของหน่วยงานนั้นและเพิ่มสาเหตุของการเขียนผิดพลาด

2) ศึกษาข้อผิดพลาดในการเขียนภาษาลาว โดยใช้ฐานข้อมูลในการ วิเคราะห์ที่เจาะจง กล่าวคือกำหนดให้ทุกคนเขียนข้อความเดียวกัน

References

Bumroongthai, G. (2010). An Error Analysis in English Paragraph Writing by Students of the Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon. [in Thai] Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok.

- Chuchuen, K. (1999). **Thai-Lao writing-reading system, Phetchaburi Rajabhat Institute, the use of Thai language by Lao students at Kasetsart University.** [in Thai]. Kasetsart University.
- Chanprakhon, W. (2007). **Thai Language for Communication**, 2nd edition. [in Thai]. Bangkok: Triple Krung Por, Bangkok: Triple Group.
- Chanthao, R. & Unthanon, P. (2013). Written Errors in Lao Language of Students at Khon Kaen University. [in Thai]. **Journal of Mekong Societies, Khon Kaen University, 3 (2), 123-145.**
- Duangpet, S. (1990). **A Comparison of Spelling ability and Permanence. Thai Language of Students in Mathayom 3 who were taught using the Skill Model Write and Spell Words using Exercises according to the Teacher's Manual.** Master of Education. [in Thai]. Thesis. Branch Curriculum and Teaching, Srinakharinwirot University.
- Junsooksri, P. (2008). **A Manual for Teaching the Thai Language. Think and Write Creatively: Essay Summary and Summary Year 2- Year 4.** [in Thai]. Bangkok: Trade Organization of Office of the Board of Directors OTEP.
- Klueakon, P. (2007). **A Study of the Spelling Ability of Students with Learning Disabilities of Matthayom Sueksa 2-3 using Computer-assisted Teaching Lessons.** [in Thai]. Thesis. Master of Education degree in Special Education. Bangkok, Srinakharinwirot University.
- Kwanput, S. (2010). **Comparing Prathom Sueksa 3 Student Achievement in Spelling Written Thai Words with the (๋) mark over Silent Final Consonants after Studying by Means of the Four-Skill Integration and Cooperative Learning.**
<http://202.44.68.33/node/85955>

- Manok, P. (2021). **A Lexical Error Analysis of English Paragraph Writing of First Year Students, Silpakorn University. Sanamchandra Campus.** [in Thai]. Thesis. Master of Education (English Language Teaching). Silpakorn University, Bangkok.
- Purintrapibal, S. (2010). L1 and Foreign Language Learning. [in Thai]. **Journal of Faculty of Humanities and Social Sciences Prince of Songkla University, 6** (2),53-55.
- Somprayoon, W. (1996). **Teaching the Thai language at the Primary Level.** [in Thai]. Bangkok. Thai Wattana Panich
- Yoo-Yen, W. (1997). **A Constructive Study of Thai and Lao Languages as well as the Errors in Thai Usage of Lao Students at Kasetsart University.** [in Thai]. Faculty of Humanities Kasetsart University. Bangkok.

การศึกษาแนวทางพัฒนาการสอนภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานผ่านการแก้ไข
ข้อผิดพลาดของการใช้ภาษาในชั้นเรียน:
กรณีศึกษานักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Basic Japanese Teaching Development Using
Corrective Feedback in the Classroom: A Case Study
of the First Year Japanese Language Major Students at
Suan Sunandha Rajabhat University

วลี รุ่งรัตน์ธวัชชัย¹

Walee Rungratthawatchai

Received: March 12, 2024/ Revised: May 28, 2024/ Accepted: June 7, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาหาข้อมูลเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงเนื้อหากิจกรรมและวิธีการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นระดับพื้นฐานเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำความรู้พื้นฐานต่อยอดในวิชาทักษะทางด้านต่างๆต่อไป โดยสำรวจปัญหาและอุปสรรคภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนระดับพื้นฐาน สำรวจการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และศึกษาความถี่ของการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนจากมุมมองผู้เรียน โดยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมายคือ นักศึกษาชั้นปี 1 ที่เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับพื้นฐาน จำนวน 51 คน

¹ อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University), Email:

walee.ru@ssru.ac.th

ผลสำรวจพบว่าการจำตัวอักษรคันจินั้นเป็นอุปสรรคและปัญหาของผู้เรียนมากที่สุดตามด้วยการเรียงประโยคแบบ S O V คำช่วยในภาษาญี่ปุ่นและการผันรูปของคำประเภทต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่นตามลำดับ ในส่วนของการแก้ไขข้อผิดพลาดประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาของผู้เรียนและประเภทที่ผู้สอนใช้มากที่สุดคือ Explicit correction เนื่องจากเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดของการใช้ภาษาในชั้นเรียนแบบ Input ในแง่มุมมองของผู้เรียนนั้นเป็นวิธีที่รับรู้ข้อมูลได้ทันทีว่าตนเองได้รับการแก้ไขจากผู้สอนและยังมีข้อมูลที่ผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่พุดผิด ประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่น้อยที่สุดคือ Clarification request ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบระยะเวลาของผู้เรียนพบว่าผู้ที่ไม่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นจะเกิดปัญหาและอุปสรรคด้านการเรียงประโยคของภาษาญี่ปุ่นมากกว่าผู้ที่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่น และยังพบว่าการแก้ไขข้อผิดพลาดแบบ 'Elicitation' เป็นประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้มากที่สุดสำหรับกลุ่มผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานภาษาญี่ปุ่น

คำสำคัญ: การสอนภาษาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน การแก้ไขข้อผิดพลาดของการใช้ภาษา ประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดของการใช้ภาษา

Abstract

This research aimed to survey approaches to improve and develop elementary Japanese language courses, focusing on both course contents and teaching methods. Consequently, effective Japanese language learning could be the outcome, as well as allowing the students to utilize their Japanese skills as a foundation for other skill practice courses. The study method used a questionnaire to survey the problems and obstacles faced by Japanese language learners at the basic level and the use of 'corrective feedback' by teachers during class (i.e., language learning supportive feedback) as well as using high-frequency feedback. Fifty-one first-year students taking the two-semester 'Basic Japanese' during the year were the target population for this survey.

The survey results found that there were obstacles to and problems with learning Japanese. The problems, arranged in order from

highest to lowest, were as follows: memorizing kanji, word order in a subject-object-verb (SOV) framework, and postpositional particles and the conjugation of various types of words in Japanese. Regarding the use of ‘corrective feedback’ by teachers during class, the language learning supportive feedback which effected the students’ language learning the most was corrective feedback where the teacher used ‘explicit correction’. This feedback was often in the form of word input correction, which allowed students to receive correction from the teacher immediately. In addition ‘clarification requests’ were recognized as having the least effect on students’ learning. When comparing the duration of the students Japanese language studies, it was found that those who did not have a Japanese language background faced more problems and obstacles related to Japanese word order than those who had a Japanese language background. Moreover, it was found that ‘Elicitation’ was the type of corrective feedback that had the greatest effect on learning for people who did not have a Japanese language background.

Keywords: Basic Japanese Teaching Development, Corrective Feedback, Corrective Feedback Type

บทนำ

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นมีจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปีการศึกษา อันเนื่องมาจากยุคสมัยปัจจุบันความสามารถในภาษาที่สามนั้นเป็นทางสู่โอกาสต่อการหางานในอนาคตโดยเฉพาะในประเทศไทยมีบริษัทและโรงงานจากประเทศญี่ปุ่นมาลงทุนอยู่เป็นจำนวนมาก นักศึกษาจบใหม่ที่มีความสามารถสื่อสารภาษาญี่ปุ่นได้นั้นจะมีข้อได้เปรียบในการได้รับงานและเงินเดือนที่ค่อนข้างสูง แต่ ณ ปัจจุบัน จากประสบการณ์การเป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาญี่ปุ่นมีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่มีปัญหาในการเรียนภาษาตั้งแต่ระดับพื้นฐานทำให้ล้มเลิกความตั้งใจในการเรียนกลางคันและลาออกจากสาขาบางส่วน

รวมถึงในบางคนไม่มีความรู้พื้นฐานมากพอที่จะนำไปต่อยอดในด้านทักษะวิชาภาษา ระดับกลาง ระดับสูงต่อไปทำให้จบการศึกษาไปแล้วนั้นไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัญหาเหล่านี้มีผลมาจากการที่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ความรู้พื้นฐานภาษาญี่ปุ่นแต่ละคนไม่เท่ากันเป็นผลให้นักศึกษาบางส่วนเกิดปัญหาและอุปสรรคการเรียนรู้เนื่องมาจากความกังวลใจในชั้นเรียนที่คิดว่ามีเพื่อนร่วมชั้นเรียนเก่งกว่าตนเองทำให้ตามไม่ทัน รวมถึงโครงสร้างประโยค, ไวยากรณ์ของภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างกับภาษาไทยค่อนข้างมากจึงทำให้นักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นมาก่อนเกิดความสับสนได้ง่าย สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเรียนของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าผู้สอนควรเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหานี้โดยเริ่มจากการหากิจกรรมที่กระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนและพัฒนาเทคนิคการสอนให้ผู้เรียนไม่รู้สึกกังวลต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นตั้งแต่ระดับพื้นฐาน

ดังนั้น เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางพัฒนาการสอน ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาสาเหตุของอุปสรรคและปัญหาทางภาษาของผู้เรียน รวมถึงวิเคราะห์กิจกรรมการสอนในชั้นเรียนของผู้สอนผ่านการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 1 นำผลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงหาแนวทางปรับปรุงเนื้อหาและพัฒนาเทคนิคการสอนในชั้นเรียน ณ ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- 1) เพื่อสำรวจปัญหาและอุปสรรคของภาษาญี่ปุ่นที่มีผลต่อผู้เรียนระดับพื้นฐาน
- 2) เพื่อสำรวจการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษา
- 3) เพื่อสำรวจความถี่ของการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนจากมุมมองผู้เรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

นำผลสำรวจวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนาเทคนิคการสอนของอาจารย์ในชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับพื้นฐาน รวมถึงหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขกิจกรรม แบบฝึกหัดในเอกสารประกอบการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานเพื่อให้อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาสอนตรงกับความเหมาะสมของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยฉบับนี้ทำขึ้นเพื่อสำรวจปัญหาการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศของผู้เรียน รวมถึงศึกษาการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดของการใช้ภาษาในชั้นเรียนของผู้สอน ผู้วิจัยจึง ยกแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทความวิจัยฉบับนี้ออกเป็น 2 ส่วนคือแนวคิด ที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ ภาษา (Corrective Feedback)

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

Purinthrapibal (2010: 48-77) ได้ศึกษาภาษาแม่กับการเรียนภาษาต่างประเทศ ปัจจัยหลักที่เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศที่สำคัญที่สุด คืออิทธิพลของภาษาแม่ของผู้เรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบบ่อยมากในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศโดยเฉาะอย่างยิ่งเมื่อลักษณะทางภาษาของ ภาษาแม่และภาษาต่างประเทศที่เรียนรวมทั้งลักษณะทางวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับ วัฒนธรรมของผู้เรียนมีความแตกต่างกันมาก และเมื่อเป็นการเรียนการสอนในประเทศที่ ผู้เรียนไม่ได้ใช้ภาษาที่กำลังเรียนนั้นเป็นภาษาที่สองหรือเป็นภาษาที่ติดต่อสื่อสารใน ชีวิตประจำวัน ภาษาแม่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนสร้าง Interlanguage² หรือภาษา ระหว่างภาษา ซึ่งเป็นระบบภาษาที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเองในขณะที่เรียนภาษาต่างประเทศ หรือในระหว่างสื่อสารด้วยภาษาประเทศนั้นโดยที่ผู้เรียนสร้างขึ้นนี้จะมีลักษณะบางส่วน คล้ายภาษาแม่ของผู้เรียน และบางส่วนมีลักษณะเหมือนกับระบบภาษาของภาษาต่างประเทศ ที่กำลังเรียน แต่ไม่ตรงตามระบบมาตรฐานของภาษาประเทศนั้น (Krashen, 1982, Gaonac'h, 1991, Giacobbe, 1990: 115-123, Besse & Porquier, 1991: 11) นักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์กล่าวว่า เมื่อผู้เรียนเข้าอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ที่เป็นวัย พัฒนาการใช้ภาษาแม่ได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว จะทำให้ยากต่อการที่จะพัฒนาหรือรับเอาระบบ ของภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้ได้อย่างสมบูรณ์ได้เหมือนกับภาษาแม่ แต่ผู้เรียนก็จะมีแนวโน้มที่ จะนำเอาลักษณะของภาษาแม่ที่พัฒนาไว้อย่างสมบูรณ์แล้วนั้นเข้ามาแทนที่รูปแบบหรือ ลักษณะภาษาต่างประเทศที่ตนไม่คุ้นเคย

² Interlanguage: ภาษากลางที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้อีกภาษาหนึ่งคือสิ่งที่นิยามว่าเป็น “ภาษา ระหว่างภาษา” หรือ เป็นภาษาของนักเรียนเองที่มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีคุณลักษณะของภาษา แม่และภาษาที่สอง ตลอดจนลักษณะเฉพาะของตนเอง

2. การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา (Corrective Feedback)

การเรียนรู้ภาษาแม่ของเด็กนั้นนอกจากได้จากพฤติกรรมการเล่นแบบจากสิ่งที่ได้ยินที่เป็นสิ่งเร้าภายนอกแล้วนั้น การให้รางวัลหรือการแก้ไขให้เมื่อเด็กพูดผิดก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาของเด็กที่จะทำให้ใช้ภาษาแม่ได้ถูกต้อง เช่นเดียวกับการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศการที่ผู้เรียนได้เลียนแบบสำเนียงการพูด รูปประโยคที่ได้ยินจากเจ้าของภาษานั้นส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ รวมถึงการตรวจสอบข้อผิดพลาดของผู้เรียนจากผู้สอนและอธิบายเพิ่มเติมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและแก้ไขสิ่งที่พูดผิดให้ถูกต้องต่อไปนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการรับและเรียนรู้ภาษาของผู้เรียน

The input hypothesis เป็นสมมติฐานว่าด้วยการป้อนของ Krashen (1985: 120) อธิบายว่าผู้เรียนภาษาจะพัฒนาและก้าวหน้าไปในลำดับขั้นธรรมชาติ ก็ต่อเมื่อผู้เรียนรับข้อมูล input ที่เหนือกว่าความสามารถทางภาษาที่เขา มีหนึ่งขั้นคือ Comprehensible input ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้รับสามารถทำความเข้าใจได้ไมยากหรือไม่ง่ายจนเกินไป $i + 1$ (i = สิ่งที่เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว, 1 = ข้อมูลที่ค่อยๆ เพิ่ม) การรับข้อมูลที่ยากเกินไปผู้เรียนจะไม่เข้าใจหรือการรับข้อมูลที่ง่ายเกินไปผู้เรียนจะไม่มีพัฒนาการ นอกจากการรับข้อมูลการมีปฏิสัมพันธ์หรือ Interaction (Long, 1981: 259–278) หมายถึงการพูดโต้ตอบกับอีกฝ่ายโดยในระหว่างการโต้ตอบ เมื่อมีสิ่งที่ไม่เข้าใจทำให้ไม่สามารถสื่อสารได้ ก็จะเกิดการต่อรองทางความหมาย (Negotiation of meaning) ซึ่งเมื่อข้อมูลนั้นเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ก็จะนำไปสู่การเรียนรู้ การนำภาษาไปใช้ และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้พูดหรือเขียนออกมาและได้ตระหนักถึงความแตกต่างหรือช่องว่างของสิ่งที่ตนเองทำได้และสิ่งที่ตนเองควรจะได้ Output ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น (Swain, 1985: 235-253)

ในชั้นเรียนภาษาต่างประเทศนั้นจะมีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนฝึกใช้ภาษาโดยการพูดและจะมีการพูดผิดเกิดขึ้นของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็น การออกเสียง พูตรูปประโยคผิด หรือใช้คำศัพท์ที่ผิดความหมาย การที่ผู้สอนแก้ไขคำพูดที่ผิดให้กับผู้เรียนนั้นเรียกว่า “การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา” (Corrective Feedback)

การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษานั้นเป็นกลไกสำคัญในการเรียนภาษา โดยเฉพาะการพัฒนาความแม่นยำของการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของผู้เรียน Lyster & Ranta (1997: 37-66) สำรวจห้องเรียน Immersion Class³ ภาษาฝรั่งเศสและได้แบ่งประเภท Corrective Feedback ไว้ 6 ประเภทตามตารางที่ 1 (Nabei, 2015: 42-46)

³ Immersion Class: ชั้นเรียนที่มีสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้เรียนฝึกใช้ภาษาต่างประเทศที่เป็นเป้าหมาย

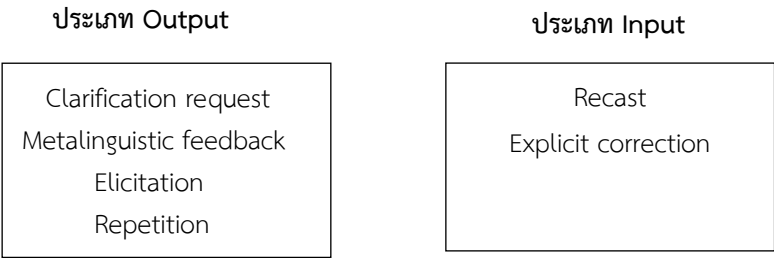
อ้างอิงการแบ่งประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาจากการศึกษาของ (Lyster & Ranta, 1997: 37-66) ดังนี้

Table 1 ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา (Corrective Feedback)

ประเภท	อธิบายเพิ่มเติม
1) การแก้ไขโดยการพูดทวนคำของผู้เรียนที่ผิดแต่ใช้รูปแบบที่ถูก (Recast)	ผู้สอนพูดเปลี่ยนสิ่งที่ผู้เรียนตั้งใจจะพูดให้เป็นสำนวนหรือคำที่ถูกต้องทันทีโดยไม่ชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาด S:きのう、あついでした。 T:きのう、あつかったです。
2) การแก้ไขโดยบอกสิ่งที่ผิดจากนั้นบอกสิ่งที่ถูก (Explicit correction)	ผู้สอนบอกผู้เรียนในสิ่งที่พูดผิด และอธิบายสิ่งที่ถูกต้อง S:きのう、あついでした。 T:「あついでした」ではなくて「あつかったです」
3) การแก้ไขโดยการพูดคำหรือวลีที่แสดงการขอให้ผู้พูดพูดซ้ำ (Clarification request)	ใช้คำพูด “ กรุณาพูดอีกครั้ง ” “ ขอโทษนะ พูดว่าอะไรคะ ” เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้ตัวว่าพูดผิดแล้วแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง S:きのう、あついでした。 T: もう一度言ってください。(กรุณาพูดอีกครั้ง)
4) การแก้ไขโดยการพูดให้ผู้เรียนคิดหรือหาคำตอบที่ถูกโดยอาศัยหลักไวยากรณ์ (Metalinguistic feedback)	ตั้งคำถาม หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกตัวว่ากำลังพูดผิด ซึ่งวิธีนี้ผู้สอนจะไม่บอกรูปแบบที่ถูกต้องโดยตรง S:きのう、あついでした。 T:「あつい」はい形容詞ですよ。 (「あつい」เป็นคำคุณศัพท์ イ)
5) การแก้ไขภาษาโดยการให้ผู้เรียนพยายามตอบตามคำหรือข้อความที่เกริ่นนำ (Elicitation)	ตั้งคำถามในส่วนที่พูดผิด หรือพูดทวนประโยคของผู้เรียนซ้ำอีกครั้งแล้วหยุดพูดตรงหน้าจุดที่ผิด เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแก้ไขสิ่งที่ผิดด้วยตัวเอง S:きのう、あついでした。 T:きのう、あつ.....

ประเภท	อธิบายเพิ่มเติม
6) การแก้ไขภาษาโดยการพูดทวนซ้ำ (Repetition)	พูดทวนสิ่งที่ผิดของผู้เรียนอีกครั้งโดยเน้นน้ำเสียงเฉพาะคำหรือข้อความที่ผิด S :きのう、あついでした。 T :きのう、あついでした?

จากตารางประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาทั้ง 6 ประเภทนั้น (Ellis, 2015: 194-214) ได้แบ่งประเภทวิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สักรักตัวที่จะแก้ไขสิ่งที่ตนเองพูดผิดออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ดังนี้ 1. การกระตุ้นแบบ Output การกระตุ้นให้ผู้เรียนแก้ไขสิ่งที่ผิดด้วยตัวเองได้แก่ Clarification request, Metalinguistic feedback, Elicitation, Repetition 2.การกระตุ้นแบบ Input การให้ข้อมูลคำตอบที่ถูกกับผู้เรียนทันที ได้แก่ Recast, Explicit correction การกระตุ้นแบบ Output จะถูกเรียกว่า Prompts

การตอบสนองของผู้เรียนเมื่อได้รับการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาเรียกว่า Uptake (Lyster & Ranta, 1997: 37-66) ได้แบ่งการตอบสนองออกเป็น 2 แบบคือ Uptake และ No Uptake และ Uptake ยังสามารถแบ่งออกเป็น Repair และ Need Repair

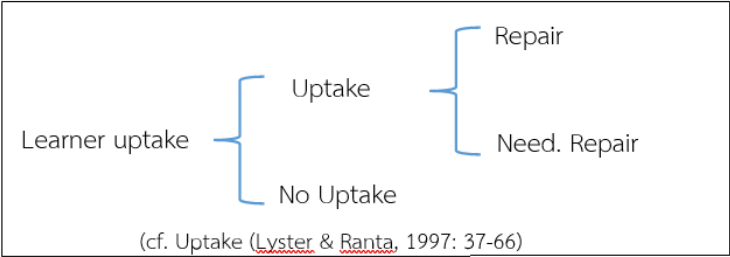

Figure 1 ภาพประกอบการตอบสนองต่อการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

ตัวอย่าง 1

S:きのう、あついでした。

T:もう一度 ← การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

S:あ、きのう、あつかったです。← Repair

ตัวอย่าง 2

S:きのう、あついでした。

T:もう一度 ← การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

S:きのう、あついでした。← Need Repair

มีการศึกษาและสำรวจเกี่ยวกับการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของกิจกรรมในชั้นเรียนภาษาต่างประเทศอย่างแพร่หลายเช่น Lyster & Mori (2006: 269-300) สำรวจวิธีการและประสิทธิผลของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนภาษาฝรั่งเศสและชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นโดยทั้งสองชั้นเรียนนั้นใช้ Recast แก้ไขคำพูดที่ผิดของผู้เรียนมากที่สุด ในด้านของประสิทธิผลนั้นพบว่าชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นมีการตอบสนองของผู้เรียนมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Lyster & Ranta (1997: 37-66) ที่ผลสำรวจผู้สอนใช้ Recast แก้ไขคำพูดผิดของผู้เรียนมากที่สุดและผลการตอบสนองการรับรู้ของผู้เรียนชั้นเรียนภาษาฝรั่งเศสว่าตนกำลังได้รับการแก้คำพูดผิดนั้นอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับการใช้วิธี Elicitation และ Metalinguistic feedback

Hatasa & Fujiwara (2012: 229-237) สำรวจชั้นเรียน JFL (Japanese-as-foreign-language) ในภาษาญี่ปุ่นระดับกลางพบว่าผู้สอนใส่ใจกับการแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนพูดผิดมากกว่าผู้สอนในชั้นเรียนแบบ Immersion นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบการใช้ประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของกิจกรรมที่มีผู้สอนอยู่หน้าชั้นเรียนและกิจกรรมแบบจับคู่ซึ่งทั้งสองกิจกรรมนั้นผู้สอนใส่ใจในการแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนพูดผิด กิจกรรมแบบคู่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนพูดผิดมากกว่ากิจกรรมที่มีผู้สอนอยู่หน้าชั้นเรียน และ Recast ถูกใช้มากที่สุดในทั้งสองกิจกรรม นอกจากนี้กิจกรรมที่มีผู้สอนอยู่หน้าชั้นเรียน Elicitation ผู้เรียนมีการตอบสนองมากกว่า Recast แต่ไม่ใช่กับกิจกรรมแบบจับคู่

จากวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นการสำรวจและศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของชั้นเรียนภาษานั้นจะเป็นการสังเกตการสอนเป็นส่วนมากแต่การสำรวจเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

ของผู้สอนในชั้นเรียนและอุปสรรคการรับรู้ภาษาญี่ปุ่นของชาวไทยนั้น มีผลต่อประเภทของ Corrective Feedback ที่นักศึกษาต้องการหรือไม่ นั้นยังไม่มี การสำรวจหรือศึกษาในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ การสำรวจและวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะสำรวจ 1) ปัญหาและอุปสรรคการเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับพื้นฐาน 2) การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษา 3) ความถี่ของประเภทการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนจากมุมมองผู้เรียน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยทำการตั้งข้อสังเกตปัญหาของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับพื้นฐานและการแก้ไขสิ่งที่นักศึกษาพบผิดในคาบเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสำรวจคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ-สวนสุนันทา ที่ลงเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน จำนวน 51 คน ระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ตลอดภาคการศึกษารวมเป็น 15 สัปดาห์ จำนวนชั่วโมงทั้งหมด 45 ชั่วโมง

2) ผู้วิจัยทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาในฐานะภาษาต่างประเทศของผู้เรียนชาวไทย และการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

3) ผู้วิจัยวางแผนรูปแบบกิจกรรมการสอนในชั้นเรียน โดยตัวอย่างของกิจกรรมการสอนในหนึ่งบทเรียนนั้นมีลำดับขั้นตอนตามตารางที่ 2

4) ผู้วิจัยนำรูปแบบกิจกรรมการสอนไปใช้ในห้องเรียนที่จะศึกษาทดลอง

5) ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถามสำรวจปัญหาและอุปสรรคทางภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนและการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนของผู้สอนในห้องเรียนที่ทำการทดลอง โดยประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษานั้นอ้างอิงจากการศึกษาของ Lyster & Ranta (1997: 37-66) จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมผลสำรวจหลังจากผู้เรียนเรียนครบ 15 สัปดาห์

6) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นนักศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม

ค่าเฉลี่ย

4.51-5.00

3.51-4.50

2.51-3.50

1.51-2.50

1.00-1.50

แปลความหมาย

เห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด

เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก

เห็นด้วยในระดับปานกลาง

เห็นด้วยระดับน้อย

เห็นด้วยระดับน้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือหลักของการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้คือแผนการสอนและแบบสอบถามจากผู้เรียน ซึ่งรูปแบบขั้นตอนของกิจกรรมการสอนในชั้นเรียนและแบบสอบถามนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

Table 2 ลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาญี่ปุ่นพื้นฐานใน 1 บทเรียน

ลำดับกิจกรรมในชั้นเรียน	คำอธิบายเพิ่มเติม
1. ผู้สอนชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้	แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ในบทเรียนเพื่อให้ผู้เรียนทราบว่าเนื้อหาประจำบท เมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนสามารถทำอะไรได้บ้าง ยกตัวอย่างบทที่ 11 1) สามารถพูดเรียงลำดับกริยาที่ทำได้เพื่อใช้อธิบายกิจกรรมใน 1 วันได้ รูปประโยค ~て、~て、~ます 2) สามารถขอร้องให้อีกฝ่ายทำบางสิ่งอย่างสุภาพได้ รูปประโยค ~てください 3) สามารถใช้คำคุณศัพท์สองคำขึ้นไปบรรยายเกี่ยวกับความรู้สึกของตนเอง ลักษณะของคน สถานที่ และสิ่งของได้ รูปประโยค ~は・・・て、～です 4) สามารถพูดเรียงกริยาที่ทำตามลำดับได้ รูปประโยค ~てから、 5) สามารถพูดอธิบายสภาพของกริยาที่ทำสองสิ่งไปพร้อมกันได้ รูปประโยค ~ながら

ลำดับกิจกรรมในชั้นเรียน	คำอธิบายเพิ่มเติม
2. นำเข้าบทเรียน	เมื่อชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนแล้ว ต่อไปเป็นการนำเข้าสู่บทเรียนโดยผู้สอนอธิบายโครงสร้างรูปประโยคของแต่ละจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมถึงยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีการใช้
3. แบบฝึกฝน	เมื่อผู้สอนเสร็จสิ้นขั้นตอนการอธิบายโครงสร้างประโยคแล้ว ต่อมาจะเป็นขั้นตอนของการให้ผู้เรียนฝึกแต่งประโยคเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นชิน และได้เจอกับประโยคและคำศัพท์ที่หลากหลายเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง ในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะอธิบายประโยคตัวอย่างในแต่ละแบบฝึกฝน เพื่อชี้แนะทางการแต่งประโยคให้ผู้เรียนเข้าใจก่อนแล้วจึงให้ผู้เรียนใช้เวลาในการทำแบบฝึกฝนด้วยตนเอง จากนั้นเฉลยแบบฝึกฝนในชั้นเรียน โดยให้ผู้เรียนพูดออกเสียงพร้อมกัน ในส่วนนี้ผู้สอนจะตรวจเช็คคำตอบจากผู้เรียนว่ามีใครที่ตอบผิด เมื่อมีการพูดผิดเกิดขึ้นผู้สอนจะใช้ Corrective Feedback ทันที

แบบสอบถามเพื่อการเก็บข้อมูลโดยแยกแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

- 1) อายุ
- 2) เพศ
- 3) สอบผ่านระดับความสามารถภาษาญี่ปุ่น (JLPT)
- 4) ระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่น

แบบสอบถามส่วนที่ 2-4 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าระดับ โดยแบ่งระดับออกเป็น 5 ระดับคือ “มากที่สุด (5)” “ มาก (4)” “ปานกลาง (3)” “น้อย (2)” “น้อยที่สุด (1)” เพื่อให้ผู้เรียนได้ประเมินตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 2 แบบสำรวจอุปสรรคและปัญหาทางด้านภาษาญี่ปุ่นด้านใดต่อไปนี้มีผลต่อผู้เรียน

- 1) ตัวอักษรคันจิเป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น
- 2) การเรียงประโยคแบบ S O V (ประธาน กรรม กริยา) ของภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างจากภาษาไทย เป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น

- 3) คำช่วยในภาษาญี่ปุ่นเป็นอุปสรรคต่อการเรียนไวยากรณ์
- 4) การผันรูปของคำประเภทต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่นเป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น
- 5) ความคิดเห็นเพิ่มเติม

ส่วนที่ 3 วิธีการ การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา (ผู้สอนแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนพูดผิดในชั้นเรียน) ในแต่ละข้อต่อไปนี้มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาบางส่วนน้อยแค่ไหน

1) เมื่อนักเรียนพูดภาษาญี่ปุ่นผิดผู้สอนพูดเปลี่ยนสิ่งที่ผู้เรียนตั้งใจจะพูดให้เป็นสำนวนหรือคำที่ถูกต้องทันทีโดยไม่ชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาด (Recast) คำถาม: นักศึกษาเรียนรู้ภาษาจากวิธีนี้ได้ในระดับใด

2) เมื่อนักเรียนพูดภาษาญี่ปุ่นผิดผู้สอนบอกจุดที่ผู้เรียนพูดผิดและเฉลยคำตอบที่ถูกต้อง (Explicit correction) คำถาม: นักศึกษาเรียนรู้ภาษาจากวิธีนี้ได้ในระดับใด

3) เมื่อนักเรียนพูดภาษาญี่ปุ่นผิดผู้สอนจะใช้คำพูด “กรุณาพูดอีกครั้ง” “ขอโทษนะ พูดว่าอะไรคะ” เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้ตัวว่าพูดผิดแล้วแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง (Clarification request) คำถาม: นักศึกษาเรียนรู้ภาษาจากวิธีนี้ได้ในระดับใด

4) เมื่อนักเรียนพูดภาษาญี่ปุ่นผิดผู้สอนจะตั้งคำถามหรือแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกตัวว่ากำลังพูดผิด (Metalinguistic feedback) คำถาม: นักศึกษาเรียนรู้ภาษาจากวิธีนี้ได้ในระดับใด

5) ตั้งคำถามในส่วนที่พูดผิดหรือพูดทวนประโยคของผู้เรียนซ้ำอีกครั้งแล้วหยุดพูดตรงหน้าจุดที่ผิดเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแก้ไขสิ่งที่ผิดด้วยตัวเอง (Elicitation) คำถาม: นักศึกษาเรียนรู้ภาษาจากวิธีนี้ได้ในระดับใด

6) เมื่อนักเรียนพูดภาษาญี่ปุ่นผิดผู้สอนพูดทวนสิ่งที่ผิดของผู้เรียนอีกครั้งโดยเน้นน้ำเสียง (Repetition) คำถาม: นักศึกษาเรียนรู้ภาษาจากวิธีนี้ได้ในระดับใด

ส่วนที่ 4 ความถี่ของการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในแต่ละประเภทของอาจารย์ผู้สอน

1) ผู้สอนพูดเปลี่ยนสิ่งที่ผู้เรียนตั้งใจจะพูดให้เป็นสำนวนหรือคำที่ถูกต้องทันทีโดยไม่ชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาด (Recast)

2) ผู้สอนบอกผู้เรียนในสิ่งที่พูดผิด และอธิบายสิ่งที่ถูกต้อง (Explicit correction)

3) ใช้คำพูด “กรุณาพูดอีกครั้ง” “ขอโทษนะ พูดว่าอะไรคะ” เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้ตัวว่าพูดผิดแล้วแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง (Clarification request)

- 4) ตั้งคำถามหรือแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกตัวว่ากำลังพูดผิด (Metalinguistic feedback)
- 5) ตั้งคำถามในส่วนที่พูดผิด หรือพูดทวนประโยคของผู้เรียนซ้ำอีกครั้งแล้วหยุดพูดตรงหน้าจุดที่ผิด เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแก้ไขสิ่งที่ผิดด้วยตัวเอง (Elicitation)
- 6) ทวนสิ่งที่ผิดของผู้เรียนอีกครั้งโดยเน้นน้ำเสียง (Repetition)
- 7) ความคิดเห็นเพิ่มเติม

ผลการวิจัย

จากการเก็บแบบสอบถามผู้วิจัยได้ผลการวิจัยดังต่อไปนี้ ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน อุปสรรคและปัญหาในการเรียนภาษาญี่ปุ่น ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ และความถี่ของการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลพื้นฐานในส่วนของระยะเวลาของผู้เรียนวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานและผู้เรียนที่มีพื้นฐานด้วย

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสำรวจ

ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนนั้นจำนวนเกินครึ่งของผู้ตอบแบบสอบถาม มีพื้นฐานการเรียนภาษาญี่ปุ่นมาแล้ว ส่วนใหญ่เรียนมาแล้วเป็นระยะเวลา 4 ปี 45.10 % ในส่วนของผู้เรียนที่เรียนภาษาญี่ปุ่นระยะเวลา 1 ปีนั้นคาดว่าเริ่มเรียนภาษาญี่ปุ่นหลังจากเข้าเรียนที่สาขาภาษาญี่ปุ่นของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาเหล่านี้ไม่เคยมีพื้นฐานมาก่อนจำนวน 29.40 % และผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่มีผลสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่นถึง 80.40 %

Table 3 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับปัญหาอุปสรรคต่อการเรียนรู้ทางภาษาญี่ปุ่นตามความคิดเห็นของนักศึกษาที่เรียนภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน

ปัญหาและอุปสรรค	$\bar{x}$	SD.	ระดับ
1. ตัวอักษรคันจิเป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น	3.84	1.07	มาก
2. การเรียงประโยคแบบ S O V (ประธาน กรรม กริยา) ของภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างจากภาษาไทย เป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น	2.94	1.03	ปานกลาง
3. คำช่วยในภาษาญี่ปุ่นเป็นอุปสรรคต่อการเรียนไวยากรณ์	3.10	1.04	ปานกลาง

ปัญหาและอุปสรรค	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
4. การผันรูปของคำประเภทต่างๆในภาษาญี่ปุ่นเป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น	3.24	1.18	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 การจำคำจิจของผู้เรียนในระดับพื้นฐานนั้นเป็นอุปสรรคมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.84$), (S.D = 1.07) อยู่ในระดับมากเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ ที่อยู่ในระดับปานกลาง ลำดับถัดมาคือการผันรูปของคำประเภทต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่น ($\bar{X} = 3.24$), (S.D = 1.18), การจำคำช่วยในภาษาญี่ปุ่น ($\bar{X} = 3.10$), (S.D = 1.04) และการเรียงประโยคแบบ S O V (ประธาน กรรม กริยา) ของภาษาญี่ปุ่น ($\bar{X} = 2.94$), (S.D = 1.03) ตามลำดับ

จากการสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเรียนภาษาญี่ปุ่นได้ข้อค้นพบดังตาราง 4 ต่อไปนี้

Table 4 แสดงจำนวนและลำดับที่ของข้อความความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเรียนภาษาญี่ปุ่น

ลำดับที่	ข้อความความคิดเห็น	จำนวน
1	คันจิมีจำนวนที่เยอะ มีความซับซ้อนทั้งจำนวนเส้น การจำความหมาย การจำคำอ่าน และหลายตัวมีลักษณะคล้ายกันทำให้เกิดปัญหาในการจำของผู้เรียน	7
2	คำช่วยที่ภาษาไทยไม่มีทำให้ต้องจำกฎการใช้ทำให้เกิดการสับสน	4
3	ภาษาญี่ปุ่นต้องใช้การจำมากเกินไป ไม่สามารถวิเคราะห์หรือคาดเดารูปแบบการเรียงประโยคของภาษาญี่ปุ่นได้ เพราะภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยมีการเรียงประโยคที่แตกต่างกัน	2
4	การผันรูปไวยากรณ์มีความซับซ้อน	1

ตารางที่ 4 คือการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้เรียนซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาการจำคันจิเป็นลำดับที่ 1 โดยให้ความเห็นว่าจำนวนคันจิที่เยอะ ความซับซ้อนของจำนวนเส้นคันจิ การจำความหมายและคำอ่านของคันจิที่แตกต่างกันและคันจิหลายตัวนั้นมีลักษณะที่คล้ายกันจึงเป็นปัญหาในการจำของผู้เรียน ลำดับถัดมาคือคำช่วยซึ่งผู้เรียนให้ความเห็นว่าภาษาไทยไม่มีคำช่วยเมื่อเรียนภาษาญี่ปุ่นจะต้องจำหน้าที่การใช้คำช่วยที่อยู่ในประโยคจึงทำให้เกิดความสับสน ต่อมาการเรียงรูปประโยคที่มีความแตกต่างจาก

ภาษาไทยทำให้ผู้เรียนไม่สามารถคาดเดารูปแบบการเรียงประโยคได้ สุดท้ายการผันรูปไวยากรณ์สำหรับผู้เรียนนั้นมีความซับซ้อน

Table 5 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัญหาและอุปสรรคเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานและผู้เรียนที่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่น

ปัญหาและอุปสรรค	ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน			ผู้เรียนที่มีพื้นฐาน		
	$\bar{X}$	SD.	ระดับ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ตัวอักษรคันจิเป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น	3.58	1.26	มาก	4.03	0.93	มาก
2. การเรียงประโยคแบบ S O V (ประธาน กรรม กริยา) ของภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างจากภาษาไทย เป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น	3.32	0.95	ปานกลาง	2.63	1.00	ปานกลาง
3. คำช่วยในภาษาญี่ปุ่นเป็นอุปสรรคต่อการเรียนไวยากรณ์	3.21	0.98	ปานกลาง	3.00	1.11	ปานกลาง
4. การผันรูปของคำประเภทต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่นเป็นอุปสรรคต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น	3.50	1.12	ปานกลาง	3.00	1.20	ปานกลาง

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบนักศึกษาที่เริ่มเรียนภาษาญี่ปุ่นจากสาขาวิชาและนักศึกษาที่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้าเรียน ผลสำรวจพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นที่มีผลต่อการเรียนรู้มากที่สุดของทั้ง 2 กลุ่มคือการจำตัวอักษรคันจิ โดยค่าเฉลี่ยของผู้ที่ไม่มีพื้นฐานอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.58), (S.D = 1.26) ของผู้ที่มีพื้นฐานมีค่าเฉลี่ยที่ ($\bar{X}$ = 4.03), (S.D = 0.93) ทั้งนี้ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นมาก่อนนั้นมีความเห็นว่าการเรียงประโยคแบบ S O V (ประธาน กรรม กริยา) นั้นเป็นอุปสรรคและปัญหาลำดับที่

3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.32), (S.D = 0.95) ซึ่งรองลงมาจากการผันรูปของคำประเภทต่างๆ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.50), (S.D = 1.12) ลำดับสุดท้ายคือคำช่วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.21), (S.D = 0.98) ทางด้านผู้เรียนที่มีพื้นฐานนั้นการเรียงประโยคแบบ S O V เป็นปัญหาและอุปสรรคลำดับสุดท้ายค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 2.63), (S.D = 1.00) ลำดับที่เป็นปัญหารองลงมาจากอักษรคันจิคือคำช่วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.00), (S.D = 1.11) และการผันรูปในภาษาญี่ปุ่น ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.00), (S.D = 1.20)

Table 6 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษา

ประเภท Corrective Feedback	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. Recast	3.63	1.00	มาก
2. Explicit correction	4.06	0.81	มาก
3. Clarification request	3.37	1.15	ปานกลาง
4. Metalinguistic feedback	3.80	0.94	มาก
5. Elicitation	4.00	1.04	มาก
6. Repetition	3.55	1.27	มาก

จากตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาซึ่งเรียงลำดับจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุดดังต่อไปนี้ Explicit correction ($\bar{X}$ = 4.06), (S.D = 0.81) อยู่ใน ระดับ มาก Elicitation ($\bar{X}$ = 4.00), (S.D = 1.04) อยู่ใน ระดับ มาก Metalinguistic feedback ($\bar{X}$ = 3.80), (S.D = 0.94) อยู่ใน ระดับ มาก Recast ($\bar{X}$ = 3.63), (S.D = 1.00) อยู่ในระดับมาก Repetition ($\bar{X}$ = 3.55), (S.D = 1.27) อยู่ใน ระดับมาก Clarification request ($\bar{X}$ = 3.37), (S.D = 1.15) อยู่ในระดับปานกลาง

Table 7 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น เปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานและมีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่น

ประเภท	ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน			ผู้เรียนที่มีพื้นฐาน		
	$\bar{X}$	SD.	ระดับ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. Recast	3.53	1.02	มาก	3.63	1.00	มาก
2. Explicit correction	4.00	0.82	มาก	4.07	0.83	มาก
3. Clarification request	3.58	1.22	มาก	3.20	1.13	ปานกลาง
4. Metalinguistic feedback	3.63	0.90	มาก	3.90	0.99	มาก
5. Elicitation	4.11	1.05	มาก	4.00	1.02	มาก
6. Repetition	3.58	1.35	มาก	3.57	1.25	มาก

จากตารางที่ 7 พบว่าสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานภาษาญี่ปุ่นนั้นการแก้ไข ข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาทุกประเภทมีผลต่อการเรียนรู้ในระดับมาก ส่วนผู้ที่มีพื้นฐาน พบว่า Clarification request มีผลต่อการเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานการแก้ไขข้อผิดพลาดประเภท Elicitation มีผลต่อการเรียนรู้กว่าประเภทอื่นค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.11$), (S.D = 1.05) รองลงมาคือ Explicit correction ($\bar{X} = 4.00$), (S.D = 0.82) ด้านผู้เรียนที่มีพื้นฐาน Explicit correction เป็นประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้มากที่สุดค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.07$), (S.D = 0.83) ลำดับถัดมาคือ Elicitation ($\bar{X} = 4.00$), (S.D = 1.02) แต่ทั้ง 2 กลุ่มค่าเฉลี่ยของ Explicit correction และ Elicitation นั้นไม่ได้ต่างกันมากนัก

Table 8 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ของการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของอาจารย์ผู้สอนในกิจกรรมชั้นเรียน

ประเภท Corrective Feedback	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. Recast	2.76	1.21	ปานกลาง
2. Explicit correction	4.14	0.87	มาก
3. Clarification request	3.47	1.12	ปานกลาง
4. Metalinguistic feedback	3.90	0.85	มาก
5. Elicitation	4.00	0.90	มาก
6. Repetition	3.65	1.18	มาก

จากตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาที่ผู้สอนใช้ในชั้นเรียนซึ่งเรียงลำดับจากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุดดังต่อไปนี้ Explicit correction ($\bar{X} = 4.14$), (S.D = 0.87) อยู่ในระดับมาก Elicitation ($\bar{X} = 4.00$), (S.D = 0.90) อยู่ในระดับมาก Metalinguistic feedback ($\bar{X} = 3.90$), (S.D = 0.85) อยู่ในระดับมาก Repetition ($\bar{X} = 3.65$), (S.D = 1.18) อยู่ในระดับมาก Clarification request ($\bar{X} = 3.47$), (S.D = 1.12) อยู่ในระดับปานกลาง Recast ($\bar{X} = 2.76$), (S.D = 1.21) อยู่ในระดับปานกลาง

การแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้เรียนเกี่ยวกับการใช้ประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนนั้นพึงพอใจที่ผู้สอนกระตุ้นให้แก้ไขข้อผิดพลาด ทั้งให้ผู้เรียนคิดคำตอบที่ถูกต้องเมื่อพูดผิดหรือตอบคำถามไม่ได้ พร้อมกับอธิบายรายละเอียดของคำตอบเพิ่มเติม ซึ่งหมายถึงผู้สอนได้ใช้ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาหลายแบบในการแก้ไขให้ผู้เรียน เริ่มด้วย Metalinguistic feedback คือการตั้งคำถามหรือแสดงความคิดเห็นในส่วนที่ผู้เรียนพูดผิด จากนั้นใช้ Explicit correction เพื่ออธิบายเพิ่มเติมให้ผู้เรียนเข้าใจในคำตอบมากขึ้นทั้งนี้ยังมียุติแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาแบบ Clarification request ที่เมื่อผู้สอนใช้กับผู้เรียนบ่อยๆจะทำให้ผู้เรียนนั้นเสียความมั่นใจได้

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการสำรวจระดับความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 เกี่ยวกับปัญหาการเรียนรู้ทางด้านภาษา และการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียน ภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานของผู้สอน เพื่อนำผลสำรวจมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาและปรับปรุงเทคนิคการสอนในชั้นเรียน รวมถึงหากิจกรรม แบบฝึกหัดที่เหมาะสมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรายละเอียดของการวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการศึกษานั้นมีดังต่อไปนี้

1. ภาษาญี่ปุ่นด้านที่เป็นปัญหาและอุปสรรคการเรียนรู้สำหรับผู้เริ่มเรียนระดับพื้นฐาน

จากแบบสอบถามนั้นตัวเลือกของคำถามในส่วนของปัญหาและอุปสรรคนั้นผู้วิจัยสังเกตจากปัญหาในชั้นเรียนที่พบในขณะสอนโดยสามารถแบ่งปัญหาได้ออกเป็น 4 ด้านโดยวิเคราะห์จากความแตกต่างของภาษาญี่ปุ่นที่ไม่มีในภาษาไทยคือ 1) การจำตัวอักษรคันจิ

2) การเรียงประโยคแบบ S O V (ประธาน กรรม กริยา) 3) คำช่วยในภาษาญี่ปุ่น 4) การผันรูปของคำประเภทต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่น โดยผลสำรวจปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการเรียนมากที่สุดคือการจำตัวอักษรคันจิค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากแตกต่างจากปัญหาด้านอื่นๆ ที่ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เป็นไปได้ว่าตัวอักษรคันจินั้นเมื่อเทียบกับปัญหาความแตกต่างทางภาษาด้านอื่นๆ แล้วมีความแตกต่างจากอักษรภาษาไทยเป็นอย่างมาก สำหรับผู้เรียนระดับพื้นฐานการเรียนคันจิ 1 ตัวนั้นจะต้องประกอบไปด้วยการจำจำนวนเส้น การจำคำอ่านทั้งนี้คำอ่านมีทั้งเสียงแบบจีน เสียงแบบญี่ปุ่น การจำความหมาย และคันจิใน 1 ตัวนั้นมีหลายความหมาย อาจทำให้ผู้เรียนเกิดการสับสนได้ง่ายเมื่อเทียบกับอุปสรรคและปัญหาด้านอื่นๆ ลำดับถัดมาคือการผันรูปของประเภทคำต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่น การจำหน้าที่ของคำช่วย การเรียงประโยคภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างจากภาษาไทยตามลำดับ

แต่เมื่อนำข้อมูลด้านระยะเวลาเรียนของกลุ่มเป้าหมายมาวิเคราะห์เพิ่มเติมระหว่างผู้เรียนที่มีพื้นฐานกับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐาน ผลสำรวจพบว่าผู้เรียนทั้ง 2 กลุ่มมองว่าการจำตัวอักษรคันจิเป็นปัญหาและอุปสรรคในการเรียนระดับพื้นฐานมากที่สุด แต่ทว่าผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นนั้นมองว่าการเรียงประโยคภาษาญี่ปุ่นแบบ S O V เป็นปัญหาและอุปสรรคมากกว่าผู้เรียนที่มีพื้นฐาน สำหรับผู้เรียนที่มีพื้นฐานอยู่แล้วนั้นการเรียงประโยคเป็นปัญหาและอุปสรรคน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับปัญหาด้านอื่น ทั้งนี้สามารถคิดได้ว่าผู้ที่มีพื้นฐานอยู่แล้วมีความคุ้นชินและเข้าใจการเรียงประโยคภาษาญี่ปุ่นอันเนื่องมาจากระยะเวลาในการเรียนที่มากกว่าจึงมองว่าปัญหาด้านนี้ไม่มีผลกระทบต่อการเรียนมากนัก

2. ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนที่ใช้ในกิจกรรมชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน

ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนส่วนใหญ่ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีประเภทค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลางประเภทเดียวคือ Clarification request คือการใช้คำพูด “กรุณาพูดอีกครั้ง” “ขอโทษนะ พูดอะไรคะ” เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้ว่าพูดผิดแล้วแก้ไขให้ถูกต้องด้วยตนเอง ในบรรดา 6 ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดทางภาษา Explicit correction เป็นประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นมากที่สุดของผู้เรียนระดับพื้นฐานซึ่ง Explicit correction เป็นการที่ผู้สอนชี้ให้ผู้เรียนรู้สึกตัวในข้อผิดพลาดและอธิบายเสริมในสิ่งที่ถูกต้อง ประเภทถัดมาคือ Elicitation, Metalinguistic feedback, Recast, Repetition และ Clarification request ตาม ลำดับ Explicit correction นั้นเป็น Corrective Feedback แบบการป้อนข้อมูล (Input)

โดยตรง สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับพื้นฐานแล้ว เมื่อผู้เรียนพูดผิดการที่ผู้สอนแก้ไขโดยชี้จุดที่ผิดพร้อมอธิบายเพิ่มเติมในทันทีนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ได้ง่ายกว่าประเภทอื่นๆ ใน ณ ขณะนั้น แต่ทั้งนี้วิธีการกระตุ้นในรูปแบบการฝึกให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบที่ถูกต้องด้วยตนเอง (Output) อย่าง Elicitation ที่ผู้สอนไม่ได้บอกคำตอบที่ถูกต้องทันทีแต่ใช้วิธีตั้งคำถามจากนั้นพูดทวนคำแล้วเว้นจุดผิดให้ผู้เรียนคิดเองว่าควรต้องแก้อย่างไร สำหรับผู้เรียนแล้วก็มีผลต่อการเรียนรู้เช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนต้องการการกระตุ้นจากผู้สอนเพื่อให้ตนเองได้ฝึกการคิดแบบ Output ด้วยเช่นกัน ไม่ใช่แค่รอคำตอบที่ถูกต้องจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว ส่วนประเภท Clarification request ที่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาน้อยที่สุดนั้นเป็นไปได้ว่าเมื่อผู้สอนใช้แล้วผู้เรียนมักจะเข้าใจผิดว่าไม่ใช่การกระตุ้นเพื่อให้ผู้เรียนแก้ไขในสิ่งที่พูดผิดแต่เป็นการที่ผู้สอนไม่ได้ยินที่ผู้เรียนพูดทำให้ผู้สอนต้องบอกให้ผู้เรียนพูดใหม่อีกครั้ง

ด้านระยะเวลาในการเรียนพบว่าผู้ที่ไม่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นมาก่อนนั้นมองว่าการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในชั้นเรียนของผู้สอนทุกประเภทมีผลต่อการเรียนรู้ภาษาเป็นอย่างมาก และการแก้ไขประเภท Elicitation ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ไขข้อผิดพลาดด้วยตนเองนั้นเป็นประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้มากที่สุดเมื่อเทียบกับประเภทอื่น

3. ความถี่ของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนจากมุมมองผู้เรียน

ประเภทของการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนที่ถูกใช้ในห้องเรียนมากที่สุดได้แก่ Explicit correction ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ลำดับถัดมาคือ Elicitation, Metalinguistic feedback, Repetition, ตามลำดับโดย Clarification request, Recast นั้นระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ปานกลาง

จากการวิเคราะห์ผลความถี่ของประเภทที่ผู้สอนใช้แก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียน การที่ Explicit correction เป็นประเภทที่ถูกใช้ในห้องเรียนมากที่สุดนั้นเป็นไปได้ว่าผู้เรียนยังอยู่ในระดับพื้นฐาน การแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียนแบบป้อนข้อมูลโดยตรง ในมุมมองของผู้สอนเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ภาษาที่มีระบบโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่แตกต่างจากภาษาไทยอย่างภาษาญี่ปุ่นได้อย่างเหมาะสมที่สุด เพราะฉะนั้นการกระตุ้นให้รู้สึกถึงข้อผิดพลาดทันทีแล้วแก้ไขให้ถูกต้องจึงถูกใช้บ่อยที่สุดในชั้นเรียน

ทั้งนี้ประเภทการแก้ไขแบบ Output ก็ถูกใช้บ่อยเช่นกันในชั้นเรียนซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สอนพยายามใช้วิธีผสมผสานระหว่างการป้อนข้อมูลให้ผู้เรียนแบบ Input โดยฝึกให้ผู้เรียนนำข้อมูลทางภาษาของตนเองที่ได้เรียนมาแล้วนั้นแก้ไขสิ่งที่ผิดด้วยตนเองอย่างถูกต้องผ่านการกระตุ้นจากผู้สอน การแก้ไขแบบ Output ที่ถูกใช้บ่อยในชั้นเรียนคือ Elicitation การตั้ง

คำถามในส่วนที่ผู้เรียนพูดผิดหรือพูดทวนประโยคของผู้เรียนซ้ำอีกครั้งแล้วหยุดพูดตรงหน้าจุดที่ผิดนั้น เป็นการกระตุ้นที่ใช้ให้เห็นจุดผิดแบบเข้าใจง่าย ผู้เรียนจะทราบทันทีว่าตนเองเกิดข้อผิดพลาดตรงไหนและสามารถรู้จุดที่แก้ไขได้ทันที

จากข้อสรุปผลวิจัยทั้ง 3 ข้อ ด้านปัญหาและอุปสรรคการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับพื้นฐาน การจำตัวอักษรคันจิที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของผู้เรียนมากที่สุดนั้นผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าวิธีแก้ไขหลักคือการปรับปรุงที่รายวิชาการศึกษาคันจิของผู้เรียนชั้นปีที่ 1 ที่ลงเรียนพร้อมกับวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน เนื่องจากในคาบภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานนั้นเนื้อหาการเรียนการสอนจะเน้นที่ไวยากรณ์ คำศัพท์ แต่ทั้งนี้ตัวอักษรคันจิก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้อยู่ในรูปประโยคภาษาญี่ปุ่น ประโยคตัวอย่างไวยากรณ์ในชั้นเรียนจำเป็นต้องมีคันจิประกอบอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อผู้เรียนอ่านคันจิที่เรียนมาแล้วไม่ได้หรือไม่รู้ความหมายของคันจิในประโยค ก็จะเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้เนื้อหาไวยากรณ์ด้วยเช่นกัน ในส่วนของวิชาไวยากรณ์นั้นจะปรับปรุงวิธีการสอนโดยการไม่ใส่คำอ่านของคันจิที่ผู้เรียนได้เรียนไปแล้วรวมถึงนำคันจิมาเป็นส่วนหนึ่งของการสอบย่อยเพื่อให้ผู้เรียนทบทวนเสียงอ่านและความหมายจากวิชาคันจิ ส่วนปัญหาการผันรูปคำต่างๆของภาษาญี่ปุ่นเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องแก้ไขปรับปรุงเนื่องจากการผันคำเป็นพื้นฐานของการเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ผู้เรียนจะต้องนำไปต่อยอดในการเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับกลางและระดับสูงต่อไป เพราะฉะนั้นผู้สอนจำเป็นต้องหาเทคนิคการฝึกผันรูปของคำประเภทต่างๆ ในภาษาญี่ปุ่นให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายเช่น กิจกรรมเล่นเกมฝึกผันคำในชั้นเรียน ดึงดูดผู้เรียนและให้ผู้เรียนเข้าใจการผันคำกริยาผ่านการฝึกพูด เป็นต้น

ในส่วนของคำถามวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษานั้นจากแบบสำรวจประเภทที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและประเภทที่ผู้สอนใช้ในห้องเรียนมากที่สุดคือ Explicit correction ลำดับถัดมาคือ Elicitation แสดงให้เห็นว่าในมุมมองของผู้เรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นระดับพื้นฐานต้องการให้ผู้สอนแก้ไขแบบตรงไปตรงมาและอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ผิด แต่ทั้งนี้ก็ยังมองว่ากระตุ้นให้คิดคำตอบเองแบบไม่เฉลยคำตอบที่ถูกต้องไปทันทีนั้นในมุมมองผู้เรียนก็เป็นวิธีที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน แต่ว่าการกระตุ้นให้แก้ไขข้อผิดพลาดนั้นผู้เรียนต้องการให้ผู้สอนแสดงให้ตนเองรู้สึกตัวในทันทีว่าพูดผิดพร้อมชี้จุดที่ผิดไปด้วยเพื่อที่จะพูดแก้คำใหม่ได้ถูกจุด ในการสำรวจครั้งนี้ Explicit correction เป็นประเภทที่ถูกใช้มากที่สุดในชั้นเรียนประเภทที่ถูกใช้น้อยที่สุดคือ Recast ซึ่งแตกต่างจากผลการสำรวจของ Hatasa & Fujiwara (2012: 229-237) ที่ผู้สอนใช้ Recast มากสุด Explicit correction น้อยที่สุดทั้งนี้อาจเป็นเพราะระดับเนื้อหาและกิจกรรมในชั้นเรียนที่ต่างกัน

เนื่องจาก Hatasa & Fujiwara (2012: 229-237) นั้นสำรวจในคาบเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับกลางและเน้นกิจกรรมที่เป็นการฝึกสนทนาของผู้เรียนเป็นหลัก แตกต่างจากวิชาญี่ปุ่นพื้นฐานที่เน้นการฝึกทำแบบฝึกหัดแต่งประโยคในห้องเรียนจากนั้นพุดตอบคำถามออกมาพร้อมๆ กันทำให้ประเภทที่ใช้บ่อยในห้องเรียนผลออกมาแตกต่างกัน

โดยทั่วไปแก้ไขข้อผิดพลาดโดยการให้ข้อมูลโดยตรง (Explicit Feedback) นั้นเป็นประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของการสอนไวยากรณ์ที่ไม่อิงบริบทการใช้ภาษา (Focus on Forms)⁴ ในทางกลับกันการสอนไวยากรณ์ที่เน้นในบริบทของภาษา (Focus on Form)⁵ การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาในรูปแบบทางอ้อม (Implicit Feedback) มักจะถูกใช้บ่อย

จากผลสำรวจการใช้ประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาค้างนี้ทำให้ผู้วิจัยจุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขของกิจกรรมรายวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน คือการที่ผู้สอนเน้นการสอนไวยากรณ์โดยไม่อิงบริบทในการใช้ภาษาและขาดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกพูดสนทนาเหมือนสถานการณ์จริงเพื่อฝึกให้ผู้เรียนฝึกใช้จริงหลังจากที่เรียนเนื้อหาในทันที

แนวทางการปรับปรุงเนื้อหากิจกรรมและแนวทางพัฒนาเทคนิคการสอน

จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้เห็นข้อควรปรับปรุงของวิธีการสอนรวมถึงเนื้อหาของเอกสารประกอบการสอนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นในระดับพื้นฐานดังนี้ อาจารย์ผู้รับผิดชอบวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานและอาจารย์ผู้รับผิดชอบวิชาการศึกษาอักษรคันจิต้องปรึกษากันถึงเนื้อหาในรายวิชาเพื่อให้ทั้งสองวิชามีเนื้อหาการสอนที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เช่น เมื่อผู้เรียนได้เรียนตัวอักษรคันจิตัวใดไปแล้วในคาบวิชาการศึกษาอักษรคันจิทางด้านวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานผู้สอนต้องเน้นย้ำในคาบเรียนมากขึ้นโดยไม่ใส่ใจเสียงอ่านของตัวอักษรคันจิที่เรียนไปแล้วทั้งในแบบฝึกหัดและการบ้านเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการฝึกทบทวนคันจิที่เรียนแล้วได้บ่อยครั้งทั้งในคาบเรียนวิชาการศึกษาอักษรคันจิเองและวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานที่เน้นไวยากรณ์เป็นหลัก เนื่องจากวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานที่ผ่านมาผู้สอนมักใส่ใจคำอ่านของคันจิ

⁴ Focus on FormS: การสอนไวยากรณ์โดยไม่อิงบริบทการใช้ภาษา การสอนหน่วยไวยากรณ์โดยตรงในชั้นเรียนภาษาแบบดั้งเดิมที่ครูบอกข้อมูลและหลักไวยากรณ์ให้ผู้เรียนคัดลอกและท่องจำเพื่อนำมาสอบ โดยมุ่งเน้นเรื่องความเข้าใจในหลักไวยากรณ์ ไม่ได้มีจุดหมายเพื่อสื่อสารในชีวิตจริง

⁵ Focus on Form: การสอนที่ครูพยายามชี้ให้นักเรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ในการใช้ไวยากรณ์ที่อยู่ในบริบทการใช้ภาษา ที่ไม่ใช่วิธีการสอนไวยากรณ์ที่ปราศจากบริบทการใช้ภาษาใดๆ

ทุกตัวที่อยู่ในแบบฝึกหัดและประโยคตัวอย่างทำให้ไม่เป็นการกระตุ้นผู้เรียนมากพอ ถ้าผู้เรียนได้รับการฝึกทบทวนคั่นจิตที่เรียนแล้วอยู่บ่อยๆ ปัญหาการจำคั่นจิตของผู้เรียนในระดับพื้นฐานอาจจะน้อยลงได้ ในส่วนการแก้ไขคำพูดผิดในชั้นเรียนนั้นผู้เรียนส่วนใหญ่มองว่าตนเองได้เรียนรู้ภาษาจากการที่ผู้สอนกระตุ้นให้รู้ตัวเลยทันทีว่าผู้เรียนพูดผิดแล้วเฉลยพร้อมกับอธิบายที่มาของคำตอบเพิ่มเติม วิธีการแก้ไขประเภทนี้เป็นเทคนิคการสอนที่ผู้สอนภาษาในระดับพื้นฐานมักจะใช้บ่อยโดยเฉพาะวิชาไวยากรณ์ทั้งยังเป็นไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นที่มีโครงสร้างแตกต่างจากภาษาไทย วิธีการแก้ไขของผู้สอนพร้อมกับอธิบายเพิ่มเติมเป็นการเน้นย้ำในเนื้อหาที่เรียนเพื่อให้ผู้เรียนที่เริ่มเรียนนั้นเข้าใจแล้วจำไปใช้ให้ถูกต้องในครั้งถัดไป การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้สอนวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มักใช้ในกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนฝึกแต่งประโยคในห้องเรียนแล้วเฉลยโดยให้ผู้เรียนพูดคำตอบพร้อมกันทุกคน ซึ่งการพูดผิดที่เกิดจากผู้เรียน ณ ขณะนั้นจะมีดังต่อไปนี้ การผันคำศัพท์ประเภทต่างๆ ผิด การใช้คำช่วยผิดหน้าที่ในประโยค อ่านอักษรคันจิผิด แปลความหมายของคำศัพท์ผิด ทั้งนี้ผลสำรวจจากผู้เรียนที่แสดงความเห็นว่าในชั้นเรียนผู้สอนใช้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาประเภท Recast น้อยที่สุดนั้นเป็นเพราะว่าชั้นเรียนขาดกิจกรรมการสนทนาที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้หลังจากผู้เรียนได้เรียนรู้รูปประโยคแล้ว

Recast เป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดทางภาษาที่ถูกใช้มากที่สุดในชั้นเรียนที่เน้นการพูด เช่น วิชาการสนทนา หรือชั้นเรียนที่ผู้สอนไม่ได้ใช้ภาษาแม่ของประเทศนั้นๆ ในการสอน Lyster & Mori (2006: 269-300) สำรวจชั้นเรียนภาษาฝรั่งเศสและภาษาญี่ปุ่นแบบ Immersion Class (ชั้นเรียนที่ใช้ภาษาต่างประเทศในการสอน เช่น โรงเรียนในไทยแต่ผู้สอนใช้ภาษาอังกฤษในการสอนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ภาษาที่ 2 หรือภาษาต่างประเทศที่เป็นเป้าหมาย พบว่าใช้ Recast มากที่สุดในชั้นเรียนเช่นเดียวกับ Hatasa & Fujiwara (2012: 229-237) ที่สำรวจกิจกรรมที่เน้นฝึกสนทนา ฉะนั้นการแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนพูดผิดโดยเปลี่ยนสิ่งที่ผู้เรียนตั้งใจจะพูดให้เป็นสำนวนหรือคำที่ถูกต้องทันทีโดยไม่ชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาดหรืออธิบายเพิ่มเติมนั้น เป็นวิธีที่ไม่เสียเวลาและไม่ขัดจังหวะขณะที่ผู้เรียนอยู่ในระหว่างกิจกรรมการสนทนา

ผลสำรวจในชั้นเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานในครั้งนี้ประเภท Recast ถูกใช้น้อยที่สุดแตกต่างจากผลสำรวจของ Hatasa & Fujiwara (2012: 229-237) แสดงให้เห็นว่าผู้สอนไม่ได้เน้นกิจกรรมการสนทนาในชั้นเรียนเป็นหลัก ซึ่งเป็นเพราะผู้สอนเป็นกังวลต่อเวลาที่จำกัดเนื่องจากหัวข้อการเรียนรู้ของภาษาญี่ปุ่นในระดับพื้นฐานนั้นมีค่อนข้างเยอะใน 1 ภาค

การศึกษาจึงใช้เวลาไปกับการอธิบายไวยากรณ์และการให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดส่วนใหญ่ เป็นผลทำให้ไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมที่เน้นการฝึกสนทนา แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกพูดสนทนาตั้งแต่ระดับพื้นฐานนั้นนอกจากได้ฝึกฝนรูปแบบภาษาที่เรียนแล้ว ยังมีผลต่อการฝึกความมั่นใจในการพูดภาษาญี่ปุ่นอีกด้วย เพราะนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจเมื่อจะต้องสนทนากับชาวญี่ปุ่นที่เป็นเจ้าของภาษา ด้วยเหตุนี้ผู้สอนควรปรับเวลาและปริมาณในช่วงกิจกรรมของการทำแบบฝึกหัดแล้วเพิ่มกิจกรรมฝึกพูดระหว่างผู้เรียน เช่น เพิ่มบทบาทสมมติหรือตั้งหัวข้อสนทนาแบบง่ายๆ โดยใช้รูปประโยคที่เรียนมาแล้วนั้นให้ผู้เรียนจับคู่หรือจับกลุ่มสนทนากันในชั้นเรียนตามเนื้อหาที่สอนของแต่ละบทเรียน

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาครั้งนี้ผลการสำรวจมาจากความคิดเห็นของผู้เรียนเท่านั้น ครั้งต่อไปถ้ามีโอกาสสำรวจอาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาญี่ปุ่นพื้นฐานด้วยจะสามารถนำผลสำรวจมาวิเคราะห์เปรียบเทียบทำการศึกษาเพิ่มเติม อย่างเช่นมุมมองของผู้เรียนและผู้สอนนั้นการใช้วิธีแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ นอกจากนี้การแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาไม่เพียงแค่การใช้สำหรับแก้ไขคำพูดที่ผู้เรียนพูดผิดในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้กับการเขียนของผู้เรียนได้อีกด้วย การศึกษาในครั้งต่อไปผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของประเภทการแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของบทความที่ถูกเขียนโดยผู้เรียน โดยเปรียบเทียบวิธีแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาแบบ Output ระหว่าง Metalinguistic feedback และ Elicitation ประเภทใดผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการเขียนได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่ากัน โดยทดสอบกับการเขียนบทความของผู้เรียนในชั้นเรียนการเขียน เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการสอนของวิชาการเขียนระดับพื้นฐานต่อไป

References

- Besse, H. & Porquier, R. (1991). **Grammaire et didactique des langues**. Paris: Hatier/Didier.
- Ellis, R. (2015). "Form-Focused Approaches to Learning, Teaching, and Researching Grammar." In Christison, M. st. al., editor. **Teaching and Learning English Grammar: Research Findings and Future Directions (Global Research on Teaching and Learning English)**. (p. 194-214). New York: Routledge.
- Gaonac'h, D. (1991). **Théories d'apprentissage et acquisition d'une Langue étrangère**. Paris: Credif-Hatier.
- Giacobbe, J. (1990) "Le Recours à la Langue Première: une approche cognitive", in Gaonac'h, D., editor. **Acquisition et utilisation d'une langue étrangère**. (p. 115-123). Paris: Hachette.
- Hatasa, Y. & Fujiwara, Y. (2012). Effects of Corrective Feedback in JFL Classroom. [in Japanese]. **Bulletin of the Graduate School of Education, Hiroshima University**, 61 (2), 229-237.
- Krashen, S.D. (1982). **Principles and Practice in Second Language Acquisition**. Oxford: Pergamon Press.
- Krashen, S.D. (1985). **The Input Hypothesis: Issues and Implications**. (p. 120). London & New York: Longman.
- Long, M.H. (1981). Input, Interaction, and Second-Language Acquisition. **Annals of the New York Academy of Sciences**, 379, 259-278.
- Lyster, R. & Mori, H. (2006) Interactional Feedback and Instructional Counterbalance. **Studies in Second Language Acquisition**, 28 (2), p. 269-300.
- Lyster, R., & Ranta, L. (1997). Corrective Feedback and Learner Uptake: Negotiation of Form in Communicative Classrooms. **Studies in Second Language Acquisition**, 19, 37-66.

Nabei, T. (2015). 「ウーバー・インタラクションと訂正フィードバック」, Oozeki, H., editor. 『フィードバック研究への招待』 . (p. 42-46). Japan: Kurosio Publishers.

Purinthapibal, S. (2010). L1 and Foreign Learning. [in Thai]. **Journal of Humanities and Social Sciences**, 6 (2), 48-77.

Swain, M. (1985). Communicative Competence: Some Roles of Comprehensible Input and Comprehensible Output in Its Development. In Gass, S. & Madden, C., editor. **Input in Second Language Acquisition**. (p. 235-253). Rowley, MA: Newbury House.

“ทวงคืนค่าตอบแทน”: ทำความเข้าใจการลุกฮือของแรงงาน
แพลตฟอร์มส่งอาหารผ่านความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์
ระหว่างทุนกับแรงงาน

“Fighting for Fair Pay”: Understanding Food Delivery
Platform Labour Unrest through Capital and Labour
Antagonistic Relationship

พฤกษ์ เกาถวิล¹ และ วรดุลย์ ตูลารักษ์²

Preuk Taotawin and Woradul Turarak

Received: January 19, 2024/ Revised: May 1, 2024/ Accepted: May 15, 2024

บทคัดย่อ

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2562-2566) การประท้วงของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหารเกิดขึ้นมากอย่างมีนัยสำคัญ บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจรากลึกที่ผลักดันให้เกิดการประท้วง บทความเสนอว่า การลุกฮือของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร เกิดจากผลประโยชน์พื้นฐานที่สวนทางกันระหว่างบริษัทแพลตฟอร์มส่งอาหารกับแรงงาน หรือระหว่างทุนกับแรงงาน ซึ่งในบทความนี้เรียกว่า ความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ บทความเกิดจากการสำรวจเอกสาร เน้นงานสายมาร์กซิสม์ นับจากงานของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, 1818-1883) (Marx, 1976/1867) งานคลาสสิกที่สืบเนื่องจากมาร์กซ์ และเอกสารที่ปรากฏในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง และสังคมวิทยาแรงงาน บทความเสนอสาระสำคัญของทฤษฎีกระบวนการแรงงาน ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ ประเด็นทวิลักษณ์ของการควบคุมและต่อต้าน และแนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ ตอนท้ายของบทความนำแนวคิดทั้งหมดมาใช้กับกรณีของไทย วิเคราะห์ที่มาของการประท้วง และแนวทางสร้างอำนาจต่อรองของแรงงานแพลตฟอร์มส่ง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University), Email: pruektt@gmail.com

² นักวิจัยอิสระ (Independent Researcher), Email: woradule@gmail.com

อาหาร บทความนี้ให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการหักล้างข้ออ้างของบริษัทแพลตฟอร์มที่ใช้ในการปกป้องผลประโยชน์ และเป็นประโยชน์ทั้งต่อทุน แรงงาน และธุรกิจแพลตฟอร์มในการเข้าใจสถานการณ์ และกำหนดนโยบาย หรือจัดการความขัดแย้งที่กำลังเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: แรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร การลูกเรือของแรงงาน ทฤษฎีกระบวนการแรงงาน ความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ แนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ

Abstract

In the past 5 years (2019-2023), there has been a significant surge in protests by platform food delivery labour. This article proposes to understand the underlying roots that are driving these protests. The article argues that the uprising among food delivery platform labour arises from the conflicting fundamental interests between the platform companies and the labour, or between capital and labour, which is referred to an antagonistic relationship in this article. The article draws on a document survey focusing on Marxist literature, dating back to Karl Marx (1818-1883) (Marx, 1976/1867), classic works influenced by Marx, and documents appearing in the past few decades within the fields of political economy and the sociology of work. The article presents key content of the labour process theory, which formulates the antagonistic relationship concept. Following that, it presents the duality of control and resistance and the power resources approach, respectively. To wrap up, it applies all these concepts to the case in Thailand, analyzing the origins of the protests and suggesting strategies for platform food delivery labour to build bargaining power. This article also proposes a powerful idea for tackling the claims of platform companies used to defend their profits. Also, it benefits the stakeholders from capital, labour, and the platform businesses in regard to understanding the situation, developing policies, and managing the increasing conflicts.

Keywords: Food Delivery Platform Labour, Labour Unrest, Antagonistic Relationship, Labour Process Theory, Power Resource Approach

บทนำ

เมื่อสถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) เริ่มคลี่คลาย ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัท แพลตฟอร์มส่งอาหารกับคนขับรถจักรยานยนต์ส่งอาหาร (ไรเดอร์) ก็เลวร้ายลงเป็นลำดับ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 ไรเดอร์สังกัดแพลตฟอร์มส่งอาหารยอดนิยมแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ รวมตัวกันที่หน้าบริษัท ประท้วงการถูกลดค่าตอบแทนหรือ “ค่ารอบ” จากการทำงาน และ “ทวงคืนค่ารอบ” ในอัตราเดิม การประท้วงที่ไม่เป็นผล สะสมเป็นความไม่พอใจ ทำให้เกิดการประท้วงอีกครั้งในเดือนมิถุนายน มีไรเดอร์จากหลายจังหวัด เช่น อุดรธานี อ่างทอง สิงห์บุรี ร่วมประท้วง คู่ขนานไปกับการประท้วงของไรเดอร์ในหลายจังหวัด ปีถัดมา ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ความเดือนร้อนเรื่องค่ารอบ และสภาพการทำงานที่เลวร้ายลง ทำให้เกิดการประท้วงอีกครั้งที่หน้าบริษัทในกรุงเทพฯ มีไรเดอร์จากปริมลฑนและจังหวัดใกล้เคียงเข้ามา เข้าร่วม พร้อมการประท้วงคู่ขนานในอีกหลายจังหวัด ในทำนองเดียวกับที่ผ่านมา (Krisrikun, 2023) เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของคลื่นการประท้วงที่เกิดขึ้น การสำรวจชิ้นหนึ่งพบว่า ในช่วงเวลา 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2562 – 2566 เกิดการประท้วงของไรเดอร์มากถึง 113 ครั้ง เฉลี่ยปีละ 23 ครั้ง การประท้วงเกิดขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทั้งที่หน้าสำนักงานบริษัท สถานที่ราชการ และพื้นที่สาธารณะ การประท้วงเกิดจากความคับข้องใจต่อการลดค่ารอบ และสาเหตุอื่นๆ เช่น ระบบจ่ายงาน สวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน (Rocket Media Lab, 2024)

การประท้วงของแรงงานมีนัยสำคัญ ทั้งในเชิงสะท้อนสถานะเศรษฐกิจการเมือง และขบวนการทางสังคม ในประเทศอุตสาหกรรมที่ชนชั้นแรงงานเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญ การประท้วงของแรงงาน มักได้รับความสนใจจากสังคม การตอบรับจากภาคอุตสาหกรรม และผู้กำหนดนโยบาย ในกรณีของประเทศไทย ซึ่งแรงงานมีพลังทางการเมืองน้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ การประท้วงของแรงงานอาจหมายถึงความผิดปกติชั่วคราว ที่ไม่ได้รับความสนใจมากนัก อย่างไรก็ตาม การปรากฏตัวและการประท้วงของไรเดอร์ที่ผ่านมา ได้รับความสนใจจากภาคประชาสังคมและภาคนโยบายไม่น้อย ดังปรากฏข่าวสารของแรงงานกลุ่มนี้แพร่หลายในสื่อมวลชน การสนับสนุนของภาคประชาสังคมด้านแรงงาน การวิจัยทำความเข้าใจสภาพปัญหาหลายชิ้น และการยกกร่างกฎหมายคุ้มครอง

แรงงานฉบับใหม่ เพื่อให้ไรเดอร์และคนทำงานที่มีแพลตฟอร์มเป็นตัวกลางการจ้างงานได้รับการคุ้มครองที่เหมาะสม (Institute of Asian Studies Chulalongkorn University, 2021; Faculty of Economics, Chulalongkorn University, 2022; Taotawin & Tularak, 2023a)

บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจแรงผลักดันของการประท้วงของไรเดอร์ที่เกิดขึ้นจำนวนมาก โดยพิจารณาถึงไปว่าความคับข้องใจของแรงงาน แต่สำรวจถึงรากลึกอันเป็นที่มาของการประท้วง บทความเสนอว่า การลุกฮือ (unrest) ของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร มีที่มาจากผลประโยชน์พื้นฐานที่สวนทางกันระหว่างทุนกับแรงงาน ซึ่งในบทความนี้เรียกว่า ความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ (antagonistic relationship) การเข้าใจความสัมพันธ์เช่นนี้ ช่วยให้เห็นความขัดแย้งพื้นฐานของระบบทุนนิยม และเห็นว่าระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยแพลตฟอร์มดิจิทัล หรือที่เรียกว่า ทุนนิยมแพลตฟอร์ม (platform capitalism) (Srnicek, 2017) ไม่ได้มีแต่ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ และการจ้างงาน แต่อีกด้านหนึ่งได้สะสมความตึงเครียดและความขัดแย้งระหว่างชนชั้น บทความจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อแรงงานในการทำความเข้าใจสถานการณ์ แนวโน้ม และกำหนดกลยุทธ์การต่อรอง ขณะเดียวกันทำให้ทุนเห็นว่ายิ่งฉกฉวยประโยชน์ที่ควรได้รับของแรงงาน ยิ่งก่อให้เกิดความตึงเครียดและต้นทุนสูงขึ้น

บทความวิชาการนี้เกิดจากการสำรวจเอกสาร โดยใช้เอกสารวิชาการต่างประเทศเป็นหลัก เน้นงานเชิงวิพากษ์ ที่วิจารณ์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับทุนในระบบทุนนิยม และส่วนใหญ่เป็นงานสายมาร์กซิสต์ (Marxist) นอกจากงานคลาสสิกของมาร์กซ์ และงานของนักคิดมาร์กซิสต์ ซึ่งผลิตงานในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 (ทศวรรษ 1960-2000) แล้ว งานส่วนใหญ่ที่ใช้ในบทความนี้ เป็นผลงานที่เผยแพร่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2015 – 2024) ในกลุ่มที่เกี่ยวกับหัวข้อ เศรษฐกิจ/งาน/แรงงานแพลตฟอร์ม ในสายสังคมวิทยาการเมือง และเศรษฐศาสตร์การเมือง การนำเสนอบทความ เริ่มจากทำความเข้าใจทฤษฎีกระบวนการแรงงาน (labour process theory) ซึ่งมีที่มาจากงานของ Marx (1976/1867) เพื่อปูทางไปสู่การทำความเข้าใจ แนวคิดความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ (antagonistic relationship) ทำความเข้าใจทวิลักษณ์การควบคุมและต่อต้าน (duality of control and resistance) อันเป็นที่มาของการประท้วงของแรงงานแพลตฟอร์ม ตามด้วยแนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ (power resources approach) ตอนท้ายของบทความ นำแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดมาวิเคราะห์กรณีศึกษาไรเดอร์ไทย ทำ

ความเข้าใจบริบท และความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ระหว่างบริษัทแพลตฟอร์มกับไรเดอร์ และการสร้างอำนาจต่อรองของไรเดอร์ จากนั้นอภิปรายและสรุปปิดท้าย

กระบวนการแรงงาน ความสัมพันธ์เชิงปฏิปักษ์ และทวิลักษณ์ของการควบคุมและต่อต้าน

ในงานชิ้นเอกของมาร์กซ์ *Capital* volume 1 (Marx, 1976/1867) ซึ่งมุ่งวิพากษ์วิธีการสะสมทุน (capital accumulation) ของชนชั้นนายทุนในระบบทุนนิยม มาร์กซ์เริ่มจากการวิเคราะห์สินค้าโภคภัณฑ์ (commodity) ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของทุนนิยม การผลิตสินค้าทำให้เกิดมูลค่า (value) ของสินค้า ซึ่งประกอบด้วยมูลค่าการใช้ (use-value) และมูลค่าแลกเปลี่ยน (exchange-value) เขาเห็นว่าสิ่งที่กำหนดมูลค่าแลกเปลี่ยนในสินค้าต่างชนิดกัน คือปริมาณแรงงานที่ใช้ผลิตสินค้านั้น ในวงจรเศรษฐกิจทุนนิยม นายทุนใช้เงินทุนเริ่มต้นผลิตสินค้า นำสินค้านั้นไปขาย ได้เงินกลับมาเพิ่มขึ้น จากนั้นนำเงินที่เพิ่มขึ้น ไปลงทุนทำการผลิตรอบใหม่ เกิดเป็นวงจร เงิน-สินค้า-เงิน* คำถามสำคัญคือ เงิน* หรือทุน ซึ่งเพิ่มขึ้นในแต่ละรอบนั้นมาจากที่ใด มาร์กซ์ชี้ว่า ทุนที่เพิ่มขึ้นมาจากการฉกฉวยมูลค่าที่เกิดขึ้นจากการทำงานของแรงงาน โดยนายทุนจ่ายค่าตอบแทนในจำนวนที่น้อยกว่ามูลค่าที่แรงงานผลิตขึ้น

ในบทที่ว่าด้วย *แรงงานและกระบวนการสร้างมูลค่า* มาร์กซ์กล่าวถึงกระบวนการแรงงาน (labour process) ซึ่งหมายถึง การใช้แรงงานของมนุษย์ในการแปรวัตถุดิบให้เป็นสิ่งของตอบสนองความต้องการ มาร์กซ์เน้นความคิดและจินตนาการของมนุษย์ในการทำงาน ด้วยการทำงานอย่างมีจิตสำนึก แรงงานของมนุษย์จึงมีความหมาย เช่น การสร้างบ้าน ทอผ้า สร้างงานศิลป์ และเน้นว่าองค์ประกอบของกระบวนการแรงงานมี 3 ส่วน ได้แก่ แรงงาน/การทำงาน วัตถุดิบ และเครื่องมือในการทำงาน แต่เมื่อกล่าวถึงกระบวนการแรงงานในระบบทุนนิยม กิจกรรมนี้มีความแตกต่างออกไป ด้วยเหตุที่นายทุนต้องการผลิตสินค้าเพื่อให้ได้เงินเพิ่มขึ้น นายทุนจ้างแรงงานมาทำงาน ในตลาดแรงงาน คนงาน (worker) ขายกำลังแรงงาน (labour-power) หรือความสามารถในการทำงานแก่นายทุน เมื่อคนงานทำงาน สินค้าที่มีมูลค่าจึงเกิดขึ้น มูลค่าที่เกิดขึ้นเป็นผลรวมของมูลค่าแรงงาน วัตถุดิบ และเครื่องจักร (วัตถุดิบ และเครื่องจักร ถูกผลิตด้วยแรงงานมาก่อน หรือมีมูลค่าของแรงงานฝังอยู่ในวัตถุนั้น, dead-labour) ในกระบวนการผลิต มูลค่าส่วนเกินเกิดจาก การจ่ายค่าจ้างให้แก่แรงงานน้อยกว่ามูลค่าที่แรงงานผลิตได้ การสร้างมูลค่า

ส่วนเกินให้มากขึ้นทำได้โดยขยายเวลาการทำงานต่อวันของคนงานให้ยาวนานขึ้น หรือเร่งความเร็วในการทำงานให้มากขึ้น ขณะที่จ่ายค่าแรงให้ต่ำที่สุดในระดับที่พอเลี้ยงชีวิตคนงาน ความสัมพันธ์ทางการผลิตเช่นนี้ เกิดขึ้นในเงื่อนไขที่คนงานไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ในขณะที่นายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต นายทุนจึงมีอำนาจควบคุมแรงงาน และอ้างความเป็นเจ้าของผลผลิตทั้งหมดที่เกิดขึ้น การทำงานของคนงานในสภาพเช่นนี้ ทำให้การทำงานไร้ความหมายสำหรับมนุษย์ ยิ่งทำงานยิ่งรู้สึกแปลกแยกกับงานที่ทำ สะสมเป็นความคับข้องใจ การสะสมทุนในระบบทุนนิยม จึงทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางชนชั้นระหว่างชนชั้นแรงงานกับชนชั้นนายทุน บนความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งและเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงปฏิปักษ์ระหว่างทุนกับแรงงานในกระบวนการแรงงาน ได้กลับมาสู่ความสนใจอีกครั้งจากงานคลาสสิกของแฮร์รี เบรเวอร์แมน (Harry Braverman) *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century* (Braverman, 1974) งานชิ้นนี้นำทฤษฎีกระบวนการแรงงาน มาวิเคราะห์การผลิตในระบบสายพาน (Fordism) ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นสำคัญของอุตสาหกรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การจัดการโรงงานประเภทนี้เป็นไปตามแนวทางของ Frederick W. Taylor (ค.ศ. 1856 – 1915) วิศวกรโรงงาน ที่ได้นำหลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (scientific management) มาใช้จัดระบบการผลิตของโรงงานระบบเทเลอร์ (Taylorism) เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามหลักวิทยาศาสตร์คือเป็นระบบสั่งการ ประเมินผล และพัฒนา แบ่งการทำงานเป็นส่วนย่อย ใช้เครื่องจักรเป็นแกนกลางของการทำงาน คนงานได้รับมอบหมายให้ทำงานตอบสนองเครื่องจักรในงานเฉพาะส่วนของตน ขณะที่นักอุตสาหกรรมและนักวิชาการจำนวนหนึ่งเห็นว่าระบบเทเลอร์เป็นการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ช่วยทุ่นแรง และลดความน่าเบื่อหน่ายของงาน แต่เบรเวอร์แมนเห็นว่า ระบบนี้เป็นกรลดทอนคุณค่าของงาน เป็นการแยกความคิด (conception) ออกจากการกระทำ (execution) คนงานถูกลดทักษะ (deskilled) ให้ทำงานซ้ำๆ อย่างไร้ความคิดกับเครื่องจักร มีสภาพไม่ต่างจากชิ้นส่วนหนึ่งของเครื่องจักร เบรเวอร์แมนเห็นเช่นเดียวกับมาร์กซ์ว่า ระบบเทเลอร์จะทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางชนชั้น เป็นชนชั้นนายทุนผู้มั่งคั่ง กับชนชั้นแรงงานไร้ฝีมือผู้แปลกแยกกับแรงงานของตัวเอง (Carter, 2021; Tinel, 2014; Smith, 2015)

งานของเบรเวอร์แมน (Braverman, 1974) ซึ่งเป็น “การค้นพบกระบวนการแรงงานครั้งใหม่” (Smith, 2015: 1) ทำให้ตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา กระบวนการ

แรงงานกลับมาสู่ความสนใจของวงวิชาการทั้งในและนอกแวดวงมาร์กซิสต์ ในสายมาร์กซิสต์มีการแตกประเด็นปลีกย่อยในกระบวนการแรงงานออกไปหลายประเด็น และหนึ่งในนั้น คือ การควบคุมแรงงาน (Smith, 2015) ดังที่เบอร์เวอร์แมนได้ชี้ว่าระบบเทเลอร์ คือการควบคุมแรงงานแบบใหม่ ด้วยการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ นักคิดรุ่นหลังเสนอเพิ่มเติมว่าการจัดระบบงาน (work organization) ในระบบอุตสาหกรรมยุคใหม่ เป็นการผสมผสานการควบคุมแรงงานหลายรูปแบบภายใต้การบริหารจัดการ (managerial controls) ได้แก่ การควบคุมทางตรง (direct control) โดยผู้ควบคุมงาน/หัวหน้าสายการผลิต/ผู้จัดการ การควบคุมด้วยเทคโนโลยี (technology control) เช่น การทำงานในระบบสายพาน ซึ่งควบคุมจังหวะการทำงานของคนงานสัมพันธ์กับเครื่องจักร การควบคุมเชิงองค์กร (bureaucratic control) ที่ปรากฏในสัญญาจ้าง กฎระเบียบองค์กร รูปแบบการให้ค่าตอบแทน การให้รางวัล หรือการลงโทษ และการควบคุมเชิงบรรทัดฐาน (normative control) เช่น การสร้างวัฒนธรรมองค์กร ระบบอุปถัมภ์ในหน่วยงาน เป็นต้น (Edwards, 1979; Thompson & Smith, 2010)

Edwards (1979) เน้นวิภาษวิธีของการควบคุมในกระบวนการแรงงาน คือด้านหนึ่งนายจ้างต้องการสร้างระบบการควบคุมที่มีประสิทธิภาพเพื่อผลิตมูลค่าส่วนเกินได้มากที่สุด อีกด้านหนึ่งในเวลาเดียวกันแรงงานมีปฏิกริยาเชิงต่อต้าน ไม่ต้องการถูกควบคุม ต้องการการยอมรับคุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความต้องการที่สวนทางกันเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการผลิตของอุตสาหกรรม เอ็ดเวิร์ด (Edwards) ชี้ให้เห็นว่า การควบคุมดั้งเดิมเป็นการควบคุมโดยตรง โดยผู้ควบคุมงาน ซึ่งมีข้อจำกัดคือเป็นการเผชิญหน้าโดยตรง ทำให้เกิดความตึงเครียด และต่อต้านจากคนงานได้ง่าย การควบคุมโดยเทคโนโลยีจึงเกิดขึ้น ระบบสายพานซึ่งเป็นเทคโนโลยีใหม่ ควบคุมจังหวะการเคลื่อนไหวและความเร็วในการทำงานของคนงาน และลดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ควบคุมกับคนงาน แต่การควบคุมอย่างเคร่งครัด และลดทักษะแรงงานให้ทำงานเสมือนส่วนหนึ่งของเครื่องจักร ก่อให้เกิดความตึงเครียด เบื่อหน่าย และการเผชิญหน้าในที่สุด การควบคุมเชิงองค์กรจึงเกิดขึ้น สัญญาจ้างงานและกฎระเบียบองค์กร ซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นทางการ เป็นแนวปฏิบัติสำหรับคนงาน ในยุคหลังบริษัทชั้นนำจำนวนหนึ่ง ได้ปรับยุทธศาสตร์การควบคุมเชิงองค์กรออกไปสู่การส่งเสริมความสามารถเพื่อได้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญของแรงงานมากขึ้น เช่น การให้โอกาสเลื่อนตำแหน่งในองค์กร การเปลี่ยนจากการงานที่แข็งตัวให้ยืดหยุ่น ให้คนงานมีอิสระ และสามารถสับเปลี่ยนบทบาทกันได้ ทำให้เกิดความ

กระตือรือร้นในการทำงานและความรักที่ต้ององค์กร แต่ในที่สุดระบบนี้จะนำไปสู่ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และคนงานมีปากเสียงมากขึ้น จนยากแก่การควบคุม ทำให้เกิดการปรับตัวในการบริหารจัดการองค์กรต่อไป เอ็ดเวิร์ดจึงเห็นว่ากระบวนการแรงงานคือ “สังเวียนการต่อรอง” (contested terrain) ระหว่างทุนกับแรงงานที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย (Edwards, 1979) ลักษณะเช่นนี้ถูกเรียกในชั้นหลังว่า พลวัตของทวีลักษณ์ (dual dynamic) การควบคุมและต่อต้านในกระบวนการแรงงานของระบบทุนนิยม (Joyce & Stuart, 2021: 163)

การควบคุม และการต่อต้านในงานแพลตฟอร์ม

การเกิดขึ้นของงานแพลตฟอร์ม (platform work) ซึ่งหมายถึง งานที่เกิดจากการจ้างงานโดยมีแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นสื่อกลางระหว่างแรงงานกับผู้ว่าจ้าง (Eurofound, 2018) ในช่วง 1-2 ทศวรรษที่ผ่านมา นำมาซึ่งโอกาสและข้อท้าทาย ในด้านหนึ่งแพลตฟอร์มดิจิทัลเชื่อมต่อผู้คนทั่วโลกเข้าหากัน ช่วยลดต้นทุน ลดอุปสรรคการเข้าถึงงาน จากความเป็นเพศ ชชาติพันธุ์ การศึกษา อายุ ความห่างไกลเชิงภูมิศาสตร์ ทำให้ตลาดแรงงานขนาดใหญ่เชื่อมโยงกันบนฐานของ “เศรษฐกิจแบ่งปัน” (sharing economy) (Sundararajan, 2016) แต่ในเวลาเดียวกัน งานแพลตฟอร์มทำให้คนทำงานมีสถานะไม่ชัดเจนว่า เป็นแรงงาน (employee/worker) หรือผู้รับจ้างอิสระ (independent contractor) หากเป็นกรณีแรก ย่อมได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายคุ้มครองแรงงาน หากเป็นกรณีหลัง ย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายดังกล่าว ความคลุมเครือของสถานะแรงงานภายใต้งานรูปแบบใหม่ ก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างบริษัทแพลตฟอร์มกับแรงงาน โดยทั่วไปบริษัทมักยืนยันว่าเป็นผู้ให้บริการเทคโนโลยี ไม่ได้เป็นนายจ้าง แต่ฝ่ายแรงงานก็ยืนยันจากประสบการณ์การทำงานภายใต้ข้อกำหนดของบริษัทอย่างเคร่งครัดว่า พวกตนมีสถานะไม่ต่างจากลูกจ้างของบริษัท สถานการณ์นี้ ก่อให้เกิดคลื่นการประท้วงของแรงงานในประเทศต่างๆ ส่งผลให้หลายประเทศตื่นตัวปฏิรูปกฎหมายแรงงานให้เท่าทันความการเปลี่ยนแปลง (De Stefano, 2016; 2021; Defossez, 2022)

ในมุมมองทฤษฎีกระบวนการแรงงาน งานแพลตฟอร์มเป็นพัฒนาการการจัดระบบงาน (work organization) ซึ่งอาศัยเทคโนโลยีใหม่เป็นเครื่องมือควบคุมแรงงาน แต่เบื้องหลังความสัมพันธ์ที่คลุมเครือ สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ ความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์

ระหว่างทุนกับแรงงานในกระบวนการผลิต งานจำนวนหนึ่งเปิดเผยความสัมพันธ์ในงานแพลตฟอร์มและวิธีการควบคุมแรงงาน ที่ไม่ต่างจากโรงงานอุตสาหกรรม ในโรงงานอุตสาหกรรม ณ ตำแหน่งแห่งที่ของการผลิต (point of production) บนสถานประกอบการผลิต (shop floor) การควบคุมแรงงานเกิดขึ้นภายใต้การกำกับของผู้คุมงานในขั้นตอนต่างๆบนสายพานการผลิต ในงานแพลตฟอร์ม การผลิตถูกกระจายผ่านเทคโนโลยีออกไปนอกโรงงาน แม้ไม่ปรากฏผู้คุมงานและสายพานการผลิต แต่การผลิตและสถานประกอบการผลิตได้เกิดขึ้นในที่ต่างๆ (ตามท้องถนน หน้าคอมพิวเตอร์ในที่พักอาศัย ฯลฯ) (Gandini, 2019) การผลิตซึ่งไม่ต่างกับโรงงาน เกิดขึ้นโดยผลจากเทคนิคการควบคุมหลายรูปแบบ ได้แก่ *การควบคุมโดยเทคโนโลยี* โดยระบบปฏิบัติการอัตโนมัติที่เรียกว่าอัลกอริทึม ทำหน้าที่จ่ายงานกำกับ และประเมินงาน *การควบคุมเชิงองค์กร* โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ ที่ควรทำหรือไม่ควรทำในการทำงาน ซึ่งส่งผลต่อการได้รับงาน และ*การควบคุมเชิงบรรทัดฐาน* โดยระบบประเมินความพึงพอใจจากลูกค้า (เช่น คนสั่งอาหารประเมินผลการทำงานของไรเดอร์) (Veen, Barratt & Goods, 2019) นอกจากนั้นแพลตฟอร์มเพิ่มอำนาจควบคุมแรงงานโดยเทคนิคการควบคุมข้อมูลซึ่งส่งผลต่ออำนาจตัดสินใจของแรงงาน (information asymmetries) ใช้วิธีการจ่ายค่าตอบแทนรายชิ้น (piece-rate) เพื่อก่อบรรยากาศการทำงาน และการกำหนดให้แรงงานเป็นผู้รับจ้างอิสระ เพื่ออาศัยช่องว่างทางกฎหมาย ไม่ต้องรับผิดชอบคนทำงานในฐานะลูกจ้าง (Rosenblat & Stark, 2016, Veen, Barratt & Goods, 2019, Joyce & Stuart, 2021)

งานกลุ่มหนึ่งวิเคราะห์การจัดการโดยอัลกอริทึม (algorithmic management) ซึ่งเป็นหัวใจของแพลตฟอร์มแรงงาน อัลกอริทึมคือ “โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อแปลง (transform) ข้อมูลนำเข้าให้ได้ผลลัพธ์ตามประสงค์” (Wood, 2021:1) เมื่อกล่าวในบริบทงานแพลตฟอร์ม การจัดการโดยอัลกอริทึม หมายถึง การจัดการโดยใช้อัลกอริทึมรวบรวมข้อมูล และติดตามการทำงานของแรงงาน เพื่อให้เกิดการสั่งงานในระบบอัตโนมัติหรือกึ่งอัตโนมัติ (Mateescu & Nguyen, 2019: 1) หากเปรียบเทียบกับบทบาทของผู้คุมงานในโรงงานอุตสาหกรรม อัลกอริทึมทำหน้าที่ 3 ด้านพร้อมกัน คือ*การกำกับงาน* (work direction) (อะไรคือสิ่งที่ต้องทำ ทำอย่างไร และใช้เวลาเท่าใด) *การประเมินงาน* (work evaluation) (ผลงานถูกต้อง ครบถ้วน รวดเร็ว มีประสิทธิภาพเพียงใด) และ*การสร้างวินัยการทำงาน* (work discipline) (การให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจหรือการลงโทษเพื่อให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่เหมาะสม) (Kellogg, Valentine, & Christin, 2020: 369)

ตัวอย่างงานศึกษาแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหารในสหรัฐอเมริกาชิ้นหนึ่ง (Griesbach, et al., 2019) แสดงให้เห็นว่า ต่างจากคำโฆษณาที่ว่า งานแพลตฟอร์มเป็นงานที่อิสระและยืดหยุ่น ในทางปฏิบัติ อัลกอริทึมไม่ได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางจับคู่ความต้องการของลูกค้าเท่านั้น แต่ทำการตีกรอบและชี้นำทางเลือกของแรงงาน และพฤติกรรมของแรงงานไม่ว่าการรับงานหรือปฏิเสธงาน ความสม่ำเสมอและระยะเวลาในการทำงาน ระยะเวลาในการทำงานให้สำเร็จ ผลการประเมินความพึงพอใจจากลูกค้า ล้วนถูกประมวลผล และส่งผลต่อการจ่ายงานครั้งต่อไป อีกทั้งระบบสร้างแรงจูงใจ (incentive) และการลงโทษ (ระงับการใช้งาน) ถูกใช้กำกับพฤติกรรมการทำงาน หรือควบคุมปริมาณแรงงาน (labour supply) ให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าในช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อประกอบกับการจัดการข้อมูลอย่างไม่โปร่งใส เปลี่ยนกฎเกณฑ์ตามอำเภอใจ และมีอำนาจเด็ดขาดในการควบคุมเทคโนโลยีของแพลตฟอร์ม ทำให้กล่าวได้ว่าแรงงานกำลังอยู่ในเงื้อมมือของ “ระบอบเผด็จการโดยอัลกอริทึม” (algorithmic despotism)

จึงไม่น่าประหลาดใจที่การประท้วงของแรงงานแพลตฟอร์มเกิดขึ้นแพร่หลายทั่วมันน์ และคณะ (Trappmann, et al. 2020) ใช้ข้อมูลในระบบออนไลน์และฐานข้อมูลที่สำคัญ รวบรวมวิเคราะห์การลุกฮือของแรงงาน (labour unrest) เฉพาะแรงงานแพลตฟอร์มประเภทคนส่งอาหาร ในช่วงเวลาระหว่าง 1 มกราคม ค.ศ. 2017 ถึง 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2020 ครอบคลุมพื้นที่ 5 ทวีป (ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ เอเชีย ออสเตรเลีย) 36 ประเทศ ให้ความสนใจกับไรเดอร์ภายใต้แพลตฟอร์มมีชื่อเสียง 19 แพลตฟอร์ม ได้ข้อสรุปว่า มีการประท้วงรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้นทั้งหมด 527 ครั้ง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในยุโรป โดยเฉพาะ สหราชอาณาจักร สเปน ฝรั่งเศส การแสดงออก (actions) มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การนัดหยุดงานและปิดแอปพลิเคชัน (strike and log-offs) การชุมนุมประท้วง (demonstration) การฟ้องร้องทางกฎหมาย (legal action) และการกระทำอื่นๆ ความคับข้องใจที่เป็นสาเหตุของการประท้วงที่สำคัญ ได้แก่ ค่าตอบแทนสภาพการจ้าง เงื่อนไขการทำงาน สุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน รูปแบบการรวมกลุ่มของผู้ประท้วงมี 4 รูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มธรรมชาติ (group of workers) กลุ่มจัดตั้งทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (workers' collective) สหภาพรากหญ้า (grassroots union) และ สหภาพกระแสหลัก (mainstream union)

การลุกฮือ หรือกล่าวให้เจาะจงขึ้นคือ การต่อต้าน/โต้ตอบ/ต่อรอง (resistance) ของแรงงานแพลตฟอร์มสามารถอธิบายได้ด้วย ทวิลักษณ์การควบคุมและต่อต้านใน

กระบวนการแรงงาน (Joyce & Stuart, 2021; Woodcock, 2021; Tassinari & Maccarrone, 2020) ในงานที่ว่าด้วยการต่อต้านของแรงงานแพลตฟอร์มโดย Jamie Woodcock (2021: 69-70) กล่าวว่า “การต่อต้าน อาจกล่าวอย่างครอบคลุมได้ว่าเป็น การกระทำในทางตรงกันข้าม การไม่ยอมรับ การไม่ทำตาม หรือการลุกขึ้นต่อต้านโดยตรง ต่อสิ่งที่เข้ามากระทำ หรือนัยหนึ่งการต่อต้านดำรงอยู่ประหนึ่งแรงเสียดทาน (friction) ระหว่างสองสิ่ง...พิจารณาเช่นนี้จะทำให้เข้าใจรูปแบบและเจตนาที่หลากหลายของการต่อต้าน...การต่อต้านนั้นมีอยู่ทุกหนแห่ง เหมือนไฟฟ้าสถิตบนพื้นผิววัตถุ แทนที่จะถามว่า มีการต่อต้านหรือไม่ ประเด็นที่ควรถามคือ จะทำอะไรให้การต่อต้านแข็งแกร่งขึ้น” กล่าวในกรณีงานส่งอาหาร “เมื่อเราสัมผัสแท่นเหยียบและเกียร์ การต่อต้านได้เริ่มขึ้น ด้วยแรงเสียดทานระหว่างวัตถุ รถจึงเริ่มเคลื่อนที่...การต่อต้านได้เริ่มขึ้นในวินาทีที่กระบวนการแรงงานเริ่มต้น...ผลประโยชน์ของคนงานนั้นสวนทางกับทุน แพลตฟอร์มต้องการจ่ายเฉพาะเวลาที่คนงานทำเงินให้บริษัท โดยคาดหวังให้คนงานแบกรับต้นทุนทั้งอุปกรณ์ทำงาน และเวลารองาน...การต่อต้านจึงทวีขึ้นเมื่อคนงานทำงานหนักขึ้น เร่งความเร็วมากขึ้น ค่าตอบแทนต้องเสริมมีจิตบริการต่อลูกค้า...โดยนัยนี้การต่อต้านจึงไม่ได้หมายถึงการกระทำที่ขัดแย้งอย่างการสไตรค์เท่านั้น แต่รวมถึงการแสดงออกเชิงปัจเจกหรือคนกลุ่มเล็กๆ ในการต่อต้านกับการบงการของบริษัท...การต่อต้านจึงอาจเกิดขึ้นในการทำงานแต่ละวัน ในขั้นตอนต่างๆ ของการทำงาน...รูปแบบของการต่อต้านจึงมีหลากหลาย นับตั้งแต่ การไม่ให้ความร่วมมือ การพลิกแพลงไม่ทำตามกฎ จงใจแสดงพฤติกรรมทำลาย จนถึงเผชิญหน้าโดยตรง”

งานที่ถูกอ้างอิงอย่างกว้างขวางของ Tassinari & Maccarrone (2020) อภิปรายประเด็นที่ว่าการต่อต้านของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร โดยเริ่มจากข้อถกเถียงว่าด้วยความเป็นหนึ่งเดียวกัน (solidarity) ของแรงงานแพลตฟอร์ม ซึ่งมีข้อคิดเห็นมาก่อนว่าสำนักความเป็นหนึ่งเดียวกันของแรงงานแพลตฟอร์มเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากงานแพลตฟอร์มมีลักษณะต่างคนต่างทำ อยู่กระจัดกระจาย แข่งขันกัน ทำให้แรงงานมีความเป็นเอกเทศสูง งานชิ้นนี้เสนอว่า หากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หมายถึงความรู้สึกร่วมว่าเป็นกลุ่มคนที่ผลประโยชน์ร่วมกัน ได้รับผลกระทบร่วมกัน และสมัครใจร่วมมือเพื่อกระทำการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงร่วมกัน เช่นนั้นแล้ว แรงงานแพลตฟอร์มเป็นกลุ่มที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันไม่ด้อยไปกว่าแรงงานกลุ่มอื่น

Tassinari & Maccarrone (2020) เห็นว่า สำนึกความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งเป็นที่มาของการต่อต้านของไรเดอร์ ฝังรากอยู่ในความเป็นปฏิปักษ์เชิงโครงสร้าง (structural antagonism) ระหว่างทุนกับแรงงานในกระบวนการแรงงาน ที่มาของความเป็นปฏิปักษ์ซึ่งเป็นชนวนของการต่อต้าน มีหลากหลายประการ นับตั้งแต่ความไม่พอใจเรื่องค่าตอบแทน ต่ำกว่า บริษัทกำหนดแต่ฝ่ายเดียว ความรู้สึกไม่มั่นคงจากรายได้ไม่แน่นอน การได้รับงานไม่แน่นอน ชั่วโมงทำงานสูงขึ้น ไร้สวัสดิการรองรับเมื่อเกิดอุบัติเหตุ เจ็บป่วย ไม่มีวันหยุด วันลา การบริหารจัดการของแพลตฟอร์ม ซึ่งเป็นไปตามอำเภอใจ ไม่โปร่งใส การลงโทษระงับสัญญาณโดยบริษัทกำหนดฝ่ายเดียว การติดต่อสื่อสารกับบริษัทอย่างยากลำบาก การผลักภาระให้แรงงานการแก้ไขปัญหาในการทำงาน อุปสรรค และน้ำมนเชื่อเพลิงด้วยตนเอง ด้านการรวมตัวของไรเดอร์ มีปัจจัยเอื้ออำนวยหลายประการ นับตั้งแต่รูปแบบงานที่เปิดโอกาสให้พบปะกันในงานทำงาน การสื่อสารทางออนไลน์ในกิจวัตรประจำวัน การมีอัตลักษณ์ร่วมจากชุดยูนิฟอร์มบริษัท การได้รับการหนุนช่วยจากสหภาพแรงงาน องค์กรภาคประชาสังคม และผู้บริโภค แต่ด้านที่เป็นอุปสรรคการรวมตัวของไรเดอร์ก็มีด้วย ได้แก่ ความหลากหลายในหมู่ไรเดอร์ การสมัครงานและออกจากงานในอัตราสูง และการแก้ไขผิดของบริษัทด้วยวิธีต่างๆ ดังนั้นการแสดงออกในการต่อต้านของไรเดอร์จึงมีหลายระดับ เช่น สนับสนุนเงิน ช่วยงานเบื้องหลัง ช่วยกระจายข่าวสาร ส่งข้อความแสดงความไม่พอใจไปยังบริษัท ระดมแสดงความคิดเห็นในระบบออนไลน์ ปิดระบบประท้วง รณรงค์ในที่สาธารณะ ไปจนถึงร่วมประท้วงอย่างเผชิญหน้า หรือฟ้องร้องทางกฎหมาย

ทรัพยากรอำนาจและองค์กรแรงงานแพลตฟอร์มรูปแบบใหม่

การรวมตัวเป็นจุดเริ่มต้นการสร้างอำนาจต่อรอง แต่จะอย่างไรให้มีอำนาจต่อรองมากขึ้น และยืนหยัดต่อสู้ได้ในระยะยาว เป็นคำถามของแรงงานแพลตฟอร์ม และเป็นคำถามเดียวกันของขบวนการแรงงานในทศวรรษ 1980 ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ-การเมือง และรูปแบบการจ้างงาน ในบริบทโลกาภิวัตน์ ซึ่งสหภาพแรงงานที่เคยเป็นฐานที่มั่นของแรงงานอ่อนแรงลงทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ (Munck, 2002) การพยายามรื้อฟื้นความเข้มแข็งของสหภาพแรงงาน ทำให้แนวคิดซึ่งต่อมาถูกเรียกว่า แนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ (power resources approach, PRA) ได้ก่อตัวขึ้น (Schmalz, Ludwig & Webster, 2018)

PRA ซึ่งเป็นการหันไปเน้นบทบาทผู้กระทำการของคนงาน (worker agency) แทนที่การยอมจำนนต่อข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง มีที่มาซึ่งอาจย้อนไปได้ถึงปลายทศวรรษที่ 1960 ในกระแสการกลับมาของการวิเคราะห์ชนชั้น (class analysis) ของนักคิดฝ่ายซ้ายในยุโรป และการพัฒนาแนวการวิเคราะห์ในฝั่งสหรัฐอเมริกา โดยนักคิดมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxist) คนสำคัญอย่าง Erik Olin Wright (ประเด็นชนชั้นของ Wright ดู Kitirianglarp, 2015) แนวคิดอีกกระแสหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อ PRA คือการมีบทบาทของขบวนการแรงงานในประเทศกึ่งอุตสาหกรรมในซีกโลกใต้ในทศวรรษที่ 1970 และ 1980 เช่น ในประเทศบราซิล อัฟริกาใต้ ฟิลิปปีนส์ และเกาหลีใต้ ซึ่งสหภาพแรงงานพยายามหาทางฟื้นความสำคัญ โดยก้าวข้ามการต่อสู้ในโรงงาน ออกไปเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวทางนี้ต่อมาถูกเรียกว่า สหภาพแรงงานที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement unionism) (ดู Ativanichyapong, 2018)

ในกระแสความคิดที่กล่าวมา Silver (2003) ได้พัฒนาแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสร้างอำนาจต่อรองของแรงงาน โดยอาศัยแนววิเคราะห์ชนชั้นของ Wright (2000) วิเคราะห์กระบวนการผลิตและปฏิกริยาโต้ตอบของแรงงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมยานยนต์ Silver (2003) พบว่า อำนาจต่อรองของแรงงานจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ *อำนาจเชิงโครงสร้าง (structural power)* ที่มาของอำนาจรูปแบบนี้เกิดจากตำแหน่งแห่งที่ของแรงงานในระบบเศรษฐกิจ อำนาจเชิงโครงสร้างยังแบ่งย่อยได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ อำนาจต่อรองในสถานประกอบการ (workplace bargaining power) ซึ่งขึ้นกับระดับความสำคัญของคนงาน (มีทักษะ/ไร้ทักษะ) ในระบบการผลิต และอำนาจต่อรองในตลาดแรงงาน (market bargaining power) ซึ่งขึ้นกับระดับความต้องการแรงงานของตลาดแรงงาน อำนาจรูปแบบที่สองคือ *อำนาจการรวมตัว (associational power)* ที่มาของอำนาจรูปแบบนี้เกิดจากความเข้มแข็งขององค์กรแรงงาน

ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งเคยเป็นอุตสาหกรรมชั้นนำในศตวรรษที่ 19 แต่มีความสำคัญน้อยในปัจจุบัน เป็นงานที่ใช้คนงานทักษะต่ำ ส่งผลให้แรงงานในอุตสาหกรรมสิ่งทออยู่ในสถานะที่มีอำนาจเชิงโครงสร้างต่ำ ทั้งอำนาจต่อรองในสถานประกอบการต่ำ (หากหยุดงานนายจ้างหาคนอื่นมาแทนได้ง่าย) และอำนาจต่อรองในตลาดแรงงานต่ำ (มีคนพร้อมทำงานแทนจำนวนมาก) หากต้องการมีอำนาจต่อรองสูง แรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ ต้องยืนอยู่บนอำนาจการรวมตัวเป็นหลัก ต่างกับอุตสาหกรรม

ยานยนต์ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมสำคัญในปัจจุบัน มีอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ และเป็นการผลิตในระบบสายพานที่ใช้คนงานทักษะสูงทำงานกับเครื่องจักร ในสภาพเช่นนี้ นายจ้างต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีกับคนงาน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการผลิตหยุดชะงัก แรงงานในอุตสาหกรรมนี้จึงมีอำนาจเชิงโครงสร้างสูง และหากสหภาพแรงงานมีความเข้มแข็งหรืออำนาจการรวมตัวสูงด้วยแล้ว จะทำให้แรงงานในอุตสาหกรรมนี้มีอำนาจต่อรองสูงยิ่งขึ้นอีก

ในเวลาต่อมา อำนาจเชิงโครงสร้าง และอำนาจการรวมตัวของแรงงาน ตามข้อเสนอของ Silver (2003) ได้รับการต่อยอดโดย Schmalz, Ludwig & Webster (2018) ด้วยการรวบรวมข้อเสนอของงานหลายชิ้น และสังเคราะห์ขึ้นใหม่ นำไปสู่การเพิ่มเติมอำนาจแรงงานอีก 2 ประเภท ได้แก่ อำนาจเชิงสถาบัน และอำนาจเชิงสังคม *อำนาจเชิงสถาบัน (institutional power)* เป็นผลลัพธ์จากการต่อสู้ต่อรองของแรงงานกับทุนและรัฐ จนนำไปสู่ข้อตกลงที่เป็นบรรทัดฐาน เช่น การได้มาซึ่งกฎหมาย หรือข้อตกลงรูปแบบต่างๆ ที่รัฐให้การรับรอง อีกนัยหนึ่งอำนาจเชิงสถาบัน เป็นผลลัพธ์จากการใช้อำนาจเชิงโครงสร้าง และอำนาจการรวมตัว แรงงานในประเทศที่มีกฎหมายและข้อตกลงโน้มเอียงไปในทางปกป้องสิทธิแรงงาน นับว่ามีอำนาจเชิงสถาบันสูง และ *อำนาจเชิงสังคม (societal power)* คืออำนาจที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่มทางสังคม หรือองค์กร ที่มีความเห็นอกเห็นใจและสนับสนุนการต่อสู้ของแรงงาน อำนาจเชิงสังคมด้านหนึ่งมีที่มาจากการมีเครือข่ายสังคมที่กว้างขวาง หลากหลาย และพร้อมจะช่วยเหลือกันและกัน อำนาจเชิงสังคมอีกด้านหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมเชิงความคิดและวัฒนธรรมของสังคม นั่นๆ หากสังคมมีทัศนคติที่ดีต่อขบวนการแรงงาน และเป็นประชาธิปไตย จะทำให้การต่อรองของแรงงานมีพลังมากขึ้น

ข้อเสนอของ Schmalz, Ludwig & Webster (2018) ต่อมาถูกเรียกว่า แนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ (power resources approach) Schmalz และคณะ มีข้อเสนอว่าในความเป็นจริง แหล่งอำนาจทั้ง 4 ไม่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่เหลื่อมซ้อนผสมผสานกัน กระทั่งบางครั้งอาจขัดแย้งกัน แนวคิดนี้ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเครื่องมือช่วยคิดในการกำหนดยุทธศาสตร์ อำนาจตามแนวคิดนี้อาจผันแปรไปตามบริบทของแต่ละสังคม และมีพลวัตในตัว เนื่องจากทุนและรัฐเป็นผู้เล่นอีกฝ่ายที่ไม่ได้ตั้งรับอย่างหยุดนิ่ง แต่ทำการโต้ตอบและปรับตัว อีกทั้งเป็นไปได้ยาก และไม่จำเป็นที่องค์กร

แรงงานต้องบรรลุถึงอำนาจทั้ง 4 รูปแบบ หากแต่ขึ้นกับการกำหนดยุทธศาสตร์ของแต่ละองค์กร

ในยุคทุนนิยมแพลตฟอร์ม PRA เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำ ความเข้าใจการรวมตัวและสร้างอำนาจต่อรองภายใต้การควบคุมแบบใหม่ ชุดโครงการวิจัยชิ้นหนึ่ง ศึกษาการสร้างอำนาจของแรงงานแพลตฟอร์ม เปรียบเทียบกรณีศึกษาจาก 12 ประเทศ ทำให้เข้าใจว่า องค์กรไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะพื้นฐานของแรงงานแพลตฟอร์ม โดยมีอำนาจจากการรวมตัวเป็นหลัก และเนื่องจากเป็นงานรูปแบบใหม่ ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครอง ทำให้ขาดอำนาจเชิงสถาบัน อีกทั้งยังขาด อำนาจเชิงโครงสร้าง เนื่องจากมีแรงงานสำรองจำนวนมากที่ทำงานแทนที่ได้ และมีอำนาจทางสังคมน้อยด้วย เพราะอยู่ในขั้นเริ่มต้นสร้างพันธมิตรทางสังคม (Basualdo et al., 2021)

ชุดโครงการวิจัยนี้พบว่า ด้วยสภาพด้อยอำนาจของแรงงานแพลตฟอร์ม ทำให้สหภาพแรงงานที่ก่อตั้งมาก่อนและมีความเข้มแข็ง (established union) มีบทบาทเป็นที่เล็งขององค์กรแรงงานแพลตฟอร์ม เกิดเป็นกระบวนการสร้าง “องค์กรแรงงานแพลตฟอร์มในแนวทางลัทธิสหภาพ” (platform unionism) ซึ่งมีความร่วมมือกันในหลายรูปแบบ เช่น องค์กรแรงงานแพลตฟอร์มที่ร่วมมือกับสหภาพแรงงาน (union cooperation) มีรูปแบบความร่วมมือหลายรูปแบบ เช่น ในประเทศเบลเยียม กลุ่มแรงงานส่งอาหารซึ่งเป็นองค์กรไม่เป็นทางการ ทำงานร่วมกับสมาพันธ์แรงงาน แต่กลุ่มแรงงานส่งอาหารยังคงรักษาความเป็นอิสระขององค์กร ขณะที่ในเนเธอร์แลนด์ องค์กรแรงงานส่งอาหารที่จัดตั้งมาก่อน เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาพันธ์แรงงานที่เก่าแก่ โดยสลายความเป็นองค์กรของตน (integrated) ขณะที่ กลุ่มไม่เป็นทางการ (organized informal group) เป็นลักษณะเด่นของแรงงานแพลตฟอร์มในโลกใต้ ซึ่งการจัดตั้งสหภาพแรงงานตามกฎหมายไม่ได้รับอนุญาตหรือมีเงื่อนไข苛刻กันมาก เช่น อินโดนีเซียมี มีการจัดตั้งชุมชนคนขับ (driver community) จำนวนมาก กระจ่ายตัวในย่านต่างๆของเมือง ส่วนอาร์เจนตินา ประเทศที่ขบวนการแรงงานเข้มแข็ง กลุ่มแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร ได้เรียกร้องอย่างแข็งขันให้รัฐยอมรับการจดทะเบียนเป็นสหภาพแรงงาน จึงเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาเป็นสหภาพแรงงาน (unionization) รวมทั้งกรณี ที่สหภาพแรงงานขยายฐานสู่สมาชิกหลายกลุ่ม (union’s hybridization) ดังกรณีประเทศยูกันดา สหภาพแรงงานขนส่งและแรงงานทั่วไปซึ่งก่อตั้งมานานแล้ว เกิดปัญหาสมาชิกสหภาพลดน้อยลง จึงหักเหทิศทางโดยรับแรงงานขนส่งในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ (informal

economy) รวมทั้งแรงงานแพลตฟอร์ม เข้าเป็นสมาชิกสหภาพ ทำให้องค์กรกลับมามีชีวิตชีวามากขึ้น (Basualdo, et al., 2021)

การก่อตัวขององค์กรแรงงานแพลตฟอร์มในแนวทางลัทธิสหภาพ (platform unionism) แสดงให้เห็นว่า ภายใต้ความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ระหว่างทุนกับแรงงาน แพลตฟอร์ม ซึ่งถูกคาดหวังว่าจะถูกแยกสลาย ให้เป็นองค์กรจัดกระจาย (atomization) กลับพบว่าได้เกิดการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรเกิดขึ้นแพร่หลาย และเกิดนวัตกรรมเชิงองค์กร บนฐานความร่วมมือระหว่างแรงงานแพลตฟอร์มและสหภาพแรงงาน ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยให้แรงงานกลุ่มใหม่มีองค์กรที่เข้มแข็ง แต่ช่วยให้สหภาพแรงงานที่อ่อนแอเข้มแข็งขึ้นด้วย ทั้งหมดนี้ตอกย้ำความจริงทางทฤษฎีที่ว่า การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การควบคุมของทุน ย่อมก่อให้เกิดกลยุทธ์การต่อต้านรูปแบบใหม่ของแรงงานด้วย

ความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ การประท้วง และสร้างอำนาจต่อรองของไรเดอร์ไทย

การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจแพลตฟอร์มในประเทศไทย ถูกมองในเชิงบวกว่าเป็นนวัตกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ช่วยปลุกเศรษฐกิจไทยให้ฟื้นจากความชบเซาที่ยืดเยื้อมานานของ Pitidhon (2022) รวบรวมข้อมูลการเติบโตของเศรษฐกิจแพลตฟอร์มในประเทศไทยไว้ได้ดี มูลค่าเศรษฐกิจดิจิทัลของไทยในปี พ.ศ. 2563 มีมูลค่าเท่ากับ 5.4 แสนล้าน คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2568 เศรษฐกิจดิจิทัลของไทยจะขยายตัวจนมีมูลค่ามากกว่าปัจจุบันเกือบสามเท่าที่ 15.9 แสนล้านบาท มูลค่าการลงทุนในเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2562 อยู่ที่ 5.5 พันล้านบาท โดยเพิ่มจากปี พ.ศ. 2561 ที่มีมูลค่าอยู่ที่ 3.8 พันล้านบาท และหากกล่าวเฉพาะเศรษฐกิจแพลตฟอร์มด้านการบริการ (เช่น บริการส่งอาหาร Grab, Line Man) การขยายตัวอย่างรวดเร็วของแพลตฟอร์มเหล่านี้ สะท้อนจากตัวเลขมูลค่าตลาดบริการดิจิทัล สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลได้ประเมินมูลค่าในปี พ.ศ. 2562 ไว้อยู่ที่ 169,536 ล้านบาท โดยเติบโตจากปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 10.45 ในขณะที่รายงานเดียวกันได้ประเมินการขยายตัวของตลาดแรงงานดิจิทัลไว้ว่า เติบโตอย่างก้าวกระโดด โดยในปี พ.ศ. 2562 มีกำลังแรงงานอยู่ที่ 71,054 คน เติบโตขึ้นหลายเท่าตัวจากปี พ.ศ. 2561 ซึ่งมีกำลังแรงงานที่ 12,799 คน

ธุรกิจแพลตฟอร์มส่งอาหาร (food delivery platform) เป็นหนึ่งในธุรกิจแพลตฟอร์มที่ขยายตัวอย่างก้าวกระโดด มูลค่าตลาดธุรกิจส่งอาหารประเทศไทยปี พ.ศ. 2562 เติบโตจากปี พ.ศ. 2561 ร้อยละ 254 และในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ปี

พ.ศ. 2563 มูลค่าตลาดยังขยายตัวอย่างต่อเนื่องที่ร้อยละ 179 ของปีก่อนหน้า ทำให้มีมูลค่าตลาดรวมประมาณ 6.5 หมื่นล้านบาท ธุรกิจแพลตฟอร์มส่งอาหารทำให้ธุรกิจร้านอาหารคึกคักขึ้น และสร้างงานให้กับแรงงานส่งอาหารจำนวนมากหลายแสนราย การขยายตัวของตลาดส่งอาหารซึ่งมีผู้ประกอบการรายใหม่ๆ เข้าสู่ตลาด ส่งผลให้การแข่งขันรุนแรงยิ่งขึ้น แพลตฟอร์มใช้กลยุทธ์หลายรูปแบบเพื่อดึงดูดลูกค้า แข่งขันขยายพื้นที่บริการไปยังต่างจังหวัด ขยายรูปแบบการให้บริการในธุรกิจอาหารครอบคลุมห่วงโซ่อุปทานอาหาร ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ ทำอาหาร ไปจนถึงส่งอาหาร การแข่งขันทำให้บริษัทหลายรายพัฒนาเป็น Super App ซึ่งเป็นแอปเดียวที่ให้บริการหลายอย่าง เช่น บริการซื้อสินค้าจากร้านสะดวกซื้อ หรือซูเปอร์มาร์เก็ต การขนส่งผู้โดยสาร การให้บริการทางการเงินทั้ง E-Wallet สินเชื่อ การขยายบริการสู่ภาคท่องเที่ยว เช่น การจองโรงแรม ตัวเครื่องบิน เช่ารถ และกิจกรรมกับสถานที่ท่องเที่ยว (Tuntipithok & Yutasaknukurn, 2021)

ท่ามกลางการขยายตัวของธุรกิจแพลตฟอร์มส่งอาหาร มีกระแสข่าวที่น่าสนใจ 2 ประการ ประการแรก การประชาสัมพันธ์ของบริษัท เชิญชวนผู้สนใจให้เป็น “พาร์ทเนอร์” (partner) ของบริษัท โดยการสมัครเป็นผู้ส่งอาหาร หรือให้บริการอื่น ภายใต้แอปพลิเคชันของบริษัท การประชาสัมพันธ์เน้นลักษณะของงานที่มีความอิสระ สามารถจัดสรรเวลาทำงาน และมีรายได้ดี หรือนัยหนึ่งคือ การเป็นผู้ประกอบการอิสระ การประชาสัมพันธ์ของบริษัท สอดคล้องกับความต้องการของแรงงานจำนวนหนึ่ง และประกอบกับข้อเท็จจริงในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 คนจำนวนมากหันมาหารายได้จากการเป็นไรเดอร์ และมีรายได้ค่อนข้างดีในช่วงเวลานั้น การตอบรับของแรงงานต่อการประชาสัมพันธ์ของบริษัท ทำให้ “อาชีพอิสระ” กลายเป็นกระแสข่าวที่เป็นแรงดึงดูดใจสำหรับแรงงานจำนวนหนึ่ง (Mieruch & McFarlane, 2023) ประการที่สอง ท่ามกลางการขยายตัวของธุรกิจแพลตฟอร์มส่งอาหาร ปรากฏกระแสข่าวที่สวนทางกับสถานการณ์ คือการขาดทุนของบริษัทแพลตฟอร์ม ในปี พ.ศ. 2565 สื่อธุรกิจเปิดเผยผลประกอบการย้อนหลัง 3 ปี ของแพลตฟอร์มส่งอาหาร แพลตฟอร์มส่งอาหารเจ้าหลัก 4 ราย ขาดทุนในระดับพันล้านบาท (Workpoint Today, 2022) ในปีต่อมา ขณะที่เจ้าอื่นยังขาดทุนระดับพันล้านบาท มีเพียงบริษัทแพลตฟอร์มยอดนิยมแห่งเดียว ที่เริ่มทำกำไรในระดับ 500 ล้านบาท (Bangkokbiznews, 2023)

กระแสข่าวทั้ง 2 ประการ ทำให้เห็นว่า แพลตฟอร์มส่งอาหาร ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย แม้กระทั่งในยามวิกฤตโควิด-19 แพลตฟอร์มตอบสนองความต้องการของ

ผู้บริโภคที่ไม่ต้องการออกจากที่พักอาศัย และเปิดโอกาสให้คนจำนวนหนึ่งหารายได้สามารถทำงานอย่างอิสระ และมีรายได้ดี ขณะที่มียุทธศาสตร์เช่นนั้น บริษัทแพลตฟอร์มต้องแบกรับภาระการขาดทุนจำนวนมาก กระแสข่าวทั้ง 2 ประการ อาจสื่อความหมายได้ว่า การลดค่าตอบแทนของไรเดอร์ตามนโยบายของบริษัท เป็นเหตุจำเป็นตามสถานการณ์ ขณะที่การประท้วงของไรเดอร์ให้เพิ่มค่าตอบแทน หรือต้องการให้รัฐเข้ามาแทรกแซงด้วยการกำกับธุรกิจแพลตฟอร์ม อาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจของบริษัท ขึ้นเลวร้ายที่สุดบริษัทอาจต้องถอนตัวจากตลาด และอาจเป็นการทำลายบรรยากาศการลงทุนในเศรษฐกิจแพลตฟอร์มในระยะยาว

การมอมธุรกิจแพลตฟอร์มเชิงบวก และการเตือนเรื่องการแทรกแซงที่อาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจแพลตฟอร์ม อาจทำให้มองไม่เห็นลักษณะเชิงลบ ที่ซ่อนอยู่ภายใต้ฉากหน้าของการเติบโตทางเศรษฐกิจ แนวคิดความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ช่วยเปิดเผยให้เห็นปัญหาที่ซ่อนอยู่ ท่ามกลางแพลตฟอร์มธุรกิจที่แบ่งได้หลายประเภท แพลตฟอร์มส่งอาหารจัดอยู่ในประเภท *ลีนแพลตฟอร์ม* (lean platform) ซึ่งเป็นโมเดลธุรกิจที่ลดต้นทุนองค์กรด้วยการมอบหมายงาน (จ้าง) องค์กรภายนอกให้มากที่สุด (hyper-outsourced model) ดังนั้น ไม่ว่าต้นทุนค่าจ้างคนงาน การฝึกหัดงาน วัตถุดิบ และการดูแลรักษาอุปกรณ์ จะถูกผลักไปให้องค์กรภายนอกทั้งหมด ลีนแพลตฟอร์มอย่างแพลตฟอร์มส่งอาหาร ทำหน้าที่ตัวกลางออนไลน์ เพื่อให้ลูกค้ามาพบกันเพื่อทำธุรกรรม และได้ประโยชน์จากค่าบริการ ขณะที่ไม่ได้เป็นเจ้าของสินทรัพย์อื่นๆ จากการลงทุน แต่แพลตฟอร์มประเภทนี้เป็นเจ้าของสินทรัพย์มีค่าที่สุดของทุนนิยมยุคดิจิทัล คือการเป็นเจ้าของซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ และข้อมูลธุรกรรม ที่ยิ่งมากยิ่งทวีมูลค่า และสามารถนำสินทรัพย์นี้ไปใช้ประโยชน์มหาศาลในธุรกิจอื่นๆ (Srnicke, 2017: 43)

Terakovitkajorn (2020) อธิบายกลยุทธ์ธุรกิจของแพลตฟอร์มดิจิทัล ในการสร้างมูลค่าและสะสมทุน ด้วยแนวคิดที่เรียกว่า อานุภาพเชิงเครือข่าย (network effect) ซึ่งหมายถึงการขยายเครือข่ายผู้ใช้ให้มากที่สุด และผู้ใช้จะดึงดูดผู้ใช้อื่นๆ ตามเข้ามา เช่น แพลตฟอร์มส่งอาหาร ที่มีร้านค้าจำนวนมากในเครือข่าย จะดึงดูดผู้ส่งอาหารเข้ามาใช้งานจำนวนมาก เมื่อมีผู้ส่งอาหารมาก จะทำให้ร้านอาหารสมัครเข้ามาในเครือข่ายมากตามไปด้วย ความสัมพันธ์ที่สะท้อนไปมา ทำให้ผู้ส่งอาหาร เพื่อนของผู้ส่งอาหาร ร้านอาหาร ผู้ลงโฆษณา เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ อานุภาพของเครือข่าย ส่งผลให้บริษัทมีอำนาจเชิงเครือข่าย ใน 3 รูปแบบ คืออำนาจของการเชื่อมต่อเครือข่าย (networking power) ที่เกิดจาก

ความสามารถในการขยายเครือข่ายของแพลตฟอร์มอย่างรวดเร็ว อันมาจากการเชื่อมต่อเครือข่าย (networked power) คืออำนาจที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของแพลตฟอร์มในการเอื้อประโยชน์หรือให้อภิสิทธิ์กับผู้เล่นที่เข้ามาเชื่อมต่อบางกลุ่ม เหนือผู้เล่นกลุ่มอื่น และอำนาจในการสร้างเครือข่าย (network-making power) ซึ่งเป็นการเชื่อมเครือข่ายย่อยภายในเครือข่ายใหญ่ของตนเองอีกชั้นหนึ่ง อำนาจเชิงเครือข่ายสร้างมูลค่าธุรกิจ และทำให้เกิดการสะสมทุนในระยะยาว ส่วนอำนาจเชิงเครือข่าย ทำให้บริษัทมีอำนาจในการกำหนดผู้เล่นอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในแพลตฟอร์ม ทั้งหมดนี้ช่วยตอบคำถามเรื่องผลการประกอบการขาดทุนของบริษัท เป็นธรรมชาติของแพลตฟอร์มประเภทนี้ ซึ่งช่วงแรกของการขยายเครือข่าย จำเป็นต้องสร้างนิเวศธุรกิจ (eco-business) ที่ดึงดูดใจลูกค้า โดยใช้เทคนิคทางการตลาด เช่น การจัดโปรโมชั่น การลดราคา การให้ค่าตอบแทนแก่ผู้ใช้บริการ สูง รวมถึงการขยายการบริการให้ครบวงจร ในขั้นนี้ต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อสร้างนิเวศธุรกิจให้ดึงดูดใจ และเหนือกว่าคู่แข่งอื่นๆ การขาดทุนเพื่อขยายเครือข่ายจึงเป็นเรื่องปกติกรณีศึกษาที่เด่นชัดคือ อูเบอร์ (Uber) แพลตฟอร์มยักษ์ใหญ่ในสหรัฐอเมริกา ที่มีผลการประกอบการขาดทุนอย่างต่อเนื่อง การมีอำนาจเชิงเครือข่าย ยังทำให้บริษัทสามารถกำหนดความเป็นไปของผู้เล่นอื่นตามต้องการ เช่น การลดค่าตอบแทนของฝ่ายหนึ่ง (ไรเดอร์) เพื่อไปให้ประโยชน์กับอีกฝ่ายหนึ่ง (ผู้สั่งอาหาร) ในกรณีที่แพลตฟอร์มดำเนินธุรกิจหลายประเภทอยู่ในหลายตลาดพร้อมกัน แพลตฟอร์มสามารถขาดทุนในตลาดใดตลาดหนึ่งขอเพียงแต่ผลกำไรในตลาดหนึ่งหรือหลายตลาดรวมกัน สามารถชดเชยผลการขาดทุนในภาพรวม ดังนั้น ผลการขาดทุนในตลาดหนึ่งของแพลตฟอร์ม จึงไม่ใช่ตัวชี้วัดที่ดีในการทำ ความเข้าใจสถานะทางธุรกิจของแพลตฟอร์ม

แนวคิดความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ นำไปสู่การวิเคราะห์เชิงลึกในขั้นต่อไป ซึ่งอยู่ในกระบวนการทำงานของไรเดอร์ ดังได้กล่าวในตอนต้นว่า แพลตฟอร์มแรงงาน ได้ผสมผสานเทคนิคการควบคุมแรงงานหลายเทคนิคเข้าด้วยกัน ได้แก่ การควบคุมโดยเทคโนโลยีดิจิทัล ที่เรียกว่าอัลกอริทึม การควบคุมเชิงองค์กร และการควบคุมเชิงบรรทัดฐาน (Veen, Barratt & Goods, 2019) งานของผู้เขียน (Taotawin & Tularak, 2023b) ได้เปิดเผยให้เห็นการประสานกันของการควบคุมหลายรูปแบบ ที่รวมเข้ากับวิธีการจ่ายค่าตอบแทนรายชิ้น ซึ่งเป็นเทคนิคกระตุ้นการทำงานในโรงงานแบบดั้งเดิม และการใช้วิธีรับไรเดอร์จำนวนมาก ทำให้มีแรงงานสำรองล้นเกิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของบริษัท ประกอบกับอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันด้านข้อมูล ทั้งหมดผสมผสานกัน ทำให้การทำงานของ

ไรเดอร์ตกอยู่ในความเคร่งเครียด กดดัน เร่งรีบ เสี่ยงอันตราย จนนำไปสู่อุบัติเหตุในการทำงาน โดยไม่ได้รับสิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับจากบริษัท งานอีกชิ้นหนึ่ง (Pooyongyut, 2023) แสดงให้เห็นความไม่แน่นอนในการทำงานของไรเดอร์ ซึ่งเกิดจากเทคโนโลยีแพลตฟอร์มที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจ้างงานและกระบวนการทำงานของไรเดอร์ และความไม่แน่นอนที่เกิดจากสิ่งต่างๆที่ไรเดอร์เข้าไปเกี่ยวข้อง (เช่น ลูกค้า ร้านค้า) ความไม่แน่นอนประจำวันเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ เช่น ถูก “แบน” (ระงับสัญญาณ) ทั้งที่บางครั้งความผิดพลาดเกิดจากแอปพลิเคชันเอง ปริมาณงานที่ได้รับ รายได้ที่ได้ ลูกค้าปึกหมุดที่อยู่คลาดเคลื่อน การกำหนดให้ทำงานซ้อน ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แต่ไรเดอร์ก็ยังคงทนทำงาน ด้วยความหวังว่าบางวันอาจมีรายได้

การวิเคราะห์กระบวนการทำงานและควบคุมแรงงาน ทำให้สามารถปะทะกับปรากฏการปกป้องผลประโยชน์ของแพลตฟอร์ม ที่อ้างว่าบริษัทเป็นเพียงผู้ให้บริการเทคโนโลยี และไรเดอร์คือผู้ใช้บริการ (ผู้รับจ้างอิสระ) แต่การวิเคราะห์การควบคุมแรงงานทำให้เห็นว่าบริษัทเป็นมากกว่าตัวกลางเชื่อมต่อระหว่างลูกค้า สิ่งที่บริษัทกระทำ ไม่ต่างกับกระบวนการสร้างมูลค่าในการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม ในมุมมองมาร์กซิสต์ ความสัมพันธ์ระหว่างแพลตฟอร์มกับไรเดอร์เป็น ความสัมพันธ์ทางการผลิต (point of production) ซึ่งสถานที่การผลิต (shop floor) อันเป็นพื้นที่เผชิญหน้าระหว่างผู้ควบคุมงานกับคนงาน ถูกกระจายผ่านเทคโนโลยีออกไปนอกโรงงาน (Gandini, 2019) ดังนั้น ข้ออ้างเรื่องการเป็นตัวกลางระหว่างลูกค้า จึงเป็นเพียงการใช้เทคโนโลยีใหม่มาอำพรางความสัมพันธ์ที่แท้จริง เพราะในเชิงพฤตินัย บริษัทมีอำนาจเหนือไรเดอร์อย่างชัดเจนในทุกขั้นตอนการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายจึงเป็นความสัมพันธ์ฉันทนายจ้าง-ลูกจ้าง

ด้วยผลประโยชน์ที่สวนทางกัน เมื่อบริษัทเร่งสร้างผลกำไร ยิ่งทำให้ไรเดอร์ได้ค่าตอบแทนต่ำและเผชิญสภาพการทำงานที่เลวร้ายมากขึ้น แต่ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ความ เป็นปฏิบัติที่เป็นที่มาของการต่อต้าน (Joyce & Stuart, 2021; Woodcock, 2021; Tassinari & Maccarrone, 2020) ยิ่งบริษัทต้องการเพิ่มผลกำไร ยิ่งต้องควบคุมการทำงานของไรเดอร์เข้มงวดมากขึ้น ยิ่งทำให้ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์รุนแรงขึ้น แม้ว่าบริบทเศรษฐกิจ การเมืองไทยไม่เอื้ออำนวยต่อการประท้วง แต่ด้วยลักษณะพิเศษของแรงงานกลุ่มนี้ ที่มีโอกาสพบปะกันระหว่างทำงาน มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มธรรมชาติ การใช้โซเชียลมีเดีย สื่อสารในกลุ่ม มีเพจเฟสบุ๊คของไรเดอร์ที่สร้างกระแสข่าวในวงกว้าง อีกทั้งความรู้สึกเป็นอันหนึ่งเดียวกันจากชุดยูนิฟอร์ม การเผชิญปัญหาาร่วมกัน การช่วยเหลือกันด้วยความเห็นใจ

กัน (Taotawin & Tularak, 2023a) ด้วยเงื่อนไขการรวมตัวที่มีอยู่เช่นนี้ การกระทำของบริษัทที่สวนทางกับความต้องการของไรเดอร์แต่ละครั้ง จึงเป็นการจุดชนวนระเบิด ทำให้การประท้วงเกิดขึ้นแพร่หลาย ทั้งหมดนี้คือที่มาของการประท้วงกว่า 113 ครั้งในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาของไรเดอร์ไทย

กระนั้นก็ดี การประท้วงจำนวนมาก ในขณะที่บริษัทแพลตฟอร์มยอมรับข้อเรียกร้องของไรเดอร์น้อยครั้ง (20 ครั้ง) และส่วนใหญ่บริษัทไม่ยอมเจรจา (Rocket Media Lab, 2024) แสดงให้เห็นว่า บริษัทมีอำนาจต่อรองสูงกว่าไรเดอร์ จึงเกิดคำถามตามมาว่า ไรเดอร์จะสร้างและเพิ่มอำนาจต่อรองได้อย่างไร แนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ (Schmalz, Ludwig & Webster, 2018) ช่วยประเมินสถานการณ์และออกแบบยุทธศาสตร์การต่อสู้ของไรเดอร์ในอนาคต

เมื่อพิจารณาทรัพยากรอำนาจของไรเดอร์³ พบว่ามีฐานอำนาจที่สำคัญคือ *อำนาจการรวมกลุ่ม* ซึ่งสอดคล้องกับต่างประเทศ ดังแสดงออกในการประท้วงบ่อยครั้ง การทำกิจกรรมร่วมกัน การช่วยเหลือกันในการทำงาน รูปแบบการรวมกลุ่ม มีบางกลุ่มจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมกับทางราชการ ขณะที่ส่วนใหญ่ยังคงสถานะกลุ่มไม่เป็นทางการ แต่มีกิจกรรมอย่างคึกคัก ดังเห็นได้จากการสื่อสารในเฟซบุ๊กเพจของหลายกลุ่ม⁴ *อำนาจเชิงโครงสร้าง* ของไรเดอร์ต่ำ โดยมีอำนาจต่อรองในสถานประกอบการต่ำ เนื่องจากเป็นงานทักษะต่ำ มีคนจำนวนมากสามารถทำแทนได้ อำนาจต่อรองในตลาดต่ำ เนื่องจากในตลาดมีแพลตฟอร์มส่งอาหารแข่งขันกันหลายราย และมีแรงงานจำนวนมากที่พร้อมเข้าสู่อาชีพนี้ (over supply) *อำนาจเชิงสถาบัน*ต่ำ เห็นได้จาก พ.ร.บ. คຸ້ມครองแรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งไม่นับว่าแรงงานแพลตฟอร์มมีสถานะเป็นลูกจ้างตามกฎหมาย จึงไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายนี้ พ.ร.บ. แรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ซึ่งอนุญาตให้ลูกจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานเท่านั้นที่จัดตั้งสหภาพแรงงาน ด้านพรรคการเมือง ซึ่งเป็นพรรคของชนชั้นแรงงาน

³ เนื้อหาในส่วนนี้มาจากส่วนหนึ่งของบทความของผู้เขียนที่เผยแพร่ในสื่อออนไลน์ Taotawin (2024, March 3) When the factory is the road: The bargaining power of the rider. Prachatai. <https://prachatai.com/journal/2024/03/108256>

⁴ เช่น กลุ่มสหภาพไรเดอร์ - Freedom Rider Union

<https://www.facebook.com/FreedomRiderUnion> กลุ่ม G เคลื่อนที่เร็วเราช่วยกัน

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100064619894104> กลุ่มสมาคมไรเดอร์ไทย

ThaiRider Association <https://www.facebook.com/boyhardcore9889>

ยังไม่เกิดขึ้น มีเพียงพรรคการเมืองซึ่งประกาศนโยบายปกป้องสิทธิแรงงาน แต่ยังไม่สามารถทำตามนโยบายได้ชัดเจน ขณะที่ *อำนาจเชิงสังคม* มีในระดับปานกลาง คือด้านหนึ่งสหภาพแรงงานไทยในภาพรวม มีความอ่อนแอทั้งในจำนวนสมาชิกและความเข้มแข็งเชิงองค์กร และองค์กรแรงงานไม่เป็นเอกภาพ ทว่าภาคประชาสังคม เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาชน ที่ให้การสนับสนุนไรเดอร์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และด้วยสภาพที่สหภาพแรงงานไทยไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร การร่วมมือขององค์กรแรงงานแพลตฟอร์มกับสหภาพแรงงานในแนวทางลัทธิสหภาพ ยังไม่เกิดขึ้นหรืออยู่ในขั้นเริ่มต้น

การวิเคราะห์ที่ผ่านมา ทำให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของขบวนการต่อสู้ของไรเดอร์ ด้านที่เป็นจุดแข็งคือ อำนาจการรวมตัวซึ่งมีพื้นฐานที่ดี ขั้นตอนต่อไปคือการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ซึ่งไม่จำกัดว่าต้องเป็นสหภาพแรงงานแบบดั้งเดิม แต่อาจมีรูปแบบแตกต่างออกไป จุดแข็งอีกด้านคืออำนาจเชิงสังคม ไรเดอร์ประสบความสำเร็จในการใช้โซเชียลมีเดียสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดตั้งทางความคิด และอัตลักษณ์ทางสังคม ไรเดอร์ยังมีส่วนช่วยผลักดันวาระทางสังคม เช่น ความไม่มั่นคงของแรงงานกลุ่มใหม่ อุบัติเหตุและสุขภาพจากการทำงาน มลภาวะทางอากาศ สิทธิแรงงานหญิง ดังเห็นได้จากหลายองค์กรเข้าร่วมรับช่วงผลักดันประเด็นดังกล่าว ในขั้นต่อไปของอำนาจเชิงสังคมคือการขยายเครือข่ายความร่วมมือ และผลักดันวาระทางสังคมของแรงงาน ให้กว้างขวางมากขึ้น

ส่วนด้านจุดอ่อนคือ อำนาจเชิงโครงสร้าง การที่บริษัทมีอำนาจด้านนี้เหนือกว่าไรเดอร์มาก ทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องยากที่จะกดดันให้บริษัทยอมรับข้อเรียกร้อง และไรเดอร์ต้องสร้างอำนาจจากแหล่งอื่นมาถ่วงดุล แต่ในจุดอ่อนก็มีจุดแข็ง คืออำนาจสร้างความปั่นป่วนจากการนัดหยุดงาน ด้วยการพร้อมใจกัน “ปิดแอป” ซึ่งไรเดอร์ใช้วิธีนี้ได้ผลหลายครั้ง หากเข้าใจจุดแข็ง เงื่อนไข และข้อจำกัดของวิธีประท้วงวิธีนี้ จะทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม และสามารถสร้างความเสียหายให้บริษัทมากกว่าที่คาดคิด และอีกด้านที่อาจกล่าวว่าเป็นจุดอ่อนที่สุด คืออำนาจเชิงสถาบัน กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่ตามไม่ทันสถานการณ์ ทำให้บริษัทสามารถฉกฉวยโอกาสจากช่องว่างทางกฎหมาย แต่หากสามารถอุดช่องว่างนั้นได้ จะเป็นการพลิกสถานการณ์ให้มาอยู่ข้างไรเดอร์ การต่อสู้เรื่องกฎหมาย อาจถูกมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว แต่เมื่อมองทรัพยากรอำนาจที่สัมพันธ์กันทั้ง 4 ด้านแล้ว จะเข้าใจว่า การต่อสู้ผลักดันกฎหมายที่ก้าวหน้าสำหรับแรงงานทุกคน เป็นสมรภูมิที่ละเอียดไม่ได้

อภิปรายและสรุป

"Capital is dead labor, which, vampire-like, lives only by sucking living labor, and lives the more, the more labor it sucks."

(Marx, 1976/1867: ch. 10, p.342)

บทความนี้นำเสนอ แนวคิดเพื่อทำความเข้าใจการประท้วงที่เกิดขึ้นแพร่หลายของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหาร (ไรเดอร์) คือแนวคิดปฏิสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์ ซึ่งมีที่มาจากงานของ Marx (1976/1867) รวมทั้งแนวคิดอื่นที่ได้รับอิทธิพลจากต้นทางความคิดเดียวกัน และมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดนี้ การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ ทำให้เข้าใจรากปัญหาของการประท้วง คือผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันระหว่างบริษัทแพลตฟอร์มกับไรเดอร์ ผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันคือ ความเป็นปฏิปักษ์เชิงโครงสร้าง (structural antagonism) ระหว่างทุนกับแรงงาน ที่ดำรงอยู่เป็นลักษณะพื้นฐานของระบบทุนนิยม ความเป็นปฏิปักษ์คือที่มาของความคับข้องใจของแรงงาน และความคับข้องใจพร้อมจะปะทุขึ้นมาเป็นการประท้วง แม้มีการคาดหมายกันว่า แรงงานแพลตฟอร์ม ซึ่งต่างคนต่างทำงานแบบเอกเทศน์ และกฎหมายไม่อนุญาตให้จัดตั้งสหภาพแรงงาน จะรวมตัวกันได้ยาก แต่เห็นได้ว่า การควบคุม(ของบริษัท)ก่อให้เกิดการต่อต้าน(ของแรงงาน) ได้เสมอ เป็นทวิลักษณ์ของการควบคุมและต่อต้าน (duality of control and resistance) หากกล่าวเฉพาะการประท้วงของไรเดอร์ในประเทศไทย พบว่าบริษัทตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของไรเดอร์ไม่มากนัก แนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจแรงงาน (power resources approach) ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของขบวนการแรงงานนานาชาติ ช่วยให้เข้าใจดุลอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างบริษัทแพลตฟอร์มกับไรเดอร์ และฉายให้เห็นว่าหากต้องการเพิ่มอำนาจต่อรอง เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการในอนาคต ไรเดอร์ควรวางกลยุทธ์การต่อสู้อย่างไร

ในเชิงทฤษฎี การนำแนวคิดความสัมพันธ์อันเป็นปฏิปักษ์และแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้ เป็นประโยชน์ในการตีแผ่ด้านมืดของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ในขณะที่เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ถูกมองว่าเป็นนวัตกรรมทางเศรษฐกิจ ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจ ลดต้นทุนธุรกรรม ส่งเสริมการแข่งขัน ขจัดกีดกันการเข้าถึงตลาดแรงงาน แต่ในมุมมองมาร์กซิสต์ เศรษฐกิจแพลตฟอร์มไม่ใช่สิ่งใหม่ หากแต่เป็นขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการทุนนิยม จากยุคการผลิตในโรงงานขนาดเล็ก โรงงานระบบสายพาน หลังสายพาน การกระจายงานไปสู่องค์กรภายนอก จนถึงงานแพลตฟอร์ม สิ่งที่มีเหมือนกันคือ ทุนสร้างมูลค่าจากกำลังแรงงาน

ของแรงงาน โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตแต่ละยุคสมัยเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการทำงานของแรงงาน ดังที่บทความนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อวิเคราะห์การจัดการโดยอัลกอริทึมผนวกกับเทคนิคอื่นที่บริษัทใช้ในการจัดระบบงานของแพลตฟอร์มส่งอาหาร บริษัทมีอำนาจเหนือไรเดอร์ไม่ต่างจากนายจ้าง แนวคิดนี้จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการหักล้างข้ออ้างหลักของบริษัทแพลตฟอร์มที่ใช้ในการปกป้องผลประโยชน์ ในระดับที่กว้างขึ้น แนวคิดนี้สร้างข้อถกเถียงที่ท้าทายต่อแนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ บริหารธุรกิจ หรือวิทยาการคอมพิวเตอร์ ที่สนับสนุน มองแต่ด้านบวก ละเลยด้านลบ ของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม

ในเชิงนโยบายและการเคลื่อนไหวทางสังคม การพิสูจน์ให้เห็นว่าไรเดอร์คือลูกจ้างของบริษัทแพลตฟอร์ม เป็นประโยชน์กับรัฐในการจัดการความขัดแย้งระหว่างแพลตฟอร์มกับไรเดอร์ โดยมีเหตุผลสมควรที่จะจัดว่าไรเดอร์คือลูกจ้างของบริษัท จึงควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และมีเหตุผลสมควรที่จะนำหลักการเดียวกันนี้ไปใช้กับกฎหมายที่รัฐบาลกำลังผลักดัน (มีข้อเบื้องต้นว่า ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานอิสระ และร่างกฎหมายบริการแพลตฟอร์มดิจิทัล) ทางด้านไรเดอร์และขบวนการแรงงาน แนววิเคราะห์ทรัพยากรอำนาจ ทำให้เห็นว่า การสร้างอำนาจต่อรองมีหลายหนทาง อำนาจต่อรองบางด้านเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง แต่มีบางด้านที่สามารถสร้างขึ้นทดแทนจุดอ่อนได้ และสำหรับบริษัทแพลตฟอร์มส่งอาหาร บทความนี้แสดงให้เห็นว่า ยิ่งฉกฉวยประโยชน์ที่ควรได้รับของแรงงาน ยิ่งก่อให้เกิดความตึงเครียดและต้นทุนทางธุรกิจสูงขึ้น และจากข้อเท็จจริงที่ว่า แรงงานแพลตฟอร์ม โดยเฉพาะไรเดอร์ เป็นกลุ่มคนงานที่ไม่มั่นคงที่สุด (the last frontier of precariousness) (Tassinari & Maccarrone, 2020) คงกล่าวได้ว่า บริษัทแพลตฟอร์มมีสภาพไม่ต่างจากที่มาร์กซ์กล่าวไว้เมื่อ 200 ปีก่อนว่า ทุนคือค่างาคาญดูดเลือดที่มีชีวิตอยู่ด้วยการสูบเลือดแรงงาน และเติบโตมากขึ้น ด้วยการสูบเลือดมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการรูปแบบการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อสภาวะของแรงงานแพลตฟอร์มส่งอาหารและแรงงานในกิจการขนส่ง ภายใต้โครงการพัฒนาความรู้และความเข้มแข็งกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อสภาวะ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ความเห็นในบทความนี้เป็นของผู้เขียน สถาบันฯ และ สสส. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

References

- Ativanichyapong, N. (2018). **Thai Labor Unions as a Social Movement**. [in Thai]. Bangkok: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Bangkokbiznews. (2023, 5 June) Profit already!! 'Grab Thailand' shows a modest 2022 profit of 576 million - revenue of 15,197 million baht. [in Thai]. **Bangkokbiznews online**.
<https://www.bangkokbiznews.com/tech/gadget/1071944>
- Basualdo, V., Dias, H., Herberg, M., Schmalz, S., Serrano, M., & Vandaele, K. (2021). **Building Workers' Power in Digital Capitalism: Old and New Labour Struggles**. Berlin: FES.
- Braverman, H. (1974). **Labor and Monopoly Capital**. Free Press: New York.
- Carter, B. (2021). Defending Marx and Braverman: Taking Back the Labour Process in Theory and Practice. **New Left review**. 171-96.
- Defossez, D. (2022). The Employment Status of Food Delivery Riders in Europe and the UK: Self-Employed or Worker? **Maastricht Journal of European and Comparative Law**, 29 (1): 25–46.
- De Stefano, V. (2016). The Rise of the "Just-in-Time Workforce": On-Demand Work, Crowdwork, and Labor Protection in the "Gig Economy", **Comparative labor law journal**, 37: 471-504.
- Edwards, R. (1979). **Contested Terrain: The Transformation of the Workplace in the Twentieth Century**. New York: Basic Books.

- Eurofound. (2018). **Employment and Working Conditions of Selected Types of Platform Work Conditions**. European Foundation for the Improvement of Living and Working. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2018/employment-and-workingconditions-of-selected-types-of-platform-work>
- Faculty of Economics, Chulalongkorn University. (2022). **The Project Drives Policy Proposals on the Quality of Life of Platform Workers**. [in Thai]. Research Report. Faculty of Economics, Chulalongkorn University.
- Gandini, A. (2019). Labour Process Theory and the Gig Economy. **Human Relations**, 72 (6): 1039–1056.
- Griesbach, K., Reich, A., Elliott-Negri, L. & Milkman, R. (2019). Algorithmic Control in Platform Food Delivery Work. **Socius: Sociological Research for a Dynamic World**, 5, 1-15.
- Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University. (2021). **Rider-Hero-Fetters: Working Conditions and Social Security of Food Delivery Workers on Platform Economy in the Situation of COVID-19 Epidemic**. [in Thai]. Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- Joyce, S. & Stuart, M. (2021). “Digitalised Management, Control and Resistance in Platform Work: A Labour Process Analysis”. In Haidar, J. & Keune, M. (eds.), **Work and Labour Relations in Global Platform Capitalism**, chapter 7, pp. 158-184. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Kellogg, KC., Valentine, M. & Christin, A. (2020). Algorithms at Work: The New Contested Terrain of Control. **Academy of Management Annals**, 14 (1), 366–410.

- Kitirianglarp, K. (2015). Problem of ““Middle Class” in Marxist Theory and Concepts “The Location of Class Positions with Internal Conflicts.”” [in Thai] In Chat-uthai, N. editor. **Catching the Trend of Social Science: Collection of Academic Articles From 50 Years of Sociology and Anthropology**. (pp. 91-110). Chiang Mai: Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Krisrikun, C. (2023, 18 May). Why, What Happened, and (Yet) How It Ends in The Rider Lineman Strike. [in Thai]. **Just Economy and Labour Institute Online**.
<https://justeconomylabor.org/recapImprotests/>
- Marx, K. (1976). **Capital: A Critique of Political Economy (Vol 1)** (B. Fowkes, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1867)
- Mateescu, A. & Nguyen, A. (2019). **Explainer Algorithmic Management in the Workplace**. New York: Data & Society.
- Munck, R. (2002). **Labour and Globalisation: The New Great Transformation**. London: Zed Books.
- Mieruch, Y., McFarlane, D. (2023). Gig Economy Riders on Social Media in Thailand: Contested Identities and Emergent Civil Society Organisations. **Voluntas**, **34**, 1232–1242.
- Panimbang, F., Arifin S., Riyadi S. & Septi Utami D. (2020). **Exploitation By Algorithms: Drivers’ Contestation of App-Based Transport in Indonesia**. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Pitidhon, T. (2022). Platform Economy and the Challenges of Thai Economy (1): to the World of Platform Economy. [in Thai]. **The 101 World**. <https://www.the101.world/platform-econ-challenge-thai/>
- Pooyongyut, K. (2023). Fortunately, I Have Not Been Banned Yet: Uncertainties and Entrepreneurial Self of Platforms’ Food Delivery Workers. [in Thai]. **Social Sciences, Chiang Mai University**, **35** (1), 21-46.

- Rocket Media Lab, (2024, 22 January). In 5 years, What issues rides fight with platform. [in Thai]. **Rocket Media Lab**.
<https://rocketmedialab.co/rider-protest/>
- Rosenblat, A. & Stark, L. (2016). Algorithmic Labor and Information Asymmetries: A Case Study of Uber's Drivers. **International Journal of Communication**, 10, 3758–3784.
- Schmalz, S., Ludwig, C. & Webster, E. (2018) The Power Resources Approach: Developments and Challenges. **Global Labour Journal**, 9 (2), 113–134.
- Silver, B. (2003). **Forces of Labor: Workers' Movements and Globalization since 1870**. New York: Cambridge University Press.
- Smith, C. (2015). “Rediscovery of the Labour Process”, in Edgell, S., Gottfried, H. & Granter, E. (eds), **The SAGE Handbook of the Sociology of Work and Employment**, (pp. 1-26). SAGE Publications.
- Smniecek, N. (2017). **Platform Capitalism**. Cambridge: Polity Press
- Sundararajan, A. (2016). **The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism**. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Taotawin, P. (2024, March 3). When the factory is the road: The bargaining powers of the rider. [in Thai]. **Prachathai**.
<https://prachatai.com/journal/2024/03/108256>
- Taotawin, P. & Tularak, W. (2023a). **Accidents and Health of Motorcycle Drivers Delivering Food Under the Control of The Platform**. [In Thai]. Research Report. Project to Develop Knowledge and Strengthen Informal Labor Groups for Well-Being. Local Development Institute Foundation.
- Taotawin & Tularak, (2023b). Accident, Health and Occupational Risk Insurance of a Motorcycle Food Couriers in Platform-based Delivery Services. **Journal of Anthropology**, 6 (2), 129-178

- Tassinari, A. & Vincenzo, M. (2020). Riders on the Storm: Workplace Solidarity Among Gig Economy Couriers in Italy and the UK. **Work, Employment and Society**, 34 (1), 35–54.
- Terakovitkajorn, K. (2020) Network is Power: Thoroughly understand the influence of Digital Platforms. [in Thai]. **de/code**.
<https://decode.plus/20201014-2/>
- Tinel, B. (2014). Revisiting the Issue of Class Structure in Labor and Monopoly Capital. **Cadernos EBAPE.br**, 12 (4), 789-802.
- Thompson, P. & Smith, C. (2010). “Debating Labour Process Theory and the Sociology of Work”, in Thompson, P. & Smith, C. (eds), **Working Life: Renewing Labour Process Analysis**, (pp. 11–28). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Trappmann, V., Bessa, I., Joyce, S., Neumann, D., Stuart, M., & Umney, C. (2020). **Global Labour Unrest on Platforms: The Case of Food Delivery Workers**. Berlin: FES.
- Tuntipithok, P & Yutasaknukurn, P. (2021, 2 November). Inside the Food delivery business: Continuing to expand the market with a variety of services. [in Thai]. **SCB Economic Intelligence Center**. <https://www.scbeic.com/th/detail/product/7906>
- Veen, A., Barratt, T., & Goods, C. (2019). Platform-Capital’s ‘App-etite’ for Control: A Labour Process Analysis of Food-Delivery Work in Australia. **Work, Employment and Society**, 34 (3), 388–406.
- Wood, A. J. (2021). **Algorithmic Management: Consequences for Work Organisation and Working Conditions**. JRC Working Papers on Labour, Education and Technology 2021-07, Joint Research Centre (Seville site).
- Woodcock, J. (2021). **The Fight Against Platform Capitalism: An Inquiry into the Global Struggles of the Gig Economy**. London: University of Westminster Press.

Workpoint Today. (2022) Food Delivery A business that has not yet been 'profitable'. [in Thai]. **Workpoint Today**.

<https://workpointtoday.com/food-delivery-platform-loss/>

Wright, E. O. (2000). Working-Class Power, Capitalist-Class Interests, and Class Compromise. **American Journal of Sociology**, 105 (4), 957-1002.